

DACIA LITERARĂ

Revistă de reconstituiri culturale • Anul XXVI (serie nouă din 1990)

Nr. 2(137) / vară 2015

Editori:
MUZEUL LITERATURII ROMÂNE IAȘI
ASOCIAȚIA „PATRIMONIU PENTRU COMUNITATE” IAȘI

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE IAȘI
Editura Muzeelor Literare
Iași, Str. Vasile Pogor nr. 4
Contact: Tel. 0232.213.210
E-mail: edituramlriasi@yahoo.com

Director: Dan Lungu
Senior editor: Florin Lăzărescu
Redactor șef: Călin Ciobotari
Secretar general de redacție: Iulian Pruteanu
Redactori asociați: Amelia Gheorghică, Monica Salvan
Layout/DTP: Anca Bîrliba
Corector: Roxana Drugescu

Lunga vară fierbinte...

La ora când scriu aceste rânduri, la Iași nimănu nu-i prea arde de cultură. Descinderi DNA, percheziții, arestări, lovituri de teatru, drame și dramolette, tragedii administrative și comedii politice sfârtecă atenția ieșeanului. De ce ar mai citi cărți, când realitatea imediată îi oferă palpații de trepidant roman?! De ce s-ar mai duce la teatru, când aerul pe care îl respiră, așa poluat cum îl știm, este îmbibat cu dramatism?! Ce să caute la operă, când ariile scandalului îl împresoară din toate direcțiile?! De ce să caute trecutul prin muzee, când prezentul încă nearhivat este atât de voluptuos și tentant?!

La începutul acesta de iunie, când semnele lungii veri fierbinți încep deja să se scrie pe asfalturi, intelectualii orașului au răgușit vorbind despre statutul de capitală culturală europeană care, fără nicio îndoială, se cuvine apriori dulcelui târg. Pentru că nu mai au cuvinte și nici voce, le observi doar mișcarea buzelor, ca într-un film (surdo-)mut de pe vremuri... Ne-am contrazis, ne-am și certat câteodată, ne-am exprimat la televizor, prin gazete, pe Facebook sau aiurea, pe străzile Iașului, ne-am dat la gioale și la principii, iar acum, în soarele de vară, simțim o vagă moleșeală înmuindu-ne (!) convingerile și ideile.

Privesc la sumarul numărului de vară al „Daciei literare”. E, totuși, ceva răcoros în titlurile noastre, în rubricile noastre, în imaginile noastre, ceva proaspăt îți dă târcoale, ca și cum ai mesteca o pastilă de win-

terfresh, ori ai porni aerul condiționat. Poate senzația de *smells like teen spirit* vine dinspre dosarul numărului de față, acolo unde zeci de liceeni au acceptat provocarea revistei și au realizat topuri cu cele mai *cool* locuri/ evenimente/ activități din Iași, obli-gându-ne să redescoperim orașul prin ochii lor, dar și să rememorăm propriile noastre opțiuni de pe vremurile când aveam 16, 17, 18 ani. Ori poate aerul răcoros ce face suportabilă lunga vară fierbinte vine din paginile *Cărții copilărilor*, una dintre secțiunile ce s-au bucurat de mare succes în rândul cititorilor noștri, devenind aproape „clasică”. Sau dinspre excelentul eseu al lui Edward Hirsch... Sau dinspre textele despre sănătatea patrimoniului... Sau dinspre Reconstituirile culturale, uneori ludice, alteori de o sobrietate gravă, însă mereu preocupate de adevăruri de care încă mai avem nevoie... Sau mai știi ce misterioși curenți de aer produc Obiectul anotimpului, Proiectul anotimpului, Eseul anotimpului...

A citi *Dacia literară* în această lungă vară fierbinte echivalează cu a sorbi, lent și pasional, dintr-un pahar de limonadă aburit de gheață, undeva la umbra reconfortantă a unei singurătăți căutate... Ce poți să-ți dorești mai mult?!

Călin CIOBOTARI

Iașul liceenilor

Una dintre marile mize ale Iașului de azi este aceea de a se autodefini cultural. Fără idealizări, fără patriotisme locale exacerbate, fără reflexul atât de păgubos de a rosti cuvinte pompoase, goale de orice conținut.

Impusă de candidatura orașului la titlul de Capitală Culturală Europeană 2021, această autodefinire n-a avut, din păcate, un caracter metodic, organizat, reducându-se la o sumă de opinii adunate cumva la întâmplare. Una din categoriile cele mai ignorate în această privință a fost cea a liceenilor, adică, în 2021, exact beneficiarii principali ai unui eventual succes al candidaturii.

Cum privesc liceenii ieșeni orașul? Ce li se pare semnificativ, relevant, notabil, memorabil? Care sunt tendințele raportării lor la un „dulce târg” pe care adulții sunt tentați să-l localizeze cultural între Sfânta Parascheva și poveștile patrimoniale de adormit ...adolescenții?

Concret, provocarea pe care am adresat-o liceenilor a fost următoarea: „Realizați un Top 10 al celor mai cool locuri/ evenimente/ activități/ distracții din Iași. Argumentați, pe scurt, fiecare nominalizare în parte. Topul și argumentația nu trebuie să depășească o pagină A4, corp de literă 12”. Din motive de organizare a spațiului revistei, din cele peste 70 de răspunsuri primite am selectat aproximativ 30. Redacția a intervenit cu corecturi doar în aspecte legate de formă, conținuturile aparținând, în mod fidel, respondenților.

În baza acestui dosar, revista „Dacia literară” intenționează să propună o serie de dezbateri publice, menite a aprofunda și amplifica o discuție pe care o considerăm oportună și interesantă...

Redacția

Diana Mihaela ATASIEI

17 ani

1. Orașul Iași este cool datorită tinerilor care locuiesc aici. Prin ei, orașul Iași emană energie. Sunt tineri cu perspectivă, tineri cu inițiativă care nu ezită în a-și pune-n practică toate ideile, dovadă fiind activitățile diverse care se desfășoară aici: proiecte, campanii, festivaluri.

2. Orașul Iași este, de asemenea, cool prin prisma cafenelelor&pub-urilor de aici. În orice colț al orașului te-ai afla, e imposibil să nu găsești un loc de relaxare, potrivit gustului tău.

3. Orașul Iași este cool pentru că este locul în care m-am născut, în care am adunat cele mai multe amintiri, în care m-am format ca om până în acest moment. Este orașul în care fiecare loc are imprimat câte o amintire, câte o emoție, câte un gând, câte o întâmplare. Este orașul sufletului meu, este acasă!

4. Orașul Iași este cool datorită Parcului Copou, un loc plin de încărcătură poetică. Pe lângă acest aspect, parcul reprezintă un obiectiv foarte cunoscut și populat zilnic de persoanele dornice de relaxare.

5. Orașul Iași este cool datorită stațiilor de autobuz unde îți poți alege singur muzica pe care dorești să o ascuți. Astfel, timpul interminabil de așteptare a mijloacelor de transport devine mult mai plăcut.

6. Orașul Iași este cool „de când avem Starbucks”. Această nouă apariție a făcut mare vâlvă la deschidere, site-urile de socializare fiind invadate de selfie-uri la locul cu pricina.

7. Orașul Iași este cool pentru că aici sunt persoanele cele mai dragi mie.

8. Orașul Iași este cool pentru că avem Releul. Este locul care îți oferă cea mai frumoasă privire de an-

samblu asupra orașului pe timp de noapte.

9. Orașul Iași este cool pentru statuia din Piața Unirii, cel mai cunoscut punct de întâlnire în rândul tinerilor.

10. Orașul Iași este cool pentru că festivalul Șotron are loc aici și dă startul unei alte veri de neuitat!

Eliza BÂRZU

16 ani

1. Grădina Botanică – pentru plimbările relaxante și pentru a admira natura.

2. Teatrul Național „Vasile Alecsandri” – cel mai vechi și cel mai frumos lăcaș de acest gen din țară.

3. Mănăstirea Sfinții „Trei Ierarhi” – pentru că e cea mai frumoasă ctitorie a Domnului Țării Moldovei, Vasile Lupu.

4. Palatul Roznovanu (care e și primăria) – se află în inima orașului și merită vizitat pentru impresionanta clădire.

5. Bojdeuca lui Ion Creangă – o căsuță mică și modestă ce îi aparține marelui scriitor. Modelul țărănesc tipic anului 1870 merită vizitat.

6. Warda – pentru cea mai bună shaorma din oraș, la un preț super avantajos.

7. Parcul „Mihai Eminescu” – este cel mai vechi parc unde se află, de asemenea, locul de inspirație al marelui poet.

8. Turnul Goliei – puteți admira orașul odată ce urcați cele 120 de trepte, dar aflându-vă la 30 de metri înălțime. Veți vedea că merită.

9. Cafeneaua Friends – cea mai bună servire și cel mai delicios meniu.

10. Mitropolia Moldovei – pentru că este cea mai mare catedrală încă din 1880.

Catinca BĂDULESCU

17 ani

1. Orașul Iași e cool pentru că de doi ani aici se desfășoară FILIT, unul dintre cele mai mari festivaluri de literatură din Europa de Est unde am avut ocazia să cunosc o mulțime de lume faină de la scriitori până la voluntari.

2. O chestie foarte cool în Iași e Clubul Cinefililor care se ține în fiecare miercuri la Casa de Cultură „Mihai Ursachi”. Purtându-te prin toată cinematografia lumii, Clubul Cinefililor e un *must-go* pentru oricine se declară pasionat de film.

3. Pentru mine cea mai faină stradă din Iași va rămâne întotdeauna Strada Lăpușeanu (chiar dacă acum se află în stare de război) pentru că este cel mai apropiat lucru pe care Iașul îl are de un centru vechi și dă un aer *chic* și european orașului care se vrea capitală culturală europeană.

4. Parcul Copou. E un clișeu mare cât casa să spui că oricine vizitează Iașul trebuie să viziteze Copoul, dar este unul bine întemeiat. Parcul Copou e un loc cool când ai chef să te întâlnești cu prietenii dar nu ai bani de ieșit în una din multele cafenele care împânzesc orașul.

5. Apropo de cafenelele care par să se înmulțească

și care satisfac gusturile oricui, de la *fancy* la *artsy* pentru mine cafeneaua care rămâne pe locul I este Meru. În afară de atmosfera foarte relaxată și de băuturile delicioase, Meru e mai mult de o cafea, auto-declarându-se o „platformă dedicată tinerilor artiști, dar și tinerilor iubitori de artă” și reușind să atragă comunitatea mică de hipsteri din orașul nostru.

6. Pentru că acum a devenit cool să fii cult, de pe lista mea nu putea să lipsească Teatrul Național. TNI, cum mai este cunoscut de tinerii din Iași, are mult mai multe de oferit în afară de oglinzile perfecte pentru poze de pus pe instagram. Cu din ce în ce mai multe montări originale și spectacole date de trupe locale sau din alte orașe, Teatrul Național a devenit unul dintre locurile cele mai faine din Iași.

7. Palatul Culturii. Deși va mai dura probabil până va fi redeschis publicului, Palatul Culturii e mai mult decât un simbol al Iașului și sper că va deveni cunoscut pentru mai mult decât faptul că arată bine.

8. Serile Filmului Românesc. E un festival foarte fain care nu numai că familiarizează publicul ieșean cu cinematografia românească premiată peste hotare, dar aproape necunoscută la noi în țară. Pe lângă proiecțiile de film, festivalul aduce și invitați din lumea cinematografiei cărora cei curioși le pot pune întrebări.

9. Pentru locul în care petrec cel mai mult timp în afară de casă, trebuie să recunosc că liceul meu e unul destul de cool. Colegiul Național „Mihai Eminescu” – numele formal pe care nu îl folosește nimeni în afară de situații speciale cum ar fi bac-ul sau evenimente oficiale – e un liceu care îmbină indie-ul de tumblr cu rigorile școlare și unde am cunoscut o mulțime de oameni faini cu aceleași interese ca și mine.

Dosar DACIA LITERARĂ

---

10. Dealul Bucium. Pentru ca să vezi toate chestiile astea cool din Iași pe care le-am enumerat până acum, cel mai ușor este să vizitezi dealul Bucium de unde se poate vedea tot orașul, peisajul fiind unul extrem de ofertant pentru făcut selfie-uri de pus pe facebook sau instagram.

◆

Ana-Maria BECLEA

17 ani

1. Orașul Iași e cool pentru că e un oraș frumos, cu multe locuri încărcate de istorie pe care le explorez cu interes și curiozitate și care mă fac să visez cu ochii deschiși.

2. Orașul Iași e cool pentru că aici există Fundația Iași – Capitală Culturală Europeană care dezvoltă și promovează identitatea orașului și mă face să respir, de la an la an, tot mai multă implicare și cultură.

3. Orașul Iași e foarte cool pentru că aici se desfășoară FILIT, care nu îmi dă doar ocazia să conștientizez existența persoanelor mărețe cu care sunt contemporană, ci să le și întâlnesc.

4. Orașul Iași e cool pentru noile jukebox-uri amplasate în unele stații de autobuz care mă binedispun de fiecare dată când plictiseala așteptării mă pândește.

5. Orașul Iași e cool pentru toate asociațiile și organizațiile non-guvernamentale existente, care ajută enorm tinerii să se dezvolte și le permit să contribuie la îmbunătățirea societății.

6. Orașul Iași e cool pentru diversitatea de oameni pe care o găsești aici și care îmi amintește de frumusețea și unicitatea fiecărei persoane.

7. Orașul Iași e cool pentru faptul că e încă verde. Natura înseamnă viață, iar aici poți avea parte de ea din plin.

8. Orașul Iași e cool pentru concertele rock care se desfășoară aici și care constituie refugiul meu din realitate.

9. Orașul Iași e foarte cool pentru că aici trăiesc, aici mă dezvolt, aici cresc alături de toate chestiile cool ale acestui oraș.

10. Și da, orașul Iași e cool și pentru PALAS, care, în ciuda faptului că tinde să devină principala și singura atracție a orașului, îmi arată implicare și progres. (Admit că e un loc relaxant, unde îți poți petrece timpul).

Ioana BERLAN

17 ani

1. Civila&Parcul Unirea

Civila: indiferent de anotimp, indiferent de oră, mereu vei găsi o figură cunoscută, dacă nu chiar prietenoasă pierzând ceva timp sau așteptând nerăbdătoare.

Parcul Unirea: atmosfera zilelor de vară încă îmi inspiră nostalgie gândindu-mă la zeci de adolescenți, fie cu bicicleta, fie stând pe iarbă, fie pe skateboarduri, fie întinși pe bănci, nefăcând nimic altceva decât să se simtă bine alături de prietenii lor în puținele

luni în care li se permite.

2. Rețeaua Acaju-Meru-Cuib

– fără îndoială cele mai plăcute localuri în care am călcat vreodată;

– personalul de o amabilitate și cu o atitudine exemplară;

– prețuri pentru toată lumea;

– varietate mare de băuturi și/ sau gustări;

– muzica bună;

– clientelă tânără care dă un aer revigorant locului.

3. Electric Castle Promo Parties

– de când a început conceptul Electric Castle, tineretul este înnebunit după calitatea superioară a unei petreceri de acest gen, făcând Iașul să simtă gustul distracției adevărate.

4. Street Delivery&Șotron

– nu pot să zic decât că anul trecut am avut cele mai frumoase 3 zile petrecute în orașul acesta de când mă știu;

– am petrecut 12 ore pe zi alături de o mulțime de oameni minunați într-o atmosferă umplută cu 100% fericire;

– Șotronul a fost pentru mine ca un fel de mini-Street, mi-a oferit gustul pentru voluntariat la astfel de evenimente și m-a pus în contact cu oameni pe care cu siguranță nu îi voi uita curând.

5. Puzzle Room

– o idee extrem de interesantă și un loc în care timpul liber poate fi petrecut într-un mod original.

6. Starbucks

– Iașul avea nevoie de așa ceva măcar pentru integrarea lui între orașele „cool” ale lumii.

7. Skate park

– pentru că sunt genul de om care apreciază genul ăsta de activitate, skate park-ul mereu mi se va părea unul dintre cele mai cool locuri ale unui oraș.

8. Piscine – Apollo, Eos

– cum nu există vară fără ieșiri cu gașca la piscină, Apollo și Eos sunt locurile preferate ale adolescenților când 35 de grade nu sună a temperatură potrivită de pierdut timpul în Piața Unirii.

9. Releu&Hamak

– când presiunea orașului îngreunează umerii lumii muncitoare, un getaway în afara orașului este alegerea perfectă;

– tinerii au și ei nevoie de o gură de aer după timp infernal petrecut între claxoane și populație, așa că cele două locații sunt numai bune de o ieșire ruptă din rutină.

10. Oraș universitar, tineret

– știm cu toții că un oraș plin de bătrâni e măcar de două ori mai trist decât unul în care auzi pe stradă discuții despre parțiale și despre cluburile de noapte cele mai extravagante; astfel faptul că este un oraș universitar face Iașul să debordeze de viață la fiecare pas.

Teodora CARP

16 ani

1. Grădina Botanică din Iași este prima Grădină Botanică înființată în 1856 de Anastasie Fătu (al cărui nume îl poartă). Îmi place foarte mult pentru că prefer natura, aceasta fiind situată în zona Copou, zonă extrem de frumoasă.

2. Teatrul Național „Vasile Alecsandri” îmi place pentru arhitectura spectaculoasă care creează o atmosferă deosebită momentelor promovate de instituție.

3. Palatul Culturii a fost inaugurat, în 1926, de către Regele Ferdinand I. Palatul este, în zilele noastre, sediul Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași și cuprinde: Muzeul de Istorie al Moldovei, Muzeul Etnografic al Moldovei, Muzeul de Artă, Muzeul Științei și Tehnicii „Ștefan Procopiu”. Îmi place pentru aerul boem pe care îl inspiră când îi pășești pragul.

4. Palatul Roznovanu (Primăria) – Actualul sediu al primăriei, fostul Palat Rosetti-Roznovanu, este situat în apropierea celor mai semnificative monumente ale orașului. Îmi place pentru fastul interioarelor.

5. Parcul Copou – este cel mai vechi parc din Iași, situat pe dealul Copoului și amenajat sub îndrumarea domnitorului Mihail Sturza. Mă încântă prin culorile specifice fiecărui anotimp.

6. Biblioteca Central Universitară „Mihai Eminescu” – fondată de Vasile Lupu și ctitorită de Mihail Sturdza, biblioteca „Mihai Eminescu” îmi place prin somptuozitate și arhitectură.

7. Teatrul „Luceafărul”, înființat în 1949 în formula de Teatru pentru păpuși, pot spune că îmi place pentru amintirile frumoase pe care mi le-a oferit în copilărie.

8. Muzeul „Vasile Pogor” mai poartă titulatura de „Casa cu ferestre luminate” întrucât în această locuință a fost introdus pentru prima dată iluminatul electric. Casa Pogor adăpostește Muzeul Literaturii Române. Îmi place pentru zona în care este amplasat și pentru arhitectură.

9. Mitropolia Moldovei și Bucovinei – îmi place pentru că este o clădire monumentală, de plan dreptunghiular, marcat la colțuri de patru turle decroșate. Stilul arhitectonic este inspirat din forme târzii ale Renașterii italiene. Inspiră multă liniște sufletească.

10. Mănăstirea „Sf. Trei Ierarhi” – este cea mai frumoasă ctitorie a domnului Vasile Lupu, construită între anii 1637-1639. Lângă biserică se află Sala Gothică ce adăpostește un muzeu de artă religioasă, care cuprinde, printre altele, obiecte legate de istoria mănăstirii Trei Ierarhi. Îmi place pentru arhitectura impresionantă.

Diana Gabriela CIOBANU

17 ani

1. În Iași găsești cafenelele perfecte unde poți să îți pierzi timpul cu prietenii atât ziua, cât și pe timpul nopții.

2. Se organizează o groază de acțiuni caritabile care au o finalitate mai mult decât benefică pentru cauzele pentru care se strâng fondurile.

3. Se desfășoară o mulțime de festivaluri de muzică, literatură, artă în general unde poți interacționa și aduna cunoștințe.

4. Ai acces la parcuri, expoziții, zeci de muzee, case memoriale unde de asemenea îți poți petrece timpul liber alături de prieteni și familie.

5. Avem două mall-uri în care poți să faci cumpărături de dimineața până seara, plus sute de alte magazine.

6. Avem stații de autobuz unde îți este pusă la dispoziție muzica preferată, iar tot ce trebuie să faci este să alegi piesa favorită.

7. Există stații de unde poți închiria biciclete ca să

Centrul Urban de Inițiative Bune (CUIB)

poți colinda orașul în lung și în lat;

8. Deținem o varietate de delicii culinare din toate colțurile lumii pe care le poți savura la orice oră din zi și din noapte.

9. Avem un loc minunat numit Podu' Roș unde se vinde cea mai bună înghețată la dozator, cu pepene galben și căpșuni sau ciocolată și vanilie.

10. Și nu în ultimul rând, avem blocurile din Piața Unirii care sunt vestite pentru priveliștea pe care ți-o oferă dacă reușești să urci până la ultimul etaj, bineînțeles.

Irina CIOCÎRLAN

15 ani

1. Parcul Copou

Se află pe primul loc al topului meu deoarece îmi trezește multe amintiri plăcute din copilărie și pentru tei. Tei fac din Copou un loc magic.

2. Cinematograful Victoria

Deși nu pot afirma că sunt o cinefilă, îmi place acest loc deoarece trezește în mine acel sentiment de vedetă pe covorul roșu. În ziua de azi, majoritatea pi-ratează filmele și farmecul mersului la cinema a fost ucis.

3. Teiul lui Eminescu

Ca ieșeancă, mă simt mândră că avem teiul. Din punctul meu de vedere e un lucru foarte interesant să ți-l imaginezi pe Eminescu agale prin Copou și să se oprească acolo, sub teiul unde s-au scris atâtea poezii renumite.

4. FILIT

Deși în anul 2014 a fost abia cea de-a doua ediție, acest festival m-a surprins plăcut. Este un mod foarte ușor de a-i face pe adolescenți atrași de literatură. Mi-a plăcut în mod deosebit că aducea cititorul mai aproape de autor.

5. Cetățuia

Este un loc cu tot și cu totul special. Deși oamenii nu respectă natură și îngroapă pădurea în deșeuri, Cetățuia rezistă, cu greu, dar rezistă.

6. Palatul Culturii

Dimineața, când merg spre liceu, iar pe stradă sunt doar doi-trei oameni îmi place să-mi imaginez cum era palatul. Modul în care se înălța grandios și era remarcat de la distanță.

7. Biserica Trei Ierarhi

Se află pe lista mea deoarece întotdeauna am fost impresionată de gravura în piatră. Varietatea ornamentațiilor m-a făcut să studiez din plăcere stilurile arhitectonice.

8. Sinagoga Mare

Mi-a stârnit curiozitatea modul în care a fost construită și istoria din spatele său.

9. Teatrul Național „Vasile Alecsandri”

Îmi va rămâne veșnic întipărit în minte datorită sălii. Este cu adevărat o bijuterie arhitectonică. Picioarele, mâinile sau chipurile personajelor din tavan m-au surprins în clipa în care le-am văzut pentru prima dată.

10. Universitatea de Medicină și Farmacie „Grigore T. Popa”

Consider universitatea o parte importantă din Iași deoarece în fiecare an deschide drumul spre o carieră de succes pentru mii de tineri.

Miruna CRĂCIUN

16 ani

1. Găsești mereu locuri interesante și faine de vizitat și de petrecut timpul (prin locuri mă refer la localuri și case/ clădiri abandonate). Îmi face plăcere să descopăr lucruri noi, în modul ăsta îmi extind preferințele și pot recomanda și celorlalți să meargă acolo.

2. Orașul Iași e super pentru că avem multe spații verzi. Parcul Palas, Copou, Grădina Botanică, CIRC sunt câteva exemple bine cunoscute de toți locuitorii acestui oraș. Mi se pare că sunt perfecte pentru încurajarea petrecerii timpului în aer liber și chiar și pentru a face sport.

3. Piața Unirii. Pentru mulți dintre tinerii din generația mea acest loc semnifică mult mai mult decât un simplu spațiu din centrul orașului. Aici se leagă prietenii, aici se produc cele mai copioase râsete și eu îl percep ca răspunsul la întrebarea „unde să ies azi?”.

4. Petrecerile. Una dintre cele mai plăcute distracții din Iași o reprezintă atmosfera pe care o dau petrecerile care se organizează. Regăsim o varietate destul de largă: de la petreceri cu muzică rock, la cele cu muzică electronică unde, din nou, avem o gamă variată reprezentată de muzica tech, house, dubstep, trap, drum&bass și grime.

5. Iași e frumos datorită oamenilor. Gândindu-mă mai bine, realizez faptul că în orașul meu există mulți oameni care încearcă să facă lucruri deosebite și se străduiesc să aducă o pată de culoare în decorul monoton. Mă bucur să văd că noi cei din noua generație avem susținere în perioada adolescenței.

6. Aici mi-am cunoscut cei mai buni prieteni. Pentru mine chestia asta este una dintre cele mai importante. Dacă nu aș fi locuit în orașul ăsta probabil nu aș mai fi întâlnit toți oamenii ăștia de care mă bucur zilnic că îi am alături.

7. Tinerii au șansa să facă acte de voluntariat. Un alt lucru pe care îl consider un plus al Iașului este voluntariatul. Nu am descoperit decât de anul trecut faptul că îmi place foarte mult să fiu de ajutor în timp ce mă distrez și îmi fac noi prieteni.

8. Orașul Iași are o atmosferă romantică. Privind dincolo de zonele ce se află în construcție, Iașul îmi inspiră sentimentul de romantism. Cred că acest lucru poate fi observat mai ales la apusul soarelui când cerul contrastează cu verdele copacilor și clădirile înalte.

9. Mereu găsești ceva de făcut. Fie că te decizi să te plimbi cu bicicleta prin oraș, să mergi cu barca pe lacul CIRC, să vizionezi un film, să urmărești o piesă de teatru sau să te plimbi prin mall, nu poți spune niciodată că nu ai ce să faci în acest oraș – în asta constă unicitatea acestui oraș, faptul că ai de unde să alegi.

10. M-am născut în acest oraș și locuiesc aici din '98 până în prezent. Ce vreau să spun cu acest lucru? Orașul ăsta este o parte din mine. Oricât de departe aș pleca, mereu îmi voi dori să mă întorc Acasă. Deci, consider că acest fapt face Iașul cool, pentru că a reușit să îmi completeze atât viața, cât și pe mine însăși.

Andreea CUCU

18 ani

1. Cafenelele, fiecare cu decor interior și exterior

Dosar DACIA LITERARĂ

---

unic, atmosferă liniștită, oameni prietenoși, uneori chiar pisici care se plimbă cu nonșalanță printre scaunele clienților, aducându-ne un mic zâmbet pe buze, și nenumăratele specialități.

Festivalul luminii, eveniment ce nu poate decât să mă bucure prin frumusețea străzilor noaptea, luminate de candeluțe aflate în suporturi de hârtie și, de asemenea, prin spectacolele ce se desfășoară în cadrul acestui festival.

2. Strada pietonală Lăpușneanu, care pare un mic centru vechi al orașului, cu anticariatele în fața cărora mi-am petrecut ore bune, căutând printre cărți vechi.

3. Legendele urbane, precum cea a Uriășei din Ciमितिरul „Eternitatea” sau cea a ultimului călău al Moldovei, m-au înspăimântat și m-au fascinat încă de când eram un copil.

4. Clubul de agrement Hamak, în care se află singurul parc Aventura din Iași. O zonă în care te poți re-

laxa, perfectă pentru weekend-urile petrecute în familie sau cu prietenii.

5. Cinematograful Victoria, în care pot viziona filme vechi și noi, la prețuri foarte mici, sala fiind goală în majoritatea cazurilor.

6. Teii, sau cât a mai rămas din ei, care făceau și încă fac perfecte plimbările prin Copou datorită mi-resmei acestora; și datorită faptului că ne oferă zone umbroase, perfecte pentru zilele însorite și călduroase.

7. Clădirile și casele vechi, de exemplu, pe care le admir de fiecare dată când am ocazia, când mă plimb sau când sunt în grabă, ale căror detalii sunt foarte interesante.

8. Releu, o zonă care mie mi se pare perfectă pentru a evada din zgomotele orașului și pentru a te bucura de priveliște.

9. Oportunitățile care instigă la cultură, în fiecare

Foto: Corneliu Grigoriu

lună fiind un eveniment prin care-mi pot îmbogăți cunoștințele, îmbinând utilul cu plăcutul.

10. Festivalul luminii, eveniment ce nu poate decât să mă bucure prin frumusețea străzilor noaptea, luminate de candeluțe aflate în suporturi de hârtie și, de asemenea, prin spectacolele ce se desfășoară în cadrul acestui festival.

Mădălina FĂDUR

17 ani

1. Starbucks – indiferent de sezon, mereu poți savura cele mai bune sortimente de cafea.

2. Copoul – un loc liniștit unde te poți încărca de multă energie pozitivă.

3. Grădina Botanică – pentru că niciun loc nu e mai potrivit pentru poze.

4. Grădina Palas – partea modernă a Iașului, un loc numai bun pentru ieșirile cu prietenii.

5. Piața Unirii – un parc central unde îți poți petrece o după-amiază plăcută alături de persoane dragi.

6. Palatul Culturii – un loc interesant care poate fi vizitat de străini cu scopul de a afla câte ceva nou despre orașul Iași.

7. Terasa Corso – o terasă faină, liniștită, unde te poți simți bine, mai ales în zilele călduroase de vară.

8. Casa Pogor – un loc fain unde te poți relaxa citind o carte.

9. Underground the Pub – club de noapte cu o atmosferă super și muzică bună.

10. 88 City Coffe un pub unde raportul calitate-preț este perfect!

Teodora HOAMEA

15 ani

1. FILIT – ajută la colaborarea scriitorilor români cu cei din alte țări, trezește interesul pentru lectură al tinerilor și dă ocazia cititorilor să-i întâlnească pe cei din spatele cărților.

2. Noaptea muzeelor – influențează evoluția culturală a tinerilor și deschide ochii populației asupra problemei muzeelor din România.

3. Teatru sub castani – ajută la dezvoltarea psihologică și depășirea barierelor de comunicare ale adolescenților.

4. Hangariada – Festivalul de artă și zbor – ajută oamenii să se desprindă de cotidian într-un mod plăcut.

5. Vorbele tale decorează inimi – workshop Orlando Petriceanu – încurajează buna înțelegere între membrii societății.

6. Conferința BioInternet și tehnici de intuiție – dezvoltă cultural oamenii interesați de acest domeniu.

7. Secrete deslușite – Limbajul trupului și fizionomiei – îi îndeamnă pe oameni să-i privească pe ceilalți cu alți ochi, înțelegând sentimentele lor din gesturile pe care aceștia le fac.

8. Tânăruț ieșean – ajută la depășirea timidității și îi ajută pe studenți și liceeni să lege noi prietenii,

contribuind la dezvoltarea lor personală.

9. Curs practic de legislația muncii – îi face pe oameni să își apere drepturile, astfel încât manipularea se va diminua.

10. Conferința PedDex – Curs național de pediatrie – IOMC – educă populația pentru diminuarea mortalității în rândul noilor născuți.

Ioana IACHIM

16 ani

1. Orașul Iași este tare în primul rând pentru că e situat pe 7 coline ceea ce îl face plin de atracții turistice interesante.

2. Lacul de agrement Ciric este un loc foarte draguț pentru petrecerea timpului liber și nu numai însă nu e exploatat la maximum din păcate.

3. Fiecare festival cultural desfășurat la Iași reprezintă o atracție pentru majoritatea tinerilor, ceea ce dă un plus de valoare orașului.

4. Teatrul Național este un alt obiectiv care ridică orașul pe o treaptă mai înaltă când vine vorba de cultură, în special pentru că acum e complet renovat și arată spectaculos.

5. Zeci de petreceri super au loc în Iași săptămânal.

6. Restaurantele turcești și grecești sunt foarte tari ținând cont de faptul că sunt mulți studenți străini aici care le frecventează des.

7. Partea centrală a orașului ce cuprinde Piața Unirii este o zonă foarte apreciată de majoritatea locuitorilor.

8. Palatul Culturii este un obiectiv foarte apreciat dar din păcate renovarea acestuia durează o veșnicie.

9. UMF – una dintre cele mai renumite universități din țară se află în Iași fiind asaltată în fiecare an de un număr foarte mare de studenți străini.

10. Hamak este un centru ce relaxare unde se poate practica și călăritul, loc ce a devenit din ce în ce mai popular în oraș.

11. Încă o chestie care pe mine mă încântă în mod special este Comunitatea Elenă Iași care este reprezentanta minorității elene din oraș și unde elevii de toate vârstele au posibilitatea de a învăța limba neogreacă și nu numai.

Călin Ioan MARIAN

17 ani

1. Palas Mall

Mulți dintre noi ne dorim să trăim într-un oraș mare, un oraș plin de clădiri înalte luxoase, cum ar fi New York, Chicago, sau alte orașe americane. Nu am fost toți atât de norocoși încât să trăim într-un asemenea oraș, dar e bine că există anumite simboluri care să ne apropie de acest ideal, cum e Palasul. Oferă o altă imagine și o altă atmosferă Iașului.

2. Teatrul Național

Oricine are din când în când nevoie de artă. O piesă de teatru sau un spectacol nu strică niciodată. Nici eu nu sunt un fan al artei, dar când am intrat prima oară în Teatrul Național, am rămas uluit de frumusețea acestuia. Parcă altfel e o piesă de teatru într-o astfel de clădire.

3. Bojdeuca lui Ion Creangă

Să nu uităm că cei mai mari scriitori ai țării au trăit în Iași. Case memoriale sunt la tot pasul, însă niciuna nu se compară cu bojdeuca lui Creangă. Atmosfera din incintă te transpune în mrejele secolului XIX.

4. Grădina Botanică

Întinsă pe o suprafață mare, cuprinde nenumărate tipuri de plante și de flori, pe lângă frumusețea lacului din mijlocul ei. Este un loc perfect de recreere, atât pentru copii și părinți, cât și pentru adolescenți. De asemenea, Grădina Botanică este spațiul în care se pot obține cele mai bune selfie-uri.

5. Parcul Copou, Teiul lui Eminescu

Este un superb monument ce ne amintește de viața marelui poet.

6. Lacul Ciric

Ciric este spațiul deschis oricărui tip de activități. De la înotat, până la stat la grătar cu prietenii, cu toții se adună în jurul lacului Ciric pentru a se bucura de atmosfera verii.

7. Teatru Fix

Lăsând la o parte monumentele și marile complexe turistice despre care am pomenit mai devreme, Teatru Fix este una dintre cele mai frumoase cafele, plus terasa, din oraș. Situată în centrul orașului, ascunsă de privirile indiscrete ale pietonilor, terasa Teatru Fix este un loc perfect de ieșit cu prietenii. Cafea bună, canapele confortabile, hamace și chelneri atenți, toate acestea creează atmosfera de care orice grup are nevoie.

Clubul de agrement HAMAK

8. FILIT

Iașul nu se bucură doar de minunate monumente și locații, ci și de unele dintre cele mai captivante evenimente ale țării. Dintre toate, Festivalul Internațional de Literatură și Traducere este cel ce m-a impresionat în cea mai mare măsură. Au fost două ediții excepționale, la care nu doar că au participat niște tineri despre care nu am decât laude, dar și cei mai buni scriitori contemporani, implicându-se în discuții cu publicul, lansări de carte și așa mai departe. Aștept cu nerăbdare ediția de anul acesta.

9. Rock'n'Iași

Probabil că majoritatea nu au auzit de Rock'n'Iași. Este un eveniment care transformă Casa de Cultură a Studenților, pentru două weekend-uri, în cea mai mare sală de concert a Iașului. Sunt două weekend-uri în care trupe bune de rock se adună la Iași, dar și oameni care mai de care mai diferiți. Atmosfera este extraordinară, mai ales pentru tinerii ce vor să se îngămădească la concerte. Este un eveniment la pol opus față de FILIT, însă orice tânăr rocker din Iași se va bucura de atmosfera acestui festival.

10. Serile Filmului Românesc.

După marea amploare pe care au luat-o anul acesta, Serile Filmului Românesc au adunat într-un interval de cinci zile persoane de toate vârstele pasionante de cinematografie, la o serie de proiecții, atât în grădina Palas, cât și în Casa de Cultură a Studenților. Persoanele în vârstă s-au bucurat de filme ce le-au amintit de tinerețe, în timp ce tinerii și-au îmbogățit conștiința culturală. Un astfel de eveniment, bazat pe cinematografia românească, este ceea ce face Iașul un oraș complet.

Raluca Elena LITIANU

17 ani

1. Foarte cool în Iași sunt cafenelele Meru, Acaju, Cuib, Kiddo Cafe. Toate au o atmosferă atât de primitoare, încât nu-ți vine să mai pleci acasă. Muzică bună, jocuri, artă; nu mai zic de varietatea meniurilor. Ce poate fi mai bun decât o limonadă rece cu aromă de cocos în Meru într-o zi fierbinte de vară sau decât o ciocolată caldă cu chilli după o aventură prin ninsoare?

2. În viața de licean ieșean, specificul după-amiezilor de după școală sau al serilor răcoroase de vară e să mergi în parcul Hotelului *Unirea*, de lângă Starea Civilă. E destul de greu de descris sentimentul de pace și fericire pe care îl ai înconjurat de oameni pe care îi cunoști sau de care ai auzit, cu care poți schimba o vorbă la țigara sau snack-ul de după ore.

3. Și dacă tot suntem adolescenți implicați în dezvoltarea orașului nostru, în top-ul meu se află deja binecunoscutele festivaluri precum *Șotron*, *Street Delivery*, *FILIT*, mult așteptate de către tinerii ieșeni și nu numai, ocazii inedite de a acumula diverse cunoștințe, de a munci în echipă și de a te distra pe cîste alături de oameni vechi sau noi.

4. Cu sau fără voia părinților, suntem activi și în viața de noapte. Ceva ce îmi place mie foarte mult și de la care am fost nelipsită sunt promo party-urile organizate de Electric Castle Festival. Nu știu vreo serie de petreceri mai reușite în Iași.

5. Băutoare înrăită de cafea și colecționară de termosuri, consider că nu se putea deschide loc mai potrivit pentru mine decât Starbucks Coffee. După o lungă așteptare și emoții din cauza falselor anunțuri

din anii precedenți, în sfârșit, iată-mă cu inima împăcată și cu doua locații Starbucks în Complexul Palas Mall Iași.

6. Că tot vorbeam de Palas Mall, un alt loc super cool este Parcul Palas. Imensitatea grădinii și atmosfera armonioasă redată de muzica chill și sunetul apei din fântânile arteziene fac din aceasta un loc prielnic pentru o ieșire cu prietenii. De menționat și Auchan-ul în apropiere, cu chipsuri și suc ieftin. O dată am lenevit 5 ore jumătate pe iarbă cu prietenii.

7. Se apropie vara cu pași repezi, iar locul ideal pentru răsfăț și pentru petreceri devine Sunrise Pool Ciric. Ultima petrecere Electric Castle de care ziceam mai sus a fost organizată acolo. Magic. Abia o aștept pe următoarea.

8. Sinceră să fiu, nu am auzit de locul de care vă vorbesc în continuare până la aniversarea de 6 ani Acaju de pe 8 august, anul trecut. După vreo jumătate de oră în care mi-am dat seama că nu prea mă pricep să folosesc Google Maps, am ajuns la Hamak, în Bucium. Nu-mi amintesc să mă mai fi impresionat un loc așa tare la prima vedere. Încă n-am facut traseul, poate vara asta.

9. Un alt loc frecventat de adolescenții ieșeni este Parcul Expoziției, din Copou. Nu contează că e prea departe, căci majoritatea fac drumul până acolo cu bicicleta, skateboard-ul sau rolele; principala atracție este Skatepark-ul. Chiar și pentru cei care nu prea le au cu acest sport, e cool să stai și să privești la priceperea altora.

10. Am decis să închei într-o manieră culturală și am ales ca Teatrul Național „Vasile Alecsandri” să aibă un loc în topul meu. Trebuie să recunosc că nu prea am mers la teatru din inițiativă proprie. M-am

pus la invitația profesoarei mele de limba engleză, dar alături de colegi și prieteni. Totuși, gusturile profesoarei mele în materie de piese de teatru sunt foarte bune. La mai multe invitații!

Ilinca LUNGU

17 ani

1. Concertele de muzica rock – chiar dacă majoritatea se desfășoară în Underground, atmosfera este faină, oamenii știu să se bucure de un concert, cântă și dansează de parcă sunt la duș.

2. Hamak – un loc liniștit în care poți să te cațeri prin copaci sau pur și simplu să lenevești într-un hamac la umbra ălor care se cațără.

3. În curte la Muzeul Literaturii – De ce? Pentru că se desfășoară o grămadă de evenimente cool, spre exemplu Noaptea Muzeelor sau Șotron.

4. Street Delivery – Un eveniment care se întâmplă tot în curtea muzeului, aduce puțin din atmosfera de Vama Veche atât de cunoscută tuturor.

5. Grupul de pe Facebook „Ești din Iași dacă...” – ideea de comunitate în care toată lumea postează de la „pierdut pisica” până la poze amuzante și accidente din oraș; mă pune la curent cu toate noutățile.

6. Cinematograful vechi – nu mă duc foarte des, dar, uneori, îmi iau un bilet și, cu câțiva prieteni, ne amintim de vremurile în care cinematograful ni se părea cel mai „cool” loc din Iași.

7. Biblioteca Centrului Cultural Francez – un loc mic și prietenos în care poți citi în liniște.

8. Schimburile de cărți – a fost o inițiativă inspirată de a crea o întâlnire în care lumea poate face schimb de cărți și păreri.

9. Iași Fashion Street – blog de modă cu niște fete foarte simpatice care „colorează” orașul prin ținutele lor.

10. Concursurile din cadrul Ars Urbana (festival de cultură urbană) – câteva competiții cu care orașul încă nu este obișnuit, cum ar fi Street Art, Rope Contest, Trial.

Ioana-Maria MARIN

16 ani

1. Târgul de Carte, Artă și Muzică LIBREX e un loc potrivit pentru tinerii din Iași, care pot beneficia de o gamă diversă de cărți și de reduceri foarte mari în cadrul acestui târg.

2. Librăria Cărturești este un loc cool datorită evenimentelor interesante pe care le găzduiește, unul dintre ele fiind Săptămâna PSI pentru părinți și adolescenți. De asemenea, produsele librăriei sunt de calitate și diversificate, de la cărți până la ceaiuri și dulciuri.

3. Orașul Iași e cool pentru că are Casa Pogor, unde se desfășoară cele mai atractive evenimente pentru tineri, Șotron și Street Delivery, locuri unde m-am simțit extraordinar împreună cu oameni deosebiți.

4. Un alt loc pe care îl consider interesant este Institutul de psihiatrie „Socola”, loc unde fac voluntariat (ce constă în terapie ocupațională cu pacientele in-

stitutului) și mă simt bine încercând să ajut, unde mă dezvolt ca persoană și în același timp aflu lucruri despre mine.

5. În orașul Iași se desfășoară Festivalul Internațional al Educației și Festivalul Internațional de Literatură și Traducere, două evenimente unde am învățat foarte multe lucruri noi, tinerii fiind publicul țintă.

6. Cafenelele Meru și Acaju sunt două dintre locurile mele favorite din oraș. Aici se promovează tinerii artiști și prețurile produselor pe care le vând sunt accesibile tuturor.

7. Chase the Sun Events, o echipă de DJ adolescenți, organizează aproximativ lunar petreceri cu muzică electronică, pe placul elevilor și al studenților din oraș. Au adus în Iași artiști de talie internațională, precum Technimatic și 50 Carrot.

8. CUIB, unul dintre puținele locuri din Iași unde se promovează mâncatul sănătos. De asemenea, localul este amenajat foarte frumos și are o atmosferă extrem de plăcută.

9. Casa de Cultură a Studenților găzduiește evenimente care promovează tinerele talente ale orașului. Aici se desfășoară spectacole ale Asociației Moldavia și chiar ale Comunității elene din Iași.

10. ArtCamp este un proiect unde elevii de liceu pot participa la diverse cercuri de creație pe parcursul a două luni. Aici mi-am perfecționat abilitățile de fotograf și am întâlnit oameni noi care împărtășesc aceeași pasiune ca și mine.

Dosar DACIA LITERARĂ

Eduard MATEI

17 ani

1. Square Palas – prețuri bune, confort și calitatea servirii.
2. Play Again Palas – Billiard, Bowling și meciuri de fotbal.
3. Belfast Pub – prețuri foarte scăzute.
4. Teatru Fix – cafea foarte bună.
5. Biblioteca județeană „Gh. Asachi” – este amplasată nonconformist în spirală.
6. „Colț de rai” – locul ideal pentru relaxare, piscină, restaurant.
7. Food Court Palas – un loc bun pentru a mânca.
8. StarNet – locul perfect pentru a te destinde cu prietenii.
9. Down Town – muzică foarte bună.
10. Souflaki – mâncare foarte bună cu specific turcesc.

Bianca-Maria MITITELU

17 ani

1. Palatul Culturii – este cel mai atractiv obiectiv turistic din Iași.
2. Palas – un loc unde poți găsi orice dorești și un loc liniștit în care te poți plimba împreună cu familia sau cu prietenii.
3. Gelateria Moo – aici găsești cea mai bună înghețată din Iași.
4. Parcul Copou – un loc perfect unde te poți relaxa și citi o carte.

5. Ciric – cel mai bun loc pentru a face un grătar și a petrece timp cu cei dragi.

6. Teatrul „Vasile Alecsandri” – dacă dorești să faci ceva diferit, te poți duce aici pentru a vedea deosebite piese de teatru.

7. Stația de pe Independenței cu muzică – dacă te plictisești așteptând autobuzul... poți să îți alegi o melodie din playlistul stației pentru a face timpul să treacă mai repede.

8. Auchan – cel mai bun și ieftin supermarket.

9. La Petru – aici găsești cei mai buni covrigi.

10. Teo's to go – aici poți să-ți iei cel mai bun frappe din Iași și la un preț bun.

Tiberiu Andrei PĂSTRĂV

18 ani

1. Parcul Copou, pentru că este un loc foarte bun în care te poți plimba și relaxa și totodată să fii aproape de diverse puncte de interes ale orașului. S-ar putea spune că este ca și Central Park din New York.

2. Grădina Botanică, deoarece în acel loc te poți cufunda în natură și este un loc potrivit pentru a lua o gură de aer proaspăt.

3. Priveștiștea de pe Releu este unul din motivele care te face mândru că ești ieșean (asta în cazul în care știi istoria acelei zone).

4. Parcul Voievozilor este un parc mai puțin cunoscut din Iași dar totodată arată foarte îngrijit și pare că înflorește dintr-un punct de vedere al localurilor.

5. Complexul Palas este locul unde totul se întâmplă în Iași, chiar dacă vrei să faci cumpărături, să te plimbi sau să te duci la serviciu.

6. Cafenele, ceainării și restaurante de excepție sunt un punct forte al Iașului, un oraș în plină dezvoltare din toate punctele de vedere, mai ales cel al restaurantelor și cafenelelor ieșind în evidență localuri precum Vivo, Meru, Acaju sau La Corniche.

7. Complexul Hamak este locul de relaxare perfect, amplasat în mijlocul naturii din Iași, fiind de asemenea dotat cu un parc al aventurii.

8. Ciricul este locul clasic pentru ieșeni unde se pot duce să facă un grătar sau să se plimbe cu telescaunul.

9. Aeroportul Internațional Iași este un punct important al Iașului, conectându-l cu numeroase capitale europene.

10. Cinematograful Victoria este locul prielnic pentru a vedea un film și de a te bucura de frumusețea sălii de cinema construite încă de pe vremea comunismului.

Claudia PINCOVSKI

16 ani

1. Orașul Iași este cool pentru că găzduiește Teatrul Național „Vasile Alecsandri”, locul în care arta și cultura se întrepătrund și formează un loc în care ne putem bucura de spectacole incredibile.

2. Diversitatea arhitecturală face din Iași unul dintre orașele foarte cool deoarece beneficiem de multe clădiri vechi cu structuri interesante care pot fi folo-

site în diverse moduri.

3. Parcul Copou, este un alt loc inedit care face din orașul nostru unul minunat. Aici arta se îmbină cu natura și ne oferă dreptul de a ne bucura de un peisaj divers; în plus, acesta este un loc propice pentru relaxare, dar și pentru distracție, persoane de toate vârstele petrecându-și timpul liber pe „aleile cu castani”.

4. Trupa de teatru ProfessArt îi conferă orașului și mai multă magie, fiind cei care mă ajută să-mi îmbogățesc imaginația, să mă descopăr și să scap de inhibiții.

5. ArtCamp este una dintre „taberele” care-mi dezvoltă abilitatea de a comunica și de a-mi perfecționa pasiunile.

6. FILIT-ul este un festival care, pentru o săptămână, ne transformă orașul într-un centru cultural prin care mișună sute de autori cu care avem ocazia să discutăm și cărora le putem adresa diverse întrebări în legătură cu operele lor.

7. Un alt festival care face orașul Iași să fie un oraș cool este „Serile Filmului Românesc”, un festival în care, pentru câteva zile ne putem bucura de magia filmelor românești amintindu-ne de copilărie, și poate chiar învățând despre copilăria părinților noștri. Pe lângă filme, festivalul ne pune la dispoziție regizori, scenografi, actori, oameni cu experiență în lumea filmului, capabili să ne vorbească despre această artă.

8. Rock'n'Iași, un alt festival, de data aceasta de muzică rock, care aduce pe scena orașului nostru trupe consacrate din rock-ul românesc, dar și străin, de ale căror melodii ne putem bucura după lungi așteptări.

9. Jassyro este una dintre cele mai drăguțe cafenele din tot orașul. Atmosfera călduroasă și relaxată din acest locușor îl face cu totul și cu totul special. Un

Dosar DACIA LITERARĂ

---

spațiu mic umplut cu cărți în care mirosul de cafea și ceai te învăluie încă de la început. Oameni cu suflet frumos capabili să întrețină o conversație cu adevărat plăcută.

10. Istoria care bânuie fiecare străduță a acestui oraș. La fiecare pas, călcăm pe istorie, inhalăm istorie. Iașul este un loc boem, Iașul este orașul artiștilor.

Maria PÎSLARU

16 ani

1. Teatrul Național „Vasile Alecsandri” Iași – îmi place acest loc pentru că este locul unde se

desfășoară multe piese de teatru celebre, concerte de operă, balet și are o arhitectură interesantă.

2. Biserica „Sfântul Nicolae Domnesc” – este o biserică frumoasă și face trimitere la istorie, fiind construită de Ștefan cel Mare.

3. Librăria Cărturești – găsești orice dorești, dar mai ales cărți – evident – iar pe lângă acestea poți servi și un ceai, în timp ce lecturi cartea preferată.

4. Bulevardul Ștefan cel Mare – este un loc ideal pentru o plimbare și pentru a te relaxa.

5. YoYogurt – acolo se găsește un iaurt înghețat delicios și cred că este și singurul din Iași.

6. Palatul Culturii – este frumos acest palat care reprezintă un simbol al Iașului.

7. Cinema City – este un loc în care te relaxezi în timp ce vizionezi filmele preferate.

Foto: Corneliu Grigoriu

Activități la ȘOTRON, 2014

8. Festivalul FILIT – îmi place mult pentru că sunt invitați scriitori din toată lumea.

9. Muzeul Memorial „Mihail Kogălniceanu” – îmi place arhitectura, este un loc superb și, la fel, plin de istorie.

10. Festivalul Hangariada – mi se pare foarte interesantă ideea acestuia, dar mai ales să sari cu parașuta din avion.

Alexandru PLAMADĂ

17 ani

1. Complexul de agrement Ciric: un loc în care poți să te relaxezi în mijlocul naturii (pădurea, lacurile), să faci un grătar, sau să te distrezi cu prietenii la piscină.

2. La Castel: un restaurant la marginea orașului care se află într-un spațiu special, deoarece este înconjurat de natură.

3. Parcul Copou: unul din cele mai vechi parcuri, care este mereu plin de ieșeni de toate vârstele. Aici poți să te relaxezi, să citești o carte sub umbra arborilor, să te plimbi cu bicicleta, sau să faci diferite activități.

4. Restaurantul Panoramic: un spațiu elegant, unde ai ocazia de a savura preparate autohtone și internaționale, în timp ce privești cea unică asupra Iașului de la înălțime te poate fascina.

5. Street Delivery – locul unde ai parte de distracție, activități diverse, persoane cool, muzică și voce bună.

6. FILIT: cel mai important eveniment literar,

unde diversitatea culturală e îmbinată cu distracția, acumularea de cunoștințe și unde cunoști multe persoane și personalități formidabile. Pe scurt, e o experiență incredibilă!

7. Piața Unirii: Plină de cafenele, restaurante, librării, e un loc unde tinerii, în special elevii de la colegiile din Iași „își dau întâlnire” după terminarea orelor.

8. Strada Lăpușeanu: un pietonal istoric, unde se întâmplă mereu câte ceva interesant.

9. Complexul Palas: unul din locurile preferate și frecventate de foarte multă lume, Palas-ul ne oferă o mare diversitate de activități și un spațiu incredibil, de care nu ne plictisim.

10. O altă chestie cool o reprezintă faptul că Iașul e plin de tineri, care dau viață orașului, creează imaginea orașului, reprezintă țara și știi să se distreze.

Andrada POPA

17 ani

1. Orașul Iași este cool datorită universităților și sutelor, miilor de studenți care întineresc orașul.

2. Orașul Iași este cool pentru că Palas – complexul comercial este perfect pentru shopping, prânz copios, cafenele drăguțe și plimbări.

3. Orașul Iași este cool pentru că actualmente al nostru primar este celebru și este pe prima pagină a tuturor cancanurilor naționale și chiar internaționale.

4. Orașul Iași este cool pentru Releu. Oricine are chef de o plimbare ajunge negreșit și până la Releu de unde se vede imaginea panoramică a Iașului pe cele 7 coline, la fel ca și Roma – capitala Italiei.

5. Orașul Iași este cool pentru concertele de la Palat, unde mulțimea de oameni ajunge până și pe Cuza Vodă.

6. Orașul Iași este cool pentru că... Civila, locul unde se adună tot tineretul după terminarea orelor... eventual și pe parcursul acestora.

7. Orașul Iași este cool pentru că în fiecare seară vei găsi o locație unde se face karaoke.

8. Orașul Iași este cool pentru că, deși pare un clișeu, muzeele și casele memoriale conferă un caracter cultural și elevat orașului atrăgând foarte mulți turiști.

9. Orașul Iași este cool pentru că dispune de locuri în care ieșenii se pot bucura de natură și de frumusețile ei departe de agitația urbană, în spații de agrement precum CIRIC, pădurea C.A. Rosetti, lacul Dumbrava etc.

10. Orașul Iași este cool pentru că ieșenii se pot bucura de numeroase festivaluri culturale și chiar de entertainment anual.

Andreea POPOVICI

16 ani

1. Biblioteca Județeană „Gh. Asachi”

Sediul bibliotecii din zona „Cub” este locul meu preferat. Ador cărțile și mereu am găsit acolo tot ce mi-am dorit, pe lângă colaborarea foarte bună cu bibliotecarii care nu au acea atitudine repulsivă pe care

o au ceilalți de obicei. Și cum altfel să intri în acest loc magnific fără acea scară colorată care marchează perfect intrarea în „lumea poveștilor”? Deși are nevoie de câteva îmbunătățiri, sediul bibliotecii rămâne atracția principală pentru iubitorii de literatură.

2. Biserica Catolică

Am ales acest loc nu datorită funcției sale sau a importanței pe care o are pentru persoanele de o anumită orientare religioasă, cât datorită aspectului său. Arhitectura bisericii este unul dintre lucrurile cele mai reprezentative pentru acest oraș.

3. FILIT

Festivalul FILIT este unul dintre cele mai recente evenimente din oraș și cel care a avut un impact destul de mare asupra adolescenților. Este minunat să poți să te întâlnești cu scriitorul tău favorit, să vezi omul din spatele cărților.

4. Palatul Culturii

Este cel mai reprezentativ monument pentru Iași. Are valoare arhitectonică, istorică, culturală și chiar sentimentală. Orașul și-ar pierde farmecul fără această clădire.

5. Sala Pașilor Pierduți

Situată în Corpul A al Universității „Alexandru Ioan Cuza”, sala pașilor pierduți este impresionantă datorită tablourilor gigantice, pictate cu tentă de albastru. Este unicul loc de acest gen și merită să fie trecut pe lista locurilor de seamă din acest oraș.

6. Grădina Botanică

Unul dintre cele mai frumoase locuri în care poți merge să te recreezi. Varietatea de plante, expozițiile și atmosfera relaxantă a grădinii sunt lucrurile care m-au cucerit de prima oară când am vizitat acel loc și care m-au făcut să îmi doresc să merg acolo mereu.

Dosar DACIA LITERARĂ

---

7. Copou

Împreună cu Grădina Botanică, parcul Copou este unul dintre locurile ideale în care îmi place să-mi petrec timpul liber, unul dintre puținele spații verzi din oraș.

8. Hangariada

Ideea acestui festival m-a surprins de la bun început și mi-a întărit și mai tare dorința de a face un salt cu parașuta.

9. Casa de Cultură a Studenților

Locul unde se organizează majoritatea concertelor și evenimentelor din acest oraș, loc dedicat tineretului, loc care trăiește prin ei.

10. Noaptea Muzeelor

Cultura este primul lucru la care mă gândesc atunci aud numele orașului, iar noaptea muzeelor

contribuie la definirea acestui statut, oferindu-le cetățenilor posibilitatea de a petrece o noapte colindând printre clădirile impregnate de istorie.

Mălina PRICOP

17 ani

1. Underground Pub – își merită locul pentru muzica bună trap și street, spațiul de dans și diversele concerte pe care le organizează.

2. Teatru Fix – super pentru relaxare, destindere și spectacole de calitate, accesibile.

3. Arte Bar – la fel ca și Fix, un loc ideal pentru

Foto: Corneliu Grigoriu

Sala mare a Teatrului Național Iași

artă, un spațiu nonconformist.

4. Oxford PUB – o atmosferă plăcută, cu muzică de bun gust și oameni de calitate.

5. InnItalia – La casa di Romeo e Giulietta – una dintre cele mai bune cafenele din oraș, cu o atmosferă deosebită, ceva mai formală decât în altele.

6. Acaju – cea mai bună cafenea decorată artistic, plăcută, perfectă pentru a te distra cu prietenii, accesibilă ca preț.

7. Teatrul Național „Vasile Alecsandri” – pentru cele mai bune evenimente culturale.

8. FILIT – un festival care ne aduce cei mai îndrăgiți scriitori contemporani.

9. TEDx – un eveniment din care ai multe de învățat și care ar trebui organizat mai des.

10. Street Delivery Iași – inovativ, artistic, făcut special pentru tineri.

Teona ROMEDEA

16 ani

1. Noaptea Muzeelor – acest eveniment este de mare succes în orașul nostru, iar datorită pasiunii mele pentru activități culturale, îmi face plăcere să particip la acest eveniment. Pe lângă vizitele muzeelor pe timp de noapte, care pun vizitele într-o altă lumină, în Iași se țin și concerte sau piese de teatru în aer liber cu ocazia acestui eveniment.

2. Sărbătorile Iașilor – aș putea vorbi în numele tuturor ieșenilor, și nu numai, că această sărbătoare care se desfășoară în orașul nostru este cea mai im-

portantă în ochii noștri. În primul rând, datorită pelerinajului la moaștele Sfintei Parascheva, ținut an de an, dar și datorită activităților, concertelor și atmosferei generale de festival și bucurie.

3. Târgul de carte Librex – cu bucurie particip la edițiile acestor târguri de carte, fie din curiozitate pentru noutățile editoriale, fie în căutarea unor cărți lansate, fie doresc să îmi îmbunătățesc colecția de muzică.

4. Târgul de Științe de la UMF – care se ține în *săptămâna altfel*, oferă curiozități asupra corpului uman, experimente, dar și un tur al universității.

5. Festivalul muzicii „Fête de la Musique” – este un festival de care mă bucur mult, fiind pasionată de muzică. Lumea se simte bine și se bucură atât de creațiile diferiților compozitori, cât și de spectacolul în sine și activități.

6. Parcul Copou – dacă ar fi un loc pe care l-aș arăta prima dată unui străin venit în vizită, ar fi Copoul. Acest parc este o bijuterie a orașului, în care mulți ieșeni preferă să își petreacă timpul liber. Aici există teiul celebrului Eminescu, precum și Obeliscul leilor, monument înfăptuit pentru realizarea Regulamentului Organic.

7. Grădina Botanică – un fantastic loc de vizitat, care întâmpină turiștii, sau chiar locuitorii orașului, cu o fascinantă diversitate de flori și plante. Iar dacă avem nevoie de un loc mai depărtat de stresul orașului, există un lac cu rațe și cu bănci împrejur, numai bun pentru relaxare și scăpat de griji.

8. Palatul Culturii – Inima orașului. Deși încă în renovare, Palatul Culturii găzduiește galerii splendide, fiind un muzeu al Iașului.

9. Mitropolia Moldovei și Bucovinei – este un mo-

nument arhitectural, fiind un centru religios de maximă importanță, al doilea ca importanță după Patriarhie.

10. Muzeul de Științe ale Naturii – pe lângă muzeul în sine, care găzduiește un mare număr de expozate, există o sală de mare importanță pentru istoria Moldovei și României. În această sală, a fost semnată de către mai marii vremii din Moldova hotărârea prin care Cuza a fost desemnat domn al Moldovei.

Bianca Ștefana ROTARU

17 ani

1. Statuia din Piața Unirii

Unde în fiecare seară îți poți găsi prietenii, unde fiecare stil și personalitate își au locul, unde te poți distra doar cu câțiva lei pentru o sticlă de Cola, unde ești sigur că o să te distrezi doar pentru că ești în compania celor mai faine persoane.

2. Strada Pogor

Unde în fiecare an voluntarii de la Șotron și Street Delivery își fac cele mai frumoase amintiri, cele mai bune poze de profil pentru Facebook. Acolo găsești oameni care cântă la chitară melodiile copilăriei, se joacă board games și badmington, care se împrietenesc între ei și stabilesc cele mai cool relații.

3. Serile de karaoke

Într-un local diferit în fiecare seară. Nu contează dacă ai sau nu calitate de interpret, prietenii tăi oricum îți vor filma momentul de glorie, și îl vor posta

pe o rețea de socializare de ziua ta, deci nu vei uita niciodată această amintire.

4. Parcul Copou

Unde nu doar copiii cu părinții sau bunicii lor scapă de căldura orașului, ci și tinerii în căutare de un loc retras, intimitatea de care au nevoie și ședințele foto artistice, unde prietenii îți sunt de ajuns pentru niște momente memorabile.

5. Biblioteca „Gh. Asachi”

Pentru că e mereu cool să le spui prietenilor tăi, la fel de hipsteri ca tine, că ai fost. Pentru că, pe lângă o carte bună, poți savura și o cafea sau o țigară, și îți poți termina treaba fără a fi distras.

7. C.A. Rosetti

Pentru că tot românul veritabil apreciază această experiență, precum și mâncarea tradițională (a se citi mici cu bicarbonat), pentru că zilele par mai scurte și dimineața vine mai ușor, pe fundalul muzicii preferate.

8. Concertele în aer liber

Pentru că indiferent de cât de mult apreciezi muzica, de obicei comercială, este tradiție să bei un pahar de bere cu prietenii, și să te refugiezi apoi pe iarbă la Palas.

9. Serile de dubstep

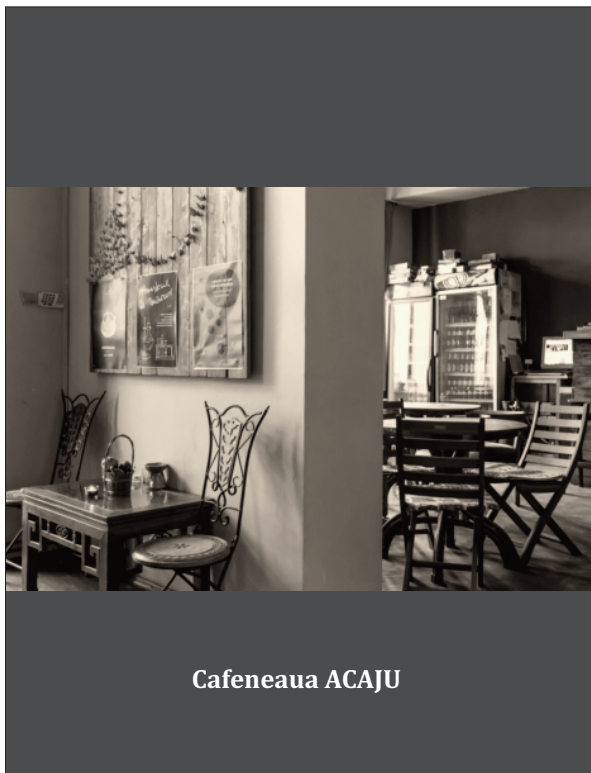
Unde vine toată lumea, pentru că e cool. Îți dai check-in ca să vadă prietenii că ai viață de noapte și că ascuți muzică „din aia bună”.

10. Civila, unde la orice oră găsești elevi de liceu, și cunoscutele stereotipuri din filmele Hollywoodiene: fetele populare, băieții cu biciclete, rockerii etc.

Maria Antonia SANDU

17 ani

1. Evenimentul organizat în fiecare început de vară pe strada Vasile Pogor, denumit Street Delivery. Pentru trei zile, în acest spațiu sunt îmbinate muzica de calitate cu activitățile de divertisment și de socializare, foarte importante pentru miile de persoane tinere care participă an de an. De altfel, este încurajat voluntariatul, fiind promovate diverse organizații non-guvernamentale care sprijină reciclarea, o viață sănătoasă prin alimentație specifică, dar și natura și sportul. Este un eveniment 100% al tinerilor, deși nu deranjează și participarea persoanelor care au trecut de această perioadă a vieții.

Cafeneaua ACAJU

2. Festivalul Internațional de Literatură și Traducere, care va fi anul acesta deja la cea de-a treia ediție. Din punctul meu de vedere, acest festival nu are numai rolul de a aduce la Iași personalități marcante și de a promova noi apariții literare, ci și de a culturaliza locuitorii acestui oraș. De aceea salut această inițiativă și o susțin, pentru că România chiar are nevoie disperată de un popor bine educat și informat.

3. FRINGE este un festival de teatru, care are loc în Iași în același timp cu FIE (și ar putea exista o confuzie printre ieșeni). Prin intermediul acestor spectacole stradale, dar nu numai, orașul Iași este animat și colorat. Perioada aceea este nemaipomenită, oamenii toți sunt pe stradă, în cafenele, citesc, cântă, râd, dansează.

4. „Noaptea muzeelor” este unul dintre cele mai frumoase evenimente ale orașului, după părerea mea. Este o fascinație aparte să vizitezi case memoriale și oaze de cultură la miezul nopții sau chiar și mai târziu. La Mănăstirea Golia au loc mereu concerte susținute de interpreți tineri în cadrul unor cvartete.

5. Festivalul Internațional al Educației este un eveniment cu obiective îndrăznețe. Se pune accentul foarte mult pe concerte de orchestră, cu mari soliști și compozitori celebri (Eugen Doga), oferind astfel oportunitatea spectatorilor de a petrece seri minunate, fără să cheltuiască nimic.

6. Târgul Internațional de Carte „LIBREX”. În perioada desfășurării acestuia, sunt zile în care stau cu orele în Sala Polivalentă, ieșind cu portofelul mai subțire de fiecare dată.

7. Serile Filmului Românesc. Deși nu am participat personal, am întâlnit tineri care au fost foarte încântați de acest festival, și chiar admir scopul pe

care și l-a propus prin promovarea cinematografilei românești. Adevărul este că generația mea (chiar și eu) tinde să fie mai bine informată despre cultura și divertismentul european și american, decât despre cele autohtone.

8. Biblioteca „Gh. Asachi” Iași organizează activități diverse în fiecare săptămână. Cu excepția unui singur eveniment, care s-a desfășurat seara și la care am participat, restul au loc în general în diminețile de sâmbătă. De la lucru manual și teme interesante de dezbateri, biblioteca încearcă să dovedească copiilor și tinerilor avantajele lecturii și ale cărților.

9. Sărbătorile Iașului (Deși înghesuiala este mai mare ca niciodată).

10. Concertele de la Casa Studenților. Cel puțin în ultimul an, această instituție a început să fie mai activă și oferă de multe ori ocazia de a participa la spectacole, sau chiar de a viziona proiecții de film în sala Gaudeamus. De altfel, sunt organizate și cursuri de dans, actorie și muzică în cadrul ei.

Teodora SANDU

17 ani

1. Noaptea Muzeelor – după părerea mea, este un festival interesant pentru că poți admira spectacole, expoziții și te surprinde prin lucrurile noi care apar în fiecare an.

2. Festivalul FILIT – au avut loc două ediții foarte palpante și interesante, în cadrul cărora am putut beneficia de întâlniri cu scriitori din diferite țări, iar alții mai norocoși au putut lua autografe pe cărțile pe

care le-au citit.

3. Noaptea Scriitorilor – organizată de Asociația Moldavia, încurajează elevii/ studenții să-și expună creațiile în fața publicului.

4. Festivalul Internațional al Educației (FIE) – este un eveniment care poate ajuta orașul Iași să devină capitală culturală. În cadrul acestui festival te poți bucura de spectacole de balet și operă, concerte în aer liber.

5. Festivalul „Hai la teatru” – eveniment care aduce la Iași trupe din toată România și în cadrul cărora pot viziona modul în care participanții aleg să se exprime și să-și etaleze talentul actoricesc.

6. Parcul Copou – este plăcut datorită atmosferei liniștite unde oamenii se pot recrea, fiind totodată și gazda multor ateliere de creație.

7. Grădina Botanică – îmi place pentru că e un loc unde poți admira expoziții de flori de prin toată lumea.

8. Festivalul „Seara Filmelor Românești” (SFR) – îl consider un eveniment important pentru acest oraș deoarece poți să te bucuri de cele mai frumoase filme românești în aer liber, fără să plătești.

9. Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” – unul dintre cele mai interesante obiective datorită faptului că este deschisă pentru public o singură dată pe an când poți urca până în vârf, vizitând toate sălile.

10. Festivalul Național de Teatru Școlar în Limbi Străine „Teatru sub Castani” – îmi place să văd diferitele trupe de teatru din toată țara, în special pe cele din cadrul colegiului din care fac parte, trupe care au o piesă diferită în fiecare an, unde elevii își exprimă cel mai bine spiritul artistic, unde poți resimți emoțiile care există.

Elena SÂRBU

15 ani

1. Palas Mall – deoarece aici pot face diverse lucruri cu prietenii.

2. Piața Unirii – aici îmi place să mă plimb și să mă relaxez admirând un peisaj frumos.

3. Copoul – îmi place acest loc deoarece este înconjurat de mulți copaci și pentru că aici găsesc standuri de gogoși.

4. Zona Cub (underground).

5. Cîrc – aici îmi place să mă plimb cu barca și să admir peisajul de sus de pe telecaune.

6. Pădurea Bucium – aici se află terenul de paintball.

7. Ștefan Cel Mare&Palat – pentru că sunt cele mai frumoase și cele mai cunoscute locuri din Iași.

8. Standul cu dulciuri din Palas – acolo găsesc cele mai bune jeleuri.

9. FILIT – un eveniment frumos organizat și care atrage atenția multor persoane.

10. FIE (Festivalul Internațional al Educației).

Ilinca SIMION

16 ani

1. Iașul este cool datorită FILIT-ului – autori de renume se adună pentru a încânta generațiile tinere și nu numai prin discuții literare și lansări de carte. Cu un ansamblu de voluntari amabili și prietenoși și coordonatori pe măsură, este oportunitatea perfectă de a ieși din casă să te culturalizezi.

2. Iașul este deosebit datorită Casei Pogor. Majoritatea tinerilor când aud de muzee se distanțează de subiect, percependu-l asemenea unui lucru vetust, uitat de lume, pustnic și fără nici o atracție pentru turiști. Casa Pogor este contrariul acestei idei, găzduind anual diverse festivaluri cu un anumit renume, toate axându-se pe noile generații (Street Delivery, ArtFest, Gfest etc.)

3. Este un oraș cool fiindcă găzduiește anual Festivalul Internațional al Educației, festival încărcat de o diversitate culturală: concerte ale unor artiști de talie mondială, seri de filme artistice, teatru și nu numai.

4. Teatrul Național, emblema Iașului, face orașul nostru unul plin de muzicalitate, purtat pe partiturile lui Mozart sau chiar George Enescu, răsunând cu putere și în stațiile de tramvai din apropiere opere clasice ce te transpun într-un univers scris de compozitori.

5. Străzile înguste, asemenea Lascăr Catargi-ului, și cele plasate în spatele Copului, sunt perfecte pentru plimbările de vară, mai ales cele nocturne, adâncindu-te în misterul aparte ce îl transmit prin casele vechi îmbrăcate în iedera.

6. Este cool pentru festivalurile de muzică ce reprezintă o oportunitate excelentă pentru oameni de a corela între ei. (Rock'n'Iași, Folk'n'Iași etc.)

7. Pentru personalitățile ce trăiesc aici, pentru actorii ce se conformează cu tineretul, pentru actorii ce dau viață acestui oraș (Florin Lăzărescu, Dan Lungu, Teodor Corban ș.a.).

8. Pentru serile dedicate filmelor Românești, desfășurate într-o locație de nivel european, și anume grădina complexului Palas.

9. Pentru că are un teatru contemporan underground, unde tinerii pot învăța noțiunea teatrului

Dosar DACIA LITERARĂ

„nou”, și anume Teatru Fix.

10. Și nu în ultimul rând, pentru oamenii ce se străduiesc în fiecare an pentru realizarea evenimentelor menționate mai sus, pentru devotamentul lor, pentru inițiativa lor și pentru efortul depus ce va aduce Iașul pe locul mult așteptat de capitală culturală.

Sara TAYARI

15 ani

1. Serile Filmului Românesc, un festival organizat anual (care a ajuns în 2015 la a VI-a ediție) prin prisma căruia ieșeni din toate categoriile de vârstă au avut ocazia de a cunoaște actori de renume precum: George Mihăiță, Vladimir Găitan, Sergiu Nicolaescu, Adrian Păduraru, Mircea Silaghi ș.a.m.d. și de a discuta cu respectivii invitați despre cariera lor ce cuprinde un număr vast de filme dintre care doar cele reprezentative fiind vizionate de către spectatori în cadrul festivalului.

2. Cercetașii României, care reprezintă Iașul în 4 centre locale (Sf. Anton, Constantin Sapatino, Sf. Francisc, George Călinescu) și ajută la dezvoltarea personală a fiecărui participant începând de la cea mai mică ramură de vârstă (clasele primare) prin jocuri și provocări distractive, stimulând astfel dorința de a ști, de a explora și de a descoperi.

3. Music Camp, un program care transformă copii, profesori și chiar comunități întregi prin darul muzicii. Copiii participă la cursuri de instrumente și de cor în cadrul unui program de șase zile. În țări în care educația muzicală este rezervată doar celor talentați, Music Camp a început prin a lucra cu copiii aflați în nevoie, cu orfanii, cu copiii cu nevoi speciale și a ajuns în rândul elevilor din Iași în 2010, unde s-a bucurat de prezența a 600 de participanți.

4. FILIT, festivalul datorită căruia liceenii și studenții, dar nu numai, au avut ocazia de a se întâlni cu autorii lor preferați într-o atmosferă prietenoasă, însoțită de concerte și ateliere profesionale, în inima orașului.

Foto: Corneliu Grigoriu

Parcul de la Starea Civilă

5. Logos, un club înființat în 2013 la inițiativa și sub directa îndrumare a prof. dr. Serinella Zara, profesor titular la Colegiul Național „Mihai Eminescu” din Iași, cu scopul de a crea un cadru în care elevii iubitori de literatură să întâlnească diverși artiști literari și personalități culturale active din România.

6. Teatrul Național, care impresionează prin arhitectura sa dar și prin echipa compusă din 33 de actori ce îl reprezintă în spectacole zilnice.

7. Umor’n’Iași, un festival, abia la început, care promovează tinerii pasionați de umor ce reușesc să dea pe spate o sală plină de studenți indiferent de genul abordat.

8. Interact, sau o organizație non-profit pe bază de voluntariat ce se ocupă cu inițierea și organizarea de proiecte de caritate și promovează implicarea socială și interculturalitatea în rândul tinerilor.

9. Rock’n’Iași, festivalul ce susține și promovează trupele rock formate de tineri din România.

10. Hangariada, un festival care a ajuns anul acesta la a V-a ediție și care constă în trei zile pline de activități aviatice, salturi cu parașuta, concerte, spectacole de teatru și activități artistice neconvenționale.

Andreea VIZITIU

17 ani

1. Festivalul de muzică „Electric Castel” în cadrul căruia artiști internaționali sunt promovați în comunitatea noastră aduce un plus orașului nostru fiind

unul dintre cele patru din țară unde se organizează petreceri cu un asemenea impact asupra publicului de drum&bass, dubstep, ridim etc.

2. „Civila” sau parcul ce aparține de Hotelul Unirea și împrejurimile sunt locuri unde tinerii își petrec împreună cu prietenii timpul liber stând pe bănci, pe iarbă, în centrul orașului, fiind un loc bun de adunare al grupurilor de liceeni.

3. Starbucks, mult așteptata cafenea, s-a deschis în sfârșit și în orașul nostru anul acesta, delectând clienții cu băuturi specifice unui coffee shop urban, prăjituri, cupcakes și chiar și recipient pentru cafea (termosuri); este un loc ales de tineri pentru a petrece o după amiază de weekend sau o dimineață a cărei zile se anunță a fi una grea, pentru relaxare.

4. Cafenelele de genul „Kido”, „Acaju”, „Meru”, „Cuib” au un specific hipsteresc ce atrage publicul tânăr și fiind locuri cool pentru a savura un ceai, un fresh, sau chiar un mic dejun.

5. Proiectele de genul Șotron, Street Delivery sau FILIT au ca public țintă tinerii, deci ce poate fi mai cool decât un festival dedicat ție?

6. Cum fiecare tânăr își dorește, Iașul nostru, un oraș atât de cool, nu putea omite pub-urile de genul Underground, Zona, Motor, unde aceștia se pot distra la petreceri pe timp de seară în compania grupului de prieteni.

7. Proiectele culturale susținute de centre și institute culturale (Institut Francais, British Council, Centrul Cultural German) aduc și ele un plus în dezvoltarea tinerilor și a orașului, și nouă ne place asta!

8. Biciclismul prinde din ce în ce mai mult curaj și este tot mai prezent în orașul nostru. Aproape orice

ieșean a încercat măcar o dată pistele de biciclete, închiriind una pentru a înlocui mijloacele de transport auto, sau plimbându-se în timpul liber cu familia sau prietenii.

9. Pe timp de vară, numeroasele noastre piscine se întrec în oferte și discount-uri, făcându-le să fie pline de tineri dornici de distracție în timpul vacanței. Foarte cool!

10. Ați fost vreodată la Hamak? Dacă nu, ce mai așteptați?! Campingul, traseele dificile, dar amuzante prin copaci, călăritul, terasele și tot ce poți găsi acolo este căutat de toți tinerii plictisiți de învățat și dornici de relaxare și puțină distracție.

Otilia VÎNTU

17 ani

1. Ai pe unde să te plimbi.

La prima vedere nu e un fapt monumental, dar consider că important să apreciem existența parcului Copou, a pădurilor care înconjoară orașul sau pur și simplu a străduțelor dubioase pe care le poți descoperi atunci când te abați de la traseul obișnuit, fie din curiozitate, fie din cauză că Iașul e tot timpul în construcție. Da, nu mai avem teii *acea* și e îngrijorător că mulți copaci din parcul Copou au fost însemnați cu „vopseaua condamnării” sau că în timpul drumețiilor mele prin pădurea de pe dealul Cetățuia oscilez între „vai, ce liniște și bine”, „uuu, asta ar fi un cadru bun pentru viitoarea mea producție ci-

nematografică” și „Ori pe pământul ăsta cresc ambalaje de pufuleți și peturi de bere, ori vor niște oameni iresponsabili să își marcheze neapărat teritoriul”. Dar azi am trecut pe o alee atât de frumoasă, încât mi-a mai trecut.

2. S-a plimbat și Eminescu.

Nu funcționez pe principiul „locul ăsta e sfânt pentru că a mers pe aici Maica Tereza în anul x”, dar e plăcut să mă gândesc că Iașul a reprezentat reședința unor personalități care au marcat în mod fundamental literatura română. Muzeul Literaturii, la Bojdeuca lui Ion Creangă, Muzeul „Mihail Kogălniceanu” sau „Vasile Pogor” sunt doar câteva exemple de instituții care amintesc de progresul făcut în literatura română.

3. Ai povești de auzit legate de ceea ce vezi.

Dacă faci abstracție de faptul că Iașul, din punct de vedere arhitectural, e un melanj de vechi și nou, pe alocuri reușit, prin alte părți, cu tușe fine de veritabil *kitsch*, poți găsi numeroase locuri care amintesc de importanța culturală a fostei capitale. Începând cu Palatul Culturii, adevărat simbol al Iașului, Teatrul Național „Vasile Alecsandri”, Palatul Mavrocordat, în prezent Colegiul Național „Mihai Eminescu”, lista poate continua pe multe pagini, căci orașul abundă de centre culturale, monumente, galerii de artă și locuri în care s-au petrecut mai multe decât am fi îndemnați să credem inițial.

4. S-ar putea să treci pe lângă primul...

... orologiu din țările române (de la Trei Ierarhi), primul monument din țările române (Obeliscul cu lei din parcul Copou), monumentul Regulamentului Or-

ganic (prima constituție a Moldovei), primul muzeu din România: Muzeul de Istorie Naturală din Iași, prima instituție modernă de învățământ superior din Moldova, precursora a Universității din Iași, primul Teatru Național din România, prima Grădină Botanică din România, prima Universitate din România... În plus, în Iași s-a publicat în tipografia de la „Sf. Trei Ierarhi” prima carte de legi în limba română, intitulată *Carte românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudețe*, prima lucrare filozofică românească scrisă de Dimitrie Cantemir, *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul* (primul român ales membru al unei academii, Academia din Berlin), iar Iașul este inițiatorul Revoluției de la 1848, care s-a extins ulterior pe întreg teritoriul românesc. Lista enunțată nu poate fi considerată una exhaustivă.

5. Aproape oricând este un festival în desfășurare.

În ultima perioadă a crescut în mod semnificativ numărul de festivaluri sau evenimente care se petrec în Iași, croite special pentru un public variat, pe teme diverse și având drept rezultat învierea atmosferei generale.

6. În periplul tău, poți să te abați și pe la Palas.

Fie că ești fan al consumerismului sau nu, centrul comercial înconjurat de grădini aduce un plus de modernitate orașului grație designului reușit și varietății de produse disponibile.

7. Poți face încercări de analize sociologice în autobuze.

Dacă urmărești să observi comportamentul unei varietăți de indivizi înghesuți, de cele mai multe ori

ai șansa să descoperi cum factori ca temperatura, ora sau frânele bruște pot influența relațiile interumane. Uneorii, din cauza aglomerației, poți descoperi cât de solidari pot fi oamenii când e nevoie să ajungă un bilet la compostat sau în caz că leșină cineva. Fiind ființe sociale, avem nevoie să fim apropiați unul de celălalt. Autobuzele și orele de vârf oferă prilejuri noi în acest sens.

8. S-ar putea să întâlnești oameni minunați.

Statistic cel puțin, având în vedere populația Iașului, ai șanse să descoperi multe persoane interesante.

9. Amplasarea geografică contează.

Dincolo de faptul că rezervele de apă ale Iașului (cele care nu sunt poluate) sunt mulțumitoare, situația orașului pe șapte coline poate fi un *fun fact* demn de luat în considerare.

10. A te plimba pentru a respira, a explora și a vedea lumina.

Deși nu e tocmai orașul meu ideal, sunt recunoscătoare că am petrecut aici o parte din viață, căci, prin comparație cu alte așezări umane, Iașul nu este extrem de poluat, oferă destul de multe zone sau clădiri de explorat, de la străduțe înguste, la localuri interesante, până la instituții culturale. În ceea ce privește lumina, remarc adesea că soarele e generos cu aceste părți ale continentului și cred că ține de fiecare să descopere razele plăcute și să speră că lucrările muncitorilor care toarnă bitum când ninge vor dăinui măcar un anotimp (vezi Podu Roș, iarna 2014-2015).

Dan LUNGU, Bogdan ROMANICĂ

Liceenii și muzeele O anchetă sociologică (I)

SUBIECTUL CERCETĂRII:

Consumul de servicii muzeale al elevilor de liceu din Municipiul Iași.

S-a urmărit culegerea de date cu privire la 3 dimensiuni principale:

I. *Reprezentări* cu privire la muzeu:

I.1. Definirea obiectului, I.2. Cunoașterea obiectului, I.3. Recunoașterea obiectului.

II. *Consumul real* de servicii muzeale:

II.1. Descrierea consumului real de servicii, II.2. Evaluarea consumului real de servicii.

III. *Consumul potențial* de servicii muzeale:

III.1. Descrierea consumului potențial, III.2. Așteptări cu privire la consumul potențial.

OBIECTUL CERCETĂRII

Cercetarea a urmărit culegerea de informații cu privire la 3 obiecte abstracte și concrete:

S-a avut în vedere termenul de **muzeu** la nivel de reprezentări, de practici și de evaluări.

S-a avut în vedere complexul muzeal **Muzeul Literaturii Române Iași (MLR)**¹ cuprinzând 11 obiective (case memoriale): 1. Muzeul Vasile Alecsandri (com. Mircești), 2. Muzeul Otilia Cazimir, 3. Muzeul Mihai Codreanu, 4. Muzeul Ion Creangă (Bojdeuca), 5. Muzeul Sfântul Ierarh (Casa) Dosoftei, 6. Muzeul Mihai Eminescu, 7. Muzeul Nicolae Gane, 8. Muzeul Constantin Negruzzi (com. Trifești), 9. Muzeul Vasile (Casa) Pogor, 10. Muzeul Mihail Sadoveanu (Copou), 11. Muzeul George Topârceanu².

Muzee din județul Iași (altele decât MLR): 1. Pa-

latul Culturii, 2. Muzeul Unirii, 3. Muzeul Mihail Kogălniceanu, 4. Muzeul Poni Cernătescu, 5. Palatul Alexandru Ioan Cuza (com. Ruginoasa), 6. Muzeul Viei&Vinului (Hârlău), 7. Muzeul Arheologic (Cucuteni), 8. Muzeul de Istorie Naturală³.

Lista muzeelor din Iași avute în vedere nu a inclus o serie de obiective precum Muzeul Mănăstirii Golia și Muzeul Mănăstirii Cetățuia. Acestea nu sunt instituții de sine stătătoare (sunt anexe ale mănăstirilor) iar introducerea lor în chestionar prezenta riscul de a crea confuzie pentru respondenți, muzeele putând fi confundate cu mănăstirile însele. Același raționament a motivat neincluderea Muzeului Universității „Al.I. Cuza” Iași în lista predefinită a muzeelor cercetate.

Unele **Muzee din România** (altele decât cele din Mun. Iași) și unele **Muzee din străinătate**, au fost studiate pornind de la liste create ad-hoc de respondenți pe baza propriei lor experiențe.

PERIOADA DE DERULARE:

Studiul a fost derulat în perioada martie-iunie 2013.

Perioada de culegere a datelor 20 mai 2013 – 14 iunie 2013.

METODA DE ANCHETĂ:

Chestionarul de culegere a datelor aplicat unui eșantion reprezentativ de elevi de liceu.

POPULAȚIA DE ANCHETĂ:

Populația de anchetă a fost formată din elevii de nivel IX-XII din Municipiul Iași.

La nivel de instituții de învățământ, s-au avut în vedere 31 de Licee din Municipiul Iași.

La nivel de clase de elevi constituind populația totală, s-au avut în vedere 635 clase de elevi.

La nivel de elevi de liceu, s-au avut în vedere 17.125 de elevi de nivel IX-XII înscriși la cele 31 de licee din Municipiul Iași.

NOTORIETATE

Notorietatea muzeelor *din Iași, din România și din străinătate* în rândul elevilor de liceu a fost măsurată prin adresarea unei întrebări deschise. Pentru fiecare categorie de muzeu, elevii au putut numi până la 5 muzee din memorie. Astfel s-a aflat care sunt acele muzee (obiective muzeale) pe care elevii le cunosc și le numesc mai întâi atunci când sunt solicitați.

Observații metodologice: Pentru evitarea contaminării răspunsurilor, această întrebare a fost plasată la începutul chestionarului, pe prima pagină,

îna-intea prezentării unor liste predefinite de muzee care ar fi putut „ajuta” repondenții în încercarea de a oferi răspunsuri „bune”.

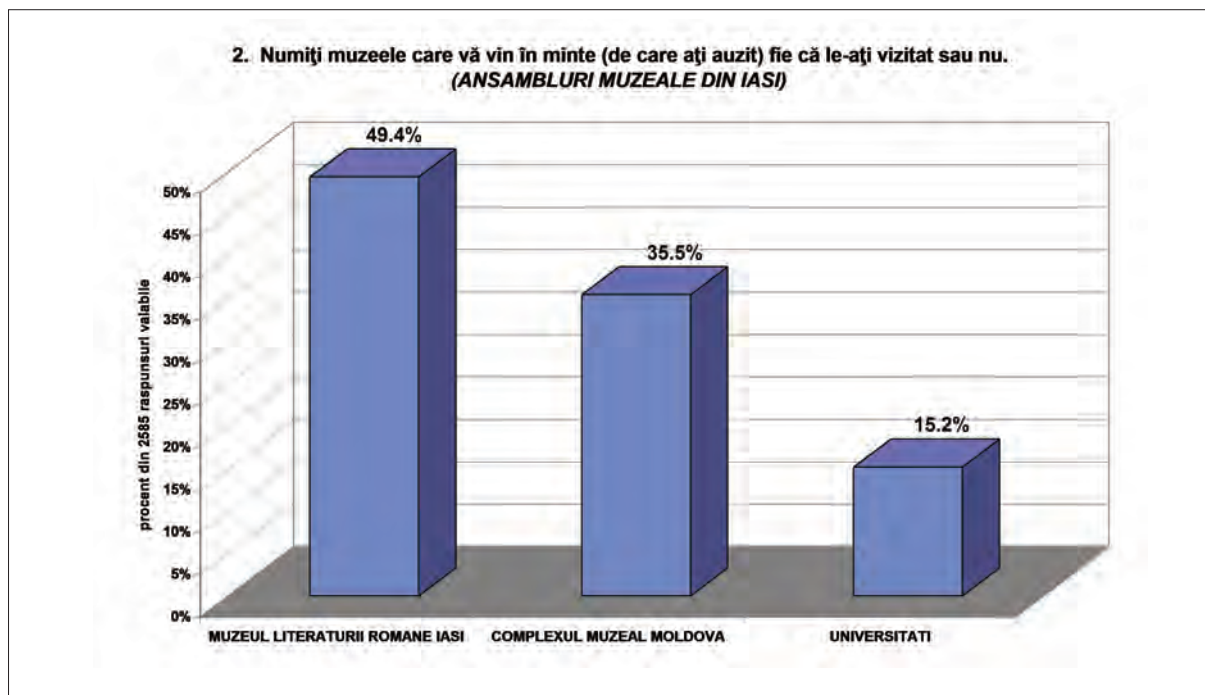
Analiza următoare a prelucrat toate răspunsurile valabile:

2 585 răspunsuri valabile pentru *muzeu din Iași*,
883 răspunsuri valabile pentru *muzeu din România*,

811 răspunsuri valabile pentru *muzeu din străinătate*.

O serie de grafice evidențiază procentul din totalul răspunsurilor pentru fiecare categorie.

Pentru un plus de acuitate metodologică, vom lua în calcul în analiză și vom reprezenta grafic și raportul dintre numărul de numiri ale unui muzeu și numărul total de elevi incluși în eșantion (985).

Jumătate din muzeele din Iași numite de repondenți spontan (cele de care-și aduc aminte fără sprijin extern) aparțin Muzeului Literaturii Române Iași. Această situație este cauzată și de faptul că MLR culează un număr de 11 obiective din care 9 în Municipiul Iași.

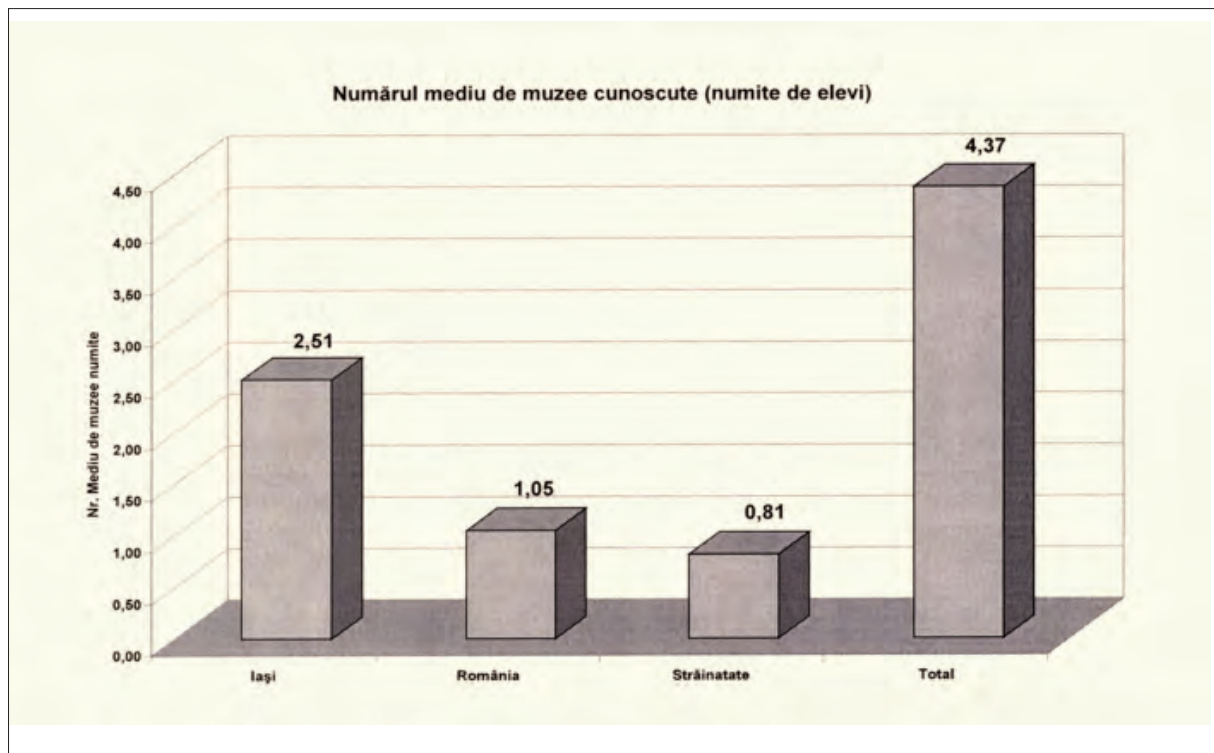
În raport cu acestea, din cele 7 obiective ale Complexului Muzeal Moldova, doar 4 se regăsesc în Municipiul Iași, iar 3 sunt amplasate în 2 comune și un alt oraș din județul Iași.

La categoria Universități, o figură distinctă face Muzeul de Istorie Naturală (aparținând Universității „Al. I. Cuza” Iași). Pe lângă acesta, elevii mai numesc o serie de obiective mai mult sau mai puțin muzeale (colecții, Grădina Botanică, Planetariul).

Câte muzee cunoașteți în Iași, România și străinătate?

La capitolul notorietate, este important să cunoaștem numărul de muzee numite de fiecare elev. Câte muzee cunoaște în medie un elev pentru fiecare din cele 3 categorii de muzee?

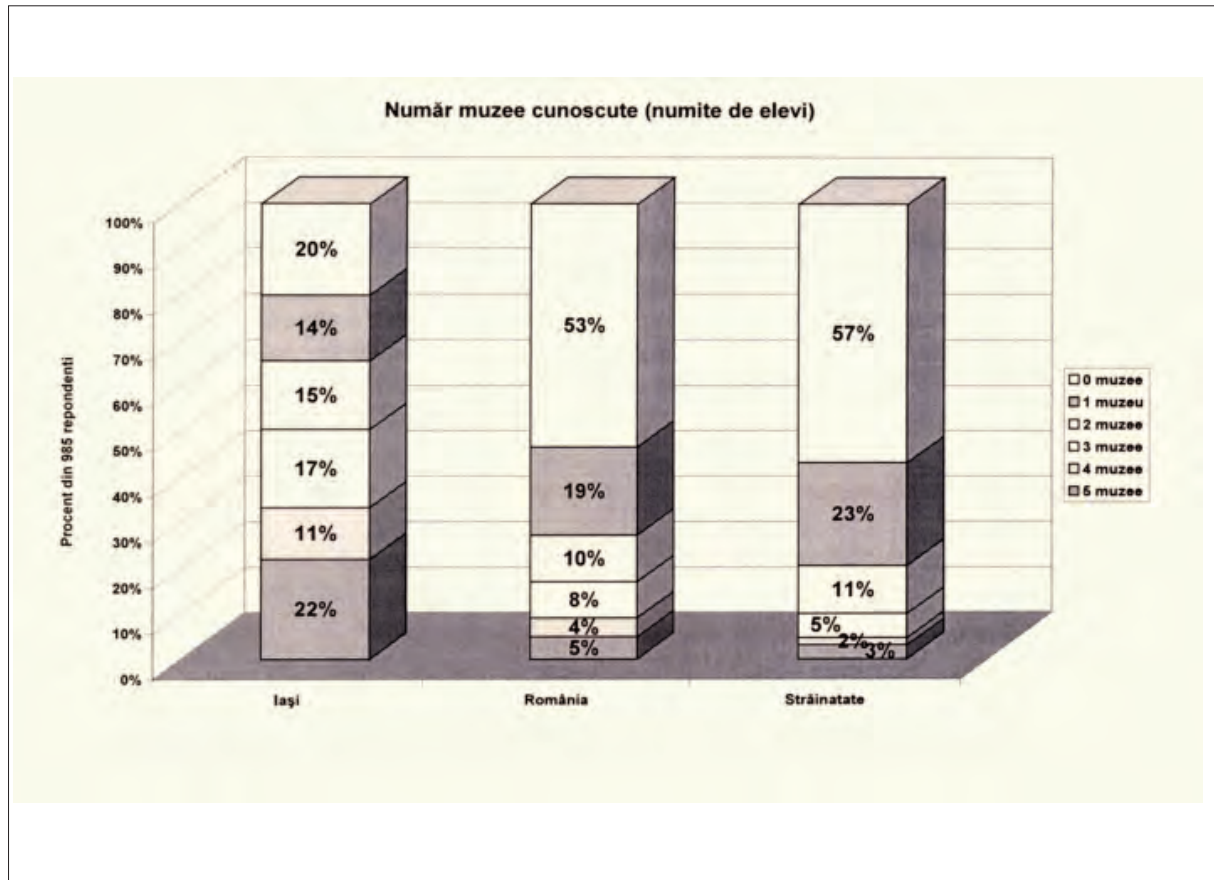
Pentru aceasta s-a analizat media numărului de răspunsuri oferite de elevi pentru fiecare categorie de muzeu în parte precum și numărul total de răspunsuri oferite de fiecare elev.

Dosar DACIA LITERARĂ

Fiecare elev din eșantion a numit în medie 4,37 muzee din cele 15 posibile (5 pentru Iași, 5 pentru România și 5 pentru străinătate). Atunci când au posibilitatea să numească un maxim de 5 muzee, elevii

reușesc să numească în medie 2,51 muzee din Iași, 1,05 muzee din România și 0,81 muzee din străinătate.

Remarcăm faptul că 22% dintre elevi pot numi din memorie câte 5 muzee din Iași.

17% dintre elevi pot numi câte 3 muzee din Iași.

20% dintre elevi nu pot numi nici un muzeu din Iași.

Câte 1 muzeu din România și străinătate pot numi 19%, respectiv 23% dintre elevi.

Câte 2 muzee din România și străinătate pot numi 10%, respectiv 11% dintre elevi.

Dosar DACIA LITERARĂ

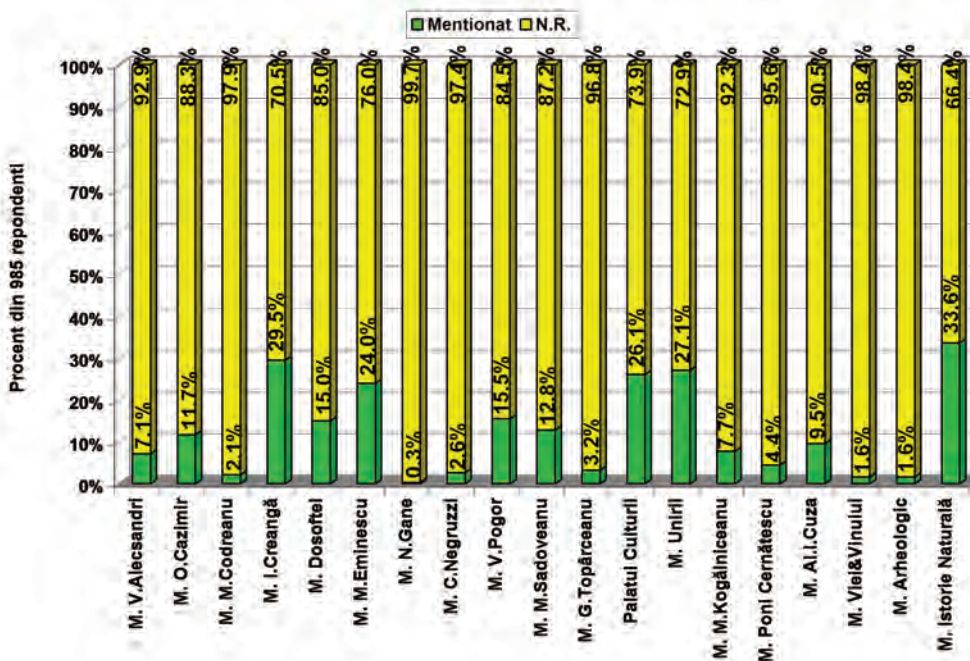
Muzee cunoscute/ Muzee re-cunoscute

În organizarea chestionarului și analiza datelor s-a operat o comparație între muzeele din Iași pe care elevii de liceu **le cunosc** și cele pe care doar le **re-cunosc**.

Cunoașterea unui muzeu a presupus ca elevul

să-l numească din memorie, fără sprijin extern. În acest caz s-a folosit o listă deschisă de 5 casete libere ce trebuiau completate de elevi cu numele acelor muzee din Iași care le vin prima dată în minte.

2. Numiți muzeele care vă vin în minte (de care ați auzit) fie că le-ați vizitat sau nu. (MUZEE DIN IASI)

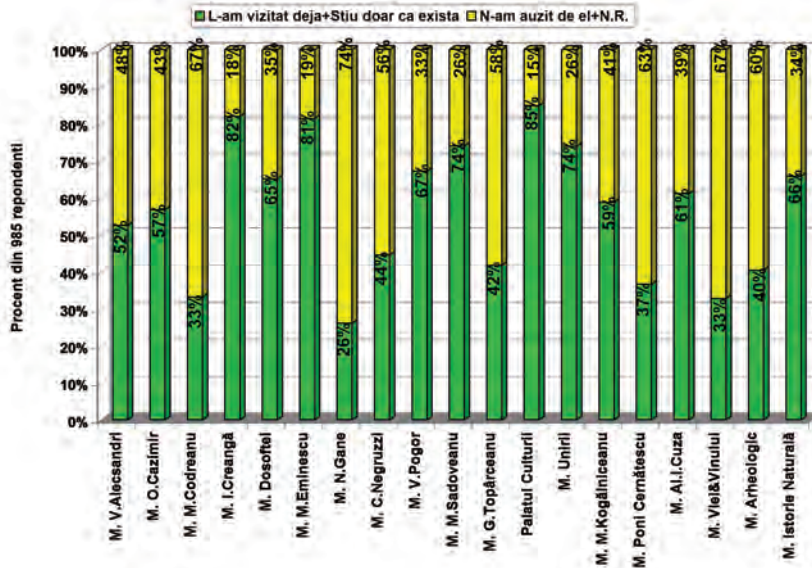

Re-cunoașterea unui muzeu a presupus ca elevul să recunoască un muzeu dintr-o listă predefinită. La întrebarea 6 din chestionar s-a prezentat elevilor o listă standard de 19 muzee din Iași și s-a solicitat in-

dicarea acelor muzee pe care „le-au vizitat deja”, „știu doar că există” sau „nu au auzit de el”. Primele două variante de răspuns presupun **recunoașterea** muzeului.

Dosar DACIA LITERARĂ

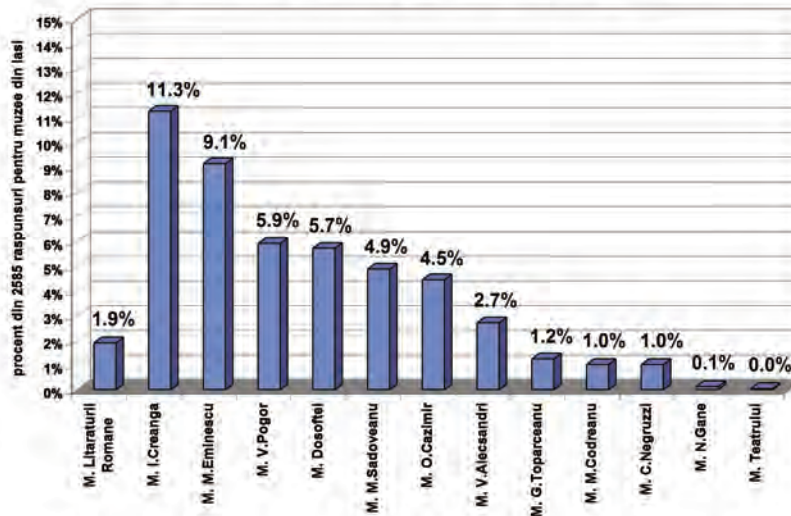
6.1. Ce știți despre fiecare muzeu din cele enumerate?

Ce muzee cunoașteți? Muzeul Literaturii Române Iași
Raportat la numărul de răspunsuri valabile

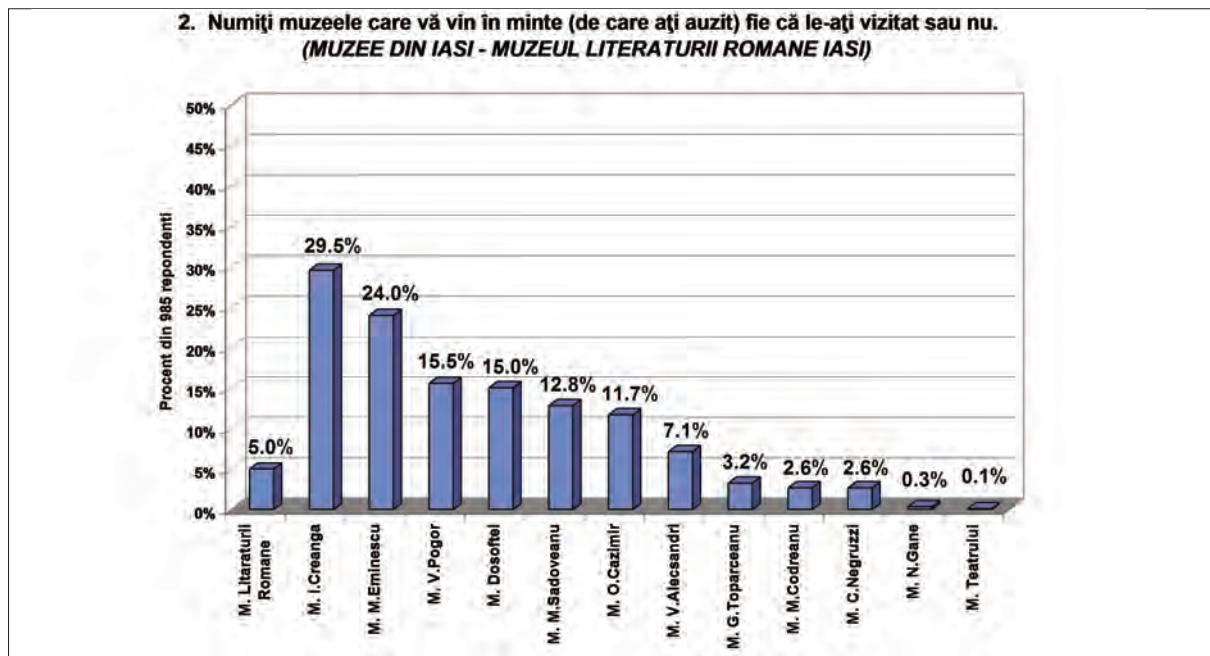
(2585), notorietatea diferitelor obiective ale Muzeului Literaturii Române Iași amintite direct de respondenți se prezintă ca în graficul de mai jos.

2. Numiți muzeele care vă vin în minte (de care ați auzit) fie că le-ați vizitat sau nu. (MUZEE DIN IASI - MUZEUL LITERATURII ROMANE IASI)

Dosar DACIA LITERARĂ

Raportat la numărul total de elevi din eșantion Literaturii Române Iași se prezintă ca în graficul de (985), notorietatea diferitelor obiective ale Muzeului mai jos.

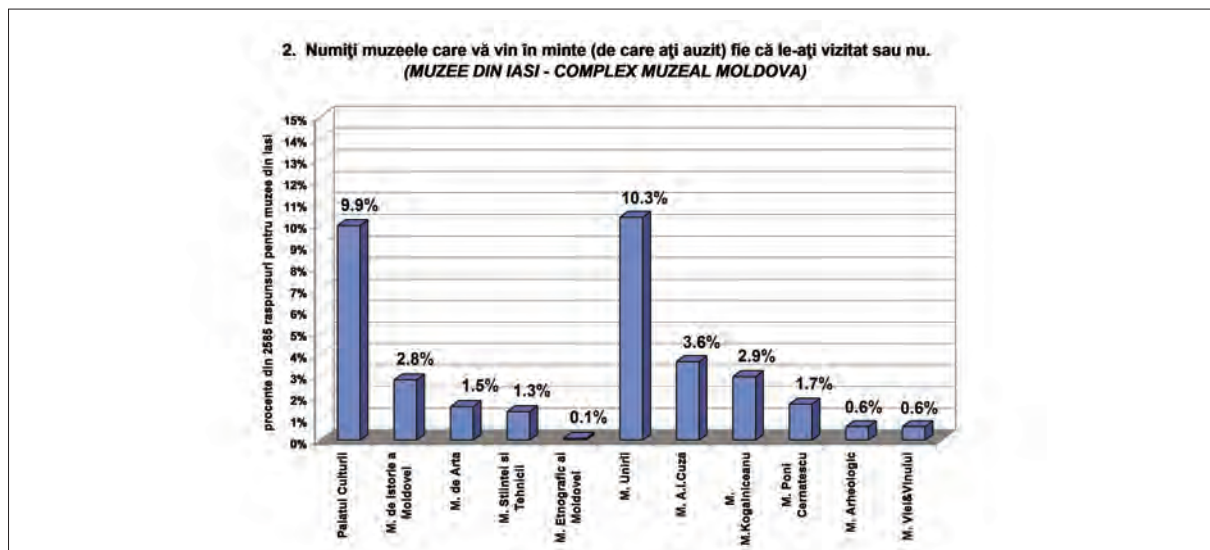

Ce muzee cunoașteți? Complexul Muzeal Moldova Iași

Raportat la numărul de răspunsuri valabile (2585), notorietatea diferitelor obiective ale Complexului Muzeal Moldova amintite direct de repondenți

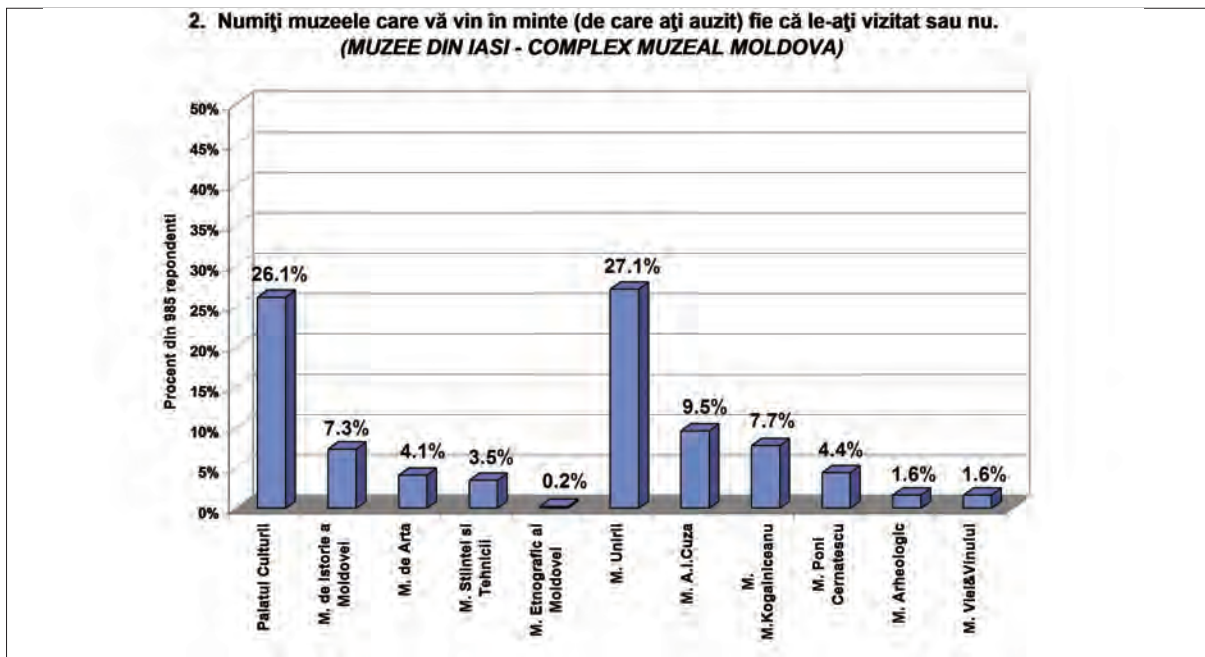
se prezintă ca în graficul de mai jos.

Menționăm faptul că Muzeul de Istorie a Moldovei, Muzeul de Artă, Muzeul Științei și Tehnicii și Muzeul Etnografic al Moldovei sunt obiective distincte găzduite de Palatul Culturii.

Dosar DACIA LITERARĂ

Raportat la numărul total de elevi din eșantionului Muzeal Moldova se prezintă ca în graficul de (985), notorietatea diferitelor obiective ale Complexului mai jos.

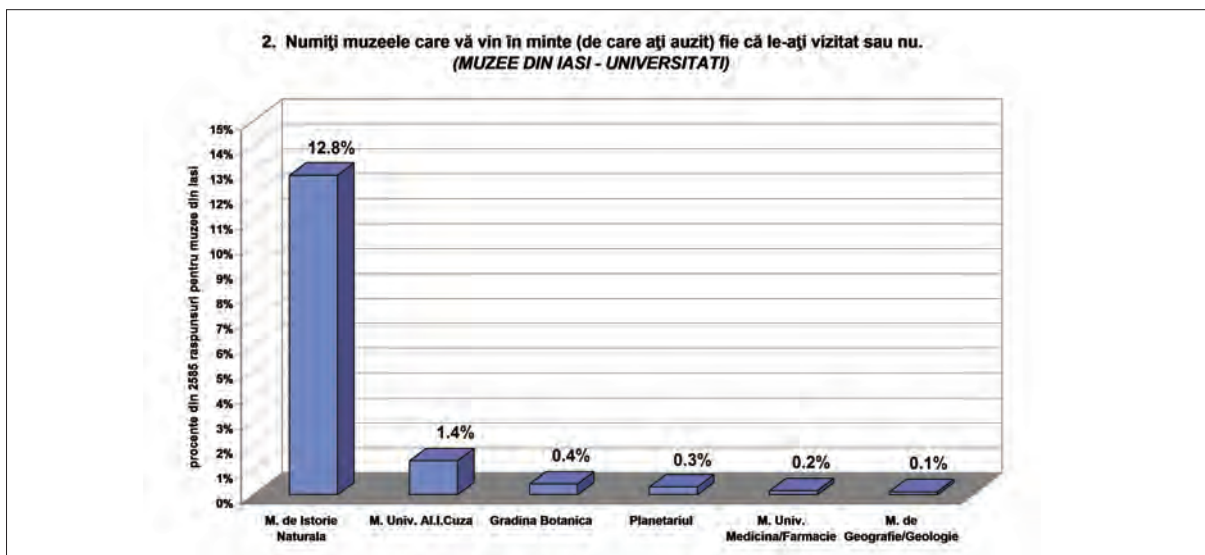

Ce muzee cunoașteți? Muzeu – Universități din Iași

Raportat la numărul de răspunsuri valabile

(2585), notorietatea diferitelor obiective muzeale ale Universităților din Iași amintite direct de respondenți

se prezintă ca în graficul de mai jos.

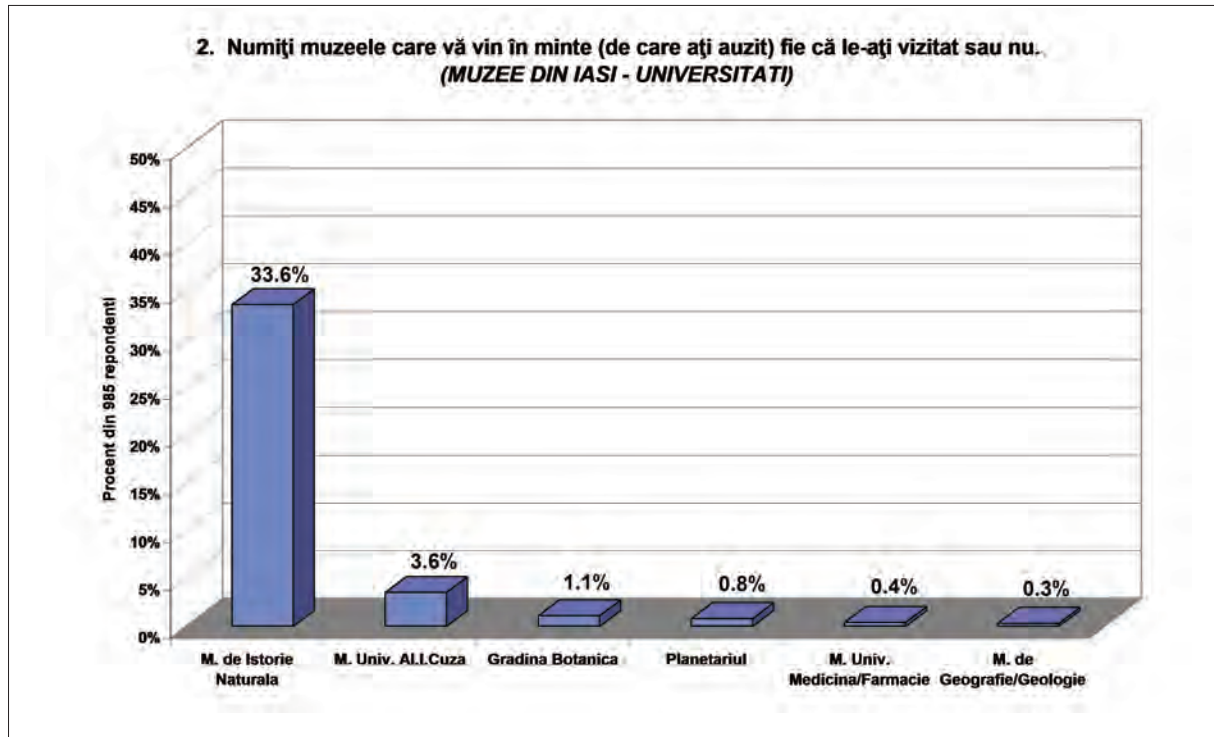

Dosar DACIA LITERARĂ

Menționăm faptul că dintre obiectivele amintite de elevi, doar Muzeul de Istorie Naturală și Muzeul Universității „Al.I. Cuza” Iași au efectiv statut de muzeu. Celelalte obiective sunt fie colecții expuse, fie obiective cu alte funcții decât cea de muzeu. Elevii le

percep însă drept muzee.

Raportat la numărul total de elevi din eșantion (985), notorietatea diferitelor obiective ale Universității din Iași se prezintă ca în graficul de mai jos.

Ce muzee cunoașteți? Muzee din România

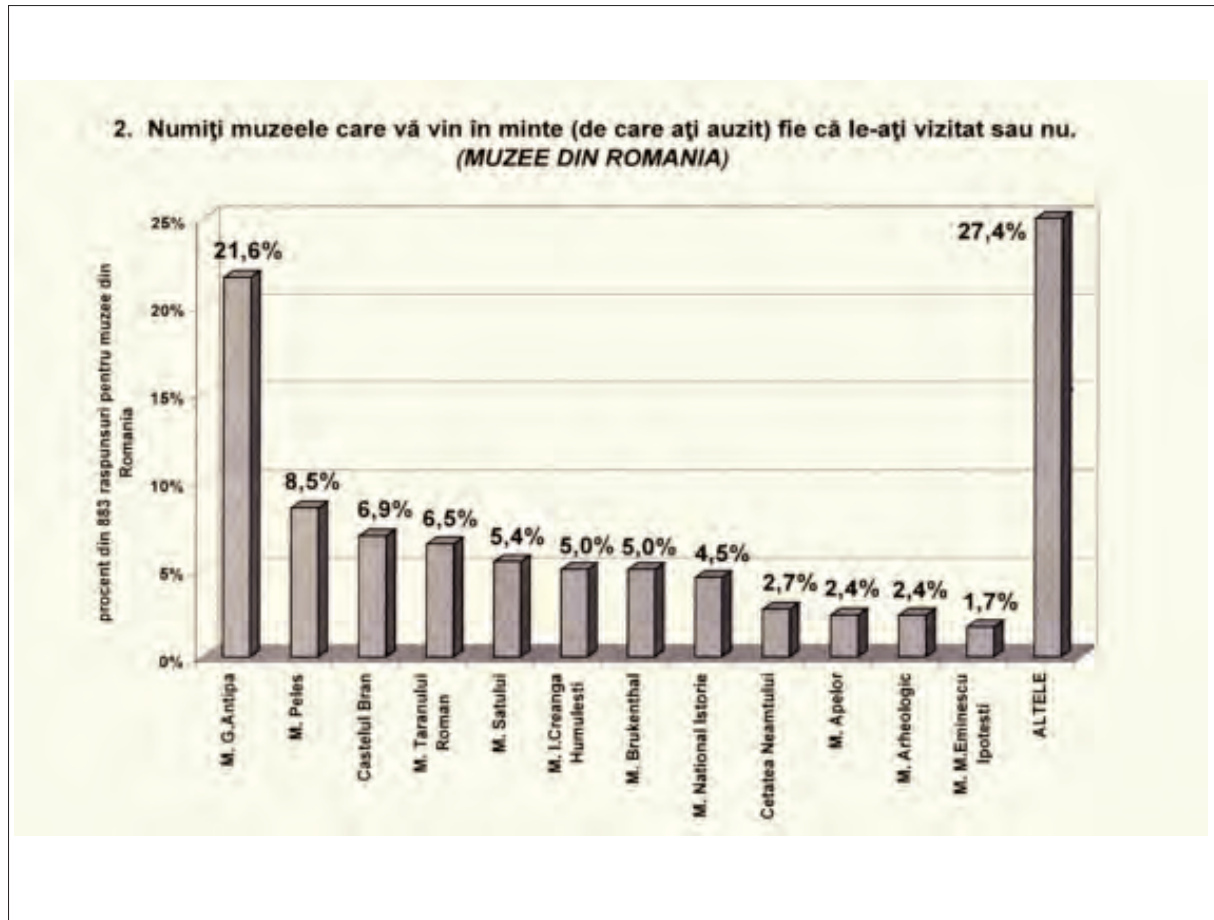
În ceea ce privește notorietatea diverselor muzee din România (altele decât cele din Iași) elevii au numit o serie de astfel de muzee atunci când au fost solicitați.

În cazul muzeelor din România, numărul total de răspunsuri valabile a fost de 833.

Raportat la numărul de răspunsuri valabile (883), notorietatea diferitelor muzee din România amintite de elevi se prezintă ca în graficul de mai jos.

Dosar DACIA LITERARĂ

Raportat la numărul total de elevi din eșantion amintite de elevi se prezintă ca în graficul de mai jos. (985), notorietatea diferitelor muzee din România

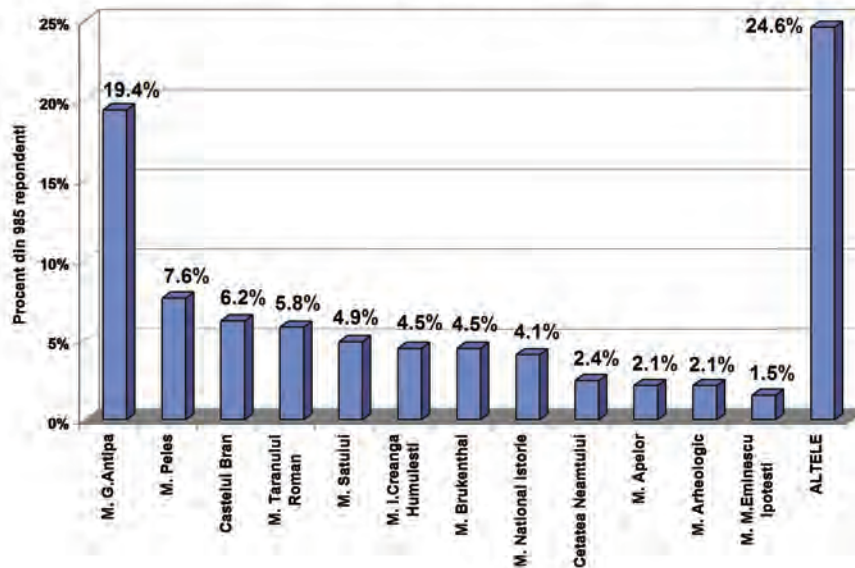
Ce muzee cunoașteți? Muzee din străinătate

În cazul muzeelor din străinătate, numărul total de răspunsuri valabile a fost de 811.

Raportat la numărul de răspunsuri valabile (811), notorietatea diferitelor muzee din străinătate amintite de elevi se prezintă ca în graficul de mai jos.

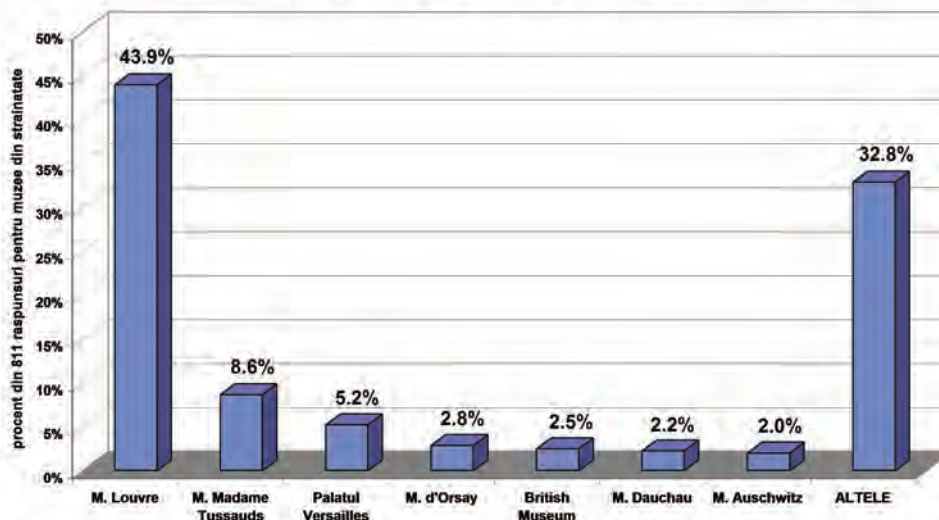
Dosar DACIA LITERARĂ

2. Numiți muzeele care vă vin în minte (de care ați auzit) fie că le-ați vizitat sau nu.
(MUZEE DIN ROMANIA)

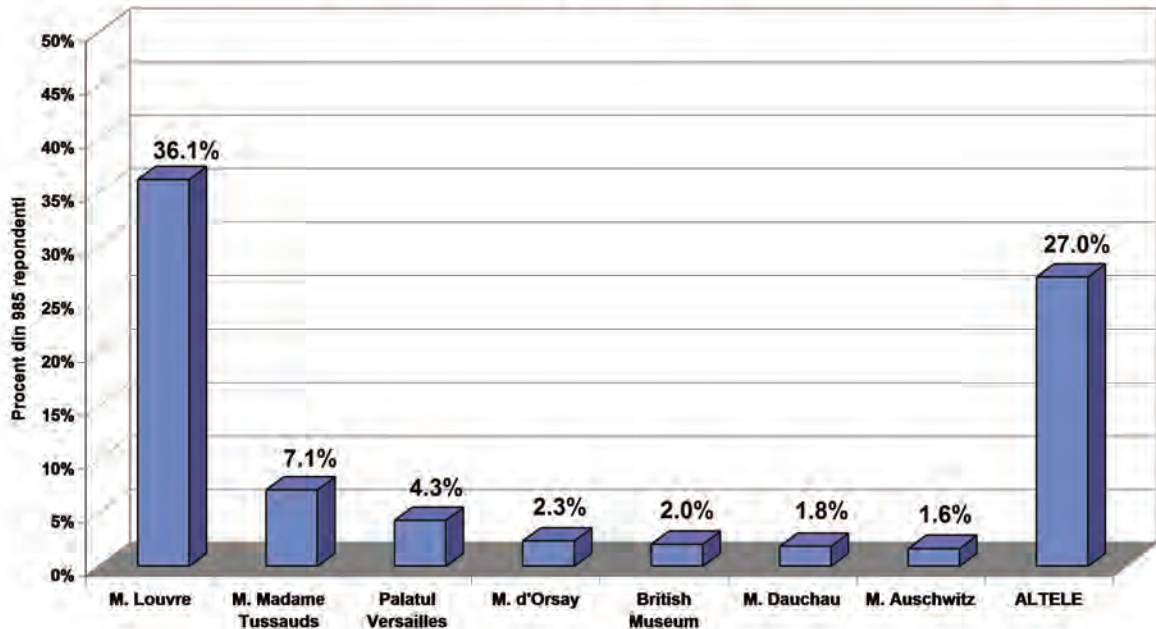

Raportat la numărul total de elevi din eșanțion amintite de elevi se prezintă ca în graficul de mai jos. (985), notorietatea diferitelor muzee din străinătate

2. Numiți muzeele care vă vin în minte (de care ați auzit) fie că le-ați vizitat sau nu.
(MUZEE DIN STRAINATATE)

2. Numiți muzeele care vă vin în minte (de care ați auzit) fie că le-ați vizitat sau nu. (MUZEE DIN STRAINATATE)

¹ Aici și pe parcursul raportului vom utiliza acronimul MLR pentru „Muzeul Literaturii Române” Iași.

² Pentru evitarea încărcării textului, denumirile complete ale muzeelor vor fi înlocuite în raport cu denumiri prescurtate: 1. M. V. Alecsandri, 2. M. O. Cazimir, 3. M. M. Codreanu, 4. M. I. Creangă, 5. M. Dosoftei, 6. M. M. Eminescu, 7. M. N. Gane, 8. M. C. Negruzzi, 9. M. V. Pogor, 10. M. M. Sadoveanu, 11. M. G. Topârceanu.

³ Pentru evitarea încărcării textului, denumirile complete ale muzeelor vor fi înlocuite în raport cu denumiri prescurtate: 1. Palatul Culturii, 2. M. Unirii, 3. M. M. Kogălniceanu, 4. M. Poni Cernătescu, 5. M. Al. I. Cuza, 6. M. Viei&Vinului, 7. M. Arheologic, 8. M. de Istorie Naturală.

Cartea copilăriilor – un compendiu al inocenței

Cartea copilăriilor se dorește a fi o antologie de întâmplări semnificative trăite personal, de episoade relevante pentru un timp sau o epocă. O colecție de emoții și de amintiri din perioada copilăriei, amuzante sau, dimpotrivă, dureroase. Un compendiu al inocenței, prospețimii și spontaneității, al trăirilor intense și al imaginației neîngrădite, al uimirilor descoperirii lumii.

În *Cartea copilăriilor*, coordonată de scriitorul Dan Lungu și Amelia Gheorghită, poate scrie oricine crede că are un episod interesant de povestit, din perspectiva copilului sau a părintelui, căci rememorarea copilăriei este unul din cele mai autentice, frecvente și democratice acte omenești. Talentul literar nu este obligatoriu, dar sinceritatea da!

Așa cum spune și titlul, suntem de părere că nu există o copilărie standard, ci e văzută și trăită diferit de-a lungul istoriei, în spații geo-

grafice și sociale diverse. De aceea, fiecare copilărie are ceva special și prețios, nu doar pentru cel ce o trăiește, ci și în context mai larg, chiar dacă, poate, se referă la aceleași lucruri: jocuri și jucării, locuri și momente speciale, sărbători și distracții, călătorii și tabere, prieteni, vecini și colegi, muzică și lecturi, relații de familie, emoții și pasiuni, obrăznicii și întâmplări riscante, școala, evenimentele de familie, animalele de companie, hobby-uri și multe alte lucruri.

Cartea copilăriilor se vrea, în egală măsură, o serie de documente subiective, personale, care să vorbească indirect despre epoci, mentalități sau evenimente istorice. Ele pot fi citite pentru a retrăi farmecul copilăriei, dar și în folosul studiilor din domeniul științelor sociale.

Textele pe care le publicăm în paginile ce urmează constituie fragmente dintr-o viitoare carte, o *Carte a copilăriilor*...

Secțiunea este ilustrată cu imagini oferite cu generozitate de ing. Cristian Dumitru, președinte al Asociației „Muzeul Jucăriilor” București

Petruș ANDREI

Spovedanie

Marele mister al copilăriei mi s-a relevat prin câteva întâmplări năprasnice cărora le-am supra-viețuit și care m-au convins că există un Dumnezeu deasupra noastră.

Nu mergeam încă la școală când, într-una din Duminici, împreună cu prietenul meu Costel Drăgoi din satul Bărc – Goșmani, comuna Români, ne jucam „de-a caii”: un băț pe care îl călăream și de care legam o ață trecută pe lângă gât era bidiviul; în cealaltă mână aveam o vârguță cu care îl îndemnam să meargă la pas, la trap sau la galop. Era după război, abia aveam ce mânca, n-aveam bani de jucării. (O poezie autobiografică deplânge tocmai această stare de lucruri: „Am crescut după război/ Fără fleacuri și moțocuri/ Că eram ca vai de noi/ Însă inventivi la jocuri”). La fântâna lui Rusu, am dus caii la apă; fiind desculț mi-au alunecat amândouă picioarele deodată și am căzut cu capul drept în fântână. Costel a fugit acasă la mine, cam la vreo două-trei sute de metri, și, în gălăgia de acolo, că era petrecere la noi, a țipat că s-a-necat Petrică. În vacarmul creat, numai tataia a luat-o la fugă înspre fântâna cu pricina. Eu simt și acum apa rece care mă trăgea la fund, spaima cu care încercam să mă agăț de pietrele alunecoase, de care în cele din urmă am reușit să mă prind cu mâinile și, din piatră în piatră, să mă cațăr până la budăi. Apucându-mă, în disperare, cu amândouă mâinile de una din scânduri, aceasta fiind putredă, s-a rupt și am căzut din nou în fântână, de data asta cu picioarele înaintea. Am reușit iarăși să mă cațăr punând pe rând

mâinile și picioarele din piatră în piatră și, murat ca un șoarece, mă îndreptam spre casă cu apa șiroind pe mine, când l-am văzut pe tataia venind în fugă. El m-a luat de mână și, în loc de o bătaie zdravănă, m-a dojenit cu blândețe dar cu un glas pe care nu i-l mai auzisem. M-a dus în casă și, împreună cu mamaia, m-au dezbrăcat și m-au pus cu fața în jos la marginea patului cu o pătură făcută sul sub burtă, scoțând astfel aproape jumătate de căldare de apă din mine. Noaptea, pentru că dormeam între mamaia și tataia, mă cățaram pe pereți țipând și rupând țoalele de „pichire” țesute de biata mamaie, Dumnezeu s-o odihnească. Tataia mă apuca de picioare și mă trăgea din nou sub plapumă încercând să mă liniștească.

A doua cumpănă am trăit-o în plină iarnă pe iazul de la Români. Aveam și la Bărc un iaz unde, de voie de nevoie, am învățat de mic să înot fiindcă flăcăii satului ne prindeau și ne aruncau îmbrăcați în apă, după care săreau și ne scoteau la mal.

Aveam zece ani, eram în clasa a V-a, în 1956, fiindcă părinții văzându-mă ager, m-au dat de șase ani la școală, să-mi ajung frații din urmă. Mergeam pe jos 14 km (7 dus, 7 întors) până la școala din Români, uneori singur, alteori cu câțiva colegi. Iarna, când apa era înghețată bocnă, ne duceam pe iaz ca să ne tragem pe gheață. Aveam o geantă de piele, pe care mi-o dăduse fratele mai mare și pe care o aruncam înainte, făcându-mi apoi vânt după ea. Într-una din dimineți, geanta a luat, din cauza cataramei, un viraj neașteptat și m-am trezit cu ea lângă stuf, acolo unde

gheața era mai subțire, dar eu nu știam asta. Mi-am luat viteză și, ajungând lângă ea și împingând-o, am văzut dintr-odată, cu groază, că mă scufund, până la genunchi cât ai clipi, apoi în întregime. Speriat de moarte, mă apucam cu mâinile de sloiurile care se îndoiu și se rupeau iar eu mă agățam în continuare și le băgam sub mine. Hainele se făcuseră de plumb iar curentul încerca să mă tragă sub gheață. Copiii care mă văzuseră s-au oprit și ei speriați neștiind cum să mă ajute. Norocul meu că n-a venit niciunul lângă mine. Zbătându-mă, cu ultimele puteri, ca și în fântână, am izbutit să mă îndepărtez puțin de stuf și, zgâriind cu unghiile gheața, am reușit să mă agăț de viață. După ce m-am ridicat în picioare, am recuperat geanta și m-am îndreptat spre mal, vânăt de frig și cu apa șiroind pe mine. Al doilea noroc a fost întruchipat în persoana unui țăran pe nume Dumbravă, care avea casa peste drum de iaz, și care, văzându-mă și auzind țipetele, tocmai se pregătea să-mi dea ajutor, cum a și făcut până la urmă. M-a dus repede în casă și, împreună cu baba sa, m-au dezbrăcat în pielea goală în ciuda protestelor mele, m-au bușumat ca pe cai cu niște bucăți de suman, mi-au pus hainele la uscat pe sobă, m-au îmbrăcat cu ce au avut, m-au învelit și mi-au dat să beau vin fierț cu piper și scortişoară. Când a venit tataia cu căruța să mă ia acasă, din ogradă a auzit cum cântam cât mă ținea gura. Nu m-a bătut nici atunci, deși meritam.

Din aceste două întâmplări, dar și din multe altele după aceea, mi-am dat seama că Dumnezeu există, că mă iubește și că, de fiecare dată când mi-a fost viața în primejdie, mi-a trimis îngerul păzitor ca să mă scape și să nu mă înec în apa uitării.

Așa am ajuns să supraviețuiesc și să devin ceea ce sunt.

Radu PĂRPĂUȚĂ

La stropit via

S-a întâmplat în august 1968. Am scris totul sub forma unei povestiri la persoana a treia, fiindcă am simțit nevoia unei distanțări. Răducu sunt eu, iar ceilalți sunt părinții mei, un vecin, un consătean și cățelul meu de atunci – Cărăbuș.

*

Când te uiți în sus „pe coastă”, vezi oastea de araci egali, fermi, parcă atingând cerul și păzind vița-de-vie. Adie ușor vântul. Lăstarii verzi fug în sus, tremurând spre lumină. Dedesubt, sub frunze, stau butucii: groși, întunecați, răsuciți ca niște coarne de berbeci de prăsilă.

Tata, Augustin și Răducu stropesc via. Bărbații merg înainte pe rânduri. Urcă îndoșiți sub greutatea vermurelelor, potopiți sub arșița soarelui, cu cămăși și pantaloni înăspriți și îmbibați de vinețeala de la piatra vânăta. Vermurelele sfârâie-sfârâie, frunzele șiroiesc ca niște mici jgheaburi sub zeama albastră-gălbui. Răducu știe: acolo, pe frunzele viței-de-vie, colcăiesc miile de lighioane mititele ale manei, pătrund prin gurile nevăzute ale frunzei și o usucă, o zbârcesc. Pe urmă miile și miile de lighioane ale manei se întind pe lăstari, pe cărcei, pe ciorchini. Atacă frunzele, lăstarii tineri, florile, boabele – tot! Spurcatele lighioane mititele-mititele, că nu le vezi, dar ele tropăie armate întregi: trop-trop pe frunze, trop-trop pe lăstari! Vin ca romanii asupra dacilor, ca turcii asupra plăieșilor. Iacătă-i, lighioanele de mărunței albicioși și galben-untdelemnii! Umblă și umblă. Umblă și noaptea, spurcăciunile! Nu-i prinde

somnul. Mișună-mișună! Uite-i cum se alungesc pe frunze, benchetuiesc, huzuresc. Se pitesc prin ploile cu grindină, prin burnițe, prin cețuri și atacă. Uite-i cum se întind spurcații în pete alungite, în puf albicios. Și pe urmă se camuflează în brun și atacă. Distrug tot ce întâlnesc în cale. Usucă, zbârcesc, ard. Tremură *perla* în fața lor, tremură *ceaslaua*, tremură *otonelul*. *Afuz-aliul*, cât e el de mare! se chircește și cade în țărână, iar *muscatul hamburg*, frumosul și dulcele *muscat hamburg*, lovit, rănit mortal de miile de mărunței dușmani, cotropit frunză cu frunză, boabă cu boabă, se zbârcește și el, îmbătrânește și după aceea vinul nu mai e dulce, se îmbăloșează.

Răducu se uită în urma bărbaților, care urcă aureolați de pulberi albastre de stropi. În jur e liniște. Doar în depărtare, spre pădure, se aud niște cucii. Liniște și zăpușeală. Pe zăpușeală se înmulțesc lighioanele, îi spusese tata. Se însutesc, se înmiesc, se înmilionesc! Ah, mânca-i-ar boalele! Trebuie stârpite până la unul. Na, na-vă, bestiilor! Răducu apasă mânerul cu putere și stropește până ce frunzele șiroiesc-șiroiesc. Uite, spurcații rotunjori, galbeni și albicioși fug, cad asabii ca și pâlcuri, se bulucesc până la Dunărea cea mare. Oastea albastră stârpește hoarda galben-untdelemnii și albicioasă. Pe toți până la unul, îi înecă în Dunăre. Uite-i prinși în albastrul ascuțit al țepușelor de cristal. Ah, viermilor, zvârcoliți-vă în țepușele metalice de cristal. Să nu mai înspăimântați poporul! Să nu mai aduceți răul în lume! Bestiilor! Na, na-vă, bestiilor, vă înțepușez până la unul! Armata al-

bastră ajunge biruitoare la Dunărea măreață. Dacii își aruncă cușmele în aer. Plăieșii la fel. Pandurii la fel. Partizanii la fel. În cer plutesc mii și mii de căciuli. Uraaa! Uraaa! Uraaa!

– Pe sub frunze, pe sub frunze, da? îl trezește tata din visare.

– Știu, zice Răducu dezmeticit. E cam îmbufnat și pentru că e dădăcit ca un copil mic.

Răducu stropește pentru prima dată. E în clasa a VII-a. Îl doare mâna de la apăsăt mânerul vermoredului, dar nu ar recunoaște asta nici în ruptul capului. Bărbații coboară pe alte rânduri: Sfâr-sfâr! Apoi sfâr-râitul se îneacă într-un țuiit final: zeama din vermored s-a terminat! Povara din spate se ușurează, dar simți cum te strâng umerii în continuare.

– Răducule, zice tata, vezi, când se înfundă, deșurubezi, scoți fluturașul și îl suflă ca să se curețe. Ai înțeles?

– Da.

Tata lasă vermoredul pe scândura de la marginea butoiului. Augustin îl agață de un șpalier. Urmează să fie reîncărcate. Până una-alta bărbații răsucesc câte-o țigară. Își scot cojoccelele flendurite, îmbrăcate ca să-i apere de răceala lichidului din vermored. Din cămășile lor umede și înfierbântate ies aburi.

– He, he! Mai trebuie motorină, bădie Jănică, zice Augustin.

Tata scoate sticla cu „motorină” de sub o tufă:

– Vezi să nu te-mbeți, Augustine (îl cheamă Augustin, dar toată lumea-i zice Augustin). Mai avem de treabă.

– Eh, de la o dușcă!? zice Augustin și înalță sticla în soare. Mărgelele roșii din vin se duc gâl-gâl! pe gât-lejul larg al lui Augustin. Uite – se gândește Răducu – vinul intră năvală pe gâtul lui larg cât șuşaua, dar

vinul e îmbăloșat de mană și milioanele de lighioane ale manei intră în Augustin. Intră ca apa în beci în mațele lui, în ficatul lui și în inima lui. Intră mărunței spurcați și îl înțâncușează pe Augustin, îl zbârcesc și îl răpun. Închină steagu’ Augustin!

Tata se ridică:

– Hai la treabă, că acuși vine ploaia.

Se încarcă vermoredurile. Butoiul cu albăstreală ca un ochi ceresc întors pe dos se tulbură din nou. Pe urmă trancl! capacul și... „dă-i drumul!” Marea liniște a amiezii e spartă din nou: sfâr-sfâr! printre rânduri. Greu. Sudoarea sărată îți intră în ochi. Măinile ți-s sleite. Vermoredul iar se înfundă și stai cu greutatea apăsătoare în spate, ca să cureți fluturașul. În fine, ajungi la porumbarul des – capătul. Acuma n-are porumbele. Toamna. Pfi! Îți fac gura pungă, dar ce bune-s!

Apoi iarăși. Alt vermored plin în spate, cu zeama plescăind capacul.

*

... Soarele retează via cu ultimele raze. O umbră bogată se întinde din fiecare tufă. Bărbații spală vermoredurile. Mama a întins masa afară:

– Slavă ție, Doamne, că ai dus ploaia pe cele pustietăți.

– Da, bine că n-o plouat ș-am putut termina, zice Augustin și bagă capul sub robinet să se răcorească.

– Har Domnului! zice și tata căscând obosit, după care își face repede cruce deasupra gurii.

– Să vă aduc niște huște să vă spălați pe mâini, spune mama și pornește grăbită spre beci, la chiupul cu huște pentru făcut borș. Nie, turbă, nu-mi mai sta în cale! dă cu vârful târlicului un ghiont câinelui, care se proțăpise cât mai la vedere: „Să nu mă uitați nici pe mine la mâncare”.

Atent să nu-l vadă mama, Răducu aruncă câinelui o bucată de carne de pe masă. Cărăbuș, așa îl cheamă pe câine, fâlfâie bucuros din coadă: „Uite cine ține la mine”.

– Brava, măi! îi zice tata lui Răducu, dându-i cu mâna peste cozorocul șepcii. Te-ai ținut tare! Ai rupt tu foiu’, da’ nu-i nimica. Și eu am pățit la fel când am stropit prima oară. Iaca, Agustine, am flăcău vrednic de-acuma.

– Daaa, vrenic! Disară poa’ să meargă la fete, zice Augustin, încrețindu-și și mai mult ridurile de pe fața boțită.

– Jănică, Jănică, ați auzit? răsună deodată de peste gard glasul lui moș Mitriță, vecinul. Până la gard nu-s nici zece metri, dar glasul lui moș Mitriță se aude, ca niciodată astfel, de parcă-i la doi pași.

– Ce-i, bade? Ce s-o-ntâmpat? întrebă tata, rămas cu cana întinsă, gata să-i toarne vin lui Augustin. Era uimit de puterea și tonul vocii vecinului.

– O intrat rușii în Cehoslovacia, bre!

– Cum?

– O intrat rușii în Cehoslovacia, n-auzi ce-ți spun!

Tata se scoală de la masă cu cana în mână. Pune cana pe tabla parcă prea încetșor, cu mare grijă:

– Măi, să nu vină și la noi! zice cu glas schimbat.

Rămân toți locului, pe unde-i apucase gheața vorbelor lui moș Mitriță: mama în gura beciului, cu mâna dusă la gură, Augustin țeapăn lângă robinetul care curge uitat deschis, tata lângă masă, aranjând în continuare, cu mișcări de melc, cana pe tabla. Pe urmă ia mucul de țigară lăsat pe colțul mesei și îl strivește cu talpa, grijuliu, ca și cum ar fi strivit capul unui șarpe. Răducu stă și el nemișcat pe scaun. Numai Cărăbuș de sub masă i se freacă de picioare. Pe masă mânca-

rea pare sleită, vinul trezit. Muște mari, verzi roiesc smintite în jur.

Moș Mitriță începe să vorbească de cuvântarea lui nea Nicu, de Brejnev, de Dubcek și de altele ce auzise la Europa Liberă: armata de juma de milion de oameni, tancurile blocând podurile peste Vltava, cehii pașnici...

Răducu vede (cu ceea ce îi este dat în fire, nu în ochi) armata de juma de milion de oameni venind de peste graniță. Doar să închidă ochii și totul i se înfățișează chiar și mai clar decât în realitate. Uite-i, înaintând pe dealuri, prin văi, prin livezi, peste ogoare. Mii și mii de omuleți albicioși și galben-untdelemnii, camuflați în brun, pătrund în sate și orașe, cotropesc viile și livezile. Mii și mii de mașini cafenii, mii și mii de tunuri se ascund prin burnițe, prin ploi, mii și mii de tancuri ruginii se pitesc prin păduri, atacă frunzele și ierburile, usucă pășunile verzi, zbârcesc lăstarii, înnegresc cârceii. Trop-trop prin sate, trop-trop prin orașe. Iacătă-le, lighioanele! Bestiile! Atacă tot, calcă tot, usucă și ard. Uite-i cum pătrund, spurcăciunile! Milioane intră pe toate căile în Cehoslovacia, așa cum intră în frunzele de viță-de-vie, așa cum pătrund pe gâtul larg al lui Augustin, în mațele lui, în ficatul lui. Și usucă, și ard. Vin armatele de mărunței ca spurcații de turci, ca încrezuții de romani șiucid pajiștele, îmbăloșează apele, zbârcesc frunză cu frunză, sat cu sat, oraș cu oraș. Se bulucesc și întunecă străzile, înconvoaie casele și blocurile ca frunzele și le sfarogesc. Iar cehii pașnici se închircesc, se îmbolnăvesc ca boabele și cad. Mii și mii de capete cehești cad ca mlădițele de viță-de-vie și se fac una cu țărâna. Cad castelele aurii ca boabele de otonel. Cade înnegrit Brno și se rostogolește în țărână. Cade

răpusă ca perla Banska Bystrica, unde a luptat tata în război (el zice Banca Bistrița, dar Răducu știe de la școală că se scrie Banska Bystrica). Și cade Praga mănănată ca feteasca regală.

Răducu stă și el parcă chircit la masă și i-e teamă: nicio armată, nicio zeamă bordeleză din lume, fie ea cât de albastră, nu poate salva Praga și pe cehi. Căci pe fațadele și pe frontoanele palatelor Pragăi, pe cornișele împodobite cu volute grecești, ba și pe bur-lanele locuințelor celor mai ieftine s-a întins, s-a alun-git și a pătruns adânc gălbeneala manei. A pătruns mana cuceritoare în ziduri, în bărbați și femei, în ca-petele și inimile cehești, astfel că nimeni nu o mai poate scoate. Toate s-au întărit și s-au înăspřit...

Dar nu! Răducu se ridică asemenea unui munte și o ia pe străzile Pragăi. VERMORELUL său uriaș, înfio-rător, stropește implacabil: SFĀRRR! SFĀRRR! SFĀRRR! Armata sa, mică, dar vitează și dârză, îl ur-mează în apropiere, căci din ochii lui țâșnește o pu-tere mare-mare, care se transmite șuvoaielor de ostași, scurgându-se pe străzile și străduțele Pragăi. Uite vitejii, uite voinicii, cum stropesc ucigător zidu-rile galbene, cum albăstresc pe gălbejiți. Înainte, îna-inte, colorați-vă în albastru de peruzea rotunjorilor, spurcaților, bestiiilor galbene, camuflata în cafeniu. Vermorelele albastre se ridică puzderie în soare și înțepă cu mii și milioane de cristale turcoaz. Și... oooo! Uite frontoane turcoaz cu statuete de peruzea! Acoperișuri azurii strălucind în soare! Cu ochii Roent-gen Răducu vede prin ziduri, pe sub trotuare, depis-tează gălbinarea lumii ascunsă peste tot, pitită prin ungherele întunecoase. Na-vă! Na-vă, îmbăcșiților! Gălbiorii se tânguie și se zvârcolesc înfricoșați. Până și tancurile sunt boite-n siniliu, iar pe tunurile azurii se aburcă fericiți copiii cehi. Podurile de peste Vltava,

pe care le văzuse în ilustrata trimisă de mătușa Ica, se arcuiesc în lumini albastre. Praga toată strălu-cește-n azur. Clopotele de peruzea răsună în miile de biserici albastre. Stadioane și catedrale, tramvaie și autobuze pe străzi și străduțe se ondulează în flăcări albastre. Cehii țopăie pe străzi ca niște pițigoi albaștri. Răducu e ovaționat din miile de piepturi: Uraaa! Uraaa! Uraaa! Se simte cuprins de o măreție nemărginită. Înaintează eliberator pe sub cerul albas-tru înstelat, pe sub arcurile de triumf ale Vltavei, peste Hradul de peruzea. Apoi țiuitul asurzitor de la sfârșit: ȚIUUUU! Gata – ELIBERAREA! Iar în Hrad, într-o sală imensă, plină de ceață albăstrie, tovarășul Dubcek, care seamănă cu tata, îi strânge călduros mâna. Tovarășa Dubcek, care seamănă ca o picătură de apă cu mama, îl sărută recunoscătoare. Chiar și tovarășul Ceaușescu îi face semn de felicitare cu mâna. Iar fetele din clasă împart bomboane numai cu el.

O mână îl scutură de umăr. E mama:

– Ce mă fac eu cu tine, măi băiete! Iar stai cu ca-pu-n nori. Nu mănânci?

– Mănânc, zice Răducu cu ochii în lacrimi de bu-curie.

Simona PREDA

August

Adevărul este că Giurgiu avea farmecul lui în luna lui cuptor. Era cald, o căldură care tremura aerul, topea asfaltul și făcea praful să vibreze. Și era vacanță! Treceam în clasa a treia. O stare de bine mă cuprindea prin toți porii și parcă mă ridica ușor de subțiori... tocmai terminasem de citit al doilea volum din *Toate pânzele sus!*. Nu înțelesesem mare lucru, fuseseră multe pasaje care-mi scăpau, dar îmi imaginasem la fiecare pagină lucruri absolut senzaționale... (filmul l-am văzut mai târziu și fericirea a fost supremă).

Spre amiază am pornit spre zona ceainăriei. Era una dintre cele mai interesante părți ale orașului, tocmai pentru că amprenta comunistă nu invadase încă locul. Avea clădiri vechi, scorjite și strâmbe, de parcă erau dantelele îngălbenite ale unei domnișoare bătrâne. Acolo era o piață. Una dintre piețele vechi ale orașului și un loc în care acvariștii se întâlneau uneori pentru schimburi și vânzări de pești exotici. Într-acolo mă grăbeam și eu cu emoție. Din când în când șlapii roz cu găurele îmi săreau din picioare și era destul de scârbos să ating asfaltul acela vânăt, plin de fructe de dud zdrobite. A fost o senzație urâtă care m-a urmărit multă vreme – ceva lipicios pe tălpi, un miros fetid și dulce. Adoram peștii colorați. Îmi plăceau maiestrea caraișilor aurii cu voaluri lungi, ca de mirese, vioiciunea și luciul metalic al neonilor, lucirile albastre ale zebrelor. Preferații mei erau însă niște pești mici, multicolori. Se numeau, popular,

guppi; denumirea latinească, mult mai complicată, îmi scăpa însă. Îmi plăcea să aleg – în niște acvarii înalte mișunau scăpărări verzi, ivorii, roze, oliv ca într-un caleidoscop. Vânzătorul, un bătrân cu o pălărie cu boruri largi, mi-a pus cinci pești într-o punguță. Îi simțeam în mână cum zvâcnesc prin pereții subțiri de plastic. „*Să nu-i ții mai mult de două ore tataie, că n-au aer! Du-i acasă și pune-i în acvariu!...*”

„Două ore”... aveam timp suficient și pentru siropul de trandafiri de la sifonăria de pe colțul pieții. „*Trei lei paharul mare*” – a zâmbit băiatul care vindea. În așteptarea lui, am cercetat curioasă locul. Dughena sifonăriei era oarecum ciudată, dar faptul că de acolo îmi procuram deliciosul sirop o făcea oarecum suportabilă. Conținea între pereții ei un fel de angrenaj zgomotos, care fâșâia și pocnea la fiecare recipient. O mare de oameni aștepta cu sticle în mână. Aveam și noi sifoane, dar mergea tata să le umple pentru că erau grele. Mi le amintesc pe cele cu grilaj metalic, un fel de rețea de sârmă fină peste sticlă.

M-am așezat pe o bordură să-mi savurez siropul. Era atât de rece, iar de pe buza paharului aburit se scurgea cu repeziciune o picătură. Tăiase o urmă clară, transparentă, prin aburul fin. Culoarea lichidului era dulce, superbă – era trandafirică, ca și gustul. În fața mea se deschidea ca într-un tablou imaginea pieței de zarzavat. Părea a fi la limita dintre mahala și civilizație. Pe tarabe verzi, țărani gălăgioși din toată

CARTEA COPILĂRIILOR

---

zona întinseseră munți de ardei și de vinete. Rumene în obraji, cu brațe bronzate și batice subțiri, târgovețele zâmbitoare îndemneau nehotărâții. „*la d-acilea, maică. Ai să mai vii la baba*”... Lângă bordura unde stăteam eu ghemuită a venit cineva cu o căruță. Un bărbat în maieu a tăiat un pepene și, cu mișcări sigure, i l-a dat calului. Animalul a început să mănânce cu un zgomot ciudat din miezul roșu. Din când în când bătea cu copita în pavajul străzii. Părea încântat.

Mirosea dulce-acrișor iar vântul fierbinte aducea și iz de hamei de la terasa din colț. Un bărbat bărbos a ieșit cu o halbă în mână și a făcut un semn cuiva strigând „*Hai Gheorghe la o scrumbie. Le-am luat din*

baltă azi-noapte!”... Cuvinte, șoapte, râsete, zogomote și savori – le percepeam zâbind dintr-o margine. O reprezentație fascinantă și în același timp banală a unei piețe de zarzavat, pe care o urmăream cu o plăcere stranie și pe care aveam să o iau cu mine. Așa, în suflet.

Acolo, pe bordură, cred că am stat mult timp. Sau poate că doar mi s-a părut. Aveam într-o mână punguța cu pești colorați, pe care îi studiam din când în când la lumina vipiei de amiază, în cealaltă, ușor amortiță, paharul rece de sirop. Uneori, băiatul de la sifoane trăgea cu ochiul spre mine. Ca nu cumva să o șterg. Nu, nu aveam de gând să plec. Era prea frumos, și prea dulce!

Ioana BOT

Tovarășa bătea

Dacă mă gândesc cu mintea mea de acum la toate astea, cred că ai mei (părinți prea iubitori ai singurei lor fiice și bunici așijderea răsfățători ai nepoatei cumiști...) nu mă pregătiseră îndeustul pentru clasa I; de fapt, nu îmi amintesc să îmi fi spus ceva despre ceea ce mă aștepta, acolo, în „școala mea”, pe care mi-o arătau, din stradă, de câte ori treceam pe lângă gardul ei (și treceam des – era pe aceeași stradă cu „serviciul” lor, cu stația de autobuz de unde mergeam spre departe, cu gara orașului, de unde plecam la bunici). Știam să citesc, desenam de mai mare dragul, scriam literele mari de tipar și ai mei se înduioșau pe capete (nu, nu mi-au spus că ar fi scrise greșit sau că la școală voi învăța să scriu altfel), tocmai descoperisem că una din limbile pe care le vorbeam și citeam acasă era „străină”, și că alți copii nu înțelegeau ce spun eu întotdeauna – ocazie să învăț să traduc, agale, silabisit, poveștile mele în limba înțeleasă de ei... Știam că sunt un copil cuminte. Auzeam des expresia (admirativă: o jumătate din viață aveam să cred că așa e bine să fiu!) „e prea matură pentru vârsta ei”. Îmi amintesc că o foloseau și în legătură cu decizia de a mă da la școală la 6 ani, fără să ceară vreo amânare medicală; eram prima generație care mergea la 6 ani la școală. Matură, cuminte, să mergem dar!... Și am mers. Școala mea de cartier trecea drept una din școlile bune ale Clujului, iar ai mei au căutat, desigur, să mă dea la „învățătoarea cea mai bună”, recomandată și de o mătușă a cărei fiică, acum, era elevă mare

și premiantă; îmi amintesc, ciudat, insistența cu care vară-mea, premianta predecesoare a mea la învățătoarea cea bună, vorbea insistent, cumva cu sufletul la gură, pe lângă părinți, și le spunea să nu mă dea, să nu mă dea, dar pe ea nimeni nu o asculta. Așa că m-au dat.

Din prima zi de școală, pe care în schimb mi-o voi aminti cât voi trăi, lucrurile au mers rău. La deschidere, din mulțimea de copii cu părinți, înghesuită în fața intrării principale, nici nu vedeam bine, nici nu auzeam mai deloc. N-am avut timp să înțeleg ce se întâmplă, m-am auzit strigată la microfon și mama m-a împins spre scenă, am lăsat-o de mână și atâta a fost. M-au urcat pe treptele intrării, sus, la ușa cea mare, nu știam de ce, mi-au dat o floare, apoi m-au coborât la loc. N-am mai găsit-o pe mama. Talazurile au început să intre în clădire, împingându-mă, o strigam pe mama (ea rămăsese afară, convinsă că mă voi descurca singură, nu știu nici azi de ce), cred că am început să plâng. Și nu m-am mai oprit. De fapt, mi se pare că nu m-am mai oprit vreme de patru ani... și ceva coșmaruri după aceea. Cineva m-a dus la clasa mea, unde altcineva m-a pus în banca mea, alături de un băiat căruia îi era foarte milă de mine. Unul din refrenele clasei întâi, șoptite în urechile mele, era al vocii lui: „Botișor, nu mai plânge! Nu mai plânge, se termină, hai, mai ai răbdare, nu mai plânge!”. Peste vocea lui, tovarășa urla „Bot, taci din gură! Bot, taci că vine maică-ta să te ia, taci odată!”. Probabil că nu

tăceam. Dar atunci, în prima zi de școală, deja, tovarășa bătea. Îl bătea pe cel mai mic din clasă, un fir de grâu de băiețel care își pusese haina mototol în pupitru, pentru că nu ajungea la cuier. *Îl bătea* – avea s-o mai facă adesea, mă miram că el nu plângea deloc, până mi-a explicat pe drum spre casă (eram vecini) că nu vrea să se bucure tovarășa că îl face să plângă – *pentru că nu ajungea la cuier să își pună haina*, sau la raftul unde trebuia să așezăm nu știu ce, *il bătea pentru că era mic*, aveam să rezum eu, într-un urlet, părinților, motivând de ce nu mai vreau să merg la școală... Zgomotul sec al indicatorului de lemn rupându-se pe spinarea vreunui copil și vârful lui ricoșând cu așchii prin clasă (și indicatorul nou adus cu mândrie de părintele-care-lucra-la-fabrica-de-mobilă și înmânat tovarășei, festiv, în liniștea încremerii noastre), zgomotul acesta face încă parte din coșmarurile mele. Uneori, în jurul meu, cineva rupe surcele și mie mi se face rău, înainte să îmi mai amințesc de ce.

Deși pe mine nu m-a bătut niciodată, bătaia ei „generică” mi-o făcea pe tovarășa insuportabilă în chip definitiv. Am plâns toată clasa întâi, am început să nu mai pot dormi decât în brațele mamei, să vomez dimineața, o frumusețe întregă de simptome care au determinat discuția cu unchiu-meu, pediatrul. El zicea să mă retragă de la școală, că e de rău. Din multe alte motive, care țineau de efortul lor de a nu face din mine un copil „aparte”, părinții mei nu m-au retras. Am făcut toate patru clasele cu tovarășa, în urletele și bătăile ei. Ca să mi-o îmbânzească, poate, mama îi zicea școlii mele „școlică”. Rezultatul e că urletul-plânsul-protestul meu de toată viața dintâi a devenit „nu mă duc la școlică!”. Dar m-am dus. M-au dus.

Am fost premiantă. Am plâns pe pagini rupte

(acasă, de mama, ca să nu mă certe tovarășa la școală, pentru că scriu urât sau nu desenez „pe pătrățele” cum trebuie), am plâns de mila băiatului celui mic și bătut, am plâns de mila fiicei tovarășei, care era în aceeași clasă cu noi și pe care maică-sa o bătea cu cea mai mare furie, alegând-o, parcă, într-o exemplaritate a justiției făcute cu băta. O bătea pentru că nu-și făcuse bine tema (îmi amintesc de colegul care i-a spus, între o bătaie și alta, „vă urăsc că v-ați adus fata să fie colegă cu noi” – pe acesta l-a și lăsat tovarășa repetent), și de cel care, tot așa, a întrebat-o „de ce nu o învățați acasă cum să își facă temele, ca să nu o mai bateți de față cu noi, la școală?” – drept care l-a bătut și pe el, că fusese obraznic. O bătea pentru că era înceată la minte, poate, într-o clasă cu copii indiscutabil isteți. O bătea în locul vreunui copil ai cărui părinți protestaseră la direcțiune împotriva bătăilor administrate de tovarășa; tovarășa dădea în fiică-sa și ne explica, urlând la toți, „în locul cui o bate”: „ia zi, Pop, nu vrei să te bat, ai? Da’ pe ea vrei să o bat? Pe ea vrei? Ia zi!”. O bătea inclusiv, îmi amintesc urletul, pentru că „nu scrisese așa frumos ca Bot”, „nu luase nota zece ca Bot”. O bătea și striga „Bot de ce poate, cretino, proasto, idioato, Bot de ce știe și tu nu, ha? Ha? De ce?”. Indicatorul troznea, clasa tăcea, fetița icnea sub lovituri și își apăra capul cu cordeluță. Dacă îi cădea cordeluța, o mai bătea un pic, că și-a murdărit cordeluța. În capul meu de copil, o bătea din cauza mea. Și fetița învățătoarei așa gândea: când plângea că luase o notă mică, se lălăia „că io nu pot scrie ca Booot și o să mă batăăăăă”. Iar eu îmi ziceam că i-aș da caietul meu, i-aș scrie eu compunerea, numai să nu se mai bocească din cauza mea; și să n-o mai bată maică-sa. Îi simțeam ura din priviri, când îi alunecau spre mine, mi se făcea frică. De cele mai multe ori,

fetița învățătoarei mă urma, însă, cu o dragoste lipicioasă, lălăită, de pui de animal (un animal pufos, rotofei și cumva mai mare ca mine): voia să facă la fel ca mine, să stea cu mine (în bancă) – deși eu nu voiam să plec de lângă băiatul liniștitor din prima zi, voia să umble cu mine în rând (ne duceau peste tot cu rândul, doi câte doi), să muște din sendvișul meu (poate, unde se prinsese că i-l dădeam tot? eu nu mușcam după nimeni, niciodată, nici acasă... mi-era greață oricum). Îmi era greu cu ea și în fazele când mă „iubea”. Și îmi era foarte rușine: că o bate măică-sa din cauza mea, că ea ar vrea să fim prietene și mie nu îmi plăcea de ea, că nu pot să mă forțez să mușc din sendvișul ei, pe care mi-l oferea așa de insistent. Mi-era rușine pentru că (auzisem acasă, probabil, explicația) ea era prostuță și eu eram deșteaptă. Mi-era rușine pentru că pe mine nu mă bătuse mama niciodată – și mama ei, învățătoarea *mea*, mi se părea cu atât mai monstruoasă.

În tot acest timp al frământărilor mele interioare și al vomatului de dimineață (ceea ce ne făcea să întârziem la școală, să stau la „coada întârzițiilor”, unde o profesoară negricioasă, cu vocea arsă de tutun, ne certa aspru, amestecând limbile școlii, înainte de a ne trece pe o listă și de a ne lăsa, cu amenințări de pedeapsă, spre clasele noastre... nu ne-au pedepsit niciodată, dar mie îmi era mereu frică), în toate clasele primare la școala cea bună și frumoasă, tovarășa continua să bată. Și „să bage carte în noi”, cu o expresie pe care părinții păreau, în pofida tuturor celorlalte nemulțumiri, să o aprecieze. Altminteri, tovarășa cerea cadouri cam mari de la comitetul de părinți, la ocazii; tovarășa voise niște flori de plastic greu de găsit pentru catedră (un părinte le găsisse totuși), erau

un fel de crengi de cireș roz-roz, care vor lupta cu praful câțiva ani, acolo, într-o vază (cerută tot de tovarășa, pe model!) de la fabrica de porțelan a orașului, din producția de export, neapărat. Dar tovarășa scotea elevi buni pentru gimnazii și, mai apoi, pentru licee. Numai asta făcea cu noi (când nu ne bătea, firește), ne băga carte în cap: în loc de toate materiile „colorate”, noi eram singurii care aveam aritmetică, citire, scriere, dictare, aritmetică, mai ales aritmetică... Uneori, ne puneă să decupăm desene din cărți și să le lipim în caiete, ca să ne dezvoltăm abilitățile manuale; spre oroarea părinților mei, oameni de carte, veneam de la școală cu ideea că orice carte e decupabilă și – dacă tai și lipești bine – ești un elev bun. Tovarășa nu ne citea povești niciodată. Nu educație fizică, nu desen, nu ora de joacă, nu plimbare prin parcul orașului, care ne era foarte aproape. Aritmetică, probleme, culegerea (Gheba? sau asta a venit mai târziu?), lungile teme de scris acasă și spaima, mereu – spaima că nu voi termina la timp, că nu voi ști rezolva totul, că tovarășa va urla și la mine. Și va lovi.

Uneori, după ce m-am mai învățat cu locul, mă ceream la toaletă; nu că aveam neapărat nevoie, dar mi se părea că luam, astfel, o pauză, de-a lungul unei zile în care tovarășa putea foarte bine să nici nu ne lase în pauză (dacă tot făceam numai aritmetică, de ce să ne întrerupem?). Poate că, instinctiv, găsisem o soluție *in extremis*. În măsura în care „buda școlii” era o soluție; de fapt, nu era: mirosea îngrozitor, nu avea, desigur, nici apă caldă, nici săpun, nici hârtie, nu avea nici clanțe (trebuia să proptești ușile dinăuntru cabinelor, cu piciorul, mereu – îngrozită de spaima că un elev mai mare o va deschide peste tine și că vei

cădea pe cimentul ud cu de toate). Gata. Apă rece. Și înapoi în clasă, unde tovarășa continua să urle lecția nouă. Sau tema de acasă. Sau să îi înjure vreunui copil părintii, că l-au făcut pe el așa de prost. Tovarășa folosea, în asemenea ocazii, foarte multe expresii pe care eu nu le mai auzisem nici măcar pe strada bunicii, la băieții mai mari, și nici pe Cetățuie, unde mă jucam zilnic și unde puteai să dai peste tot felul de „golani care vorbeau urât”. Cuminte și matură, cum zic, le-am reținut și i-am întrebat, acasă, pe ai mei ce înseamnă: cuvinte, fraze, bucăți de înjurături. Îmi amintesc răbdarea caldă a tatii, care mi-a explicat atunci ce e cu cuvintele astea și de ce nu e bine să le folosesc; îmi amintesc cum stăteam amândoi pe patul meu și cum se vedea profilul tatii în lumina geamului. Și mirosul fierbinte al cămășii lui, și desenul dungilor ridicate de pe unghiile lui, care acum se repetă pe unghiile mele.

Paradoxal, bătaia tovarășei învățătoare a creat între unii dintre noi, elevii ei, un liant aparte. În mintea mea se amestecă forspanurile unor întâlniri admirabile, iscate, însă, de grozăvia purtării ei cu copiii. Băiatul cel mic și blond, cu care între timp mă împrietenisem și mă jucam pe dealul Cetățuui, sub care locuiam amândoi, mi-a spus odată, cumva din senin: „nu mai plânge tu, că mă bate pe mine; mie nu îmi pasă!”, iar mie mi s-a părut că el e mai erou decât eroii din *Pif*-urile pe care i le traduceam, cu osârdie, în jocurile noastre. După căderea comunismului, m-am revăzut pe peronul gării cu primul meu coleg de bancă: o întâlnire fericită, povești, familii, părinți, fiecare își rezuma viața în câteva fraze devălmășite, apoi tăceri mici și el, zicându-mi la fel de „din senin”, și fără să dea nici un nume: „băi, Ioana, îți amintești ce mai bătea la noi? mamăă, ce mai bătea!”. Am confirmat

amintirea, sec, și am tăcut amândoi până a venit trenul meu (el, tocmai aflasem, era șef de gară), ca și cum ne-am fi împărtășit vechea parolă a prieteniei noastre. Colega și partenera mea de patinaj în parc, iarna, azi stabilită în Ungaria, pe care o întâlnesc incidental pe stradă: și aici, recunoașteri, exclamații, mici lacrimițe de doamne cu amintiri... Ea, despre

copiii ei, școlari, spunându-mi repede de toate, în câteva fraze, dar grăbindu-se să adauge că are copii buni, foarte buni, deși nu i-a bătut niciodată, pentru că... „Doamne, Ioana, mai știi ce ne bătea? Dumnezeule, cât am urât-o că ne bătea!”. Un alt fost coleg, profesor acum la aceeași universitate cu mine, a explicat cuiva, sub ochii mei, „de când ne cunoaștem” (nu suntem de la aceeași facultate, ba chiar domeniile noastre sunt foarte diferite), prin aceea că „ne-a bătut aceeași învățătoare”, nu că „am avut aceeași învățătoare” sau că „am fost colegi în clasele primare” (cum își zic oamenii normali, probabil).

Nu știu cum se face că nu mă întâlnesc pe stradă cu protejatăii tovarășei (existau și aceștia, una din fetițele protejate ne explicase încă dintr-a întâia că tatăl ei „îi duce tovarășei un cadou special acasă, numai el, de 8 martie...” – dar, oricum, pe mătăita aceea o bătea taică-său destul, și tot nu lua premiul întâi, și atunci o bătea acolo, la împărțirea premiilor, peste funda mare, albă, din vârful capului, cu care o împodobește, invariabil, în zilele festive). Nu mă întâlnesc nici cu fiica ei. Poate că nu ne mai recunoaștem, îmi zic uneori, și atunci mă mir cum de mă recunosc cu alții, dintre cei „bătuți de tovarășă”, chiar dacă nu ne-am mai întâlnit de zeci de ani. Iar cu tovarășă învățătoare nu mai știu ce s-a întâmplat, de vreo trei decenii încoace, eu – care îndeobște știu unde (mai) sunt foștii mei profesori, țin socoteala celor care se duc dintre noi și a celor care pleacă din Cluj...

Lumea are, pe de altă parte, ciudate și ironice moduri de a ne construi ciclic viețile; spun asta gândindu-mă la episoadele în care ne aduce (prin simple coincidențe, pe care doar nouă ne place să le interpretăm) în locuri și situații unde am mai fost și care,

atunci, prima oară, ne-au marcat în chip esențial. Ne aduce nu pentru a ne obliga la posturi solemne sau la declarații de principii; în asemenea momente „ironice” ale sorții, întoarcerea noastră are loc sub semnul celei mai gri banalități, al inevitabilului cotidian, al simplei traversări a clipei. Sub acest semn așez, de pildă, faptul că am ajuns ca locul meu de muncă să se afle pe strada cu școala mea (care școală e tot acolo, tot sub același număr, cred), ceea ce, undeva, în surdina, mai jos decât josiunile subconștientului, continuă să mă deranjeze. Stația de unde iau acum autobuzul spre casă, aproape zilnic, e peste drum de „școlică” și nu îmi pace deloc. Mi se mai întâmplă și altele. Și nu mă refer la revolta pe care o simt de câte ori aud de copii bătuți sau de profesori abuzivi, pentru că această reacție mi se pare firească, face parte din normele mele etice foarte generale. În schimb, eu, care vizitez îndeobște cu mare entuziasm școli, clase de copii cititori și profesoare de română entuziaste (deformație profesională, probabil), am refuzat să fac o inspecție de grad la „școlică”, fără să dau (și fără să am) nici o explicație, mirată eu însămi de viteza cu care am răspuns negativ la întrebare. Nu vreau să mă duc acolo. Nu pot. Și n-am nici un fel de nostalgie pentru anii aceia, de bătaie și urlete, pentru „primii mei ani de școală”. Nimic.

Ciprian MĂCEȘARU

Amintiri din școala generală

Mă întrebam ce ar putea fi dincolo de moarte, suflul rămâne fără instrumentul care-l ajută să se facă auzit, fără trup, fără creier, fără gură, fără coarde vocale, rămâne mut, un abur, doar stare, fără gândire, fără glas, fără idei, un abur care va pluti la infinit prin univers, rămâne dincolo de moarte, dar nu are habar că există, așa că degeaba există, e doar energie, impuls nesfârșit, mă gândeam la neantul prin care va pluti norișorul leșinat care e suflul meu și muream de frică, de regulă mă gândeam la moarte seara, înainte de culcare, era spaima de seară, urma spaima de dimineață, fiindcă trebuia să merg la școală, și iar făceam pe mine, parcă și mai abitir, aerul rece al dimineților, lacul pe lângă care înaintam aproape plângând, cu ghiozdanul negru în spate, în uniforma pe care o uram, așa cum uram tot ce avea legătură cu școala, treptele nesfârșite pe care le urcam până la clădirea cu două etaje în care trăiam, cinci zile pe săptămână, un adevărat calvar, pașii pe coridorul lung, pe ai cărui pereți existau tot felul de aviziere și panouri, precum și tablouri cu marii domnitori ai țării, clasa cu băncile scrijelite, colegii gălăgioși, urlând, alergându-se în jurul catedrei, deasupra căreia atârna în mod inevitabil portretul lui Ceaușescu, pentru ca pe peretele din fund, deasupra cuierelor, să existe o lozincă a lui Lenin: „Învățăm, învățăm, învățăm!"; în sfârșit, orele, mă ghemuiam în bancă, încercam să mă fac invizibil, profesorii dădeau paginile mari ale catalogului și îmi bătea inima cu atâta putere de cre-

deam c-o să plesnească, iar când aveam ghinion și-mi auzeam numele, un fior părea să mă curenteze direct în rotule, începeau să-mi tremure picioarele, abia mă ridicam, ajungeam cu greu la tablă, mai mereu admonestat: „Hai, Măceșaru, hai!"; nu știam ce să fac cu mâinile, mă înroșeam și mormăiam ceva, îmi era groaznic de rușine, îmi venea să mă arunc pe fereastră, răsuceam creta între degete; toate astea mă chinuiau, mă torturau, însemnau iadul pe pământ, dar profesorii mă ajutau, eram cuminte și asta le plăcea, mediile mele însă erau rareori mai mari de 7, așa eram, un elev de 7, un tip mediocru, dar un tip care știa că într-o zi le va arăta el la toți de ce e de fapt în stare, că o să-i învețe minte, că îi va umili, îi va da pe toți prin pesmet și-i va arunca pe grătar, îi va perpeli bine, bine și apoi o să muște din ei, o să-i sfâșie, o să-i facă bucăți, bucăți și o să fie atât de gustoasă răzbu-narea, o să fie minunat, mă înflăcăram, îmi dădeau lacrimile, strângeam pumnul, scrâșneam din dinți, un uragan zăcea în mine, așteptând să rupă hățurile, stăvilarele, să facă prăpăd, fața mea de bolând, de țărănoi timid ascundea chipul unui samurai, chipul plin de dârzenie al unui individ cu totul ieșit din comun, dar nimeni nu vedea asta, toți mă priveau ca pe un rahat în mijlocul drumului, însă eu, de dincolo de masca de copil tâmp și bucălat, îi sfredeleam cu privirea de oțel, îi ciuruiam, îi spintecam, îi crucificam.

Eram bucuros când terminam fără daune o zi de

școală, deși undeva rămânea, ca un ghimpe, gândul că a doua zi urma să revin în Iad. Abia la sfârșitul săptămânii de școală reușeam să mă mai liniștesc, a doua parte a zilei de vineri și sâmbăta, minunata zi de sâmbătă, însemnau perioada cea mai fericită. Cu excepția vacanțelor, desigur. Atunci atingeam beatitudinea absolută. Duminica, panica punea din nou stăpânire pe mine și uneori îmi imaginam că voi fugi de acasă, că voi deveni un hoinar, mă vedeam călătorind clandestin pe un vapor, precum Panait Istrati, și, ajuns în Franța sau poate în Italia sau Spania, aveam să fiu salvat și protejat de niște oameni mărinimoși. Dar nu toți profesorii erau nemernici. Profa de engleză, Câmpeanu, era chiar de treabă, tânără și frumoasă, purta ochelari și blugi mulați, avea un amazing ass, engleză n-am prea învățat, în schimb, fanteziile mele erotice au devenit tot mai sofisticate. De treabă era și profesorul de istorie, nu-mi mai amintesc numele lui, un uriaș brunet cu nasul coroiat și degete foarte lungi, un tip blând, mereu dornic să se apropie de noi, să ne vorbească într-un mod cât mai amuzant despre materia pe care o predă, până și cei mai tembeli din clasă au reușit să învețe ceva istorie de la el. Însă cel mai simpatic dintre toți era Barbu, profesorul de fizică, vorbea porcos și arunca în stânga și-n dreapta cu note de zece. Într-o zi, a scos din geanta lui veche, roasă și murdară, un sicriu în miniatură, nu mai lung de 20 de centimetri, l-a pus pe catedră și ne-a chemat să-l vedem, apoi a săltat încet capacul. Înăuntru se găsea un schelet căruia i se ridica țațoș mătăringa supradimensionată. O jucărioară deocheată. Cât despre cei mai răi profesori, aceștia erau, de departe, Marinescu, care predă biologia, și doamna Stan, de

geografie. Dacă primul ne punea uneori să cântăm imnul național întreaga oră, nemulțumit fiind că prima oară nu l-am cântat cu suficientă însuflețire, iar alteleori ne vorbea cu lacrimi în ochi despre măreția tovarășilor Ceaușescu, doamna Stan era de o exigență ieșită din comun, părea să aibă o plăcere sadică în a spune: „Nota 3. Stai jos!” sau „Sunteți idioți! Habar n-aveți pe ce lume trăiți”. Avea dreptate, nu prea știam pe ce lume trăiam, să te naști și să crești într-o dictatură nu era chiar floare la ureche, n-aveam cu ce altă lume să comparăm lumea noastră, mai ales dacă părinții noștri erau needucați, oameni simpli care nu ne puteau spune nimic despre țările libere și prospere din Vest, părinți ca ai mei, săraci și neștiutori de carte.

Locuiam într-o casă mică, stil vagon, cu doar două camere și o bucătărie, atât ne fusese repartizat dintr-o fostă casă boierească, o împărțiseră comuniștii în trei, trei familii stăteau acum într-o casă în care altădată locuise doar una, nu aveam baie, ne spălăm în bucătărie, în niște copăi mari din plastic, nevoile ni le făceam la wc-ul din curte, o cușcă din beton, cât o cabină telefonică, lipsită de încălzire, cu un bec chior atârând din tavan, cu un tron din lemn prin a cărui gaură vedeai grămada de rahat.

Tata nu-i suporta pe comuniști, îi înjura tot timpul, îl ridicau de acasă securiștii, îl țineau o noapte întreagă la interogatoriu, îl potoleau pentru o lună, două, apoi el iar începea să-i înjure și să asculte Europa Liberă la serviciu, în remiza de pompieri. Mare noroc a avut. Alții au ajuns la Canal pentru mult mai puțin. Și poate că și el ar fi ajuns. Mai întâi l-a salvat Georgescu, vecinul nostru gras, cu pielea roz. Într-o

zi mă întorceam cu taică-meu acasă, Georgescu a oprit Wartburgul său bleu lângă noi, a lăsat geamul și-a spus: „bă, nu mai fi prost de gură, că a doua oară nu te mai scap”. Era securist. Dar taică-meu nici vorbă să se potolească. Îl vedeam ca pe-un erou. Nu mai știam pe nimeni care să aibă atâta curaj. Maică-mea îi spunea mereu: „nu te mai pune, mă, cu ei, vezi-ți de treabă”. „Mai dă-i dracului de nenorociți!”, riposta el încăpățânat. Refuzase să se înscrie în Partid și din cauza asta multă vreme am locuit într-un cămin de nefamiliști. Abia târziu, pe când eu aveam vreo trei ani, s-au îndurat comuniștii să ne dea casa aia. A doua oară a fost groasă, degeaba l-a implorat mama pe Georgescu, ăsta nu mai putea face nimic, sau poate că nu mai voia, exact cum spusese, așa că mama a rugat-o pe sora ei de la București să facă ceva. Mătușă-mea lucra la Otopeni, la aeroport, avea multe relații. Cum-necum, povestea lui taică-meu a ajuns la urechile lui Postelnicu, acesta a ordonat ca tata să fie lăsat în pace și asta a fost tot. A avut noroc cu carul. Cred că îl iubește cineva acolo sus. Nu știu însă dacă până la urmă n-ar fi încurcat-o. Revoluția din decembrie '89 a închis însă definitiv povestea.

După revoluția din 1989, când am reînceput școala, Marinescu a intrat în clasă și a declamat: „A căzut tiranul!”. Îmi era scârbă de el, dar am tăcut, toți am tăcut, eu și colegii mei, deși se vedea că îi era frică, deși știam că l-am fi putut scoate în șuturi din clasă. Acum îmi pare rău că nu am făcut-o, mi-ar fi plăcut să-i înfig un șpiț în curul ăla marxist, să-l învăț minte, să mă răcoresc pentru atâtea și-atâtea ore de umilință. Eh, dar nu mai conta nimic, așa mi se părea. Nu voiam sânge. M-am drogat cu ideea de libertate,

am tras-o pe nas, eram euforic, ascultam rock, mi-am lăsat plete, mi-am găsit gagică, am învățat să cânt la tobe, am format împreună cu Vane și Alex, prietenii mei cei mai buni, un *band* de thrash metal, *Sacru*, cântam melodii pe versuri de Bacovia, cel puțin așa au stat lucrurile la început, cât timp a fost Vane responsabil cu behăitul. *Sacru* e formația de care a făcut mișto Sorin Stoica, Dumnezeu să-l ierte!, în romanul *Dincolo de frontiere*. De mine n-a zis nimic, m-a cruțat, se pare că nu l-am supărat cu nimic. Al naibii Sorin!... Mergea tăcut pe lângă noi, bălăbănindu-se ca un urs, încrunțat, cu buza de jos strâmbă și răsfrântă, și băga totul la cutiuță, înregistra tâmpeniile noastre. Avea ureche de prozator, dar de unde era să știm că îngrămăditul pe care-l toleram în preajma noastră urma să ajungă scriitor, și încă un scriitor atât de bun?! Vane a plecat din trupă, au venit alții, printre care și cel ales de Sorin să devină personaj principal în cartea sa. Aproape toată gașca noastră apare în *Dincolo de frontiere*. Câți n-au vrut să-i rupă picioarele lui Sorin... Nu mai zic de ăia din Băneștiul său. Într-o zi am văzut la intrarea în Bănești un panou pe care scria: „Satul lui Sorin Stoica”. Din păcate, a fost dat jos foarte repede. Dar deja astea sunt alte povești, pentru altcândva.

Florin IRIMIA

Misterul mașinulețelor chinezești

Să fi avut vreo unsprezece ani pe-atunci, eram un găligan dolofan, cu mâini și picioare ca niște cozonăcei bine crescuți, dar încă necopt la minte și taicămeu mă poreclise Zaikin, după numele luptătorului rus, și nu pentru c-aș fi manifestat vreun interes pentru lupte sau pentru zboruri cu avionul, ci pentru că numele îi sugera un individ durduluu ceea ce Ivan nu cred că fusese, dar eu cu siguranță eram. La fiecare serbare de iarnă interpretam, de vreo câțiva ani buni, rolul omului de zăpadă, iar primăvara nu puteam fi decât ursul morocănos (dar suficient de rotofei), care iese din bârlog după luni grele de hibernare. Apetitul pentru mâncare mergea mână în mână cu un alt apetit, acela de a explora fiecare colțișor al apartamentului în care-mi duceam zilele, o îndeletnicire rezervată momentelor când rămâneam singur acasă, nu atât de dese și de lungi ca să-mi dea ocazia să mă plictisesc. Obişnuiam să cotrobăiesc cu precădere prin sertarele bibliotecii din sufragerie, unde cantitatea de mărunțișuri părea inepuizabilă. Medicamente, cutii, de metal și de carton, diapozitive, filme foto, bibelouri ciobite, câteva ceasuri stricate, bancnote și monede „de pe timpuri” etc. etc. Uneori mai dădeam și peste obiecte ale căror denumire sau rost nu le cunoșteam, misterioase ca un set de prezervative sau măcar interesante ca niște agende cu însemnări ale tatălui meu și ceea ce mai târziu mi-am dat seama că era jurnal al maică-mii de pe vremea când era studentă.

O altă zonă „fierbinte” din casă o reprezenta debaraua, sau baia de serviciu cum se numea pe-atunci, unde bunicu-meu amenajase niște rafturi pe care ai mei îngrămadiseră tot felul de lucruri pe care nu se îndurau sau pur și simplu le era lene să le-arunce, de la caietele și cărțile mele de școală din anii precedenți, până la ziare, almanahuri, reviste, geamantane stricate, haine vechi și pantofi scâlțiați și așa mai departe. Îmi plăcea să-mi petrec timpul acolo pentru că era cald, aveam oricând WC-ul la îndemână (deși de pe ghenă veneau uneori niște mirosuri insuportabile), unde mai pui că existau nenumărate interioare de cercetat: poșete, în care mai găseam un bănuț, borsete cu și mai mulți bănuți, genți diplomat, buzunare de paltoane și cojoace cu bilete de autobuz și de film, plus vreo două cutii doldora de scrisori și vederi primite de ai mei în decursul timpului. Mai erau acolo și câteva cărți care nu mai încăpuseră în bibliotecă și n-am să uit cum într-o zi am dat peste una intitulată *Grotescul și muzica* iar în prostia mea frapantă am fost convins că Grotescu e un domn, ca Enescu sau Porumbescu, și seara i-am întrebat pe ai mei cine a fost acest muzician, Grotescu, când a trăit și ce a compus, fără să pricep câtuși de puțin de ce reacția lor a fost să se prăpădească de râs. Dar descoperirea „epocală” pe care am făcut-o și despre care vreau să vă povestesc n-a avut de-a face cu lectura.

Era spre sfârșitul anului și mă pricopsisem c-o răceala suficient de serioasă ca într-o dimineață

maică-mea să-mi spună că „azi” nu mă voi duce la școală. Nimic mai fain! I-am mulțumit pentru înțelegeri, dar culmea, nu mă simțeam chiar atât de rău. Așa că am așteptat cuminte ca ei să plece la serviciu, apoi m-am dat jos din pat și, după ce-am devorat ce-mi lăsasera de mâncare, mi-am început munca de explorare. Nu mai știu acum unde le-am găsit, într-un geamantan vechi pe care într-o vreme ai mei îl folosiseră când mergeam la mare, sau să fi fost ascunse în spatele unor pulovere care-mi rămăseseră mici? Cert este că, spre marea mea surprindere și încântare, am dat peste trei cutii frumos colorate, una maichioasă decât alta, care conțineau, atunci când le-am deschis, exact ceea ce era desenat pe ambalaj, adică trei mașinuțe chinezești noi-nouțe pe care le-am întors cu emoție pe toate părțile, extaziindu-mă la fiecare detaliu pe care îl mai descopeream. Spre exemplu, camionului roșu, cu baterii, i se rabata basculanta când acționai butonul ON, ca să nu mai zic că i se aprindeau farurile, un adevărat lux pe vremea aceea, mașinii sport, decapotabile, i se deschideau atât portbagajul – unde dădeai peste roata de rezervă, din cauciuc, pe care o puteai scoate –, cât și capota (sub care găseai motorul, nu desenat ca la alte jucării, ci făcut dintr-o bucată de plumb, care chiar aducea a motor), în timp ce vițeluşul drăgălaş din camioneta vopsită în roșu sugea la ugerul maică-si ori de câte ori făceai ca roțile să se-nvârtă.

Eram, cum spuneam, spre sfârșitul anului, în curând avea să vină Moș Nicolae, numai că, între timp, aflasem de la școală că doar Moș Gerilă există, în timp ce Nicolae era doar o invenție a părinților. Vestea mă cam duruse, fusese, de fapt, aproape un șoc, dar de

rușine nu făcusem informația publică alor mei, nu voiam să-i pun într-o situație jenantă care să necesite dezvinovățiri și alte explicații, drept care atunci când taică-meu m-a întrebat, culmea, la foarte puțin timp după aflarea noutății, *Auzi, da' tu mai crezi în Moș Nicolae?*, i-am răspuns, poate un pic gătit, *Da, bineînțeles, de ce să nu mai cred? Pentru că știu că unii copii spun că nu există*, m-a informat el, uitându-se încă puțin suspicios la mine. *Nu știu*, am mințit. *N-am auzit nimic despre asta*. Discuția îmi era încă proaspătă în minte, să fi trecut poate două săptămâni de la ea, așa că bucuria descoperirii fu rapid înlocuită de o panică cum nu mai experimentasem demult. Nu mă temeam că n-am să știu să-mi ascund urmele, mă pricepeam destul de bine la asta. Temerile mele țineau de faptul că nu voi fi în stare să mă prefac foarte entuziasmat la vederea darurilor lăsate lângă ghetuțe, atâta vreme cât, de obicei, mă manifestam destul de zgomotos, aproape teatral, ai fi zis, în momentul defacerii cadourilor. Câteva zile am trăit într-o stare de excitație nervoasă intensă, ca un actor înaintea mării premiere. Apoi, a venit și seara de cinci decembrie, cadourile au fost lăsate lângă cizmulițe iar eu m-am pregătit să dau o mică reprezentație. Una e să spui că da, crezi în Moș Nicolae, alta e să faci dovada acestei credințe. „Acum i-acum”, mi-am zis, am înghițit în sec și, cu inima bătându-mi nebunește în piept, am desfăcut primul cadou. Dar când am înlăturat ambalajul frumos colorat, am constatat cu mirare, dar, recunosc, și cu o mare ușurare, că înăuntru se afla un banal penar, chinezesc, ce-i drept, dar asta era singura asemănare cu mașinuțele din valiză. Am desfăcut și al doilea cadou și m-am trezit că țineam în

mâini un joc *Turism* pe care mi-l doream de ceva vreme. În sfârșit, în cea de-a treia cutie am găsit o mașinuță, dar nu chinezească, ci românească, un Aro 244 din plastic, dar lucrat cu migală, pe care îl am și acum, mă rog, ce-a mai rămas din el, căci n-am fost un copil prea grijuliu cu jucăriile sale. M-am gândit după aceea că, până la urmă, aș fi putut interpreta cu succes și rolul entuziastului dacă dinaintea mea s-ar fi găsit cadourile descoperite în geamantan. Așa însă, situația era teribil de tristă: nu numai că nu exista Moș Nicolae, dar se părea că nici Moș Gerilă nu exista, de moment ce, îmi imaginam eu, cele trei mașinuțe urmau să-mi fie puse sub brad nouăsprezece zile mai târziu, eventual împreună cu alte cadouri cumpărate din magazine. Eram deabusolat. Totuși, n-am zis nimic iar când am fost întrebat ce am, de ce sunt atât de plo- uat, am spus și eu ce auzisem la mama de atâtea ori, *Mă doare îngrozitor capul, nu acum*. Am primit o aspirină, pentru care a trebuit să mă prefac recunos- cător, un fleac din punct de vedere interpretativ, și am fost trimis la culcare.

Zilele au trecut, cu o încetineală nepăsătoare, aproape crudă. Bradul a fost împodobit iar darurile așezate sub el. În seara de 24 decembrie, un copil aproape cinic desfăcea patru cadouri, știind foarte bine ce se ascundea în spatele ambalajelor. Numai că, surpriză, la fel ca de Moș Nicolae, ele nu aveau nimic de-a face cu cele trei mașinuțe descoperite în gea- mantan: un pistol cu capse, un clasor, un glob pământ- tesc și ceva de îmbrăcat au fost singurele daruri găsite sub brad. De data asta nici măcar o mașinuță nu mai primisem. Mi-a mai venit inima la loc, vă dați seama. Până la urmă se părea că Moș Gerilă exista,

până la urmă, cu puțin noroc, putea să existe și Moș Nicolae. Cum rămânea însă cu jucăriile din geaman- tan? În mai puțin de o lună era ziua mea, așa că pro- babil urma să le primesc atunci, m-am consolată eu. Ca să nu risc să fiu prins în flagrant, am așteptat ca ai mei să adoarmă după care, tiptil, tiptil, m-am dus în debara. Nu mai fusesem demult. Îmi cam pierise che- ful, recunosc. Până la urmă nu intenționam să-mi des- copăr toate cadourile înainte de-a le primi. Nici mă- car nu m-am chinuit să aprind lumina, am bâjbâit după geamantan, i-am desfăcut rapid cataramele, și am pipăit în interior prin mica fanta creată. Era gol. Ca să fiu sigur, am vrut să-l dau jos și să mă uit mai bine, dar, obosit fiind, am alunecat de pe rafturi și am căzut pe podea unde am rămas nemișcat ca un ie- pure, cu urechile ciulite la orice zgomot care ar fi putut veni dinspre dormitor. Dar nu s-a întâmplat nimic. Dimineață m-am trezit dormind cu capul pe niște rogojini de plajă deși aș fi putut să jur că mă-n- torsesem la mine în cameră. M-am târât în pat, îna- inte ca ai mei să-și dea seama unde-mi petrecusem noaptea.

De ziua mea, în acel nou an extrem de ciudat, am primit un trening, niște cărți și-un ghiozdan. Nemai- putând rezista curiozității, am hotărât că venise tim- pul să dau cărțile pe față:

– Dar când primesc mașinuțele chinezești? am în- trebat eu, fără să iau în calcul posibilitatea că aș putea să nu le primesc niciodată.

– Care mașinuțe? s-a arătat maică-mea contra- riată.

– Cum care? Mașinuțele chinezești pe care le-am găsit din greșeală în geamantanul cu care mergeam

CARTEA COPILĂRIILOR

---

noi la mare...

Maică-mea s-a uitat scurt la taică-meu care am avut impresia că s-a înroșit.

– Ce tot spui acolo, băiete?, mi-a zis el, aproape răstit. Ce mașinuțe chinezești? Poate-ai visat. Ce, n-ai destule?

Fără să-nțeleg prea bine de ce, comiseseam o gafă. O prezență nevăzută, dar oprimentă, se vârâse între noi și ne lua tot aerul.

– A, v-am păcălit! Am vrut să văd ce ziceți!, am strigat la ei, slobozind un hohot de râs destul de penibil.

Apariția și dispariția mașinuțelor chinezești s-a lămurit în mai puțin de un an. Până la Crăciunul ur-

mător maică-mea și taică-meu erau divorțați iar eu aveam o a doua mămică și un nou frățior, care, când i-am trecut pragul casei, m-a poftit, politicos și binevoitor, să mă joc cu mașinuțele lui chinezești. Camionului roșu cu baterii i se aprindeau farurile când acționai butonul ON, mașinii decapotabile i se deschideau atât portbagajul – unde dădeai peste roata de rezervă, făcută din cauciuc, și care se putea scoate –, cât și capota (sub care aveai motorul, nedesenat ca la alte jucării, ci construit dintr-o bucată de plumb), iar vițelușul drăgălaș din camioneta vopsită în roșu sugea la ugerul maică-si ori de câte ori făceai ca roțile să se-nvârtă.

Adrian G. ROMILA

Jocuri, poturi și focuri

Nu mă puteam juca oricum, atunci când mă jucam, nu puteam privi orice, atunci când mă uitam la ceva. Căci nu ieșeam întotdeauna afară, să joc o miuță, cu cheia apartamentului atârnată de gât. Și nu petreceam la țară vacanțele, întotdeauna, în satul paradisiac al bunicii, ca descendent legitim al primei generații născute pe asfalt, din părinți cu origine sănătoasă. Ce-mi rămânea altceva de făcut, în orașul meu cu munți, în care blocurile cenușii erau plantate diform, între alimentare și locuri de joacă, cu scrânciobe și tobogane din fier grosolan, pentru șoimii și pionierii care erau obligați să-l iubească pe Marx fără să-l fi cunoscut vreodată? A te juca spectaculos și variat, a căuta ineditul, coloratul, zgomotosul, inaccesibilul, astea erau marea evadare! Războaie, aventuri, eroi, arme, lumi — pipăite, improvizate, privite, citite. Împotriva școlii, dincolo de sistem.

Decupaj din copilăria noastră socialistă, cândva, în anii 1980:

Aveam doar două ore de program la televizor, ocupate, în majoritate, de cuplul prezidențial surprins în vizite de lucru, întâlniri și congrese. Duminica mai scăpau câteva ore în plus de program, unde puteai să-ți clătești ochii cu un desen animat Walt Disney, la mult așteptata rubrică *Gala desenului animat*, sau cu gagurile unor Stan și Bran ori Chaplin. Puteam merge duminica la aceleași filme (6 lei biletul, 12 lei, dacă era mai lung, în presupuse „două serii”), schimbate între cele trei cinematografe, așa

încât un film să poată fi văzut în toate cartierele de oameni muncii, cărora nu le mai priau apartamentele înăbușitoare, unde se supravegheau reciproc. Cele mai bune erau, pentru mine, westernurile cu John Wayne, Clint Eastwood și Charles Bronson, polițierurile americane de tip *Sfântul*, în care strălucea Roger Moore, comediiile francezești cu Louis de Funès sau Fernandel și sângeroasele pelicule italiene cu mafioți, unde puteai zări ochii albaștri ai lui Franco Nero sau grămada de pumni împărțiți cu generozitate de grasul Piedone. Franciza *Războiul stelelor* a lui George Lucas n-a fost film, ci magie pe pânză, ne-am visat nopți întregi când Luke, când Vader, cu săbiile lor luminoase. O parte din viața noastră de atunci se desfășura în sălile de cinematograf, printre fantasmee neutre ideologic și, deci, aprobate de cenzură. Pentru joaca în curtea blocului sau pe covorul apartamentului, achiziționam jucării chinezești și rusești, când se găseau, sau le completam cu accesorii improvizate pe cele românești, stupide și lipsite de imaginație. Multe orașele western am construit pe patul din dormitor, din cutii de carton aduse de mama, de la farmacie, decupate și colorate corespunzător, cu ferestre, uși bătute și firme pictate cu ajutorul cariocilor, deasupra intrării. Erau reproduceri ale vechiului vest american, cu de toate, cu *Saloon*, cu *Hotel*, cu *General Store*, cu *Marshal Office*, cu dealuri și munți împrejur, improvizate din cutele cearșafului și bolovani aduși de-a-fară. Personajele erau cow-boy, indieni și cai din

plastic, care acționau călare, în diligențe sau în trăsurile obținute din șasiuri ale mașinulelor stricate, cu aco-perișuri-coviltir din hârtie, decupate de mine și lipite cu scotch, pe care scrisesem cu negru *Union Pacific*. Dacă ne jucam în varianta mare, cu noi înșine ca personaje, imitam acceptabil cu fratele meu, din ce gă-seam prin casă, pălării, veste și centuri de piele, dar era greu să găsim printre pistoalele plasticate care circulau, ca jucării, unele care să semene cu elegantele și scilpitoarele Colturi din filme. Tânjeam îndelung după cele două revolvere nichelate ale justițiarului cow-boy drapat în alb din *Legenda călăre-țului singuratic* (văzut de cinci ori, la rând). Cine avea mașinuțe din metal, cu portiere și capote minuscule, care se deschideau, trimise de cine știe ce rudă din afară, le etala, mândru, și, la trocul dintre noi, valorau imens. Călătoream cu o plăcere nebună în lumile con-struite de scenariile acestor jocuri desfășurate în stu-diourile casnice, eram cow-boy, polițiști americani, bandiți, cavaleri medievali, soldați și pirați, oricând voiam, imaginația noastră compensa din plin costumația rudimentară și lipsa jucăriilor deștepte.

Mestecam o gumă scorțoasă, incoloră-inodoră-in-sipidă, din ambalajele înseriate Gumela. Trimiși de părinți, luam ulei, zahăr, unt și lapte pe cartelă, la cozi lente și matinale ca niște melci uriași. Cântam piese cretine despre pionieri și partid și suportam uni-forma bleumarină, cravata roșie și matricola școlară. Eram înregimentați definitiv într-o colonie comu-nistă, undeva, la o margine sud-est-europeană, pre-gătiți de mici să apărăm cuceririle socialismului autohton, în exercițiul supunerii față de omnipre-zențe superioare în grad și immortalizate în tablouri. Serveam patria, partidul și pe conducătorul său, în-colonați și îmbrăcați la ocaziile festive în tot felul de

uniforme paramilitare, de șoimi, la grădiniță, de pio-nieri, la școală, de uteciști, la liceu. Bucuriile de va-canță erau confiscate, adesea, de repetițiile pe stadion, pentru spectacolul „Cântarea României” sau de alte activități „patriotice”, în genul adunatului de sticle și borcane, de fier vechi sau de maculatură. Noroc de întreruptul luminii seara, ore întregi, când se putea juca o v-ați ascunselea, în holul blocului, de clasoarele cu timbre, arătate cu mândrie pe casa scă-rilor, de revistele *Rahan* și *Pif* de la tovarășii comu-niști francezi și de colindatul pădurilor cu care binecuvântase Dumnezeu orașul. Cofetăriile erau urâte, cu ciment pe jos și scaune din placaj ordinar, cu prăjituri mustind de cremă obținută din margarină și cu sucuri colorat-pișăcioase. Duminicile rămâ-neam la un fotbal în fața blocului, schimbând între noi bunătățile de casă ale mamelor și bunicilor. Înne-buneam atunci vecinii cu gălăgia de după-amiază sau, alungați de autoritarii șefi de scară, hălăduiam în gașcă pe culmile care creșteau în spatele cartierelor.

Pentru mine mai erau cărțile, din care mama al-cătuisese o bibliotecă rezonabilă, la vremea aceea. Ele sunt vinovate de faptul că acum povestesc toate astea. În lumea lor am descins, de fapt, când mi-am dat seama că o astfel de plecare poate rezolva multe. Lectura, ca și jocurile, era legată indisolubil de ideea escapadei. Era exact ceea ce-mi lipsea iremediabil în micul meu oraș, unde construcții faraonice din beton înlocuiseră brutal casele cochete și prăvăliile pros-pere ale unui târg montan, renumit, altădată, în toată Moldova. Mai târziu mulți au vorbit de „salvarea prin cultură”, la cei ca mine a fost „salvarea prin lectură”. Jules Verne, Radu Tudoran, Robert Louis Stevenson, Karl May aduceau marea evadare și ucideau un timp nefast, îngălat într-o eternitate de carton, precum

orășelele mele western.

Secvențe dintr-un film turnat în camera mea:

Ciquita era o mexicană tuciurie, micuță, foarte drăguță și primitoare cu muncitorii și văcarii de pe la ferme, care poposeau la hanul ei, deschis în marginea preeriei. Fusese răpită de apași colorați în galben, albastru și roșu, în cârdășie cu câțiva cow-boy cenușii. O duseseră în Orașelul-din-cutii-de-carton, întemeiat demult, pe o jumătate a patului, de coloniști veniți dinspre coasta de Est, în căruțe cu acoperiș-coviltir. John trebuia s-o salveze, împreună cu gașca lui de călăreți singuratici, încremeniți în poziții macho, plasticate, lucioase. Văzuseră de departe cum o coborâseră din Trenulețul-de-tablă-care-mergea-pe-linia-de-pe-pervazul-ferestrei și cum o târâseră în *Saloon*, să se distreze cu ea. Potera urma să intre valvârtej pe strada principală, să năvălească în local, să tragă cu pistoalele în toate părțile și să o salveze înainte ca cineva să-și dea seama. Dacă era împușcat careva dintre răpitorii cow-boy, cu atât mai bine. Au venit, așadar, toți patru, la pas ușor, călare, prin *Canyonul-din-pătură-încrețită*, s-au oprit la prima *Stâncă-din-piatra-adusă-de-afară*, s-au aliniat și au contemplat, mai întâi, drumul care intra în oraș. Clădirile, mai toate la fel, dispuse de o parte și de alta, păreau liniștite, localnicii intrau și ieșeau cu treburi ba din *General Store*, ba din *Hotel*, ba din *Bank*, ba din *Marshal Office*, ba din *Drog Store*. Din *Saloon* se auzeau gălăgie, râsete și câte un foc scăpat la beție sau tras, anume, ca distracție, dintr-un Colt argintiu, cu țevă lungă, sau dintr-un Smith&Wesson, nichelat. Cei patru au hotărât să intre liniștiți, să-și lege caii de bara cerdacului, și abia apoi să înceapă ambuscada înăuntru. Dar nu se știe cum, indienii și ceilalți băieți

răi aflaseră, îi văzuseră și acum îi așteptau, aliniați, la rândul lor, în capătul celălalt al străzii principale, după depozite. Erau toți opt, în picioare, de două ori mai numeroși, pe suporturile lor ovale de sub cizme. Călăreții singuratici și-au dat seama că acțiunea secretea le-a fost compromisă, nu mai puteau evita lupta față-n față. Când localnicii au înțeles că treaba va deveni urâtă, s-au ascuns care pe unde au putut, prin interiorul gol al cutiilor decorate de cariocă. Se făcuse liniște și pustiu, în oraș. Cei patru au descălecat și s-au aliniat, la rându-le, apropiindu-se de adversarii lor, simultan. Ciquita nu se vedea nicăieri, rămăsese, probabil, să aștepte, îngrozită, la geamul *Saloon*-ului, ca toți ceilalți, finalul înfruntării. Primii au tras bandiții, care, deși aveau carabine Winchester, pe lângă revolvere, n-au nimerit. Cei patru singuratici s-au aruncat la pământ, s-au pitit după clădiri și au început, de asemenea, să tragă, unii chiar cu câte două pistoale. Paf! Puf! Pfiu! Împușcăturile au umplut de fum strada, gloanțele zburau peste tot, piuind a moarte. Au început să cadă, unul câte unul, bandiții, apași colorați și cow-boy cenușii, secerăți de focurile bine țintite ale singuraticilor. Pământul-pictat-cu-modele-de-cearșaf s-a umplut de cadavre, încremenite în pozițiile predestinate de plasticul care le dăduse viață. Dar cei patru eroi n-au mai apucat să se bucure de victorie și nici s-o vadă pe Ciquita. Pe cerul familiar de deasupra întregii scene mirosul apocaliptic al cărnii ucise și-a trâmbițat chemarea.

Mama făcea șnițele, trebuia s-ajung în bucătărie, cu orice preț.

C. POPA

Inedit, Tudor Arghezi

Pe 21 mai 2015 s-au împlinit 135 de ani de la nașterea scriitorului Tudor Arghezi. Cu decenii în urmă, poetul a fost sărbătorit cu fast la împlinirea unei vârste rotunde. De altfel, în anul în care Nicolae Ceaușescu a preluat funcția de secretar general al Partidului Muncitoresc Român (în 1965), la puțin timp, în luna mai, Arghezi a împlinit 85 de ani. Ceaușescu, însoțit (încă) de Maurer, a ținut să îl felicite personal. Cu mare pompă, l-a vizitat pe poet chiar la el acasă, în Mărțișor.

Un instantaneu inedit din acea vreme îl arată pe proaspătul lider al partidului comunist ciocnind un pahar cu marele poet. De altfel, se vede din imagine că poetul era un fel de gazdă, însă una care, din pricina vârstei, a fost obligată să stea pe scaun. În fotografie se vede în fundal un întrerupător, iar pe masă

sticla cu băutură, prăjituri și câteva flori. La numai doi ani de la evenimentul la care facem referire, poetul a murit. Însă Arghezi nu a rămas dator.

În presa vremii am găsit un mesaj de mulțumire, destul de decent, meșteșugit de altfel cu talent de autorul „Cuvintelor potrivite”. „Nu sunt în stare să vă mulțumesc după cuviință de binevoitoarea dumneavoastră prezență aci, rămânându-vă adânc recunoscător. La vârsta mea de om, am o singură dar mare bucurie: că limba noastră și faima României noi au trecut Carpații peste multe hotare până departe, foarte departe, izbândă a hărniciei stăruitoare și a optimismului național. Primiți, vă rog, cu prietenie, urările de veșnică întinerire și biruință morală, iar în spirit florile sufletului într-o închinăciune smerită. La mulți ani, românește!”. Semnat, T. Arghezi.

Foto: Arhivele Naționale/BCU Iași

Ion ARHIP

Ceasul și inelul lui Eminescu Povestea unei achiziții

18 iunie 1971*

Nori negri mi s-au ridicat de pe frunte la Câmpulung. După ce m-am întâlnit cu prof. Grațian Jucan, pe care l-am cunoscut la Botoșani cu prilejul „Zilelor Eminescu”, am mers la dr. Gareiss al cărui tată fusese căsătorit cu Aglaia, sora poetului. Aici am găsit un ceas și un inel de aur care au aparținut lui Mihai Eminescu. După o muncă de convingere de câteva ore, am reușit să-i „smulg” piesele și să le iau la Iași.

Îmi reamintesc bine cum au decurs discuțiile cu familia Gareiss. Doctorul era un om cu o inteligență sclipitoare, în privire îi licărea o undă de șiretenie, mijlociu de statură, cu obraz rotund, o frunte înaltă, părul bogat cu mult omăt la tâmpile, ochii negri, vioi, ca argintul viu. Deși era un octogenar, se mișca domol, dar stăpân pe sine. Vorbele îi erau potolite, presărate cu cuvinte neaoșe: mata, oleacă, asta, așa ș.a.

Soția doctorului, doamna Melette, era mică de statură, fața îi era ca de culoarea unei plăci de ceramică nearsă, ochii triști, troieniți în lacrimile unor mari suferințe. [...]

Ceasul și inelul au fost date lui Eminescu de tatăl său, căminarul. Doctorul îmi relata că au fost făcute de comandă, la un bijutier din Cernăuți, și nu cumpărate din București. La data de 15/27 august 1883, când cele două piese au fost luate de Matei, unele obiecte, printre care și ceasul, și inelul, i-au fost date

ca zestre Aglaiei.

După moartea lui Ioan Drogli (în 1887), care era inspector școlar districtual, Aglaia s-a recăsătorit cu căpitanul austriac Heinrich Gareiss Edle von Dollizsturn, în anul 1890. După trecerea în lumea umbrelor a Aglaiei, în anul 1900, care a fost înmormântată în cimitirul din Cernăuți, obiectele au rămas în posesia soțului ei, fiind zestre dată de căminar.

După o perioadă, căpitanul H. Gareiss s-a recăsătorit și a avut un fiu căruia i s-a dat numele tatălui. Heinrich Gareiss a făcut studii de medicină și a ajuns medic emerit în Câmpulung Moldovenesc, fiind considerat ca un renumit chirurg și bucurându-se de mult respect în acel ținut din Țara de Sus. [...]

Doamna Melette mi-a povestit cum și unde a ascuns ceasul și inelul, scăpate ca prin minune de percheziția ce i-a fost făcută de o rusoaică, în Ungaria, pe lângă Budapesta. Ce se întâmplase? Familia Gareiss a fost silită, în 1944, să plece cu trupele germane în refugiu, și în Ungaria a fost prinsă de armata sovietică, băgată într-un lagăr de prizonieri și apoi, după o perioadă de timp, trimisă într-un tren special înapoi în România.

Doctorul Gareiss mi-a povestit că, printre obiectele și cărțile rare ce le-a avut împachetate în timpul refugiului, se aflau și 4-5 scrisori de-ale lui Eminescu, adresate Aglaiei și care s-au pierdut într-un bombardament.

Foto: **Corneliu Grigoriu**

Familia dr. H. și M. Gareiss avea un fiu pe care îl chema Mircea, care a făcut studii la Universitatea de Medicină din Iași. Din relatările tatălui, cât și a unor colegi din Iași, am aflat că studentul Mircea Gareiss a fost, în toți anii de studiu, printre premianți, că și-a trecut examenul de licență cu un calificativ maxim. A devenit, ca și tatăl său, un chirurg de elită. A fost repartizat la Constanța, unde s-a căsătorit, soția sa fiind tot medic, cu specialitatea pediatrie.

După o perioadă de stagiu, dr. H. Gareiss a făcut multe eforturi, a apelat la cunoștințe, printre care și la Emil Bodnăraș, pe care îl cunoștea din tinerețe, ca să aducă tânăra familie la Suceava, mai aproape de casă. De fiecare dată a primit un răspuns negativ. La toate acestea s-a mai adăugat și o serie de meschine intrigi de a putea călători în străinătate și multe șicane și amenințări din partea Securității.

După anii de ușor dezgheț, când s-au mai deschis drumurile spre alte zări, tânăra familie a obținut un pașaport și au plecat ca turiști în apus. Au rămas în R.F.G., unde au cerut azil politic.

Din acel moment, asupra familiei Gareiss din Câmpulung Moldovenesc s-au abătut nori negri. Casa

le-a fost, în repetate rânduri, percheziționată, amenințările cu arestarea se înmulțeau ca ciupercile după o ploaie mănoasă. Dar familia Gareiss a răbdat și a rezistat, plătind un negru tribut în acei ani negri.

Și așa, din vorbă în vorbă cu doctorul – la care se mai adăuga și câte un oftat adânc al doamnei Melette – am ajuns la capătul înfundat al drumului.

Doctorul Gareiss și-a înălțat o privire de vultur asupra mea, m-a măsurat numai dintr-un ochi, ca un ager vânător și, cu o întrebare ca un sunet de daltă, m-a întrebat:

– Ai auzit totul despre viața noastră, domnule... Acum, spune-ne și nouă, cinstit, care îi scopul vizitei dumitale?..

Pentru aproape un minut, cuvintele mi s-au strâns în gât ca un ghem de câlți, privirile mi s-au îndreptat ca niște săgeți asupra doctorului, care a zâmbit a râde, cu o ușoară undă de compătimire.

A revenit cu o vorbă mai liniștită, în care se mai afla un crâmpei de speranță.

Prinzând un capăt de vorbă, mi-am adunat toate gândurile și am spus, cu inima în palmă, ce scop are vizita mea.

– Domnule doctor, am venit în casa dumneavoastră cu gând curat. Vă rog din tot sufletul, să mă înțelegeți.

Foto: **Corneliu Grigoriu**

Sunt un om cinstit, un pasionat pentru tot ceea ce reprezintă o valoare în istoria și cultura românească. Și am început să-i relatez cum arată Casa Dosoftei, ce valori s-au adunat între acele ziduri sfinte, ce proiecte sunt elaborate pentru Casa Pogor, unde o vreme a fost găzduit Eminescu. Cuvintele îmi veneau în stoluri și în ele era multă sinceritate și pasiune.

– Vă închipuiți, în Salonul „Junimii”, într-o vitrină specială, cum ar străluci ceasul și inelul lui Eminescu?!...

O clipă, care mie mi s-a părut cât un veac, în casă s-a lăsat o liniște ca dinaintea unei furtuni. Familia Gareiss mi s-a părut că s-a scufundat într-o pâclă deasă de toamnă târzie, de pe vârfurile munților Bucovinei.

După un timp, doctorul a ridicat glas, înlăturând cu calm lespedea grea a tăcerii. M-a privit numai cu un ochi, de jos în sus, și de sus în jos, a dat din cap și în dreapta, și în stânga, și, cu o ușoară undă de compătimire în glas, m-a întrebat:

– Și ce v-ați gândit să-mi oferiți în schimb pentru aceste comori, domnule profesor?!...

Slobozite ca din niște lanțuri de ocnaș, am dat drumul unor cuvinte încâlcite, nechibzuite.

– Suma nu contează, domnule doctor, vă rog să-mi spuneți cât cereți și să-mi faceți o ofertă de achiziție.

La auzul acestor cuvinte, doctorul a rămas încremenit ca o statuie din alte vremuri. Mi-am dat repede seama de marea greșeală făcută și am încercat să o cârlesc, pe ici, pe acolo, cu niște cuvinte mai mult șoptite.

Dar s-au auzit cuvintele gazdei, ca niște ape scăpate dintr-un stăvilar: *Domnule profesor, domnule profesor, de ce încercați să cârpiți cerul cu stele?... De ce treziți, din noianul de amintiri, niște dureri*

înăbușite?... Bani, ce bani, care bani! Și a oftat dintr-un adânc de suflet, prea greu încercat de niște vremuri săpate din plâns și dureroase amintiri. Apoi, cu glas potolit, mi-a destăinuit marea taină a ceasului și a inelului lui Mihai Eminescu. Moștenit de tatăl său, acesta i-a lăsat „cu limbă de moarte” ca să nu fie date nimănui, ci să fie păstrate ca moștenire din tată în fiu.

Și totuși, a spus doctorul în taină, tatăl meu mi-a lăsat clauză prin care aceste piese pot fi dăruite unei persoane sau instituții.

– Domnule doctor, am ridicat eu un glas ca de rugăciune, puteți să-mi spuneți și mie ce cuprinde acea taină? Vă rog să mă iertați de... Și mi-am înghițit cuvintele.

Doctorul mi-a rupt politicos șirul cuvintelor, și, după ce s-a așezat mai tare în scaun, cu o voce potolită, presărată cu multe oftări înăbușite, și-a depănat firul din ghemul cu amintiri.

La ceasul de mare taină, tatăl său i-a spus ca aceste odoare să fie scoase numai când în viață va avea cel mai mare necaz. Și cine o să poată dezlega acea taină, ca să rezolve acea problemă, să intre în posesia ceasului și inelului...

– Obiectele nu le dau – a spus el – pe toți banii din lume. Bani..., ce să facem noi, doi bătrâni, cu zilele în sponci, cu banii! Noi doi, și a privit cu duioșie spre soție, mai avem o singură și mare dorință. Pentru o clipă, mi s-a părut că doctorul se sufocă. Cuvintele s-au risipit ca o ușoară boare de vânt. Dar și-a revenit repede și, treptat, a legat șirul cuvintelor. *Înainte de a trece dincolo, în lumea umbrelor, a șoptit el ca o rugăciune – mai avem o singură dorință. Și iar s-a făcut liniște în casă... Vrem, domnule, să ajungem lângă copii, vrem să ne vedem copiii.*

Pentru o clipă am crezut că omul acesta va izbucni

într-un hohot de plâns. Dar și-a înfrânt cu o stăpânire de sine durerile și a reluat, mai potolit, șirul cuvintelor. În schimb, doamna a scos din buzunar o batistă, și cu durere și-a cules din gene lacrimile cu gust de leșie de cenușă.

Și liniștea iar a căzut ca o stâncă peste sufletele noastre.

– *Vrem domnule, a însăilat doctorul cuvintele... vrem să ajungem la copiii noștri... Crezi mata – și m-a privit lung, de jos în sus și de sus în jos – că poți să alini această suferință a unor bătrâni despărțiți de ce au mai scump pe lume?... Crezi mata că vei putea obține de la autorități un pașaport ca să plecăm legal din țară?...* Și a tăcut adânc, s-a mișcat greu din scaun și m-a privit cu niște ochi din care mi s-a părut că se va slobozi un șipot de lacrimi și dor. [...]

Și timpul trecea și eu nu-mi găseam cuvintele ca să răspund la această grea problemă, poate cel mai dificil examen pe care l-am avut în viață.

Și totuși, la un moment dat, m-a fulgerat o idee. Mi-am adus aminte că, la deschiderea casei Dosoței, ca secție de literatură română veche, un om potrivit de statură, cu o privire blândă, ochi în care se citea sinceritate și omenie, o voce caldă, catifelată, având cea mai înaltă funcție din județ, m-a luat la braț și, lângă o vitrină din prima cameră, m-a felicitat sincer și mi-a spus: *Sunt încântat de ceea ce se realizează la Iași în domeniul culturii. Muzeul ce s-a deschis azi este o instituție de excepție. [...] În tot ce vei realiza o să ai tot sprijinul meu. Și de azi încolo să vorbești în numele meu. Am toată încrederea în dumneata.*

Cuvintele acestea mi-au picurat în suflet ca un miraculos balsam. Mi-am luat inima în dinți și le-am vorbit gazdelor, cu sinceritate, despre omul care o să mă sprijine în rezolvarea acestei spinoase probleme.

Am mai adăugat că soția sa este nepoată a unei femei care conduce cabinetul doi în țară.

Auzind aceste cuvinte, doctorul a făcut ochii mari, m-a privit cu uimire, de parcă atunci mă vedea prima dată, și-a ridicat puțin capul și, cu olecuță de ironie în glas, a spus: *Ce pot rezolva muierile nici dracul nu poate. [...]*

Doctorul a stat câteva momente pe gânduri, apoi, cu o voce aspră, a grăit spre noi:

– *Vedeți voi, mai sunt oameni care nu se pleacă fur-tunilor și vântoaselor, mai sunt oameni care mai stau drepti în fața greutăților și nu se supun asupritorilor. Și poate, domnule Arhip, în gândurile matală, s-o fi strecurat o undă de îndoială și care îți spune: ce o fi cu neamțul ista, de l-au năpădit nostalgiile și dorurile?... Eu am să-ți spun, în deplină sinceritate, că îmi sunt dragi aceste plaiuri ale Bucovinei ca lumina ochilor și, dacă nu veneau pe capul nostru aceste nenorocite dureri și suferințe, mormintele noastre am fi dorit ca aici să fie săpate. Dacă mata ne vei ajuta să plecăm la copiii noștri, îți spunem cu mâinile pe inimă că aici vor rămâne în veci cele două morminte cu amintirile noastre scumpe.*

***

Ceasul de buzunar, din aur cu trei capace și inelul sigilar cu monogramă, care au aparținut lui Mihai Eminescu, se găsesc astăzi la Muzeul „Vasile Pogor” (n.red.).

---

* În anul 1971, Ion Arhip era directorul Complexului Muzeistic din Iași.

Ioana GÎRMACEA

Cititori de vocație

Știți oamenii aceia care și-ar dori să fie cititori de carieră? Să le fie job, să le fie răsplată, să le fie stil de viață? Aceia care nu pot lăsa o carte din mână până când nu au întors și ultima filă, cu mare satisfacție și mare părere de rău? Care rămân cu mai multe curiozități decât răspunsuri la final, și apoi mai caută încă vreo zece alte cărți din același domeniu.

Care uită de nevoi și griji, de calendar și oră, respiră cuvinte și expiră cunoaștere. Emană entuziasm când vorbesc despre ce mai citesc și atât de tare îi roade curiozitatea când au o carte nouă că sunt dispuși să o înceapă în miez de noapte sau mergând pe stradă. Îi vedeți?

Pentru că e de mult timp felul lor de a fi, au răspunsuri la întrebări și exemple interesante, au rezolvări la probleme și soluții creative, au biblioteci pline și cărți pe lista de așteptare și, da, au puterea de a inspira și motiva prin simpla prezență în viața celor din jur.

Așa vreau eu să fiu când voi fi mare!

Din 2012 viața mea a început să fie periodic zguduită din rădăcini. Nimic grav. Un copil. Viața mea a devenit viața noastră, și au venit peste mine de-a valma toate gândurile negândite și lucrurile neștiute.

În lumea mea au apărut personaje noi: am început să ies din casă și să văd copii. Am mers în parcuri și am văzut părinți. Am fost în școli și am văzut profesori. Când câte vreo cunoștință devine părinte nu știu să spun decât titluri de cărți. Și vaaai, de câte ori nu

am crezut că mă apuc de scris ghiduri și de împrăștiat pliante pe stradă despre cum să te porți cu propriul copil sau elev.

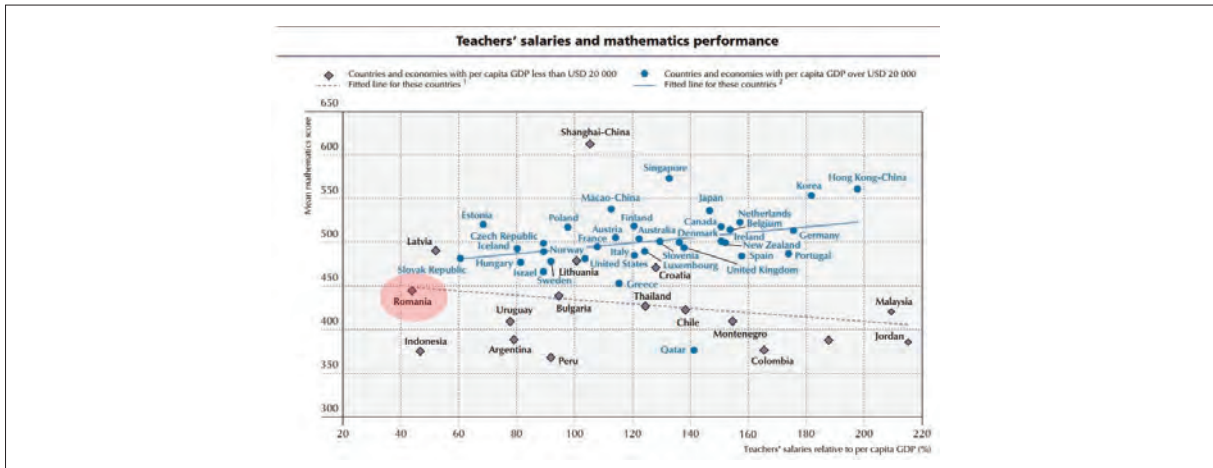
A început să mă apese gândul că nu e destul să citesc doar eu pentru mine și familia mea și am ajuns la dorința de a citi pentru o întreagă comunitate, fie ea geografică sau virtuală.

Cu un salt de curaj și oameni frumoși am pornit proiectul „WeREAD”. Am ales ca primă temă, pentru un an de zile, să citim pentru profesori – elevi – părinți mai buni. Am selectat 150 de cărți (deși aproape în fiecare zi ne dorim să adăugăm noi titluri) pe care să le citim, chiar studiem. Ce facem apoi? Din fiecare carte extragem învățăminte și realizăm un infografic cu mesajele cheie completate de imagini sugestive. Sperăm astfel să aducem informații valoroase mai aproape de cei cărora le-ar fi foloșitoare, într-o formă atractivă și să promovăm cititul ca formă de educație complementară și sursă de soluții pentru situații dificile din mediul educațional sau familial. Toate infograficele le vom tipări și afișa în școli și licee din Iași și le vom distribui gratuit online, în două variante lingvistice (română și engleză).

De ce am ales tema profesorilor, elevilor și a părinților?

Nu știu pentru voi, dar mie mi se pare cutremurător cum arată raportul PISA 2012 (Programme for International Student Assessment). Salariile profesorilor români sunt cele mai mici din 65 de țări participante în studiu, iar motivația elevilor români de a învăța și participa în activitățile școlare este atât de scăzută încât au trebuit să extindă axele pentru noi.

PROIECTUL ANOTIMPULUI

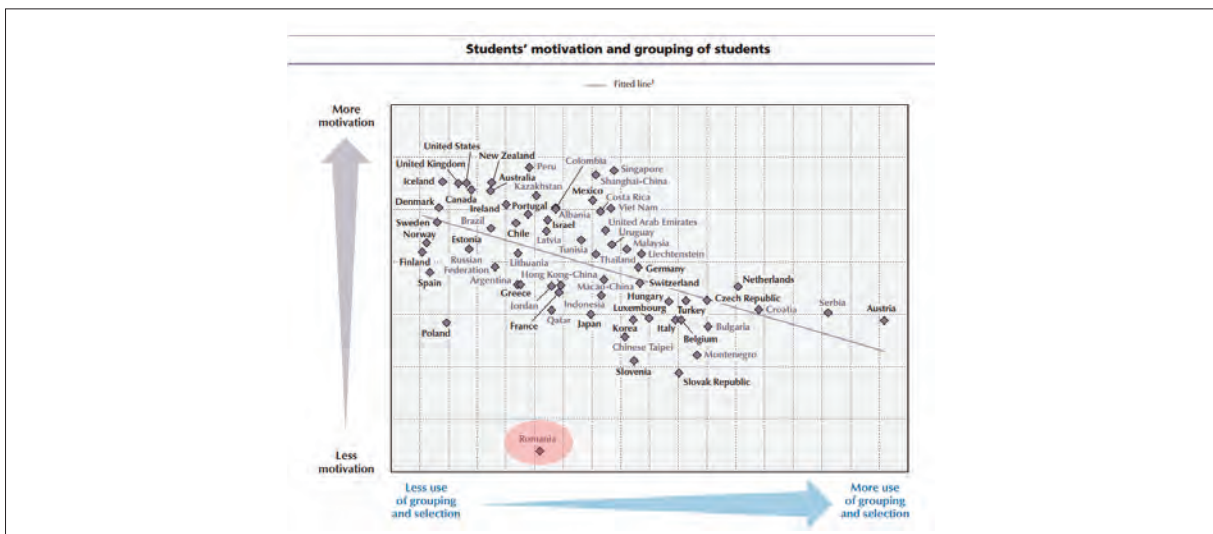
Da, nevoia e mare. Mai mare decât reușim să concepem. Mereu am crezut că mare parte din soluțiile problemelor cu care ne confruntăm, ca indivizi sau societate, sunt în noi. Că, acolo unde nu par a fi oportunități de care să profităm, avem oportunitatea de a le crea chiar noi.

Acum suntem, cu WeREAD, în etapa în care ne creștem echipa, primim cititori care doresc să se alăture acestei cauze și derulăm o campanie de crowdfunding pe Indiegogo (<https://life.indiegogo.com/fundraisers/we-read-for-better-teachers-students->

[parents](#)).

Sperăm, prin intermediul rețelelor de socializare online, să putem implica și autorii cărților în promovarea inițiativei, iar cât mai curând să putem achiziționa cărțile și dota o bibliotecă comunitară.

Această inițiativă este un prim pas dintr-un program mai amplu, de dezvoltare de programe educaționale complementare învățământului tradițional, adresate adolescenților, pentru dezvoltare de abilități de viață și orientare vocațională.

Adriana RADU

Spitalul Sfântul Spiridon sau despre „bolnavul” patrimoniu

Spitalul Sfântul Spiridon s-a născut pe lângă așezământul de cult ce purta același nume și, la vremea lui, a fost al doilea mare astfel de stabiliment din țară, după cel al boierului Colțea din București. Pe locul unui paraclis, cel mai probabil în 1704, aici s-a ridicat o biserică; patru decenii mai târziu, pe locul a trei case cumpărate, marele jtnicer Ștefan Bosie a început ridicarea unei biserici mai mari, sfințită în 1758¹. În apropierea aceluși an, după ce hrisovul domnesc al lui Constantin Racoviță din ianuarie 1757 aproba ființarea Casei Spitalelor și Ospiciilor Sfântului Spiridon², cu fondurile aceluiși boier, a început construirea spitalului, costurile ruinându-l pe binefăcător³. După fondare, spitalul beneficiază de numeroase danii, fiecare domn sprijinind dezvoltarea așezământului, cea mai importantă lucrare fiind construirea a două mari cișmele cu canalizare specială în 1764⁴. Epitropia dispunea de resurse impresionante, la începutul secolului al XIX-lea având 75.000 de hectare teren arabil și 2.350 de hectare pădure⁵, fapt care a permis dezvoltarea și extinderea construcțiilor medicale. În grija acestui așezământ au fost date numeroase spitale, ospicii, aziluri, orfelinate și școli de moșit de pe întregul teritoriu al Moldovei⁶. Așadar, Epitropia a fost precursorul rudimentar al unei Case de Sănătate și Protecție Socială, ce încerca să rezolve problemele medicale și sociale ale Moldovei, aflate în zorii modernității.

Astăzi lucrurile s-au schimbat, și nu neapărat în bine; dacă ne gândim la strălucirea Epitropiei de al-

tădată, o mică analiză referitoare la locul acestui spital în prezentul Iașilor trebuie să țină seama de două aspecte.

Pe de o parte, ar fi vorba de latura socială, legată de ființarea între zidurile mai bătrâne sau mai tinere ale vechii Epitropii a celui mai mare spital din Moldova, cu nenumărate specializări, cu cadre medicale de valoare, cu sute de tineri care învață aici să respecte jurământul lui Hipocrate, cu mii de bolnavi ce așteaptă aici alinare și sănătate pierdută. Așadar, orice plan de redefinire a spațiului trebuie să țină seama de dimensiunea profund utilă a spitalului din centrul Iașilor.

Pe de alta, trebuie să ținem cont de latura de patrimoniu, deloc neglijabilă într-un oraș ce se dorește capitală culturală europeană peste câțiva ani și care a fost distrus de investiții haotice și finalizate prost, lucrute de cele mai multe ori în obscure apropieri oneroase între decidenți din administrație și pseudo-oameni de afaceri izvorâți din șefi de șantiere comuniste. În acest sens, este greu de crezut că valoarea de patrimoniu stârnește vreo emoție vremelnicilor dregători ce ne conduc astăzi urbea; pentru că un astfel de proiect – european sau nu – nu poate aduce profiturile uriașe pe care le poate genera pavelarea unor artere pietonale, asphaltările, pasajele minuscule, reparația șinelor de tramvai sau reabilitarea unor piețe. Lucrul la clădirea de patrimoniu este costisitor, migălos, cronofag, generator de costuri suplimentare

S.O.S. PATRIMONIU

---

nevăzute *ab initio* și, în consecință, puțin atractiv pentru „inimoșii” investitori apropiați de edilitate.

Dar să vorbim nițel despre înfățișarea de astăzi a marelui spital. În primul rând, la intrare, ne izbește cu violență o aglomerație de nedescris, în care supraviețuiesc în precar echilibru mașini, tonete, cerșetori. Pe trotuarul îngust, înaintea barierei, ne întâmpină veselă o tonetă cu flori, condusă cu braț de fier de un om de afaceri cu multe rude. Adeseori, pacienții trebuie să pătrundă pe strada înghesuită pentru a intra în spital, generând claxoane și „mici amabilități” din partea șoferilor grăbiți. Afacerea tonetarului s-a extins și în intrarea spitalului, obturând accesul în numele unei simbioze nefericite între dragostea de flori și relaționarea bună cu personalul medical. Un „xerox” te întâmpină mic și înghesuit,

speculând nevoia de a face copii pentru „buletine”, diferite adeverințe sau acte medicale.

Odată intrat înăuntru trebuie să-ți faci loc cu noroc printre sutele de mașini răspândite haotic prin toată curtea, spitalul nefiind conceput – lucru neimputabil vreunui epitrop al trecutului sau manager al prezentului – cu parcare.

Clădirile sunt din diferite epoci, cu diferite culori, modele, înălțimi. În funcție de finanțări – sărace și târzii – managerii au încercat și încearcă să restaureze corpurile, într-un haos de nedescris, construcțiilor bocănind și prăfuind cu meseria lor, de altfel respectabilă, bietul act medical. Termopane moderne și ieftine alternează cu lemn frumos sculptat, dar bătrân și putrezit, scări vechi mozaicate cu o calitate vrednică de arhitectura italiană se îmbină cu rampe

Foto: Corneliu Grigoriu

de acces construite brut din tablă ruginită, basorelievuri apuse se alătură fațadelor ieftine, clădiri renovate se învecinează cu distruse încăperi cu confort de spital de război. În mijlocul edificiului tronează biserica, înconjurată de un părculeț parcă rupt din peisajul dat pe „repede înainte” al prezentului din centrul Iașilor.. Frumoasa intrare dinspre Bulevardul Independenței este apoteoza distrugerii, culoare de lemn ieftin de brad protejându-te de posibile pietre ce pot să cadă din clopotnița intrării sau de pe marginile edificiului. Vechea cișmea stă ascunsă și distrusă, așteptându-și fericită liniștea odihnei cea de pe urmă. În deal, sunt, în general, clădiri noi, de altă epocă, ale căror ferestre verzi amintesc că sunt contemporane cu unele corpuri de la Universitate.

Nu credem că este o problemă de management, cum obsesiv utilizăm termenul ce desemnează astăzi conducerea unei societăți, uitând că boierii trecutului gospodăreau cu poate mai bune rezultate funcționarea Epitropiei. Nici un CEO dintr-o multinațională de mare succes nu ar putea rezolva cu puținele fonduri, cu birocrăția înspăimântătoare și cu demotivații oameni din subordine, problemele profunde ale marelui spital din centrul capitalei Moldo-

vei. Probabil sumele necesare pentru a rezolva situația disperată a Sfântului Spiridon s-ar cifra la zeci de milioane de euro, bani pe care nu îi are nici Bucureștiul, darămite săraca Moldovă. Astfel încât, continuăm târâș-grăpiș să descoperim, în neplăcutele vizite la medic, puțin din patrimoniul nostru distrus, despre care nimeni nu ne mai vorbește vreodată. Spitalul regional, de la marginea localității – așa cum este în Occident – nu va apărea prea repede, dar nici reparația celui prezent nu va fi finalizată prea curând. Ne vom mulțumi deci să ne trăim viețile în sunet de sirenă, zgomot de șantier perpetuu, fețe sărace și bolnave, care ne amintesc de epidemiile devastatoare ale medievalității europene. Asemenea săracilor bolnavi ai Moldovei, „bolnavul” patrimoniu va supraviețui sau va muri. *Cui îi pasă...*

---

¹ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iașii vechilor zidiri*, Editura Demiurg, Iași, 2007, p. 385.

² N.A. Bogdan, *Orașul Iași*, Editura Tehnopress, Iași, 2004, p. 433-435.

³ *Ibidem*, p. 226.

⁴ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *op. cit.*, p. 290.

⁵ N.A. Bogdan, *op. cit.*, p. 436.

⁶ *Ibidem*, p. 437.

Foto: Corneliu Grigoriu

Iulian Marcel CIUBOTARU

Documente din perioada revizoratului școlar eminescian

Mihai Eminescu a ocupat funcția de revizor școlar pentru județele Iași și Vaslui între 1 iulie 1875, când a fost scos din funcția de director al Bibliotecii Universității din Iași – în favoarea lui D. Petrino – și 4 iunie 1876, când este înlocuit cu A. Darzău, care a girat postul până la numirea lui C. Chiriță. Activitatea îndeplinită de poet în perioada menționată este astăzi binecunoscută, grație editorilor care au tipărit o parte din documentele scrise și primite de Eminescu în această perioadă în calitate de revizor școlar (printre cei mai importanți se numără C. Ungureanu¹, Mircea Ștefan², Mihai Bordeianu și Petru Vladcovschi³, Gh. Ungureanu⁴ și Dimitrie Vatamaniuc⁵), dar și unor cercetări privitoare la acest subiect⁶, care au relevat conștiințozitatea și minuțiozitatea care îl caracterizau pe Eminescu atunci când inspecta școlile din mediul rural sau întocmea rapoartele necesare.

Documentele care se publică în continuare se păstrează la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași (în continuare: SJAN Iași), fondul Revizoratului școlar, dosar nr. 84. Deși aceste acte nu au fost scrise de Eminescu, ci de persoanele aflate în corespondență cu poetul aflat la conducerea Revizoratului școlar (învățătorii din mediul rural, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prefectul județului Iași), ele sunt importante întrucât pe fiecare document în parte revizorul a făcut câteva însemnări succinte privitoare la data când a primit și citit documentul, eventuale măsuri ce trebuiau îndeplinite, trimiteri

spre acte complementare și, lucru deloc lipsit de importanță, pe 24 din cele 30 de acte editate aici (nr. I-XXIV) apare semnătura poetului⁷. Acesta este motivul pentru care cea mai mare parte din documentele editate aici au interesat pe eminescologi, majoritatea dintre ele fiind *facsimilate* în 1989 și tipărite de către Dimitrie Vatamaniuc în volumul XVI din ediția de opere complete a poetului, ediție care, precum se știe, a fost începută încă din perioada interbelică de către Perpessicius și încheiată abia o jumătate de veac mai târziu. Facsimilele tipărite de Dimitrie Vatamaniuc în 1989 sunt, astăzi, aproape ilizibile. De altfel, eminescologii au fost interesați nu atât de cuprinsul fiecărui act în parte, cât, mai ales, au urmat principiul enunțat de Nicolae Iorga conform căruia „fiecare rând din Eminescu trebuie făcut cunoscut”.

Multe din scrisorile care se publică în continuare sunt răspunsuri ale unor învățători din mediul rural cu privire la diverse solicitări cerute de revizor printr-o circulară trimisă acestora (vezi anexele XI, XII, XIV, XV, XVI, XVII, XX, XXI, XXIII, XXIV). Eminescu se interesa, de exemplu, de amănunte cu privire la studiile și nivelul de pregătire al dascălilor, de numărul elevilor care frecventau unitățile școlare, de motivele pentru care absentismul era atât de ridicat, de colaborarea dintre autoritățile locale și învățător, de situația materială a clădirilor care formau ansamblul școlar ș.a. De aceea, multe scrisori conțin detalii referitoare la aceste aspecte care, privite în ansamblul

lor, conturează *imaginea precară a învățământului românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*. Dascălii se plâng de proasta colaborare cu primăriile locale (vezi cazul învățătorului din Copou, care scrie despre acest aspect lui Eminescu la 19 aprilie 1876 – anexa V; tot aici se cuvine amintită cererea învățătorului din Hermeziu, trimisă spre Iași la 28 aprilie 1876, în care precizează că primarul comunei nu întreprinde nici un demers *pentru a regula trimetirea copiilor la școală*; dascălul se plânge că cererile sale înaintate primăriei locale au rămas fără răspuns, ba mai mult, odată ajunse la destinatar, *Dl. Primari le pune în sobă și face focul cu ele sau le asvârle cu gunoiul afară după care apoi le eu vătăjeii de [i]și fac țigări din ele, care aceasta este amară bajocură și răs a-și face de școală* – vezi anexa XIX), de lipsa unor clădiri potrivite pentru desfășurarea procesului instructiv-educativ (în această privință, învățătorul V. Ionescu din satul Stânca, plasa Braniște, scrie revizorului la 20 aprilie 1876, informându-l că *localul de școală este tot în starea care l-ați găsit D-voastră la inspecțiunea din 3 dechemvre anul experat 1875; adică: ruinat, murdar, fără ogradă și acoperământul foarte rău încât după o ploae va căde[a] fiind putred și încărcat de gunoi* – vezi anexa VII; de asemenea, învățătorul din Poeni, comuna Socola, scrie despre același aspect revizorului școlar la 24 aprilie 1876 – vezi anexa IX; tot aici este relevant și conținutul anexei XXIX), de lipsa lemnelor (ilustrativ este aici cazul fostului învățător de la Tomești, care se plânge revizorului că primarul din localitate *punea la cheltueli că a plătit pe doi stânjani de lemne pentru școală câte 70 lei stânjaniul însă, în realitate, la școală aducea numai niște crengi, câte o sanie sau câte un car, iar lemnele*

cele bune le spicula vânzând cu câte 6 și 7 galbini stânjaniul de lemne în târg și altor persoane și biata școală sta iarna în suferință încât bieți[i] copii trebuiau să se ducă să rupă gardurile oamenilor ca să facă foc în clasă – vezi anexa VIII), a obiectelor esențiale într-o instituție școlară (precum clopoței, bănci, registre, numărătoare, sigiliu, icoană, scaun, tablă, hărți geografice, sobă în camera învățătorului, locuință pentru îngrijitorul școlii, toalete adecvate ș.a. – vezi anexele IX, XI; de asemenea, este relevant și cazul învățătorului V.G. Mircea din satul Copou care, la 19 aprilie 1876, raportează revizorului ieșean acest ultim aspect – vezi anexa nr. V). Acestea sunt motivele pentru care, de multe ori, învățătorii cumpără din propriile venituri obiectele indispensabile într-o instituție de învățământ (aici se cuvine din nou amintit cazul fostului învățător de la Tomești – vezi anexa VIII). De asemenea, salariile dascălilor parveneau acestora, în majoritatea cazurilor, cu foarte mare întârziere. Au fost situații când primăria nu doar că plătea învățătorului banii cu întârziere, ci găsea diverse motive pentru a-i înmâna acestuia salariul, redus ca valoare, incomplet (cazul învățătorului de la Dumești, dar aflat înainte de transfer la Tomești, acolo unde primar era Hristache Drăghici, este cel mai relevant din acest punct de vedere – vezi anexa VIII).

Însă cea mai mare problemă la vremea respectivă era absenteismul ridicat al elevilor și încercarea autorităților de a convinge părinții copiilor să le permită acestora să frecventeze școala. Dascălul din Șcheia se plânge la 17/29 aprilie 1876 revizorului că primăria locală nu face demersuri pentru trimiterea copiilor la școală, motiv pentru care *școala suferă și subsemnatul nu poate conrespunde și îndeplini cu prosperita-*

tea învățământului, pe care onorabilul ghubern dă mijloace poporului său pentru luminarea lui, însă administratorii cei cu cultura nu-și îndeplinesc datoria lor, ce face ca bietul popor să fie totdeauna în întunecime și sclăviea altor națiuni (vezi anexa IV). Deși se aplicau avertismente și amenzi, rezultatele erau, de obicei, nu foarte încurajatoare.

O altă serie de scrisori trimise către revizorul școlar al județelor Iași și Vaslui privesc numirile în funcția de învățător în posturile neocupate sau rămase vacante. Astfel, ministrul D. Ghidionescu raportează revizorului în două rânduri (nr. XXVI, XXX) numele învățătorilor care urmau să ocupe posturile la Șipote, Goești și Cristești. La Bârnova, Vasile Elădescu cere lui Eminescu să-l numească învățător la școala de aici, întrucât postul rămăsese vacant (nr. XXVIII). Deosebit de interesant este actul care aici poartă nr. XXII. Scris de învățătorul de la Hermeziu – Gh. Dimitriu – scrisoarea relevă motivele pentru care unii elevi au fost excluși din cadrul școlii: *unii dintre ei sunt prea mari, alților le sunt părinții miseri cu desăvârșire, alții sunt cu locuința prea depărtați [de școală] și alții sunt morți.*

Din aceste motive, deși actele pe care le editez aici nu schimbă imaginea care s-a format deja despre Eminescu ca revizor școlar sau despre situația învățământului românesc din epoca respectivă (ba chiar aş putea spune că documentele de mai jos întregesc perspective conturate până în momentul de față), am încredințarea că aceste scrisori vor fi utile celor interesați de perioada revizoratului școlar eminescian.

Ortografia originală a acestor documente a fost, cu puține excepții, actualizată, folosind normele gramaticale în vigoare ale limbii române. Astfel, litera *u* din finalul cuvintelor nu a mai fost transcrisă; cuvîn-

tele întregite, între care și iscălituara, sunt puse între paranteze pătrate; sublinierile aparțin autorului, semnul *đ* a fost transcris *z*; actualizată a fost și transcrierea grupurilor *qu*, *uo*, *ph*, *dj* etc., precum și numele unor localități (*Iassy*, *Iasy*, *Iassy* au devenit *Iași*, *Bucuresci* s-a transformat în *București*, *Draguseny* a fost actualizat în *Drăgușeni*, *Christești* a devenit *Cristești* etc.).

Documentele editate aici au fost văzute în original, fiind ordonate după criteriul cronologic.

I

Ordinul ministrului D. Ghidionescu adresat lui M. Eminescu la 14 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 9, publicat în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere*, XVI, p. 470.

Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice

Diviziunea Compt.

No. 2989

București, 14 aprilie 1876

Domnule Revizor,

Alăturatul mandat cu nr. 10973 împreună cu un stat, vă invit a-l transmite învățătoarei școlii din comuna Tomești, județul Iași.

Primiți, Dle. Revizor, asigurarea considerațiunei mele.

Ministru,

D. Ghidionescu

Dlui. Revizor școlar al distr. Iași și Vaslui, la Iași

În partea dreaptă sus, Eminescu a făcut următoarea însemnare:

Primit în 18 aprilie 876. Vezi adresa nr. 185. M. Eminescu

RECONSTITUIRI CULTURALE

De asemenea, în partea stângă jos, revizorul a mai consemnat următoarele:

Mandatul no. 10.973, alăturat pe lângă [ordi]nul⁸ de față, l-am primit. Iași, 19 april 1876. Sevasta Colovelone

II

Ordinul aceluiași ministru trimis lui Eminescu la 15 aprilie 1876 privitor la învățătorul din Ceplenița – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 10, publicat în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere. XVI*, p. 471.

*Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice
Divisiunea Școalelor
No. 3065*

București, 15 april 1876

Domnule Revizor,

Pentru motivele expuse prin raportul Dv. no. 156 scrisul, auzind pe Consiliul permanent al Instrucțiunii, vă face cunoscut că nu se poate aproba cererea învățătorului școlii din Ceplenița de a se retribui și de Stat.

Comunicându-vă această dispozițiune, sunteți invitat a încredința numitului învățător actele, în număr de patru, înaintate Ministerului pe lângă raportul său no. 118.

Primiți, Dle Revizor, asigurarea considerațiunii mele.

*Ministru,
D. Ghidionescu*

*Șeful divisiiei
[semnătură indescifrabilă]*

Dlui Revizor școlar de Iași – Vaslui, la Iași

În partea dreaptă sus, Eminescu a făcut următoarea însemnare:

V. no. 184. Primit în 18 april 1876. M. Eminescu

III

Petiția învățătorului V. Suceveanu de la Școala Cristești, jud. Iași, adresată lui Eminescu la 20 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 11, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere. XVI*, p. 472.

1876, April 17

*Școala Primară de băeți din Com. Cristești,
Plasa Praniștea⁹, județul Iași
No. 18*

Domnule Revizor!

Ca bolnav, fiind în cura ospitalului Sf. Spiridon, după cum dovedește certificatul medical alăturat la aceasta, Vă rog să binevoiți a-mi acorda un concediu de 10 zile, până la a mea însănătoșare, rugându-vă totodată să binevoiți a face cunoscut imediat și Primăriei respective concediul ce-mi veți acorda, pentru a nu considera absența mea nemotivată.

Primiți, vă rog, Dle Revizor, încredințarea profundului meu respect.

Învățător,

V. P. Suceveanu

*Domniei Sale, Domnului Revizor Școlar [al]
Județ[elor] Iași – Vaslui*

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Primit în 20 aprilie 1876. M. Eminescu. V. no. 214

IV

Petiția învățătorului de la Șcheia, trimisă revizorului școlar la 17/29 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 12, publicat în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere*. XVI, p. 473.

1876, Aprilie 17/29

România

Învățătorul Cotunei Scheia

Comuna Drăgușeni

No. 20

Domnule Revizor!

Vin cu cel mai profund respect a vă spune că, după nenumăratele adrese ce am făcut Primăriei locale spre a-mi da concursul trimiterii copiilor la școală, Dl. Primar nu voește a se conforma Legei Instrucțiunii Publice, de aceea vă rog, Dle Revizor, spre a face mijlocire la autoritățile administrative spre a da niște ordine mai severe în această privință, căci, din cauza neglijenței acestei primării, Școala suferă și subsemnatul nu poate corespunde și îndeplini cu prosperitate învățământul, pe care onorabilu[!] guvern dă mijloace poporului său pentru luminarea lui, însă administratorii cei cu cultura nu-și îndeplinesc datoria lor, ce face ca bietul popor se fie totdeauna în întunecime și sclăvia altor națiuni, de aceea zic, Dle Revizor, căci văzând școala în această mizerie mă refer la Dvs. căci la orice ocaziune a inspecțiunei Dvs. subsemnatul nu crede că va fi responsabil, și numai cu o inspecțiune ce cred că Dvs. veți face-o scrupuloasă vă veți convinge de adevăr.

Primiți, Dle Revizor, asigurarea pre deosebitelor mele considerațiuni ce vă conserv

Învățător

[urmează semnătura acestuia]

Domniei Sale,

Dlui Revizor școlar al județelor Iași și Vaslui

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Primit în 21 aprilie 1876. Se va mijloci la Prefectură. V. adr. no. 212. M. Eminescu

V-VI

Două petiții ale învățătorului Vasile G. Mircea de la Școala din Copou, jud. Iași, trimise lui Eminescu la 19 aprilie 1876 și primite de acesta o zi mai târziu – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 13-14, publicate în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere*. XVI, pp. 474-475.

România

Învățătorul Școlii primare rurale din comuna Copou

Plasa Copou, jud. Iași

No. 34

1876 April în 19 zile

Domnule Revizor!

Conform Legei Instrucțiunii Școlare sunt dator a trimite Primăriei locale avertismente părinților ce nu trimit copii la școală și sumele încasate sunt destinate în profitul acestei școli; și fiindcă nu se știe cu siguranță dacă s-au încasat sau nu acele sume, căci până în prezent nimic nu s-a întrebuițat din acele sume în profitul acestei școli, mai cu seamă că la această școală lipsesc mai multe obiecte trebuitoare. În vederea acestora, Vă rog, Domnule Revizor, să cereți prin locul competent Dlui Primar de Copou un compt de sumele încasate, neîncasate și totalul avertismentelor eliberate de subsemnatul din luna septembrie 1875 până

în prezent.

Primiți, vă rog, Dle Revizor, asigurarea deosebitei mele considerațiuni ce vă conserv.

*Învățător,
V. G. Mircea*

*Domniei Sale, Domnului Revizor școlar [al] jud. Iași
și Vaslui*

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Primit în 20 aprilie. Vezi no. 211. Eminescu

*

România

*Învățătorul Școlii primare rurale din comuna
Copou*

plas[a] Copou, jud. Iași

No. 33

1876 April în 19 zile

Domnule Revizor!

Am onoare a vă repeta adresa No. 3 [din] anul curent, rugându-vă să mijlociți locului competent cât mai urgent, a mi se comunica lista de copiii ce pot frecventa această școală din acest an, conform art. 40 din Legea Instrucțiunii Școlare.

Primiți, vă rog, Dle Revizor, asigurarea [de]osebitei mele considerațiuni.

*Învățător,
V. G. Mircea*

*Domniei Sale, Domnului Revizor școlar [al] jud. Iași
și Vaslui.*

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Primit în 20 aprilie. Vezi no. 211. M. Eminescu

VII

Scrisoarea învățătorului din satul Stânca, primită de revizor la 19 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 15, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere. XVI*, p. 476.

Stânca

No. 15

1876 April 20

Domnule Revizor!

Cu tot respectul vin prin aceasta a vă spune că acest local de școală este tot în starea care l-ați găsit D-voastră la inspecțiunea din 3 dechemvre anul expirat 1875, adică: ruinat, murdar, fără ogradă și acope-rământul foarte rău încât după o ploae va căde[a] fiind putred și încărcat de gunoi.

În privința frecventării: [școala] este frecventată de 26 de elevi, dintr-un nr. de 32; iar cauza pentru care nu frecventează și restul de 6 elevi este că 3 sunt fete și sunt departe de școală, iar 3 bă[i]eți: care sunt mici și gângavi, încă.

Binevoiiți, vă rog, Dle Revizor, a primi încredințarea profundului respect ce vă conserv.

*Învățător,
V. Ionescu*

Domniei Sale,

Dlui Revizor școlar [al] județului Iași

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

V. 189. Primit în 19 april 1876. M. Eminescu

VIII

Scrisoarea învățătorului de la Școala Dumești, trimisă la 22 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Re-

vizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 16^{f-v}-17, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc (doar prima pagină), în Eminescu, *Opere. XVI*, p. 477.

România

Școala Comunei Dumești

No. 19

1876 april în 22 de zile

Domnule Revizore!

După mai multe cereri ce am făcut în privința retribuiției ce mi se cuvine de la comuna Tomești, unde am funcționat ca învățător, nu am arătat direct cazul.

Pentru ca Dl. Primar de Tomești să nu mai poată nega nici odată această contra-vențiune care a comis-o, vin încă odată prin aceasta Dle Revizor a vă supune cunoștinței Dv. [că] Dl Hristache Drăghici, actualul primar al comunei Tomești, nu voește altceva decât numai singur persoana Domniei sale să se profite de acei bani care eu de atâta timp nu îi pot căpăta cu toate reclamațiunile făcute, unele ca aceste de multe ori au făcut și vroește ca să facă chiar și acuma Dsa.

Și anume cazul reclamat de mine este: din anul [1]874, 28 lei cheltuiala școlii pe șapte luni, votată de comună în buget câte patru lei pe lună, din anul [1]875, 8 idem pe 2 luni, tot de [1]875 salarul servitoriului pe 2 luni care fac 26 de lei [și] 66 bani, prevăzuți în buget, asta mi se cuvine mie pentru că Dsa. n-a cheltuit nici un ban pentru întreținerea școlii, ci a trebuit ca eu se întrețin școala din micul meu salar cel primeam ca învățător de gradul al II-[lea]. Eu primeam din partea comunei o [s]u]bvenție de 35 de lei pe lună însă și aceasta mai mult de jumătate a trebuit să o pierd din cauza neglijenței Dsale, fiindcă niciodată Dsa nu da bani pentru ca să poată zice cineva că am primit salaru tot cât [m]i se cuvine, ci da numai [să] accepte

în profitul Dsale, nu-i ajungea alte câte le făcea, trebuia să desbrace pe un om cu totul, chiar eu am fost acela care, când i-am cerut pe două luni sălarul, încă erau luni servite asupra cărora nu mai putea să mai pretindă nimic și când i-am cerut bani mi-a răspuns că nu sunt bani în casa comunală, ci dacă-i voi lăsa 23 lei apoi î[m]i] dă restu; numai prin acest mijloc Dsa. îmi achita mai totdeauna retribuția votată de comună, eu ca cel care nu aveam altă întreprindere, ci numai aceasta îmi era toată existența mea zilnică, am fost nevoit a-i ceda jumătate din existența mea Dsale pentru a avea cu ce-și face plăcerile și a benchetui după cum e deprinderea Dsale. Tot în anul [1]874 mi-a alungat servitorul de la școală și în urmă a trebuit ca acel salariu al [său] să-l dosască și îmi arăta că comuna nu are bani. Ba mai mult încă, din mai multe venituri ale școlii Dsa. a știut a-și face parte, cum [urmează]: cel mai învedere, ceea ce se știe de toată lumea, că pune la cheltueli că a plătit pe doi stânjani lemne pentru școală câte 70 lei stânjani înșă, în realitate, la școală aducea numai niște crengi, câte o sanie sau câte un car, iar lemnele cele bune le spicula vânzând [cu] câte 6 și 7 galbini stânjani de lemne în târg și altor persoane și biata școală sta iarna în suferință încât bieți[i] copii trebuiau să se ducă să rupă gardurile oamenilor ca să facă foc în clasă.

Iată Dle. Revizor suferințele de care am fost dominat în Tomești mai mult decât oricare învățător din întreaga Românie.

Dlui Primar de Tomești nu i-a fost destul câte le-a tras în profitul Dsale, pentru care nu e altceva decât o persoană care voește a desbrăca pe unul ca mine și a mă face de răs; ba ce e mai mult că m-a pus într-o suferință destul de mare pentru că [a] reținut lucrurile prin forță majoră fără vreo cauză binecuvântată, de a

trebuie să umblu mai bine de două săptămâni până când mi-a eliberat lucrurile, punându-mă pre mine în o mare suferință, precum și această școală care din cauza Dsale. a trebuit să stea închisă o lună de zile, [pentru că] a ordonat unui bețiv care lucra ca registruator la Primărie, ca să nu-mi elibereze [actele] fără ordinul Dsale, parca-și fi fost un [documentul este rupt în această parte] milionist și așa [fi] datorit cuiva ceva, ba încă [ma ame]nținut că dacă mă voi pune împotriva de [document lipsă] mă arestiază. Eu, Dle Revizor, cât am funcționat în Tomești ca învățător, nu [am avut] nici odată fericirea ca: măcar un rând de [haine din] osteneala mea să-mi cumpăr din cauza fra[udei] Dlui. Primar de Tomești, toată averea mea [pe care] o posedam, din cât au fost mică m-a făcut de am dat-o, încă pe jumătate era a soției mele, pentru că nu știu dacă Dl. Primar așa samavolnic, cu de la sine putere, avea vreun drept a mi-o ruina. Cred, Dle. Revizor, că pentru o asemenea faptă am dreptul a cere și despăgubire pe lângă o mică sumă care mi se mai cuvine după expunerile de mai sus.

Acestea au fost, Dle. Revizor, suferințele mele în Tomești pentru care a trebuit să mă permut la altă școală ca să contribuiesc prin forțele mele fizice la înflorirea țării. Și acum, când vin și-mi cer dreptul meu de la o comună la care am fost numit ca învățător (Tomești) sunt cu totul departe de a-l primi cu acea regulă care domnește [la] o persoană atât de neomenoasă ca Dl. Hristache Drăghici în calitate de primar, pentru care respectos vă rog, Dle Revizor, să binevoiți a regula ce Dv. veți găsi de cuviință.

NB: Când m-am prezentat înaintea Dlui primar cu două ordine a[le] Prefecturii județului Iași, Dsa. mi-a răspuns că, dacă am reclamat la Prefectură, să mă duc

să cer de la Prefectură bani[i] ce mi se cuvin și nu a voit să țină nici un cont de acele ordine. Atâta vă rog, Dle Revizor, ca, la caz de anchetă locală, să menajați lucrurile astfel încât și subscrisul se fie prezent.

Învățător,

I.Lateș

Dsale, Domnului Revizor școlar [al] jud. Iași – Vaslui

În partea dreaptă a primei pagini, Eminescu a făcut următoarea însemnare:

Cercetarea se va face în august a.c. Ad acta. mai 876. M. Eminescu

IX

Scrisoarea învățătorului de la Socola, trimisă lui Eminescu la 24 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 18^{f-v}, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc (doar prima pagină), în Eminescu, *Opere. XVI*, p. 478.

1876 Aprilie 24

România

Școala Primară de Băieți din Târgușorul Poeni

Comuna Socola, No. 28

Domnule Revizor!

Școala din această cotună se află în cea mai deplorabilă stare – și astfel a fost chiar de la intrarea mea în funcțiunea acestei școli, care este acum mai bine de doi ani. Am insistat, cu toate puterile, pe lângă onor. autoritățile comunale spre a-și pune puțină atențiune și îngrijire la cele ce suferea școala și instrucțiunea, dar vane au fost toate aceste insistări și rugăminți. Probe sunt adresele făcute Primăriei în astă cauză cu nr. 7, 27, 33, 65, 69, 70, 94, 95 din 1875 și 17, 19 și 24 din 1876.

Văzând că până în prezent nu am putut vedea nici cel mai mic ajutor în cele ce am cerut – și forțat de suferințele ce predomină acest local, m-am decis a apela și la Dvoastră care sunteți superiorul și părintele mai multor școli, că doar mă veți regula în vreun mod – veți ameliora aceste suferinți pe care nu le pot șterge fără un sprijin și ajutor superior. Acum vin a vă descrie poziția acestui local atât intern cât și extern:

Localul de școală, pe lângă că e mic și neîncăpător, apoi a ajuns în acest fel de stare, încât păreții se ruinează cu totul. Pe jos sunt gropi destul de enorme încât când intră cineva în școală trebuie să fie atent pentru a nu se împiedica în ele.

Soba care corespunde în două odăi este făcută odată cu casele – pe dinlăuntru nu mai are fumuri, este ruinată și, când faci puțin foc, fumul iese tot în case, din nenorocire (așa chiar trebuie zise). Școala mai are și sală – pe această sală credeți, Dle. Revizor, că nici cel mai miser locuitor nu ar primi-o ca adăpost pentru vite – astfel e de ruinată și murdară. Acoperământul de deasupra a acestui local este de scânduri, dar foarte stricat, încât plouă înlăuntru și afară.

Apoi, ce e mai mult [e] că acest local are loc puțin de ogradă, dar stă în islas vitele la timp de ploi și furtuni, [care] vin de-și găesc aci sub acest local [adăpost] și chiar în timp frumos și cald nu poți lăsa ușile deschise, că te vezi împresurat de animale p[re]c[um]vitei, capre, porci, găște etc. Apoi, la această școală mai lipsesc: sigile, ornice, icoană, număratoare, cofă, puțină, o latrină, un mic bordei sau cuțite pentru servitor și pentru făcut bucate, sobă în odaia învățătorului etc.

Aceasta este toată poziția școlii și încă sunt multe ce lipsesc și care nefiind atât de importante m-am [ferit] a vi le arăta așa detaliat.

Vin cu respect de a vă ruga, Domnule Revizore, să bine vroiți a regula în acest caz cum veți găsi [de cuviință].

Primiți, vă rog, Domnule Revizore, înalta stimă și [consi]derație ce v-o conserv.

Învățător,
A.V. Vassiliu

Dsale,
Dlui Revizor Școlar al județului Iași
În partea dreaptă sus, pe prima pagină a documentului, Mihai Eminescu a notat:

Primit la 1 mai 1876. Se vor face mijlocirile cuvenite.
V. adr. no. 227. M. Eminescu

X

Scrisoarea învățătorului din Goești, comuna Lungani, trimisă la 24 aprilie 1874 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 19, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, Opere. XVI, p. 479.

1876, Aprilie, 24 zile

Domnule Revizore,

Interesele familiare nu îmi permit a funcționa ca învățător în comuna Lunganii, cotuna Goești, Plasa Cârlișu, acest județ. Prin urmare, vă rog să binevoiți a mă recunoaște ca demisionat din postul mai sus menționat.

Binevoiți, vă rog, Dle. Revizore, a primi încredințarea prea destinsei mele considerațiuni.

Theodor Catteliu

Domniei sale,
Domnului Revizor școlar [al] județului Iași.

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat:
Ad acta. 1 mai 1876. M. Eminescu

XI

Scrisoarea învățătorului din Dumești, comuna Păușești, jud. Iași, trimisă la 25 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 20, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere*. XVI, p. 480.

[1]876 April 25

No. 93

Domnule Revizor!

Subsemnatul, învățător al școlii din comuna Dumești, plasa Cârlișu, județul Iași, cu respect vă fac cunoscut următoarele:

Primind adresa Dvost. no. 85 și după ce m-am conformat celor cuprinse în ea, imediat am făcut cunoscut cuprinsul acelei adrese și primăriei locale prin adresa cu no. 34, rugând-o să-mi dea mijloace bănești spre a putea cât de urgent cumpăra zisele cărți didacticești și fără întârziere a le introduce în școala ce o derijez; însă acel concurs bănesc s-au cerut în baza art. 39 din legea Instrucțiunii fiindcă în anul experat s-au profitat suma de 100 de lei conform art. 36 tot din zisa lege din care sumă aș putea cu înlesnire cumpăra zisele cărți și tot ce-mi mai este necesar pentru școală, precum: trei bănci, hărți geografice, un scaun, o tabelă, și altele care sunt de prima trebuință pentru școală și de care suferă mult.

Am făcut nenumărate adrese primăriei locale pentru toate acestea și cu mare greutate au aplicat legea de urmărire conform art. 38 din zisa lege al Instrucțiunii, făcând totodată cunoscut că această sumă, ce se va încasa, nu depinde nici de o autoritate, decât numai de autoritățile Instrucțiunii, adică: la finele fiecărui an după încasare și după cheltuelile făcute, se va

da cont către revizorul școlar, despre cheltueli și încasări. Însă urmează neglijență din partea primăriei și din cauza aceasta rezultă o mare întârziere, de care suferă mult școala. Vin dar respectuos la mijloacele Dvos. rugându-vă să binevoiți de a da ordin acestei primării ca în urgență să încaseze suma ce v-am făcut-o cunoscut Dvos. cu care s-ar putea cumpăra zisele cărți și s-ar face tot ce este de trebuință la școală. Deși art. 59 din regulamentul școlar zice că toate cărțile și obiectele școlarelor p[rivesc] pe învățători, însă în timp de trei ani am urmat conform zisului articol, dar acum este cu neputință de a mai urma; fiindcă în acest timp am cheltuit suma de [document lipsă] și abia am putut scoate suma [document lipsă] care restul a rămas încă nescos fiindcă sunt niște locuitori ce le place a lua [document lipsă] le vine greu a da.

Primiți asigurarea profundului respect ce vi-l păstrez.

Domniei sale,

Dlui Revizor școlar al județului Iași

Th. Dimitriu

În partea dreaptă sus a documentului, pe prima pagină, Eminescu a notat următoarele:

Se vor face mijlocirile cuvenite. 1 mai 1876. V. no. 231. M. Eminescu

XII

Petiția învățătorului din Belcești, trimisă lui Eminescu la 25 aprilie 1876, primită de acesta la 1 mai același an – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 21, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere*. XVI, p. 481.

RECONSTITUIRI CULTURALE

1876, april 25

România

Învățătorul Școlii din cotuna Polieni

Comuna Belcești, Plasa Bahlui

Jud. Iași, no. 7

Domnule Revizor!

La ordinul Dvs. no. 193, motivat de al Dlui. ministru no. 2418, respectuos vă răspund că subsemnatul este învățător provizor, am terminat cursul de patru clase gimnaziale în Seminarul central Socola, precum probează atestatul eliberat de directoratul Seminarului sub. no. 392 controlat de onor. minister și eliberat la anul 1874, iunie 10.

Decretul sau ordinul de numire în funcțiune de învățător este al Dlui. Prefectu [al] județului Iași sub no. 6881 din 1875 iulie 14 urmat după nota Dlui. revizor școlar A. Naum sub. no. 367 același an, lună și zi.

Primiți vă rog, Dle. Revizor, asigurarea distinsului meu respect.

Învățător, Ghe. Bernardin – preot.

Dlui Revizor școlar al districtului Iași.

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Ad acta. 1 mai. M. Eminescu

XIII

Petiția învățătorului de la Tanacu, jud. Vaslui, trimisă la 25 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 22-23, publicată (doar prima pagină a scrisorii) în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, Opere. XVI, p. 482.

România

Școala rurală gradul I^u din comuna Tanacu

No. 21, 1876, april 25

Domnule Revizore,

Anexat aice, conform art. 87 din Legea Instrucțiunii Publice, am onoarea de a vă comunica lista persoanelor, care după observația ce li s-a făcut, conform art. 3 din zisa lege nu ș-au trimes copii la școală, pentru care asemenea listă s-au supus și la primăria locală, cerând amendarea părinților și aducerea copiilor la școală.

Primiți vă rog, Domnule Revizore, asigurarea prea [de]osebitei mele considerațiuni.

Înv. [urmează semnătura acestuia]

Domniei Sale

Domnului Revizor școlar jud. Iași și Vaslui.

[Anexă]

Listă de persoanele ce n-au trimes copii la școală, de la 12 april 1876, din comuna Tanacu, plasa Crasna, județul Vaslui.

Nr. curent	Numele și prenumele părinților	Zilele absente
1.	Iancu Buhăescu	10
2.	Ionite Vlasi	10
3.	Ghiorghi Diiaconu	10
4.	Ștefana Bazieniței	10
5.	Gh.V. Neculai	10
6.	Vasile Lucu	10
7.	Costachi Gavril	10
8.	Dumitru Buhăescu	10
9.	Vasile Musteaț[ă]	10
10.	Costachi Buhăescu	10

Observație: Întocmai cu cea de la primăria locală

Aceștia nici până în prezent n-a[u] fost următori.

Înv. [urmează semnătura indescifrabilă a acestuia]

No. 21/1876, aprilii 25

Pe prima pagină a documentului, revizorul a făcut următoarea însemnare:

Se comunică tabloul [la] Prefectură¹⁰. Ad acta. Primit în 2 mai 876. M. Eminescu

XIV

Scrisoarea învățătorului din satul Comarna¹¹, trimisă la 26 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 24, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere. XVI, p. 483.*

Comarna, în 26 aprilie 1876

România

Învățătorul Școlii din Cotuna Comarna, Com. Tomești

No. 21

Domnule Revizor!

În urma adresei Dvs. sub no. 196, motivată de ordinul ministerial no. 2418, cu profund respect vă anunț următoarele:

Subsemnatul funcționez ca învățător provizoriu timp de 5 (cinci) ani în cotuna Comarna; am terminat cursul primar de 4 patru clase, o clasă gimnazială cu actul de promoțiune no. 39 și două clase normale cu atestatul no. 157, sunt numit în funcțiune din anul 1871 august 17/27 cu ordinul sub nr. 7606, a D-lui Prefect [al] județului Iași, după recomandățiunea prin adresa nr. 132, a D-lui revizor.

Primiți asigurarea profundului meu respect

Învățător

Al. Zavlosche

Domniei Sale,

Domnului revizor școlar al circumscripțiunii Iași

În partea din dreapta sus a acestei scrisori, Emi-

nescu a notat următoarele:

Ad acta. Primit în 2 mai 876. M. Eminescu

XV

Scrisoarea învățătorului din satul Osoi¹², comuna Tomești, trimisă revizorului la 26 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 25, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere. XVI, p. 484.*

1876 aprilie 26

România

Școala din cotuna Osoi, Comuna Tomești, Plasa Codru

Jud. Iași, No. 26

Domnule Revizor!

La adresa Dv. No. 197 cu profund respect răspund: Subsemnatul este numit învățător provizoriu și că am terminat cursul seminarial de șapte clase în Seminarul Socola, după cum probează atestatul sub No. 362 din 1872 sept. 23 și, totodată, este numit învățător provizoriu de Prefectura Județului Iași prin decretul No. 9888 din 1874 octombrie 12.

Dar, cu această ocaziune, Domnule Revizor, îmi exprim dorința de a mă retrage din această funcțiune, fiindcă subsemnatul este totodată și Preot și nu mai poate suporta două misiuni foarte grele.

Primiți Domnule Revizor stima și respectul ce vă conserv.

Învățător,

D. Missirliu Preot

Domniei Sale

Domnului Revizor Școlar al Județului Iași

În partea din dreapta sus, Eminescu a notat ur-

RECONSTITUIRI CULTURALE

---

mătoarele:

1876 April 27

Ad acta. 1 mai 876. M. Eminescu

România

Școala din Bârnova, comuna Socola, Plas[a]

Codru, Jud. Iași

No. 25

Domnule revizor!

Motivat de ordinul Dvs. No. 194, urmat după a Dlui. Ministru No. 1418, subsemnatul cu onor vă face cunoscut cum că:

I.am terminat patru clase inferioare în Seminarul Socola.

II. Învățător e numit provizor cu ordinul Prefecturii jud. Iași sub no. 2990 din anul 1870 April 16. Aceste fiind științele cerute, cu respect le comunic Dvs., spre convenita regulă.

Primiți vă rog încredințarea [de]osebitei mele considerație.

Învățător

Gh. Mireuțe Preot

Domniei Sale,

Dlui Revizor școlar a[l] jud. Iași

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Ad acta. Primit în 2 mai 876. M. Eminescu

XVIII

Scrisoarea învățătorului N. Popovici, trimisă lui Eminescu la 28 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 28, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere. XVI*, p. 487.

No. 10

1876 Aprilie 28

Domnule Revizor!

Prin nenumărate adrese v-am depus profund la ru-

XVI

Scrisoarea învățătorului din satul Vorovești¹³, trimisă lui Eminescu la 26 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 26, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere. XVI*, p. 485.

No. 19

1876, April 26/7

Domnule Revizor!

Motivat de ordinul Dv. No. 200, subsemnatul vă supune la cunoștință că sunt ca învățător în mod provizor, am terminat cursul de patru clase în Seminarul Socola din Iași, ordinul numirii este de la Prefectura județului Iași No. 3875 din 26 april 1873.

Primiți, vă rog, Dle Revizor, [de]osebitele mele considerații.

Învățător

K. Grigoriu

Dsale, Domnului Revizor școlar al circumscripției Iași.

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Primit în 1 mai 876. M. Eminescu

XVII

Scrisoarea învățătorului de la Bârnova, trimisă lui Eminescu la 27 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 27, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere. XVI*, p. 486.

găminte de a-mi restitui actele mele de serviciu, mai ales prin adresa mea no. 4 din anul prezent și totuși nu fui fericit a poseda acele acte, ce cu multă osteneală le însușă-i. Din nou, cu profund respect vă rog [să] binevoiați a le restitui cerându-mi de urgență necesitatea de a le poseda.

Primiți, vă rog, Dle Revizor, rugămintea ce vă depun, asociat de respectul ce vă conserv.

Învățător superior, N. Popovici¹⁴

Domniei Sale

Domnului Revizor școlar a județului Iași

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Se vor căuta actele cerute. 5 mai 1876. M. Eminescu

XIX

Scrisoarea învățătorului Gh. Dimitriu de la Școala Hermeziu, jud. Iași, trimisă lui Eminescu la 28 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 29, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere*. XVI, p. 488.

1876 Aprilie 28 zile

România

Învățătorul școlii rurale din cotuna și comuna

Hermeziu

Plasa Curia, județul Iași

No. 18

Domnule Revizor!

Cu tot respectul vin a vă încunoștiința că, după mai multe străduințe, atât verbale cât și oficiale ce am întrebuițat către Primarul actual pentru a regula trimiterea copiilor la școală, dar văd că până în prezent

nu mă văd satisfăcut întru nimic cererilor mele – avertismente deși aplic conf. legii dar în zadar, căci Dl. Primar le pune în sobă și face focul cu ele sau le asvârle cu gunoiul afară după care apoi le iau vătăjeii de își fac țigări din ele, care aceasta este amară batjocură și răs a-și face de școală, nu se ocupă de fel în privința instrucțiunii mai ales la această școală; adică să reguleze el vreodată înmânarea avertismentilor; nu niciodată ci face cum am zis, ca și câți copii îmi urmează numai din bunăvoința părinților lor care din îndemnul Primăriei apoi n-ar mai veni nici unul, căci nici nu își amintește măcar a da câtuși de puțin concurs, adică să executeze pe părinții avertizați să-și trimeată copiii la școală.

Am anunțat în asemenea caz și pe Dl. subprefect de plasă prin adresa No. 17 cu data din 22 ale curente, dară până acuma n-am primit nici un rezultat. De aceea dar, plecat vin a vă ruga să binevoiați, Domnule Revizor, a regula cele ce veți găsi de cuviință în asemenea caz, căci Dvs. știți că timpul este îndestul de scurt până la examenul când atunci trebuie să-mi dau sama, asemenea chiar și când Dvs. ați veni cu inspecția, apoi cu ce? Cu 10 sau 12 copii care nici aceștia nu-mi frecventează regulat, pentru spre a Domnii voastre regulă vă înaintesc.

Binevoiați, vă rog, Domnule Revizor, a primi asigurările profundului meu respect ce vă conserv.

*Învățător,
Gh. Dimitriu*

Domnii Sale

Domnului Revizor școlar al județelor Iași și Vaslui.

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

V. no. 230. Primit în 2 mai 1876. M. Eminescu

XX

Scrisoarea învățătorului Th. Dimitriu din satul Păușești, comuna Dumești, jud. Iași, trimisă revizorului școlar la 28 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 30, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere*. XVI, p. 489.

[1]876 Aprilie 28

No. 96

Domnule Revizor!

Conform adresei Dvoaste No. 198, devenită din ordinul ministerial No. 2418, subsemnatul învățător [al] școlii din cot[una] Păușești, comuna Dumești, plasa Cărligătura județul Iași, respectuos vă supune cunoștinței Dvoastre următoarele informațiuni:

Sunt învățător provizor, am terminat cursul în școala normală V[asile] Lupu din Iași și, conform regulamentului zisei școli, m-am prezentat cu testimoniul la Dl ex. revizor Naum și în urma recomandăției făcută de Dsa prin adresa cu No. 256 la onorata Prefectură a județului respectiv, mi s-a prezentat decretul provizor sub No. 6361 din anul expirat 1873 luna iunie în 30 de zile cu care am și pășit în serviciul de învățător [al] școlii din această comună.

Primiți asigurarea respectoaselor mele considerațiuni.

Învățător

Th. Dumitriu

Domniei Sale

Dlui Revizor școlar al județului Iași.

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Ad acta. 1 mai 876. M. Eminescu

XXI

Scrisoarea învățătoarei Elena Bardassare, trimisă la 28 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 31, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere*. XVI, p. 490.

No. 18

1876 Aprilie 28

Domnule Revizor,

Motivată de adresa Dvoastră No. 196 prin care îmi cereți oarecare lămuriri asupra titlurilor mele ce posed, care lămuriri Domnule Revizor vi le detailez mai jos.

Am făcut cursul primar la Școla din Beilic, cursul de patru clase la Școala centrală de fete din Iași, după cum probează atestatul No. 79 din 1868 ce-l păstrez; la intrarea mea în funcțiune am depus concurs (la care am obținut nota medi[e]i opt) și în urmă am fost numită învățătoare de către D. Revizor Naum după adresa D.S. No. 110 din 5 octombrie 1870 și care adresă mi s-a comunicat în copie de către primăria acestei comune cu adresa No. 1967 din 1871 decembrie 8; în urma sunt recunoscută și numită provizor de înaltul Minister după cum mi s-a făcut cunoscut de către Primărie prin adresa sa No. 843 din 1875 Mai 8, motivată de ordinul subprefectului No. 994 și cea motivată de officia înaltului Minister No. 3278.

Domnule Revizor, de la intrarea mea în funcțiune și până în prezent sunt provizoră și cu salariul numai de la comună. Acestea sunt toate lămuririle ce vi le pot da la adresa Domniei Voastre.

Primiți, vă rog, Domnule Revizor, considerațiunile mele.

*Învățătoare,
E. Bardasaru*

Domniei Sale,
Domnului Revizor Școlar [al] circumscripțiunei
Iași.

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Ad acta. 1 mai 876. M. Eminescu

XXII

Scrisoarea învățătorului Gh. Dimitriu de la Școala Hermeziu, trimisă la 29 aprilie 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 32-33^{f-v}, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc (doar f. 32), în Eminescu, *Opere. XVI*, p. 491.

1876, aprilie în 29 de zile

România
Învățătorul școlii rurale din cotuna și comuna
Hermeziu
Plasa Curia, Jud. Iași
No. 20

Domnule Revizor!

Cu tot respectul vă comunic alăturat de aceasta procesul-verbal încheiat de președintele și membrii comitetului școlii de dirijez în ședința din douăzeci și șase ale curentei luni aprilie, relativ la excluderea unui număr [de] copii, pe motiv că unii dintre ei sunt prea mari, alții că le sunt părinții miseri cu desăvârșire, alții că sunt cu locuința prea depărtați și alții că sunt morți.

Pentru care vi-l înaintesc a regula cele ce veți găsi de cuviință.

Primiți, vă rog, Domnule Revizor, asigurările Profundului meu respect ce vă conserv.

Învățător,
Gh. Dimitriu

Domniei Sale

Domnului Revizor școlar al județelor Iași și Vaslui.

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Ad acta. M. Eminescu

[Anexă]

Proces verbal

Anul una mie opt sute șaptezeci și șase, luna aprilie în douăzeci și șase zile.

Noi, Președintele și membrii comitetului școlii rurale din cotuna și comuna Hermeziu, plasa Curia, județul Iași, motivați fiind de nenumărate stăruințe atât verbale cât și oficiale a[le] Dlui Învățător respectiv prin care arată că mulți dintre elevii ce sunt înscriși în controalele școlii nu frecventează deloc școala deși li s-au aplicat un număr însemnat de avertismente în urma cărora și subscrișii după mai multe stăruințe ce am întrebuințat părinților acelor copii spre a-i da la școală, însă unii au arătat că sunt trecuți de vârstă copii lor după lege spre a frecventa școala, alții au arătat că le este imposibil spre a îngriji de ei, alții că le e prea departe satul de școală, fiind din cotuna Bălteni și e cu neputință a-i trimite atâta loc și alții sunt morți.

a. Având în vedere că mare parte din elevii sunt trecuți de vârsta cerută de lege spre a frecventa școala;

b. Având în vedere că cea mai mare parte dintre părinții acelor copii au brațele angajate pe la proprietari și arendași, figurând asupra lor datorii încât ei singuri nu știu să-i trimită la școală sau să-i dea ajutor la muncă spre a-și ușura din datoriile sale.

c. având în vedere că parte dintre ei sunt miseri cu desăvârșire neputându-și agonisi nici măcar hrana lor

zilnică, dar mai ales a-și trimite copilul la școală.

d. având în vedere că parte dintre ei sunt cu locuința în cotuna Bălteni, departe de școală cale ca de două ore încât [este] imposibil să frecventeze școala din cauza acestei depărtări.

e. având în vedere că pentru acei copii există niște corespondențe zadarnice între școală și autoritatea administrativă fără să fie vreun progres – apoi subsemnații, în baza acestor considerente, au găsit de cuviință a se exclude din controalele școlii următorii[i] elevi:

Elevi mari de vârstă

Butnariu Necul. fiul lui Gh. Butnariu

Butnariu Vasile – Gh. But.

Ciotoroschi Vasile – Nică Ciotoroschi

Cobarau (?) Ion – Const. Cobarau

Vlad Gh. – Necul. Vlad

Zamesnic (?) Ion – Vasile Zamesnic

Zorici Const. – Necul. Zorici

Roibu Ion – Vasil. Roibu

Elevi cu părinți mizeri

Nechifor Vasile – fiul lui Ion Nechifor

Roșu Gh. – Maria Roșu

Bungui Ecaterina – Vasile Bungui

Ciutacu Chira – Gh. Ciutacu

Socoleți Ioana – Ioan Socoleți

Vlad Vasile – Marii Petroae

Vlad Dimit. – Necul. Vlad

Elevii depărtați cu locuința părinților

Bejenariu Dimitrie – fiul lui N. a Bejenariței

Ionescu Vasile – Vasil. Ungureanu

Mihai Alexand. – Ioan Mihai

Bodronu Filip – Ioan Bodron

Ghioc Ecaterina – Andrii Ghioc

Mihai Elena – Grig. Mihai

Nistor Maria – Necul. Nistor

Zana Elena – Ion Zana

Elevii morți

Vlad Ioan – fiul lui Dumit. Vlad

Petrăchescu Dimit. – Alecu Petrăchescu

Sincu Gh. – Dumit. Sincu

Zamesnic Ioan – Gh. Zamesnic

Lohariu (?) Petrache – strămutat

Petrăchescu Gh. – dispărut

Peste tot douăzeci și nouă, din care douăzeci și patru în clasa I, patru în clasa II și unu în clasa IV. Aceștia urmează a se scădea atât din controalele școlii, cât și de la amenzile ce li s-au aplicat conform art. 36. din Legea Instrucțiunii Publice, care pentru ceilalți se vor lua cele mai serioase măsuri pentru a frecventa școala regulat și a nu mai da loc la corespondențe zadarnice. Pentru care s-au încheiat prezentul proces-verbal în trei exemplare din care unul se va înainta Dlui revizor școlar spre mai departe știință și regula, unul se va da Dlui. învățător spre a se păstra în arhiva școlii spre regula Dsale, și unul se va opri la Primărie.

Președințe,

[urmează semnătura acestuia]

Membrii comitetului școlar:

[urmează două semnături ilizibile]

Secretar: Gh. Dimitriu

XXIII

Scrisoarea învățătorului din Ceplenița, trimisă lui Eminescu la 2/14 mai 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 34, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere*. XVI, p. 492.

RECONSTITUIRI CULTURALE

1876, Mai 2/24

România

Școala comunei Ceplenița

No. 50

Domnule Revizor!

Spre realizarea ordinului Dv. No. 192, subscrisul, respectuos vă răspunde că studiul l-am terminat în școla normală din Iași, după cum probează atestatul ce îl posed sub. No. 32 și că sunt numit învățător provizoriu cu ordinul Prefecturii No. 8134, din 13 septembrie 1868, urmat după recomandarea Dlui. revizor școlar cu adresa No. 552.

Binevoiiți a primi asigurarea respectului ce vă conserv.

Învățător,
G. Mihaese

Domniei sale

Domnului Revizor școlar [al] județului Iași.

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Primit în 10 mai 1876. Ad acta. M. Eminescu

XXIV

Scrisoarea învățătorului din Mizești, comuna Movileni, trimisă lui Eminescu la 2 mai 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 35, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere*. XVI, p. 493.

România

Învățătorul Școalei a II-a din com. Mizești, cot. Movileni

No. 31

1875/1876 Mai 2

Domnule Revizore!

La adresa Dvst. No. 199. cu profund respect Vă aduc la cunoștință cele ce urmează:

Subsemnatul este numit învățător provizoriu după recomandarea făcută de oficiu Dvst. către Dl. Prefect de Iași după care mi s-a eliberat adresa No. 7483 cu data din 1871 august 12; am terminat patru clase în Seminarul de gradul I^{iu} din M^{rea} Socola după cum prob[ează] atestatul No. 352.

Primiți, Vă rog, Domnule Revizor, asigurarea profundului respect ce Vi-l conserv.

Învățător,
Ioan Țirdea

Domniei Sale

Domnului Revizor școlar al județului Iași

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Primit în 10 mai 1876. Ad acta. Eminescu

XXV

Scrisoarea prefectului de Iași, trimisă lui Eminescu la 12/24 mai 1876¹⁵, prin care revizorul este înștiințat că învățătorul Teodor Cateliu de la Școala din Goești, comuna Lungani, a părăsit satul, în acest fel întrerupându-se procesul de învățământ – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 37.

Biroul 1, No. 5007

1876 mai 12/24

Domnule Revizor!

Domnul subprefect al plasei Cârlișău, prin raportul No. 1330, mă încunoștiințează că Dl. Teodor Cateliu, numit de Dvoastră, prin adresa No. 183, învățător

RECONSTITUIRI CULTURALE

---

provizoriu al școlii de gradul 1^{iu} în cotuna Goești, comuna Lunganii din acea plasă, încă de la 20 aprilie expirat a plecat din acea comună la Iași, spre a-și duce bagajele necesare, nici până astăzi nu s-a întors la postul său, din care cauză învățământul s-a întrerupt.

Făcându-vă acesta cunoscut, am onoarea a vă ruga Dle Revizor, să binevoiți a lua cuvenitele măsuri ca instrucțiunea să nu sufere.

Prefect

[urmează semnătura acestuia]

Director,

[semnătura ilizibilă a acestuia]

Domniei Sale

Domnului Revizor școlar [al] jud. Iași

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Primit în 12 april 876. V. n-rii 240&241

XXVI

Ordinul ministrului Ghidionescu¹⁶, trimis lui Eminescu la 17 mai 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 38, publicat în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere*. XVI, p. 494.

București, 17 mai 1876

Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice

Divisiunea Școalelor

No. 4079

Domnule Revizor,

Văzând raportul Dv. No. 181 care tratează de rezultatul concursului școalelor rurale vacante din județul Iași, ținut în aprilie expirat și auzind pe consiliul permanent al Instrucțiunii, scrisul vă comunică ca aspiranți: Giorge Bantaș, Teodor Cateliu și Anton Dobra, în baza titlurilor de absolvenți ai școlii normale

se recunosc de învățători cu titlul provizoriu, cel dintâi la școala din Șipotete, al doilea la Goești și cel de al treilea la cea din Cristești. Cât pentru seminaristul Ștefan Filioreanu, deși a obținut notă satisfăcătoare, nu se poate recunoaște ca provizoriu până nu se va preoți conform legii, până atunci dar, numitul se aprobă numai ca suplinitor. Pe Dl. Gr. Celus, a cărui numire nu o solicitați pentru nici una din școalele vacante, vă invit a-l recomanda suplinitor până la un alt concurs.

Datele intrării acestora în funcțiune veți îngriji a le comunica Ministerului spre cuvenita regulă.

Primiți, Dle Revizor, asigurarea considerației mele
Ministru,

D. Ghidionescu

Șeful revisiei

Gr. [numele de familie indescifrabil]

Dlui Revizor școlar de Iași-Vaslui, la Iași

În partea dreaptă sus, M. Eminescu a notat următoarele:

Vezi n-rii 248, 249, 250&251.

XXVII

Scrisoarea prefectului de Iași, adresată lui Eminescu în mai 1876, primită de acesta la 20 mai același an – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 39, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere*. XVI, p. 495.

Biuroul I

No. 5214

1876, mai 18/30

Domnule Revizor,

Dl. subprefect [al] plasei Codru prin raportul no. 1458 mă încunoștiințează că preotul Gh. Merente – în-

RECONSTITUIRI CULTURALE

---

vățătorul școalei din acest județ, a demisionat încă de la 1/13 mai curent rămânând școala închisă, regându-se ca elevii se frecventeze școala din comuna Socola. Făcându-vă acesta cunoscut am onoare a vă ruga, Domnule Revizor, să binevoiți a lua cuvenitele măsuri ca instrucțiunea să nu sufere din lipsa învățătorului.

Primiți, vă rog, Domnule Revizor, asigurarea distinsei mele considerațiuni.

Prefect

[urmează semnătura acestuia]

Director

[urmează semnătura acestuia]

Domniei sale

Dlui. Revizor școlar.

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Primit în 20 mai 1876. S-au numit Grigore Elădescu, fost învățător

XXVIII

Scrisoarea lui Vasile Elădescu, cu privire la ocuparea postului de la Bârnova, trimisă la 24 mai 1876 și primită de Eminescu la 25 mai – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 43, publicată în facsimil, integral, de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere. XVI*, pp. 496-497.

Iași în 24/4 mai 1876

Domnule Revizor!

Informându-mă că postul de învățător al școalei din cotuna Bârnova, comuna Socola, Plasa Codru, ju-

dețul Iași, este vacant – am onoare a vă ruga, ca după titlurile ce posed și pe care vi le prezint odată cu acesta, să binevoiți a mă numi în acest post.

Binevoiți vă rog, Domnule Revizor, a primi asigurarea prea deosebitei mele considerațiuni.

V. Elădescu

Domniei Sale

Domnului Revizor școlar [al] județului Iași

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

Primit în 25 mai. V. no. 254

De asemenea, la f. 43^v, Eminescu a mai notat:

Dnul Vasile Elădescu a prezentat următoarele acte:

1. un atestat de clasele primare, absolvite în Piatra
2. un decret al Prefecturii jud. Neamț, doveditoriu că a fost numit învățător la școala din Bodeștii Precistei.

3. idem unul tot al Pref. jud. Neamț, pentru școala din anexa Oșlobenii

4. un bilet al Seminarului Socola, doveditor că a studiat acolo

5. Două decrete, unul revizorial, altul al Pref. jud. Suceava, pentru numirea ca învățătoriu în com. Borca

XXIX

Scrisoarea primită de la învățătorul din Lețcani, jud. Iași – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 44, publicată în facsimil de D. Vatamaniuc, în Eminescu, *Opere. XVI*, p. 498.

RECONSTITUIRI CULTURALE

România

Școala rurală din cotuna Lițcani

1876 mai, No. 8

Domnule Revizor!

Subsemnatul, învățător din Lițcanii noi, vin cu respect a Vă arăta că: școala din sus-nimitul cătun nici până acum nu s-a început, din cauză că primăria locală nu-mi dă local și cele necesare spre a începe cursul, deși eu am insistat pentru aceasta.

Primiți, Vă rog, încredințarea deosebitei mele considerațiuni.

Învățător

[urmează semnătura acestuia]

D-Sale

Dlui Revizor școlar a județului Iași.

În partea dreaptă sus, Eminescu a notat următoarele:

V. no. 253. Primit în 25 mai

XXX

Ordinul ministrului D. Ghidionescu, trimis lui Eminescu la 28 mai 1876 – SJAN Iași, Fondul Revizoratului Școlar, dosar nr. 84, f. 45^{f-v}

București, 28 mai 1876

România

Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice

Diviziunea Școalelor, Nr. 4503

Domnule Revizor,

Fiindcă Dl. Teodor Cateliu, recunoscut de învățător provizoriu al școlii din cătunul Goești, pl. Cârligătura, jud. Iași, după cum comunicați prin raportul nr. 241¹⁷, a renunțat de a ocupa acest post, scrisul auzind pe consiliul permanent al Instrucțiunii, vă face cunoscut

că Dl. Cateliu se consideră demisionat și în locu-i se recunoaște din nou ca suplinitor Dl. Grigore Celsus până la rezultatul concursului¹⁸ ce s-a publicat, conform art. 372 din Legea Instrucțiunii Publice ziua de 15 august viitor, când veți convoca comisiunea cerută de lege și veți proceda la ținerea concursului, dacă însă nu vi se vor prezenta ca aspiranți pentru postul în chestiune, elevi normaliști, care sunt dispensați de proba concursului, conform legei.

Aspiranții, spre a putea fi admiși la concurs, trebuie să probeze că îndeplinesc cerințele art. 367 din lege; că sunt născuți români sau naturalizați, și, în fine, că au tras sorți pentru armata permanentă dacă vor fi ajuns etatea de 21 ani.

Materiile concursului l[ei] veți comunica Ministerului imediat după obținerea lui, notând în dreptul fiecărui aspirant pe lângă notele meritate și studiile făcute de dânsul.

Ministru,

D. Ghidionescu

Capul diviziunii

[urmează semnătura acestuia]

Dlui Revizor școlar al județ[elor] Iași și Vaslui, la Iași

Pe prima pagină a documentului, Eminescu a notat, în partea stângă, la mijlocul paginii:

No. 331

- ¹ C. Ungureanu, *M. Eminescu – pedagog național. Acte și documente*, extras din „Vremea școlii”, Iași, nr. 11-12, 1934.
- ² Mircea Ștefan, *Mihai Eminescu – revizor școlar*, Editura de stat didactică și pedagogică, București, 1956.
- ³ Mihai Eminescu, *Scrisori pedagogice*, ediție critică de Mihai Bordeianu și Petru Vladcovschi, Editura Junimea, Iași, 1977.
- ⁴ *Eminescu în documente de familie. Documente literare*, ediție de Gh. Ungureanu, Editura Minerva, București, 1977.
- ⁵ Mihai Eminescu, *Opere*. vol. XVI. *Corespondență. Documentar*, cu reproduceri după manuscrise și documente, volum coordonat de Dimitrie Vatamaniuc, Editura Academiei, București, 1989.
- ⁶ Traian Șuteu, *Mihai Eminescu, revizor școlar*, extras din „Revista generală a învățământului”, anul XXIII, nr. 5-6, mai-iunie 1935; Stanciu Stoian, *Despre Eminescu pedagog*, în „Studii. Revistă de istorie și filosofie”, anul IV, ianuarie-martie 1951, p. 168-169; Nicolae Ciachir, *M. Eminescu – revizor școlar*, în „Manuscriptum”, anul XI, nr. 3 (40)/1980, p. 141-142; Adrian Neculau, *Eminescu-pedagog*, în „Cronica”, anul XXIV, nr. 20 (1216), 19 mai 1989, p. 1-2; vezi și partea a doua a acestui interesant eseu, tipărită în aceeași publicație, anul XXIV, nr. 21 (1217), 26 mai 1989, p. 6; Liviu Papuc, *Eminescu revizor*, în „Convorbiri literare”, anul CXXXIII, serie nouă, ianuarie 2000, nr. 1 (49), p. 46; Ionel Savitescu, *Mihai Eminescu – bibliotecar și revizor școlar*, în „Cronica”, nr. 8, august 2000, p. 10.
- ⁷ Dintre actele editate aici, cel cu nr. XXVIII cuprinde cea mai vastă însemnare realizată de Eminescu pe vreunul din documentele de față.
- ⁸ În acest loc, pagina este deteriorată. Dimitrie Vatamaniuc a întregit partea lipsă prin termenul *statul*. Am optat pentru *ordinul*, mai potrivit contextului și în acord cu literele vizibile din finalul cuvântului.
- ⁹ Eroare a învățătorului V.P. Suceveanu. Corect este *Branștea*.
- ¹⁰ Acest rând a fost tăiat ulterior de către Mihai Eminescu.
- ¹¹ Documentul a fost de curând publicat (vezi Iulian Marcel Ciubotaru, *Contribuții la activitatea de revizor școlar a lui Mihai Eminescu*, în „Dacia literară”, nr. 5-6, 2013, p. 20-21).
- ¹² Documentul a fost de curând publicat (*ibidem*, p. 21-22).
- ¹³ Identificarea s-a făcut pe baza ștampilei oficiului poștei locale.
- ¹⁴ Din păcate, ștampila oficiului poștal (aplicată pe document în partea stângă sus) fiind puțin lizibilă, nu se mai poate citi numele localității unde N. Popovici funcționa ca învățător.
- ¹⁵ Needitată, nefacsimilată.
- ¹⁶ Textul a fost editat de Dimitrie Vatamaniuc, în Mihai Eminescu, *Opere*. XVI, p. 711. Editorul a folosit însă, cel mai probabil, o copie realizată după acest act, întrucât reproduce textul după un document păstrat la Arhivele Statului din București, Fond MCIP, dos. 3188/1876, f. 108.
- ¹⁷ Raportul nr. 241 a fost publicat de Dimitrie Vatamaniuc, în Mihai Eminescu, *Opere*. XVI, p. 174-175. Răspunsul ministrului nu apare facsimilat.
- ¹⁸ Partea de început a acestui ordin, până la prezenta notă, a fost editată de Dimitrie Vatamaniuc, în Mihai Eminescu, *Opere*. XVI, p. 720.

Adrian TUDURACHI

Înainte de invenția „poporului”: reprezentarea corpului social ca „multitudine” la Heliade-Rădulescu

Posibilitatea de a deschide în prezent o discuție în jurul conceptului de „multitudine” în textele lui Heliade-Rădulescu se datorează unei circumstanțe favorabile. Ceea ce de obicei nu se mărturisește. Există un mit pozitivist încă puternic care ne prezintă cunoașterea științifică drept un rezultat al necesității: ajungi să discuți o temă în măsura în care ea e cerută de un anume stadiu al bibliografiei în domeniu, în virtutea unei logici a epuizării câmpului. În realitate, ca în toate celelalte lucruri ale vieții, cunoașterea e supusă accidentelor și ocaziilor. Există idei, concepte sau chiar sintagme care devin lizibile într-o conjunctură particulară, uneori la mare distanță în timp. În ceea ce privește conceptul de „multitudine”, ocazia o reprezintă interesul pe care filosofia politică l-a arătat după 2000. Există o revistă *Multitudes* fondată în 2000, un eseu celebru al lui Paolo Virno se cheamă *Gramatica multitudinii. Pentru o analiză a formelor de viață contemporane* (2001), iar Antonio Negri și Michael Hardt au conceput continuarea influenței lor cărți din 2000, *Imperiul*, printr-un text intitulat *Multitudinea: război și democrație în epoca imperiului* (2004).

Contextul care a determinat această conceptualizare e un aspect particular al globalizării: decuplarea politicii de elitele naționale, delegarea tacită a autorității spre o rețea de guvernare care scapă vechilor cadre de suveranitate și reprezentare implicate

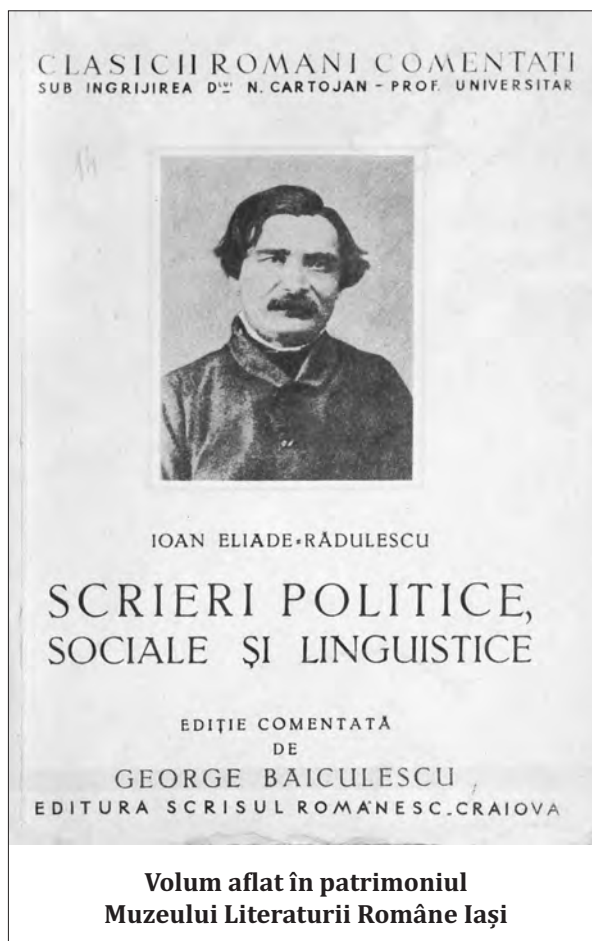
de statul național. Altfel spus, un fenomen de globalizare a puterii. Multitudinea reprezintă reversul social al acestei stări de lucruri. E un tip de reprezentare minimalistă a corpului social redus la suma simplă a membrilor săi și obținut prin sustragerea cadrelor identității naționale. Dacă pentru structura puterii contemporane nu mai contează elitele alese pe baza unui mecanism de reprezentare (națională sau etnică) de ce societatea să continue să se alcătuiască în funcție de asemenea mecanisme de reprezentare? Dacă națiunea nu mai e relevantă pentru guvernare, de ce ar fi relevantă pentru viața socială a individului? Cum spun Antonio Negri și Michael Hardt – „multitudinea crește odată cu imperiul”¹. Ea e creată în același timp de devalorizarea politică a națiunii și de posibilitățile multiple de circulație virtuală sau reală pe care le creează economia și guvernanta globalizată: turism, fluxuri migraționiste, cosmopolitism, rețele de socializare. În toate aceste circumstanțe ceea ce se mobilizează e o simplă aglomerare de indivizi diferiți care se întâlnesc, formează comunități provizorii – cum sunt grupurile pe yahoo sau facebook – însă fără să mai transfere spre aceste comunități prerogativele de reprezentare politică a propriei individualități, fără să renunțe la a fi simple persoane particulare neînsușibile.

Rolul acestei reprezentări în reflecția contempo-

rană asupra unei democrații postnaționale e evident. Întrebarea e la ce ne servește într-un demers istoric, în cazul gândirii lui Heliade-Rădulescu. În mod curent, a pleca de la o asemenea conceptualizare înapoi spre ideologia politică a romantismului s-ar numi anacronism sau, mai rău, protocronism – situația în care o gândire extrem contemporană e proiectată asupra unor contexte istorice depășite și eventual e transformată într-o anticipare, adesea neverosimilă. Ce aplicabilitate poate să aibă o reflecție generată de contextul globalizant al secolului XXI la contextul naționalist al secolului al XIX-lea, de urgență a entităților statale? Numai că aici avem de-a face cu o reflecție foarte modernă care apelează intenționat la mijloace premoderne. În acest caz, filosofia politică vrea să fie anacronică. Reperle multitudinii sunt gânditori de secolul XVI și XVII, mai exact trei – Machiavelli, Spinoza, Hobbes². Ceea ce se caută în opera lor e tocmai elementaritatea conceptului, simplitatea lui, primitivismul reprezentării sociale. Machiavelli vorbește despre multitudine pentru că din perspectiva anului 1513 mulțimea nu e în fața guvernanților decât atât, suma indivizilor care o compun. Mulțimea nu are conștiință națională, nu are tradiții inventate – adică e o realitate de dinainte de comunitățile naționale „imagine”, cum le-a numit Benedict Anderson. Altfel spus, ca să înțelegem societatea contemporană care tocmai s-a emancipat de identitatea națională ar trebui să revenim la filosofii care nu descoperiseră încă identitatea națională; pentru care corpul social era constituit doar din poftel, pasiunile și posibilitățile indivizilor luați ca singularități.

*

E greu de probat existența unei lecturi sistematice a lui Heliade-Rădulescu din opera celor trei gânditori. Numele lui Spinoza, Machiavelli și Hobbes apar o singură dată, în proiectul de bibliotecă universală împrumutat de la Aimé Martin³. Evident, „multitudinea” nu e un concept filtrat de filosofia timpului, ci un loc comun preluat ca un decalc din franceză. Cel mai frecvent apare în sintagme fixe în care importul se simte ușor: „multitudinea vilă” sau „coteria multitudinii”. E un neologism cu aer de barbarism care denumește

mulțimea. În manuscrisele pe care Aurel Sasu le-a publicat sub titlul de *Istoria literaturii*, scrise în jurul lui 1844-1848 și care trebuiau să constituie conținutul unui curs, în cea mai mare parte obținut prin prelucrarea unor surse străine, termenul figurează în contexte în care e vorba de abilitatea oamenilor politici de a păcăli masele („amețesc multitudinile oarbe”) sau de capacitatea artiștilor de a crea senzația falsă a notorietății („bietul vulg sau vila multitudine îi crede oameni mari”)⁴. Nu e, în mod evident, o noțiune pozitivă. Heliade-Rădulescu tratează cu neîncredere asocierea primitivă a indivizilor, subliniind, în mod previzibil, ignoranța lor. Termenul rezistă totuși în vocabularul criticului și se regăsește în textele târzii de după exil, din jurul lui 1860-1864. Într-un context în care e vorba de consultarea corpului social (Heliade-Rădulescu vizează multe consultări publice din Țările române după 1859: Unirea, forma de guvernământ, reformele lui Cuza etc.) „multitudinea” apare insistent pentru a denumi incompetența maseselor. Criticul vorbește despre „multitudini care nu știu ce să dorească”⁵, sau, într-un context și mai explicit: „făcură apel la multitudini, la toți câți nu știa nici ce este justiția sau dreptatea, ca să-și dea acele populațe votul sau părerea”⁶.

Până aici reflecția lui Heliade-Rădulescu nu diferă fundamental de aceea a contemporanilor săi. Toți pașoptiștii pleacă în acțiunea de reformare a Țărilor Române de la ideea unui corp social dezagregat. Nicolae Bălcescu vorbea de pildă despre lipsa de coeziune socială a „lucrătorilor” și „arendașilor” care compuneau societatea românească istorică. Individualiști, rispitori, nelegați de pământ sau de

avere, „lucrătorii și țăranii arendași sunt un element de slăbiciune și de dezordine”⁷. Diferența o face modul de soluționare a acestei stări anomice a comunității naționale și mai ales reprezentarea progresului social. Pașoptiștii vor căuta prin noțiunea „poporului” să denumească o agregare radicală, revoluționară a corpului social, să ofere societății mijloace prin care aceasta să își realizeze unitatea. Ca să rămân la același exemplu pe care l-am evocat deja, cel al lui Nicolae Bălcescu, el prevede înlocuirea masei de lucrători cu o masă de proprietari care are tocmai un efect de unificare și „strângere a patriei”. „Poporul” urmează să opereze o conversie radicală a unui corp social alcătuit din multiple voințe divergente într-un corp social care se exprimă printr-o singură voință. Heliade-Rădulescu caută însă altceva – nu o suprimare a multitudinii, ci o educare a ei: „Cu toate aceste încercări și machinațiuni diabolice, după ce tiranul și oligarhii se conving că timpul nu stă, ci pasă și tot pasă înainte și multitudinile încep a se lumina și a-și cunoaște erorile, că încep a avea conștiință de sine și de drepturile lor la vot, atunci încep a cede”⁸. În vreme ce „poporul” reprezintă soluția de ruptură, Heliade-Rădulescu alege o soluție de continuitate, care prelungește condiția multitudinii pe un alt palier de acțiune socială. Ceea ce își imaginează e o societate românească ideală bazată pe număr, ca expresie a multiplicității ireductibile: „unirea, spune el, este ca orice număr nemărginit. Când zicem unire între două, trei, patru, cinci... milioane de români înțelegem o legătură strânsă între atâția români, iar nu un singur român”⁹.

Efortul lui de gândire politică se va concentra ast-

fel într-o direcție negativă: să împiedice transferul de prerogative dinspre individ spre puterea politică, să blocheze mecanismul de reprezentare și unificare presupus de statul național. Altfel spus, să conserve cât de multă putere la nivelul existenței particulare a individului singular. Există în *Echilibrul între antiteze* un miniproiect de Constituție care ne arată modalitatea concretă de realizare a unei asemenea idei. În locul unui proces prin care voința individului e transferată prin alegeri spre un corp centralizat al guvernării, parlament sau monarh, Heliade-Rădulescu imaginează un proces invers de garantare a autonomiei locale pe cât mai multe paliere administrative. În taxonomia entităților administrativ-teritoriale pe care o face nu există nicio formă subordonată: cetatea e liberă (prin cetate înțelege comuna sau satul), plasa e liberă, regiunea e liberă¹⁰. Dreptul elementar al acestor entități, care exprimă „libertatea” lor, e posibilitatea de a întreține armată. „Precum sătenii se nasc coloni militari, asemenea toți cetățenii capitalelor, urbelor sau cetăților sunt de drept și de datorie înscriși sau înrolați în gărzile municipale”¹¹. Spus scurt, în lumea lui Heliade-Rădulescu satele sunt militarizate. Singura posibilitate de a ține toată această pluralitate într-o unică țară e confederația. Însă chiar și aici Heliade-Rădulescu imaginează un mecanism care să conserve puterea la nivelul celor mai mici entități administrative: un sistem de confederații suprapuse. Un județ e o confederație de cetăți sau comune, o regiune e o confederație de județe, o țară e o confederație de regiuni. În acest fel, România nu va fi confederația câtorva cantoane ca Elveția, ci a sutelor

și miilor de localități rurale.

Evident, acest tip fantast de organizare politică nu are corespondent în sistemele democratice contemporane. Într-un text din aceeași epocă, *Instituțiunile României*, Heliade-Rădulescu încearcă să justifice o organizare socială bazată pe pluralitate pe baza unor reflecții istorice, în cea mai mare parte fictive, care prezintă un așa-zis model al instituțiilor vechi românești, rămase de la „Negru Vodă”. Ideea e relativ simplă. Puțin după retragerea romanilor din Dacia s-ar fi produs o reformă a sistemului politic. Modelele de guvernare pe care le impuseseră ocupanții, imperiul și republica, au fost abandonate pentru că în locul lor să fie adoptată o structură socială de inspirație creștină. Acest model ar fi influențat principalele instituții statale românești din evul mediu, ar fi supraviețuit de-a lungul secolelor în diverse obiceiuri de la sat, și mai ales – crede Heliade-Rădulescu – pe el s-ar putea întemeia viitoarea societate românească. Opoziția pe care se sprijină această mistificare istorică e aceea dintre instituțiile care oprimă individualitatea și cele care o ocrotesc. Imperiul și republica (le plasează în aceeași categorie) restrâng libertatea subiectului politic, plasându-l într-o masă socială indistinctă sub autoritatea unei persoane sau a mai multora. Regimul democratic nu e din acest punct de vedere decât „sclavia individului la mai mulți tirani”¹². De fapt, ideea care îi permite lui Heliade-Rădulescu să aglutineze regimuri politice atât de diferite e tratarea gregară a ființei umane. Atât imperiul cât și republica reduc subiectul politic la o masă socială indistinctă. Prin contrast, creștinismul

apare ca o reacție la constrângerea autorității de stat, „sacralizând” individul. E singurul model care permite conceperea societății ca „aglomerație”, cu vocație plurală: „Dacă după doctrinele sau credințele cristiane tot individul izolat era sacru și autonom, cu voia și libertatea sa proprie, neviolată de nimeni, cu atâta mai vârtos individul moral sau colectiv devenea și mai sacru: o ecclesie sau o aglomerație de o mie de invide sacre era de o mie de ori mai sacră”¹³. Concret, Heliade-Rădulescu se referă la organizarea monahală. Creștinismul nu înseamnă pentru el doar o doctrină și un set de valori morale, ci mai ales un model administrativ, arhetipul unei comunități care nu aglutinează indivizii într-o masă: „Ecclesia, despre care se va vorbi mai jos, era o perfecție de societate ce nu mai făcea pe nimeni a regreta nici republica, nici democrația. Cenobiul mai târziu făcea să ajungă frăția până la traiul în comun”¹⁴. Puțin mai încolo insistă: „forma instituțiilor noastre [este] forma unei ecclesie sau democrații compuse din mai multe democrații ce sunt județele, și satele și cenobiele”¹⁵. Ceea ce îl interesează e faptul că instituția religioasă a dezvoltat un model de conservare a independenței adaptat microcomunităților monahale, și că e dispusă să garanteze „libertatea” chiar și unui individ, în cadrul unei largi rețele: „a uni individ cu individ, și cetate cu cetate, și popul cu popul, și nație cu nație, după spiritul federativ al ecclesiei”¹⁶.

*

De ce insistă Heliade-Rădulescu, împotriva contemporanilor săi și împotriva bunului simț, să mențină acest corp social dezagregat? Ce oferă „multitudinile educate” în plus față de „popor”? Aș intro-

duce aici un element de reflecție contemporană, cu riscul de a deteritorializa afirmațiile lui Heliade-Rădulescu. „Multitudinea” e în prezent un concept al creativității. Pentru că îl eliberează pe individ de o identitate politică, multitudinea îi dă șansa să își exploreze posibilitățile, să își realizeze simultan latențe multiple. În vreme ce „poporul” e o unitate stabilă, multitudinile sunt mereu în devenire, capabile, cu resurse de dezvoltare¹⁷. De aceea, multitudinea nu ține numai de o teorie politică, ci și de o teorie economică: denumește un mod de producție a valorii legat de murcile eterogene, prin activități multiple și necoordonate. Una dintre ideile centrale propuse de reflecția asupra multitudinii a fost utilizarea timpului liber ca timp productiv¹⁸. Pentru că timpul liber e acel timp în care individul își explorează tendințele plurale și divergente, în care își permite să asume mai multe roluri – să scrie pe blog, să întrețină activitatea pe rețelele de socializare, să se implice în voluntariat etc. „Multitudinea” este pentru noi una dintre modalitățile foarte importante de a posibila acțiunea umană, de a face dintr-o populație automatizată, cu ritmuri mecanice, o masă de singularități capabile, creatoare de valori.

Se poate înțelege de aici care e rolul unei problematizări a multitudinii atât de insistente la Heliade-Rădulescu. Cel care s-a prevalat de misiunea lui de „părinte al literaturii române” a fost preocupat până la capătul vieții de identificarea unei populații capabile să facă literatură, într-o cultură fără tradiții literare. Din acest punct de vedere, „multitudinile” sunt corpul creator al țării, masa socială care urmează să producă literatura și valorile spirituale. Ceea ce se

pierde prin unificarea societății într-o singură voință e tocmai ceea ce ține de o economie a latențelor creatoare. De aceea, Heliade-Rădulescu le va reproșa contemporanilor săi că amenință existența „inteligențelor” și a „capacităților”¹⁹. Înțelegem însă și ce s-a întâmplat în acel moment în jocul dintre reprezentările politice și producția literaturii române. Prin descoperirea folclorului și prin succesul rapid pe care l-au avut culegerile de poezie populară, „poporul” a fost legitimat ca instanță creatoare, care cum știm e colectivă, anonimă și mai ales unitară. Nu a existat în epoca lui Heliade-Rădulescu – și sub îndrumarea lui Heliade-Rădulescu – niciun succes public comparabil, în măsură să justifice perspectiva „multitudinii” asupra capacităților de creație. Mai târziu, revenirea la un model al creativității individuale odată cu Maiorescu și cu Junimea se va face în opoziție cu „poporul”, printr-o reprezentare a clasei scriitoricești ca elită. Astfel, individualitatea capabilă a rămas să se afirme la noi ca minoritate tocmai pentru că perspectiva lui Heliade-Rădulescu a unei individualități creatoare distribuite uniform în corpul social a fost compromisă de propriul ei ridicol.

Aș insista în final, asupra importanței unei asemenea arheologii/filologii a reprezentării politice. Pentru că dacă Heliade-Rădulescu nu a reușit să își impună perspectiva nu înseamnă că ea era lipsită de consecințe. Între cele trei cursuri de la Collège de France date de Roland Barthes la sfârșitul anilor '70 s-a numărat și unul dedicat comunității văzute din perspectiva literaturii, intitulat *Comment vivre ensemble*²⁰. În centrul acestei reflecții stă cenobitismul.

Ca și Heliade-Rădulescu, și autorul *Mitologiilor* încearcă să gândească o societate care să ofere ordine și în același timp să ocrotească conduitele subiective. Și Barthes – antimodernul – caută o ieșire din democrație și din logica ei de masă. Sau, mai precis, încearcă să amenajeze în prezența inevitabilă a democrației un spațiu protejat pentru exprimarea unei individualități ireductibile. Acesta e sensul interogației din titlu: cum se poate gândi o comunitate a egalilor fără să se sacrifice formula particulară a fiecăruia dintre membrii ei?

O asemenea reflecție politică a devenit în epoca noastră esențială pentru definirea rolului social al studiilor literare. Una dintre misiunile foarte importante pe care literatura le asumă în prezent e tocmai definirea practicilor literare ca sursă a individuațiilor și posibilizărilor: prin scris sau citit, privite nu ca privilegii ale unei elite artistice, ci ca practici universale, literatura pune la dispoziția tuturor membrilor societății mijloace prin care aceștia să își illustreze diferențele și singularitatea. De aceea, teoria multitudinii face parte din bagajul reflecției literare contemporane²¹. Nu spun că avem ceva de învățat de la Heliade-Rădulescu, nici că prin preocuparea pentru „multitudine” a anticipat ceva. Faptul că se întâlnește cu Barthes în interesul pentru cenobitism nu e mai mult decât o coincidență; iar ideile sale despre „multitudine” erau conținute fără rest în posibilitățile ideologice ale timpului său. Însă rămâne o tradiție laterală semnificativă prin răspunsurile pe care le-a dat – la întrebări care într-un fel sau altul ne frământă și pe noi.

1. Antonio Negri, Michael Hardt, *Multitude, War and Democracy in the Age of Empire*, The Penguin Press, New-York, 2004, p. 16.
2. Textele invocate sunt următoarele: Machiavelli, *Discursurile asupra primei decade a lui Tit Liviu* (1513), Spinoza, *Tratatul politic*, Hobbes, *De cive* (1642).
3. D. Popovici, *Ideologia literară a lui I. Heliade-Rădulescu*, Cartea Românească, București, 1935, p. 176-192.
4. I. Heliade-Rădulescu, *Critica literară*, ediție îngrijită de Aurel Sasu, Minerva, București, 1979, p. 12, 15 etc. Sunt ocurențe numeroase, provenite probabil direct din traducerea surselor franceze.
5. I. Heliade-Rădulescu, *Opere. II. Istoria critică universală. Biblicele. Echilibru între antiteze*, ediție îngrijită de Mircea Angheliescu, Univers Enciclopedic, București, 2002, p. 602.
6. *Ibidem*, p. 606.
7. Nicolae Bălcescu, *Opere. I. Partea întâi. Scrieri istorice, politice și economice*, ediție îngrijită de G. Zane, Fundația pentru Literatură și Artă, București, 1940, p. 273.
8. I. Heliade-Rădulescu, *Opere. II, ed. cit.*, p. 608.
9. *Ibidem*, p. 684.
10. *Ibidem*, p. 677-683.
11. *Ibidem*, p. 681.
12. *Ibidem*, p. 628.
13. *Ibidem*, p. 629.
14. *Ibidem*, p. 628.
15. *Ibidem*, p. 652.
16. *Ibidem*, p. 657.
17. Adelino Zanini, *Postfordist Lexicon. Entry on Multitude*, tradus de Arianna Bove, <http://www.generation-online.org/t/tplmultitude.htm>, consultat în 22 mai 2015.
18. Anselm Jappe, *Aventurile mărfii. Pentru o nouă critică a valorii*, traducere Alex Cistelean, Tact, Cluj-Napoca, 2014, p. 239-244.
19. I. Heliade-Rădulescu, *Opere. II, ed. cit.*, p. 687.
20. Roland Barthes, *Comment vivre ensemble. Cours et séminaires au Collège de France (1976-1977)*, ediție îngrijită de Claude Coste, Seuil/IMEC, 2002.
21. Putem invoca aici frecvența citare în studiile literare contemporane a demonstrației lui Giorgio Agamben din *La communauté qui vient. Théorie de la singularité quelconque* (Seuil, 1990) sau a ideilor lui Paolo Virno (esențiale pentru Yves Citton în articularea mizelor actualizante ale literaturii: *Lire, interpréter, actualiser*, Amsterdam, 2007).

Mircea COLOȘENCO

Primele sonete românești tipărite în presă

I

Sonetul, una din creațiile literare de formă fixă din poezia lumii (catren, distih, gazel, glossa, pantum, ritornela, sextina, terțina, triolet), a apărut tipărit, în literatura română, în primele două publicații periodice de limbă națională din principatele Țara Românească și Moldova, în luna iunie 1829. Este vorba de periodicele: „Curierul românesc” (8/ 20 aprilie 1829 – 19 aprilie/ 1 mai 1848, seria I; 29 noiembrie/ 11 decembrie – 13/ 25 decembrie 1859, seria a II-a), editat în București de Ion Heliade Rădulescu, și „Albina românească” (1/ 13 iunie 1829 - 24 noiembrie/ 6 decembrie 1858), editată în Iași de Gheorghe Asachi.

Cu timpul, acestor publicații periodice le-au urmat altele douăzeci în Iași, iar douăzeci și șapte, în București, precum și în unele localități urbane din provincie: Galați (2), Brăila (3), Craiova (2), Buzău (1), până la mijlocul secolului al XIX-lea, numărul lor ridicându-se la peste șaptezeci de titluri, cele mai multe în limba națională, iar câteva și în alte limbi: franceză (3), germană (2), greacă (4), italiană (1), maghiară (2).

Și în celelalte provincii istorice românești (Transilvania, Bucovina, Basarabia) au apărut publicații periodice, în orașele: Cernăuți (2), Sibiu (3), Brașov (6), Blaj (3), precum și în capitalele europene Budapesta (3), Paris (1).

Doar două dintre toate aceste periodice de început de secol au fost cu specific literar – „Curierul de

ambe-sexe” (București, 1836-1847) și „Dacia literară” (Iași, 1840) –, celelalte fiind eteroclite (politice – administrative – religioase – juridice etc.), cu suplimente literare separat (4) ori incluse în corpul periodicului.

De menționat faptul că, după apariția primelor două sonete, în anul 1829, de abia la zece ani și mai bine sonetul a fost să fie prezent în mod frecvent, atât în presă, cât și în volume.

II

Dăm mai jos lista sonetelor apărute în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cu precizarea perioadelor care le-au găzduit:

- **Pace** de Iancu Văcărescu, în „Curierul românesc”, București, I, 17/ 6 iunie 1829, p. 67-68; reluat cu titlul **Sonet pentru pace**, în „Albina românească”.
- **Sonet de gratulație pentru Anul Nou** (autor anonim), în „Curierul românesc”, București, I, 76, 30 decembrie 1829, p. 319;
- **Palladiul moldovenilor** (autor anonim), în „Alăuta românească”, Iași, II, 1838, p. 22-23;
- **Sonet, XX, 2** de Timotei Cipariu, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, Brașov, I, 19, 5 noiembrie 1838, p. 145; reluare în „Tribuna poporului”, Arad, nr. 13, 1903, p. 1350;
- **Sonet** de Al. Pelimon, în „Universul”, București, I, 14, 7 octombrie 1845, p. 52;
- **Sonet** de Al. Pelimon, în „Universul”, București,

I, 15, 14 octombrie 1845, p. 60;

• **Sonet.** Primadonei C. de Holossy, de I. Catina, în „Curierul românesc”, București, XVII, 76, 22 octombrie 1845, p. 306;

• **Un sonet urât pentru o femeie frumoasă** de I. Catina, în „Curierul românesc”, București, XVIII, 1846, p. 260;

• **Lui Liszt** de Gheorghe Asachi, în „Albina românească”, Iași, XIX, ianuarie 1847, p. 18;

• **Sonet** de Gheorghe Asachi, în „Albina românească”, Iași, XIX, ianuarie 1847, p. 18;

• **Sonet.** Lui P... F.../ **semnat:**/ Incognita, „Albina românească”, Iași, XIX, 17, 27 februarie 1847, p. 65;

• **Moartea lui Iisus** (autor anonim), în „Albina românească”, Iași, XIX, 1847, p. 89;

• **Sonet liberal** de N. Capeleanu, în „Universul”, București, III, 1845, p. 31;

• **Sonet** (autor anonim), în „Bucovina”, Cernăuți, II, 1 aprilie 1849, p. 43.

III

Reproducem trei dintre sonetele care nu au fost în atenția vreunui antologator de poezie specială și încă pusă în circulație:

Palladiul moldovenilor

pentru zioa aniversală a inagorației Academiei

Mihăilene

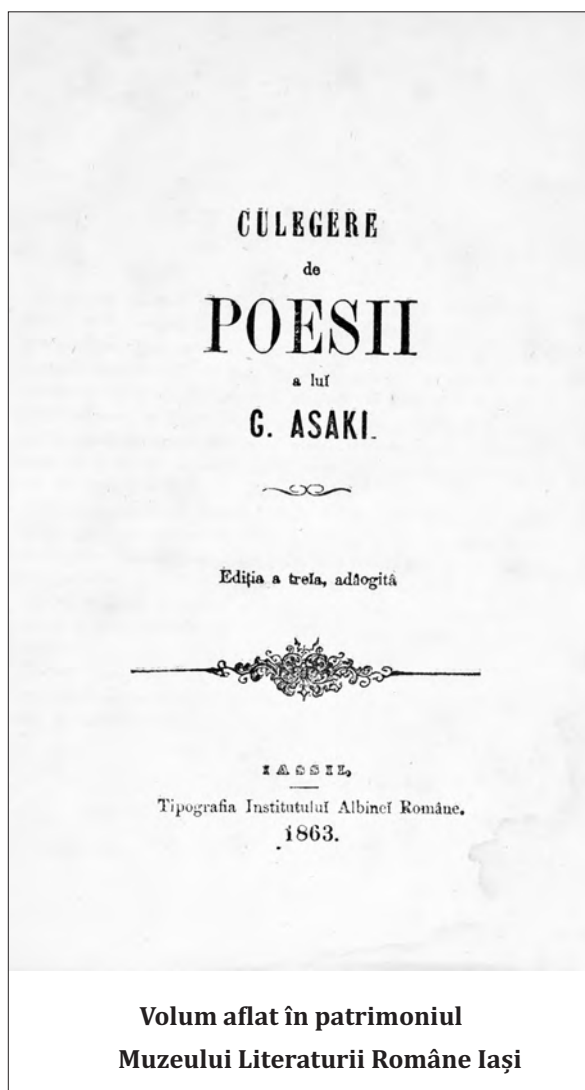
serbată în 3 mai 1838

Sonnetu (autor anonim)

*Dacă Troia'n a ei ziduri Palladiul ar fi păstrat
Care Joe din Olimpu au trimes spre a ei ferire,*

*A lui Priamos domnie în putere și'nflorire
Teafără'ntre mii primejdii pe temeiori ar fi stat.*

*Nici a Grecilor mii vase, ce vărsa foc și peire,
Nu Ulis prea înțeleptul, cu ghibacea uneltire,
Ilion ș'a sale temple în țărân'ar fi surpat.*

RECONSTITUIRI CULTURALE

---

*Un asemenea nalt scopos nației mântuitor,
Reglementul ca Palladiu pe Academia au urzit.
Ca să fie de virtute și științe viu izvor.*

*Că Moldovei buna pronie Ferice au merit:
Se cânt zelul și credința vor păstra acest odor,
E scutirea a doi luceferi de la Nord și Răsărit.
(„Alăuta românească”, Iassi, 15 iulie 1838)*

(NOTĂ. Palladium însemna la Elini o statuă a zânei Pallas adică a Înțelepciunii, pre care ar fi trimes-o din cer Zănul Joe și despre care, așăzată apoi la Troea în un templu, au prezis oracolul cum că cetatea Troea va fi nebiruită pe cât va păstra acel palladiu. Anticii și acii de astiz însemează prin acest cuvânt oarecare obiecturi căror imperiile seau politicile sânt datoare cu alor trai și fericire).

Sonet de Al. Pelimon

*Lumină zâmbitoare ca steaoa luminoasă
Ce face vălul noptii să piară'ntunecat,
Din ceruri, în Zeire, în Tot armonioasă,
Și'n legea fericirei credința a fondat!*

*Coboară-te ș'acilea pe raza-ți scânteioasă,
S'aprinzi aceste inimi ce'ntr'una s-au legat;
Unirea și dreptatea, trufia glorioasă,
Precum străbunii noștri în Roma au purtat!*

*Și dreapta legiuire, cu crucea înarmată,
În secolii să se ție ca'n marmura săpată,
La culmea strălucirei în sacrul monument.*

*Supt acvilă o carte românilor le scrie:
„Credința și iubirea, deviza noastră fie”
Când trăsnetul s'arată!... cu dreptul reglement!...
(„Universul”, București, I, 13, 1 oct. 1845)*

Sonet (autor anonim) D-ei C. L.

*Și tu ești femeie! ești pază senină,
Capriț al naturei, ființă divină,
Buchet de frumuseță, calis de venin.*

*Ești balsam ce'n pripă durerea alină,
Ești tresnet ce sfarmă al omului sin,
Ești idol și lumea de tine e plină,
Mister ești în totul, plăcere și chin!*

*Când inima'ți ferbe de ură, mânie,
Sau când ea se bate de-un straniu amor,
Al meu suflet singur nimică nu știe.*

*Dar vai! gelosia, femeie mă face
Să'ți zic că ești: demon ș-aș vra ca să mor!
Dar sara când vine ești înger de pace!*

+ (17 Sentem. 1848)

(„Bucovina”, Cernăuți, 8, 1 aprilie 1849)

În pofida tuturor vicisitudinilor naturale/ sociale/ politice, care s-au abătut peste românii din Principate și din afara lor, ceea ce i-a unit a fost iubirea de neam și limbă, iar poeziile acestea sunt, desigur, o dovadă pentru perioada la care am făcut referință: prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Cosmin PÂRGHIE

Ilarie Voronca despre Lucian Blaga

Sub acest titlu atât de sugestiv, Ilarie Voronca publică în 1935, în celebrul hebdomadur francez *L'Européen*, un eseu despre Lucian Blaga¹. Cum bine se știe, Blaga a fost foarte apreciat de critica literară românească. Să ne aducem numai aminte, cu un an înainte, la noi, în revista „Gîndirea” apăreau câteva studii despre Blaga, semnate de nume mari precum Tudor Vianu, Emil Cioran, Vasile Băncilă, Nichifor Crainic ș.a.m.d., studii ce alcătuiau numărul 8, unul omagial. După cum ne confirmă și D. Micu, aceste studii „fără a utiliza, de regulă, un ton exultant, extatic, asemeni celui din articolele consacrate lui Crainic, paginile din „Gîndirea” despre Blaga – exegeze pertinente în majoritate, redactate într-un stil adecvat – conțin, totuși, nu o dată elogii superlative și niciun colaborator al revistei, în afară – postum – de Gib I. Mihăescu², n-a recoltat din partea colegilor de grupare asemenea calificative”³ (p. 365).

Ne punem întrebarea următoare: este întâmplător acest eseu acum publicat, când poetul francez începe să cultive deja în poezia lui acea lirică „pmanimistă”⁴? Întrucât, „Un poète roumain d'aujourd'hui: Lucian Blaga” se termină cu un poem din Blaga și nu orice poem, căci este vorba de „Tristețe metafizică” pe care Voronca îl consideră „poème représentatif”, și care pare să fie tradus în franceză de către însuși Voronca, cu toate că acest lucru nu se precizează. Iată poemul în românește: „În porturi

deschise spre taina marilor ape/ am cântat cu pescari,
umbre înalte pe maluri,/ visând corăbii încărcate/
de miracol străin./ Alături de lucrătorii încinși în zale
cănite/ am ridicat poduri de oțel/ peste râuri albe,
peste zborul pasărei curate,/ peste păduri adânci,/ și
orice pod se arcuia/ trecându-ne parcă pe un tărâm
de legendă cu el./ Am zăbovit îndelung între stânci/
lângă sfinți bătrâni ca ghicitorile țării,/ și-am așteptat
să se deschidă/ o fereastră de scăpare/ prin puternice
spații de seară./ Cu toți și cu toate/ m-am zvârcolit
pe drumuri, pe țarmuri,/ între mașini și-n biserici.
Lângă fântâni fără fund/ mi-am deschis ochiul
cunoașterii./ M-am rugat cu muncitorii în zdrențe,
am visat lângă oi cu ciobanii/ și-am așteptat
în prăpăstii cu sfinții./ Acum mă aplec în lumină/
și plâng în târziile rămășițe/ ale stelei pe care umblăm.
Cu toată creatura/mi-am ridicat în vânturi rănilor
și-am așteptat: oh, nici o minune nu se-implinește.
Nu se-implinește, nu se-implinește!/ Și totuși
cu cuvinte simple ca ale noastre/ s-au făcut lumea,
stihiiile, ziua și focul./ Cu picioare ca ale noastre/
Isus a umblat peste ape”⁵.

Să ne aducem aminte încă ceva. În volumul *A doua lumină*, Ilarie Voronca mărturisea: „nu cunosc – în afară de 4-5 nume – în nici o parte a lumii, un scriitor care până la sfârșit să nu fi sucombat sub greutatea propriei sale armuri. Și acei 4-5 sunt poeți. Lor le datoroesc dragostea mea pentru poem, pentru transcen-

dentul poemului”⁶. Să se numere oare și Lucian Blaga printre acești 4-5 poeți? Tot în acest volum, Voronca va spune: „Dacă ar fi să aduc aici numai mărturia emoțiunii mele pentru *Privești*, atâtea versuri care, învățate pe dinafară în adolescență ca și acele ale D-lor Bacovia, Arghezi, Ion Minulescu, Adrian Maniu, Ion Pillat, aveau să-mi fie treptele pentru încercarea sintaxei de mai târziu [...]”⁷. De fapt, acestea sunt modelele poetice experimentate de către tânărul Voronca pe perioada formării lui ca poet de expresie românească. Odată cu renunțarea lui la „imagismul spectaculos de odinioară”⁸, cum spunea Ion Pop, Ilarie Voronca devine poet al umanității, văzându-se printre oameni și sperând să audă pe oameni exclamând „Era dintre-ai noștri”. Se pare că lirica lui Voronca, poetul de expresie franceză, se regăsește oarecum în lirica acestui poem blagian. Așadar, nu cred că greșim spunând că pentru ultima perioadă poetică, și anume cea franceză, Lucian Blaga a fost un model.

Dar să vedem, totuși, ce spune Ilarie Voronca în acest articol despre Lucian Blaga. Încă de la primele rânduri, lui Blaga îi este recunoscută importanța pe care o are în literatura românească. Lucian Blaga „représente l’une des contributions les plus riches de la littérature et de l’esprit roumain contemporain”. Poet, eseist, filozof, dramaturg, la numai 40 de ani, el este deja autorul, spune Voronca, unei opere care poate să facă onoare unei culturi, caracterizată atât prin forța, varietatea cât și prin fecunditatea expresiei sale. De la primele sale volume, Lucian Blaga a dat dovadă de talent și originalitate. Critica s-a pronunțat unanim în a-i recunoaște nu numai talentul viguros, cât să-l considere „l’initiateur d’une forme et d’un

monde poétique nouveau”. Și continuă Voronca exclamând că „il n’y a pas eu jusqu’à M. Lucian Blaga de poète roumain qui n’ait pas subi l’influence prestigieuse du grand romantique Mihai Eminescu, le vrai créateur non seulement de la poésie roumaine moderne, mais, même de la langue poétique et littéraire d’aujourd’hui”. Până și la Tudor Arghezi putem să recunoaștem în opera sa „des traces eminesciennes”. Singurul care a putut să se detașeze de această influență a fost Lucian Blaga, fapt ce marchează un moment important în istoria poeziei românești. Prin urmare, „amoureux de mystère et d’invisible, M. Lucian Blaga n’aurait pu trouver nulle part une nourriture plus appropriée que celle de la poésie métaphysique”. Totuși, ne spune Voronca, „il a su adapter

cet esprit à l'âme et à la sensibilité roumaine”.

În ceea ce privește versurile sale, Ilarie Voronca afirmă că ele „ont une apparence de simplicité”, iar imaginile sale „sont toujours à leur place, tout en étant des plus prégnantes”. Mai mult, „on sent dans tout poème, dans toute œuvre de M. Lucian Blaga, une vie retenue mais sûre et décisive, comme le sang qui poursuit invisible sa course, dans les veines et les artères d'un animal en repos”. De asemenea, „c'est ce langage simple mais âpre qui a montré aux générations qui ont suivi M. Lucian Blaga, et qui ont contribué à l'aspect riche et varié de la nouvelle poésie roumaine, que ce ne sont pas les mots sonores, les rimes riches, les vers satisfaisants aux règles académiques, qui font la force et la vie d'un poème”. Și ca o concluzie la cele spuse: „de toute son œuvre se détache une vision métaphysique, la grande tristesse de l'homme devant les problèmes de la vie et de la mort, la tragédie de la connaissance, le drame de l'homme d'aujourd'hui dénué de mission et d'espoir”.

Cu acest portret făcut de către Ilarie Voronca și cu un poem tradus în limba franceză servind ca mostră a talentului și originalității sale, Lucian Blaga este prezentat publicului străin. Totuși nu e prima dată când se vorbește despre Blaga în afara spațiului românesc. În 1925, în periodicul *Mercure de France*⁹, Pompiliu Păltănea făcea receptarea critică a volumului *Poemele luminii* (1919). Iar în 1929, în hebdomadarul *Les Nouvelles littéraires artistiques et scientifiques*, Marcel Brion îl considera pe Blaga ca fiind „un rénovateur du drame roumain” fiind totodată „reconnaisable aujourd'hui dans tous les domaines de la littérature”¹⁰.

Acestea fiind spuse, ne-am gândit ca pe final să reprodusem poemul blagian tradus în limba franceză, credem noi, de Ilarie Voronca. Având în vedere că pe plan internațional în cadrul disciplinei numită „traductologie” Daniel Gile propunea încă din 1995 „la lecture critique”¹¹ ca instrument mai mult didactic¹², pentru debutanți în prealabil, de analiză a textului tradus raportat la original, cine știe, poate că într-un viitor articol vom face și noi o lectură critică a traducerii textului blagian. În paranteză fie spus, ca să vorbim de „traductologie” și la noi, cum de altfel se tot vorbește, ar trebui să avem o conștiință clară a traducerii, să ne preocupe nu numai ca act în sine dar și ca proces, ca fenomen asupra căruia trebuie în permanență reflectat. Georgiana Lungu Badea a publicat în 2008 un *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii* – un instrument util traducătorului care, pe lângă faptul că traduce și reflectă asupra actului traducerii, simte nevoia să-și traducă în scris propriile lui reflecții teoretice. Avem așadar un dicționar de termeni, ceea ce ne lipsește este o conștiință critică a actului traducerii. La noi sunt puțini cei care au reflectat asupra actului traducerii și mai puțini cei care au făcut lectura critică a traducerii. Poate că pe viitor vom putea nu numai vorbi dar și avea o traductologie, fără ca prin aceasta să se înțeleagă neapărat o știință care te învață cum să traduci. Poftim, o traductologie în accepțiunea lui Antoine Berman de „discours-de-la-traduction”¹³ sau pur și simplu de „discours réflexif”¹⁴, după Abderrazek Bannour. Închid paranteza.

Tristesse Métaphysique

*Dans les ports ouverts aux mystères des
[grandes eaux,
J'ai chanté avec les pêcheurs, ombres hau[tes sur
les rivages,
Et j'ai rêvé aux navires chargés
Des miracles étrangers.
À côté des ouvriers couverts de leur cotte
[de mailles,
J'ai élevé des ponts d'acier,
Au-dessus des forêts profondes.
Et chaque pont s'arc-boutait
Comme s'il nous faisait passer dans un
[royaume de légende.
Je me suis attardé longuement parmi les [rochers
Près des saints tout aussi vieux que les
de[vinettes du pays,
Et j'ai attendu qu'une fenêtre de secours [s'ouvre
Parmi les vigoureux espaces du crépuscule.
Avec tous et avec toute chose
Je me suis tordu sur les routes, sur les ri[vages,
Parmi les machines et dans les églises.
Près des puits immenses
J'ai ouvert l'œil de la connaissance,
J'ai prié avec les travailleurs en guenilles,
J'ai rêvé près des moutons, avec les ber[gers,
Et j'ai attendu au fond des ravins avec [les saints.
A présent, je me penche dans la lumière
Et je pleure dans les restes tardifs
De l'étoile sur laquelle nous marchons
Avec tout être.
J'ai élevé dans les vents mes plaies,
Et j'ai attendu : oh ! Nul miracle ne s'ac[complit*

Non ! Il ne s'accomplit nul miracle

Et cependant avec des paroles simples

[comme les nôtres

*Il a été fait le monde, les éléments, le jour [et le feu
Avec des pieds comme les nôtres
Jésus a marché sur les eaux.*

---

¹ Ilarie Voronca, *Un poète roumain d'aujourd'hui: Lucian Blaga*, în „L'Européen”, vendredi 1er novembre 1935, nr. 306, p. 10.

² Să notăm că, în calitate de traducător, Ilarie Voronca a avut intenția să finalizeze traducerea romanului *Ru-soaica* de Gib. I. Mihăescu în franceză. Chiar el a spus-o undeva: „În toamna aceasta în care voi duce, poate, la bun sfârșit traducerea în franțuzește a misterioasei Ru-soaice a lui Gib. I. Mihăescu” (Ilie Voronca, *A doua lumină*, ediție îngrijită, note și comentarii de Ion Pop, Editura Minerva, București, 1996, p. 275). Din păcate proiectul de traducere a rămas nefinalizat.

³ D. Micu, „*Gîndirea*” și *gîndirismul*, Editura Minerva, București, 1975, p. 364-365.

⁴ Ovid S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, Editura Minerva, București, 1974, p. 419.

⁵ Lucian Blaga, *Poezii*, vol. I, Editura Albatros, Cluj-Napoca, 1980.

⁶ Ilarie Voronca, *A doua lumină*, Editura Minerva, București, 1996, p. 43.

⁷ *Ibidem*, p. 56-57.

⁸ Ilarie Voronca, *Zodiac*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de Ion Pop, Editura Minerva, București, 1992, p. 63.

⁹ Iată ce spunea Pompiliu Paltanea despre volumul *Poe-mele luminii* de Lucian Blaga în „Mercure de France”: „Des pans de notre conscience subliminale, du premier moi, confus et mouvant, qui constitue le fondement mystérieux de l'être, se laissent saisir et extérioriser par des métaphores inattendues, par des analogies, approximations et allusions aussi incertaines que frappantes, empruntées à des ordres très différents, dans une harmonie de paroles se déroulant tantôt avec une vive allégresse, tantôt avec une lente majesté, sur le mode des hymnes barbares et des vieux cantiques” („Mercure de France”, 1er avril - 1er mai 1925, tome CLXXIX).

¹⁰ *Les Nouvelles littéraires artistiques et scientifiques*, 1929, nr. 350, p. 6.

¹¹ Daniel Gile, *La lecture critique en traductologie*, în „Meta”, vol. 40, nr. 1, 1995, p. 5-14.

¹² Lectura critică a traducerii nu trebuie privită doar în sens didactic. Iată, de pildă, Muguraș Constantinescu publică o carte cât se poate de serioasă la una dintre editurile importante din lume, și anume L'Harmattan, carte ce se intitulează pur și simplu *Pour une lecture critique des traductions*. Ne punem următoarea întrebare: să fie vorba *stricto sensu* de un manual, fie el și universitar, unde abordarea didactică predomină? În opinia autoarei: „La lecture critique des traductions se situe tout près de la critique, la prépare et la précède, se tient dans son entourage, sans avoir sa construction solide et ses ambitions d'autorité. Elle permet aussi le plaisir d'explorer le texte traduit, associé au travail d'identifier les stratégies des traducteurs, leurs tenta-

tions, maladresses ou réussites, pouvant aller pour cela loin dans l'histoire de la langue et de la culture ou dans les caves du texte et des politiques éditoriales” (Muguraș Constantinescu, *Pour une lecture critique des traductions*, L'Harmattan, 2013, p. 6). Așadar, o lectură critică ce nu are ambițiile autoritare ale criticii și care, față de critica traducerii unde, în general, se merge pe evaluare, își propune să nu judece împărțind etichetele bună sau rea traducerilor; ci, cum spune autoarea, să exploreze și să identifice strategiile traducătorilor, tentațiile, alegerile, însuși proiectul traducătorului. Prin urmare, o lectură critică într-o perspectivă cât se poate de dinamică și de productivă.

¹³ Antoine Berman, *La traduction et ses discours*, în „Meta”, vol. 34, nr. 4, 1989, p. 675-677.

¹⁴ Abderrazek Bannour, *Épistémologie de la traductologie*, p. 2. Acest articol poate fi consultat la adresa: <http://abannour.b.a.f.unblog.fr/files/2009/03/pistmologiedelatraductologie.pdf>.

Simona PREDA

„Ți-l amintești pe Vanea, pe rusu-acela mare?...”

*Prietenia dintre poporul român și cel sovietic
în contextul publicațiilor pentru copii*

Literatura sovietică ce a fost tradusă și a invadat spațiul cultural românesc începând cu deceniul al cincilea a comportat anumite trăsături. Explicit sau doar sugerat, protagoniștii operelor aduceau cu ei o morală dedusă din Marele Octombrie sovietic, exemplară prin excelență. Mobilizarea generală era cuvântul cheie, iar gama în care se citeau aceste publicații, dat fiind accentul puternic pus pe ideea de luptă, era vigilența (pânda, veghea) pentru păstrarea moștenirii revoluționare. Dușmanul de clasă nu dormea niciodată! O altă trăsătură era hărnicia personajelor, eroii sovietici fiind integrați cu hotărâre în câmpul muncii încă de la vârste foarte fragede, ei muncind mai mult pentru binele colectiv decât pentru satisfacerea propriilor nevoi. Prin urmare, restrângând la esențial aceste trăsături, putem afirma că ele sivesc două deziderate: lupta și munca. Totodată, eroul central, personajul principal al romanelor era un altruist, un generos, el nemanifestând nicio secundă tendințe individualiste sau aspirații de împlinire personală. El aparținea poporului, maselor, colectivității, la care era racordat prin toată ființa sa, iar succesele sale erau de fapt ale tuturor, devin practic succesele maselor. Moartea sa nu era neapărat o dramă, este prețul firesc pe care în fond fiecare era dator să îl plătească atunci când venea vorba de par-

tid, și asta cu atât mai mult cu cât eroul nu sfârșea oricum ci cu anumite cuvinte pe buze. Viața sa cotidiană, afectivitatea sa, dramele sale personale rămăneau pe un plan secundar, important fiind cu precădere rolul pe care el, eroul, îl juca pentru cauza tuturor. Este acea comunizare și coborâre de pe piedestalul unicității sale a individului, care, deși erou, este aidoma tuturor, doar o rotiță a angrenajului și nimic mai mult.

După aceeași schemă au fost construite și nuvelele, povestirile și diferitele schițe care au împânzit în doar câteva luni toate publicațiile pentru copii. Fie că vorbim despre manualele școlare (o categorie aparte, dictată de o curriculă concepută politic în primul rând), fie că vorbim despre beletristică sau publicații periodice (revistele „Licurici”, „Cravata Roșie”, „Scântea pionierului”) – imaginea fratelui de la Răsărit s-a conturat repede și bine în imaginarul școlăresc.

Discursul prosovietic s-a manifestat sau mai degrabă a fost cultivat la nivelul programelor școlare în întreg intervalul de timp ce a coincis cu sovietizarea propriu-zisă a României. În conformitate cu teza care susținea că „*lumina vine de la Răsărit*”, readusă în actualitate și impusă în varianta ei politico-ideologică de Mihail Sadoveanu într-un discurs al său, oamenii regimului comunist s-au aplecat cu meticulozitate asupra modelului sovietic, silindu-se din răspuțeri să îl aplice și în spațiul românesc. În mare grabă, cei responsabili de învățământ l-au adaptat rapid și discurs-

sului didactic. Entuziasmul și admirația care au început să fie cultivate față de valorile sovietice au cunoscut o creștere spectaculoasă cu fiecare an ce trecea de la marea eliberare până către sfârșitul deceniului al cincilea, cum o arată textele care-i vizează direct pe școlari: „Străvechi zăvoare sar în lături,/ Se surpă ziduri. Gratii cad./ Cu sovieticii alături/ Începem luminosul vad”¹. În consecință, pentru mai bine de un deceniu, toate strădaniile poezilor, ale literaților, ale istoricilor oficiali și ale lingviștilor, și, în general, ale tuturor celor ce au servit ideologia prin puterea cuvântului, s-au concentrat pe proslăvirea fratelui de la Răsărit: „Libertate, muncă, prietenie,/ Tatăl meu și moșii le-au tânjit,/ Iar acuma, că mi-s date mie,/ Mă întorc privind spre Răsărit”².

Cuvântul-cheie în relațiile cu Uniunea Sovietică

este, deci, recunoștința, ceea ce se traduce printr-un model de prietenie care presupune din partea României brațele deschise, capul plecat și multă admirație: „Uniunea Sovietică-i țara/ Ce nu amenință popoare/ Unelte de muncă/ Pe stemă ea are. Iar dacă la 23 August a venit biruința/ Întâi Armatei Roșii să-i aducem recunoștința”³.

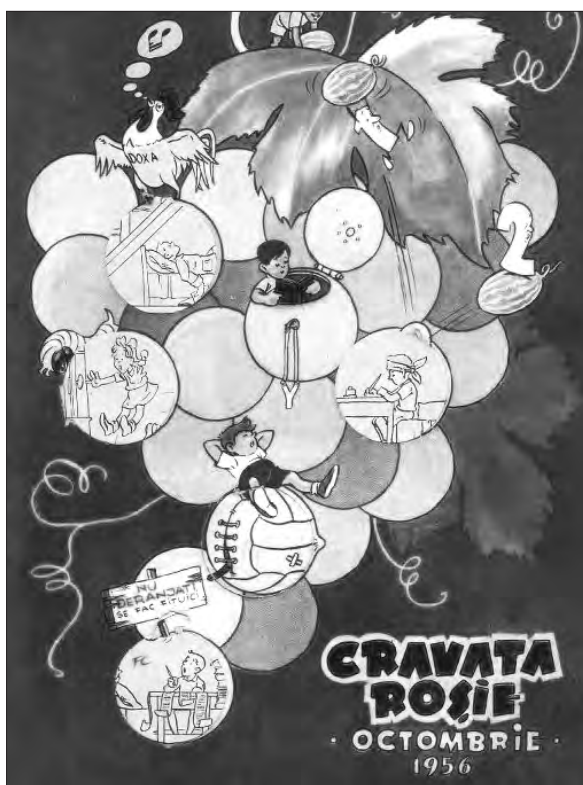
Apropierea față de Moscova a fost susținută și de instituții create special pentru a facilita promovarea valorilor rusești. Începând cu 1946, editura și librăria Cartea Rusă au lansat pe piața românească o întregă producție de literatură sovietică. Tot în 1946 a apărut la București publicația „Analele Româno-Sovietice”, iar la începutul anului următor a fost creat Institutul de Studii Româno-Sovietic, cu filiale la Cluj, Iași, Timișoara și Târgu-Mureș. În anul 1948 a fost creat chiar Muzeul Româno-Rus, cu filiale în mai multe orașe, cu scopul de a ilustra străvechile relații dintre poporul român și cel sovietic⁴. Însăși Constituția din anul 1952 menționa în paragraful introductiv că „R.P.R. a luat naștere ca urmare a victoriei istorice a Uniunii Sovietice asupra fascismului german și a eliberării României de către glorioasa armată sovietică”⁵. Curentul slavizant, puternic promovat de partid și de consilierii sovietici, a impus chiar și o reformă a ortografiei, al cărei scop era înlăturarea „exceselor latiniste” din limbă și readucerea ei cât mai aproape de substratul slav⁶. Relația de prietenie și recunoștința pe care se baza aceasta erau înscrise și în *Imnul Republicii*: „Înfrățit fi-va veșnic al nostru popor/ cu poporul sovietic eliberator,/ leninismul ni-e far, și tărie, și-avânt...”

Istoriografia, alături de alte științe, a fost aliniată acestui curent ideologic prosovietic, urmând a fi pusă

În acord cu tezele istoriografiei sovietice, care stătea în „fruntea științei istorice mondiale”⁸. În discursul istoriografic au fost inserate mențiuni foarte speciale referitoare la slavi, în care se dau, alături de informații strict istorice, detalii de natură fizică și psihologică: „a apărut apoi un alt neam: slavii, blânzi din fire, cu chip bălai, ei se deosebeau de cei de până acum. Erau harnici și munca pământului o făceau cu temei”⁹. Au fost descoperite infinite influențe rusești, s-a accentuat rolul creator și stimulator pe care marea cultură a marelui vecin a avut-o asupra românilor, de la sciți la comuniști. Totodată, se observă încercarea de a identifica similitudini cu slavii chiar cu prețul devierii de la interpretarea critică a istoriei: „Lângă un grup de ostași daci vedem alături pe mânerul de aur găsit într-un mormânt la Soloha (regiunea Niprului

Inferior) câțiva luptători sciți. Câtă asemănare între portul strămoșilor poporului român și acela al vechilor locuitori ai teritoriului URSS”¹⁰. Chiar manualul de istoria României se încheia apoteotic cu o frază referitoare la Uniunea Sovietică. „Nu a existat până acum prilej în care Uniunea Sovietică să nu ne arate că prietenul la nevoie se cunoaște. Nu s-a abătut nevoie asupra țării noastre, la care Uniunea Sovietică să nu sară în ajutor. Uniunea Sovietică stă în fruntea luptei pentru pace, ea nu este numai prietena noastră, ci a tuturor țărilor iubitoare de pace. Să strigăm: Trăiască prietenia româno-sovietică!”¹¹.

Proslăvirea „marei frate de la Răsărit” presupunea necesitatea de a scoate în evidență influența benefică a factorului slav, începând din perioada migrațiilor, continuând cu Evul Mediu și Războiul de Independență din 1877 și sfârșind cu perioada contemporană. Discuția referitoare la prietenia româno-rusă era centrată însă pe câteva momente istorice, cum ar fi relația pe care a avut-o Dimitrie Cantemir¹² cu lumea slavă și cele ținând de istoria recentă și momentul eliberării noastre de către Armata Roșie. Din această perspectivă, însăși Armata Roșie și reprezentantul acesteia – soldatul sovietic au făcut obiectul devoțiunii poetice. Una dintre poeziile cele mai popularizate în revistele pentru copii, reluată cu multe ocazii, o piesă clasică atunci când se discuta despre victoria împotriva Germaniei, era cea intitulată chiar *Armata Roșie*: „Trecea un tanc sovietic pe o stradă/ Având pe el o ceată de copii./ Tanchistul le împărțea dintr-o ladă/ Cofeturi, steaguri mici și jucării”. Partea a doua a poeziei punea în lumină virtuțile civilizatoare ale Uniunii Sovietice: „Îmbrățișa copii cu voioșie/ În numele lui Stalin și al lui/ Și le cânta despre copilărie/ Și-o patrie cum alta-n lume nu-i”¹³. Soldatul

sovietic, în postura sa de învingător – în picioare, un-deva sus, pe tanc, înconjurat de flori, steaguri și chiar de copii, cărora le împărțea dulciuri, este o altă imagine care a umplut manualele, revistele, copertele de publicații. Mai mult, trimisul lui Stalin, reprezentantul acestuia la noi, îi și îmbrățișează cu căldură pe copii și le și cântă ceva; putem lesne presupune că este un cântec despre Uniunea Sovietică. Avem de-a face cu o imagine mai mult decât idilică a unui posesor de kalașnikov, Vanea, apelativ cu care era identificat orice soldat sovietic. Portret generic rezultat dintr-o sinteză a tuturor soldaților numiți *Vanea*, din versurile tuturor poeziilor ce li s-au închinat după sovietizarea României, ne înfățișează un ins imens (o trăsătură pe care o accentuează majoritatea autorilor, descriindu-l pe soldat ca fiind mare, uriaș, corpulent, înalt, puternic), care să poată face față frigului siberian și rigorilor frontului, dar extrem de sensibil, care cântă (*Internaționala* și *Katiușa* – ambele cântece menționate în poezii, chiar în această ordine, și se pare în acord deplin chiar cu sensibilitățile lui Stalin), plânge și îmbrățișează ușor frații uniți sub același crez comunist, un jovial, un zâmbitor, un dansator de kazaciok, ce manifestă întotdeauna dărnicie și omenie și iubește mult tânăra generație. Soldatul sovietic are și un dar pedagogic înăscut: el le povestește copiilor despre Stalin și Țara Sovietelor, le împarte stegulețe și îi familiarizează cu spiritul războiului spre care el, ca soldat sovietic, pleacă mereu cu zâmbetul pe buze, deși uneori nu se mai întoarce. Un uriaș prietenos, comunicativ și vesel, dar și serios atunci când situația o impune. Un portret în nuanțe calde, plin de afecțiune și căldură, o imagine a rusului învingător: „Ți-l amintești pe Vanea, pe rusu-acela mare?/ Eu parcă-l văd aievea, cum râde și glumește,/

Bătându-ne pe umăr în semn de-ncurajare/ Și încercând să spună ceva pe românește/ Când l-am văzut pe Vanea, venea zâmbind spre noi/ Noi ne trăgeam cu spaimă în dosul unui pom,/ Înfricoșați de rusul în haine de război./ Nu peste mult – cum? Nu știu – eram la el în brațe/ Mâncând de zor bomboane din sacu-i de ostaș./Și cât am plâns, când înspre dimineață/L-am petrecut pe Vanea afară din oraș!”¹⁴.

Soldatul sovietic este și un ins pătruns de spiritul sacrificiului suprem. O povestire mult popularizată în revistele pentru copii redă întâlnirea și prietenia dintre soldații Vasile Niculăeș, tânărul pandur al diviziei „Tudor Vladimirescu”¹⁵ care luptă în munții Tatra, și sergentul Serghei Culicov, reprezentantul unui regiment de gardă sovietic, ambii combatanți împotriva germanilor. Momentul de maximă tensiune

al textului îl reprezintă sacrificiul soldatului sovietic: „Serghei, rănit, cu o ultimă și supraomenească efortare, s-a săltat în aer, prăbușindu-se cu toată greutatea trupului peste grenada care aproape în aceeași clipă a explodat surd. Pieptul său mare și vânjos a oprit în el schijele ce l-ar fi ucis pe Niculăeș și ar fi distrus mitraliera”¹⁶.

După jumătatea anilor '60 se pare că jovialitatea și pieptul vânjos de luptător al lui Vanea nu au mai avut măreția din timpul fazei internaționaliste și nici puterea de convingere care să-l țină aproape pe mai firavul său prieten român. Dacă mai demult era actorul principal și chiar și personajul central al operelor, Vanea devine cu timpul doar „reazem” fratelui său de arme român (care cu timpul își va căuta din nou rădăcinile latine și îi va zâmbi lui Traian îndepărtându-se de icoana puternicului rus) și va intra treptat într-o premeditată politică a uitării.

La nivel oficial, după retragerea Armatei Roșii din România (1958) discursul primului secretar al partidului, Gheorghiu-Dej, față de ajutorul sovietic și recunoștința pe care românii o datorează în consecință s-a mai nuanțat. Rolul armatei sovietice a fost în continuare omagiat, însă, din agent principal al eliberării, armata a devenit mai degrabă beneficiară a unei conjuncturi, a unui context în care a putut avea loc eliberarea românească. Din actor principal al eliberării, forțele sovietice deveneau, odată cu sfârșitul regimului Dej, doar un protagonist al actului istoric propriu-zis. Atât în cadrul discursului oficial cât și în paginile publicațiilor, rolul Armatei Roșii s-a estompat și redus după anii '60. Armata Roșie nu mai este de acum personajul principal al momentului 23 August, ci un element de plan secund în tabloul evenimentelor. Poporul și bineînțeles partidul – co-

muștii ocupau acum prim planul acțiunii. Nu era însă contestat și minimalizat la rigoare nici aportul sovieticilor, însă rolurile au fost sensibil și consistent modificate: „Cea mai mare și glorioasă luptă din istoria poporului român venea să dea viață și nemurire acelei zile de 23 august; luptă în fruntea căreia s-a aflat clasa muncitoare condusă de cei mai buni și mai devotați fii ai săi, comuniștii. [...] Reazem de nădejde i-a fost poporului nostru prietenul din răsărit, Țara sovietică, ale cărei armate, zdrobind hoardele fasciste, au făcut să izbândească lupta de eliberare a poporului român”¹⁷.

- ¹ Victor Tulbure, *Cu toate armele (August 1944)*, în „Cravata Roșie”, nr. 8, 1959, august, p. 14.
- ² Emil Frățilă, *Mă întorc privind spre Răsărit*, în „Cravata Roșie”, nr. 8, 1958, august, p. 5.
- ³ J. Mihail, *7 Noiembrie*, poezie publicată în „Universul copiilor”, anul XXIV, nr. 41, 1948, miercuri, 3 noiembrie, p. 8.
- ⁴ Exponatele din cadrul muzeului începeau legătura dintre cele două popoare cu neoliticul, cu cultura Cucuteni, și o încheiau cu frăția de arme de pe frontul antihitlerist (vezi Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 27, istoricul afirmă că o mare parte dintre fotografiile de pe frontul antihitlerist erau trucate).
- ⁵ *Constituția R.P.R.*, București, 1952, p. 5.
- ⁶ Apărută în septembrie 1953, *Hotărârea pentru aprobarea noilor norme ortografice ale limbii române* a intrat în vigoare la 1 aprilie 1954. În urma acestei hotărâri, *România* a devenit *România*.
- ⁷ *Buletinul Oficial*, 1 septembrie 1953.
- ⁸ P. Constantinescu-Iași, *Știința istorică sovietică, adevărata știință a istoriei*, Editura de Stat, București, 1949, p. 15.
- ⁹ *Limba română și Istoria României*, Manual unic pentru clasa a III-a elementară, Editura de Stat, București, 1948, p. 338.
- ¹⁰ A. Rogoz, *O călătorie prin istoria patriei noastre*, în „Cravata Roșie”, nr. 20, 15 octombrie 1953, p. 4.
- ¹¹ *Ibidem*, p. 391.
- ¹² Dintre istoricii care au publicat studii referitoare la Dimitrie Cantemir, s-au remarcat M. Roller, *Istoria românilor*, București, 1947, care considera că „Rusia i-a fost lui Cantemir o a doua patrie”, P. Constantinescu-Iași, *Relațiile culturale româno-ruse*, București, 1954, și V. Cheresteșiu (a făcut elogiul alianței cu Rusia într-o ședință a Academiei în 1953).
- ¹³ Emil Dorian, *Armata sovietică*, în „Licurici”, nr. 4 (210), 15 februarie 1953, p. 4.
- ¹⁴ Horomnea Dragomir, *Vanea*, în „Cravata Roșie”, nr. 8, 1957, august, p. 29.
- ¹⁵ Divizia „Tudor Vladimirescu” a fost una dintre cele două divizii de voluntari români constituită în URSS la data de 15 octombrie 1943, care aveau de ales între a fi prizonieri sau a trece de partea Aliaților. Divizia a fost constituită din ordinul personal al lui Stalin ca o parte a armatei române însă de fapt a funcționat ca parte a celei sovietice. Divizia a reprezentat totodată și o unealtă de propagandă și de pregătire a instaurării comunismului în România. Divizia a participat ca parte a armatei sovietice la luptele din Transilvania, ajungând până la Munții Tatra. Pentru faptele de arme alături de armata URSS, la 9 februarie 1946 a fost acordată medalia sovietică „Victoria” unui grup de 58 de ofițeri români din această divizie. Cea de-a doua divizie, „Horea Cloșca și Crișan” – a reprezentat tot o divizie de voluntari români constituită în URSS însă cu scop exclusiv propagandistic. Era formată din prizonieri de război români care au trecut de partea inamicului și comuniști români refugiați în URSS. Această divizie nu a participat la nicio luptă, însă a jucat un rol activ în procesul de instaurare a comunismului în România.
- ¹⁶ Toma Atanasie, *Adevărata prietenie*, în „Cravata Roșie”, nr. 2, februarie 1955, p. 9.
- ¹⁷ Victor Vîntu, *La Mulți Ani, patria mea dragă*, în „Cravata Roșie”, nr. 12, 1958, p. 2.

ileana versus mălăncioiu

foto: corneliu grigoriu

Irina Zamfira DĂNILĂ

Maria Tănase, un artist cât un patrimoniu

Termenul de patrimoniu are în primul rând un sens juridic: „totalitatea drepturilor și a obligațiilor cu valoare economică, precum și a bunurilor materiale la care se referă aceste drepturi, care aparțin unei persoane (fizice sau juridice)” sau „totalitatea bunurilor care aparțin colectivității și sunt administrate de către organele statului; bun public”. Treptat, acesta a primit și alte accepții, printre care și cel de bun cultural, patrimoniu însemnând: „Bunuri spirituale care aparțin întregului popor (fiind transmise de la strămoși); moștenire culturală”¹.

Conform *Dicționarul juridic*, patrimoniul cultural românesc este definit ca „totalitatea valorilor culturale constând în vestigiile ale istoriei și civilizațiilor făurite de-a lungul mileniilor pe teritoriul României, în creații literar-artistice, științifice și tehnice cu valoare consacrată de-a lungul timpului și în valorile aparținând tezaurului cultural universal existente pe teritoriul României”². Așadar, sensul noțiunii de patrimoniu s-a extins treptat, cuprinzând alături de valori materiale (monumente, situri, opere de artă...) și valorile imateriale, precum expresiile culturale tradiționale, tezaurul uman viu sau mărcile tradiționale distinctive³.

Un veritabil tezaur uman viu care a activat în domeniul muzicii tradiționale românești este cu certitudine Maria Tănase (1913-1963), renumită cântăreață de scenă a muzicii populare românești, supranumită, încă din timpul vieții sale, „pasăre mă-

iastră”, „privighetoare”, sau „regină a cântecului românesc”. Despre „pasărea măiastră” Maria Tănase s-a scris destul de mult, dar parcă nu pe cât ar merita personalitatea acestei mari interprete.

O primă monografie ce i-a fost dedicată – *Maria Tănase și cântecul românesc*⁴ a fost publicată, la scurt timp după trecerea ei în veșnicie, de Petre Ghiță în colaborare cu soțul artistei, Clery Sachelarie, cel care a furnizat informații și documente din arhiva familiei, indispensabile unei serioase documentări. Este o carte bine scrisă, într-o limbă literară accesibilă, dar elevată, care prezintă mai ales aspectele biografice împletite cu informații despre multiplele activități în domeniul muzical ale interpretei Maria Tănase, oferind și un important material ilustrativ, tipărit în condiții grafice de calitate.

Alte două lucrări monografice au fost elaborate de jurnalista Maria Roșca. Prima dintre acestea este intitulată *Maria Tănase*⁵, iar cea de-a doua, de dată mai recentă, *Maria Tănase – privighetoarea din Livada cu duzi*⁶, reprezintă o reeditare extinsă, în două volume, a celei dintâi. Autoarea și-a inițiat cercetarea pe baza informațiilor din lucrarea lui Petre Ghiță și a completat documentarea cu multe alte aspecte detaliate, extrase mai ales din cronicile și comentariile publicate în presa vremii cu prilejul aparițiilor pe scenă ale Mariei Tănase sau din diverse arhive. Ambele ediții ale cărții Mariei Roșca sunt ilustrate, prima dintre ele în Anexa volumului, iar cea de-a doua pe

parcursul textului, conținând și fotografii inedite. Stilul literar al Mariei Roșca este de multe ori romanțios, încărcat de expresii laudative, unele dintre ele prețioase și căutate, altele de-a dreptul kitsch. Criticul Alex. Ștefănescu consideră că toate aceste neajunsuri țin de „limba de lemn” folosită în perioada comunistă de unii scriitori care, pentru a-și putea vedea cărțile trecute de comisia de cenzură și publicate, făceau astfel de compromisuri: „Biografia se transformă într-o apologie. Maria Roșca are o încredere fără margini, riscantă, în limba de lemn a publicisticii naționalist-comuniste dinainte de 1989”⁷. În prefața la cea de-a doua ediție a cărții, autoarea își justifică limbajul utilizat prin aceea că a dorit să fie în ton cu „«nota» lexicală a cronicarilor vremii sau a citatelor artistei”⁸. Dacă trecem cu vederea aceste probleme legate de stil, volumele publicate de Maria Roșca reprezintă, în mod cert, lucrări monografice de referință datorită bogăției de informații biografice prezentate.

Contribuții de mai mică amploare au adus și mu-

zicologii George Sbârcea și Tudor Nedelcea. Primul dintre aceștia creionează un portret ușor romanțat al Mariei Tănase pornind de la mărturiile artistei, iar cel de-al doilea sintetizează, succint, principalele date biografice și artistice ale cântăreței, adăugând și informații noi, mai ales cu privire la activitatea didactică și muzicală desfășurată de aceasta la Craiova în ultimii ani de viață.

Se mai poate sublinia și viziunea inedită în creionarea portretului artistei a lui Gaby Michailescu, impresarul acesteia, în lucrarea *Maria cea fără de moarte*⁹. Sunt prezentate aspecte mai puțin cunoscute ale personalității și vieții interpretei, dar și ale altor persoane care s-au aflat în preajma ei și au cunoscut-o și apreciat-o, precum și alte informații interesante cu caracter autobiografic. Este reconstituit și peisajul artistic și monden al teatrului dramatic și muzical din perioada interbelică și postbelică, fiind schițate portrete ale unor mari actori sau soliști de operă, cu care Michailescu a avut contact în calitate de impresar artistic. Parcurgerea cărții nu se face întotdeauna ușor, deoarece autorul utilizează un stil narativ uneori încărcat, alteori ambiguu, eliptic, și astfel mai dificil de urmărit. De altfel, textul, amplu și variat, bogat în detalii și ilustrații (plasate la sfârșitul cărții, în Anexă) are calitatea de a fi organizat pe secțiuni care poartă titluri sugestive sau chiar incitante.

Trebuie menționată, de asemenea, și campania desfășurată în ultimii ani de publicația periodică „Jurnalul național” pentru readucerea în atenția marelui public a diverselor personalități muzicale de la noi. În cadrul acestui proiect, un loc important l-a ocupat și Maria Tănase, căreia i-au fost dedicate, între anii 2007 – 2008, trei numere ale „Jurnalului Național” –

Ediție de colecție însoțită de CD audio. În articolele publicate, Dana Andronie, Dana Cobuz și Mihai Gavrilă încearcă să abordeze într-o viziune jurnalistică viața și activitatea artistică a Mariei Tănase, subliniind locul ocupat de aceasta în cultura română. De multe ori, însă, accentul cade pe reliefaarea aspectelor mondene, voit senzaționale ale vieții artistei, lucru mai puțin benefic, chiar discutabil. Este oare chiar atât de important ca marele public să cunoască mai ales viața personală sau chiar intimă a unui mare artist?! Contribuția valoroasă a proiectului realizat de publicația „Jurnalul Național” constă, credem noi, mai ales în articolele care se referă la realizările muzicale ale Mariei Tănase, în cele trei CD-uri atașate și în ilustrația bogată, cu fotografii de arhivă, unele inedite.

Datele biografice ale interpretei fiind în genere cunoscute, în cele ce urmează vom puncta succint momentele semnificative, de confirmare a talentului muzical excepțional, spre final oferind și un punct de vedere asupra artei interpretative a cântăreței.

În ceea ce privește studiile muzicale, Maria Tănase a fost autodidactă, posedând un talent muzical nativ. Născută la București, în mahalaua Cărămădarilor, a fost atrasă încă din copilărie de muzică, tatăl – Ion Tănase, oltean originar din Amaradia, de profesie florar, cânta cu vocea și era mereu prezent la spectacole muzicale, iar mama – Ana, țărancă din zona Drăgușului, era și ea înzestrată cu talent muzical. Primele melodii populare le învață așadar de la părinți, dar și de la lucrătorii-țărani care ajutau la întreținerea grădiniilor familiei.

Destinul o îndrumă spre cariera muzicală, odată cu admiterea sa în 1934, prin concurs, ca membru al

colectivului artistic al Teatrului de Vară „Cărăbuș” al lui Constantin Tănase. Aici nu va profesa decât un timp scurt, neacceptând să joace orice fel de rol în spectacolele de varieteu, fiind atrasă, mai ales, de interpretarea muzicii populare.

Are șansa de a fi prezentată, prin intermediul regizorului Sandu Eliad, folcloristului Harry Brauner. Acesta este impresionat de la început de sensibilitatea și talentul ieșite din comun ale Mariei, și acceptă să o îndrume, furnizându-i înregistrări de piese folclorice culese din diferite zone ale țării și ajutând-o să-și perfecționeze stilul de interpretare, conform diferitelor graiuri muzicale românești¹⁰. De asemenea, Harry Brauner o recomandă, la rândul său, etnomuzicologului Constantin Brăiloiu, care o ascultă cântând și îi apreciază talentul, sfătuind-o să includă în repertoriul ei folclor țărănesc pe care să și-l culegă singură din teren, sfat pe care Maria Tănase îl va urma apoi, cu consecvență, pe tot parcursul carierei sale.

În scurt timp, va avea un important succes la public, odată cu primele sale înregistrări la casele de discuri L.I.F.A. și Columbia. Printre melodiile înregistrate figurează: *Romanța mansardei*, *Nuntă țigănească*, *Cine iubește și lasă*, *M-am jurat de mii de ori*, *Geaba mă mai duc acasă*, *Învârtita de pe Târnavă*, *Jele mi-i măicuță*, *jele* și câteva melodii de muzică ușoară. Urmează confirmarea sa muzicală și la Radio-difuziune, ca tânără speranță a muzicii populare, prin debutul din 20 februarie 1938, apreciat unanim de ascultători și comentat favorabil în presa vremii.

Un alt moment important, care i-a dat încredere la început de drum, este aprecierea memorabilă pe care i-a arătat-o istoricul Nicolae Iorga, cu ocazia cursu-

rilor de vară ale Universității Populare din Vălenii de Munte din iulie 1938. Iată cuvintele pe care marele om de cultură român i le-a adresat, după recitalul susținut de Maria: „Te felicit din inimă, domnișoară cântăreață! Ești o adevărată pasăre măiastră, care știi să zici cântecele noastre cum până la vârsta mea de aproape 70 de ani n-am auzit pe nimeni. De aceea, domnișoară cântăreață, încă o dată te felicit, îți mulțumesc și-ți urez succes, să răzbați unde meriți, spărgând toate zidurile pizmașe care ți se vor ridica în cale... Trebuie să biruiești, pentru că dumneata ai o mare și nobilă misiune de îndeplinit: să readuci cântecul românesc, cântecul poporului nostru, pe făgașul lui autentic, unde îmi dau seama acum, după ce te-am auzit, că te poartă fără scrinteală pașii siguri și sprinteni ai tinereții dumitale”¹¹.

Și George Enescu se arată impresionat de ivirea acestui talent remarcabil al muzicii populare: „Nu știi de unde vine fata asta, care-i originea... Vă rog însă s-o lăsați în pace. Dacă a răsărit din vreo ghindă sănătoasă, sămânța va încolți și va crește înfigându-și rădăcinile adânc în pământ și înălțându-și tulpina spre cer, în curând stejarul va umbri toate buruienile. O melodie și îndeosebi o melodie populară își are armonia ei proprie naturală, singura care o întregește. Cu cât un cântec popular este înfățișat mai simplu, cu atât va străluci mai viu în toată frumusețea. Maria Tănase dovedește însușiri pe care nu le-am întâlnit până acum la mulți interpreți vocali ai folclorului nostru”¹². Marele compozitor român subliniază astfel importanța păstrării autenticității melodiei populare atât în interpretarea liniei melodice, cât și în acompaniamentul armonic ales, calități pe care le recunoaște în interpretările Mariei Tănase.

În luna mai a anului 1939 a participat la Expoziția

Universală organizată la New York, unde a cântat în fața auditoriului american pe care l-a impresionat prin interpretările ei originale de cântec românesc. Tot atunci l-a cunoscut pe sculptorul Constantin Brâncuși, de care o va lega o frumoasă prietenie tot timpul vieții.

O dată confirmată ca real talent, Mariei Tănase i s-a deschis calea spre o carieră artistică impresionantă în domeniul muzicii populare, dar nu numai, deoarece artista s-a manifestat cu dezinvoltură și în teatrul de revistă, în operetă și chiar și în teatrul dramatic. De asemenea, a activat o scurtă perioadă de timp și ca profesor de canto popular la București și Craiova. Activitatea artistică complexă pe care a desfășurat-o i-a fost răsplătită prin acordarea unor importante distincții, decorația Ordinul Muncii clasa a III-a, „Premiul de Stat” (1954) și titlul de „Artistă emerită” (1957). A susținut numeroase turnee în țară și în străinătate. Unul dintre cele mai renumite în cariera artistei este și cel din Turcia, la Istanbul (1941), unde, în urma succesului extraordinar pe care l-a obținut interpretând folclor turcesc, i s-a propus să rămână în această țară pe un post de etnomuzicolog¹³.

Valoarea de patrimoniu a artei interpretative a Mariei Tănase rezidă în repertoriul abordat și în modul unic de interpretare a cântecului popular. În ce constă această originalitate a sa? În mai multe aspecte, deosebit de importante, și care, de altfel, constituie reguli de bază pentru performarea expresivă și de calitate a oricărui stil muzical vocal. În primul rând, alegerea unui repertoriu adecvat, cu un conținut muzical și literar expresiv și de bun gust, care provine de la o sursă autentică. Iată ce spunea Maria Tănase cu referire la calitatea repertoriului: „Trebuie să ne ferim să răspândim acele texte hibride, care au

Într-adevăr ritm și rimă populară, dar amestecă cuvintele și le înșiruie fără valoare și efect artistic pe canavaa cântecului țărănesc. Folclorul trebuie cules de la sursă și redat poporului în splendoarea lui, neștirbită nici de prelucrări «savante», nici de exagerată influență a stilului personal de interpretare¹⁴. Așadar, trebuie respectată acea simplitate intrinsecă a muzicii populare, atât în ceea ce privește melodia, cât și acompaniamentul, calitate de primă importanță la care se referea și George Enescu anterior. Interpreta populară își culegea singură melodiile, așa cum o sfătuiuse marele folclorist Constantin Brăiloiu, în timpul călătoriilor cu ocazia turneelor pe care le susținea în diferite zone ale țării, preferându-le pe acestea celor tipărite în colecții specializate: „Nu-mi îmbogățesc niciodată repertoriul cu cântece adunate în arhive sau cu versuri culese și tipărite – acestea pe măsura suflului meu fiind lipsite de căldura cu care, de obicei, sunt însoțite cele pe care le culeg „pe viu”¹⁵. Astfel și-a format un vast repertoriu, de peste 400 de melodii, din cele mai diverse genuri: doine, cântece de leagăn, cântece rituale de nuntă, cântece propriu-zise pe diverse teme (unele dintre ele satirice), bocete, dar și cântece de petrecere. A fost și creatoare de folclor, aranjându-și uneori atât textele, cât și melodiile, rezultatul fiind, de fiecare dată, remarcabil¹⁶.

Un al doilea „secret” al interpretării originale a Mariei Tănase consta și în faptul că melodiile culese de ea nu erau interpretate imediat, ci după un timp mai îndelungat, luni sau chiar ani, artista lăsându-le „să-i răsună în inimă” înainte de a le transmite oamenilor¹⁷. Desigur că această metodă asigură o pătrundere profundă a cântecului popular, atât în ceea ce privește sensul textului literar, cât și al celui muzical,

conducând la formarea unei atitudini interpretative conștiente, direcționate spre recrearea melodiei în spirit autentic, țărănesc, de un înalt nivel artistic. Melodiile interpretate în acest mod capătă amprenta originalității, păstrându-și în același timp autenticitatea: „Uneori mă încercă simțământul că melodiile îmi vin de undeva, de departe, din străfundul conștiinței populare, se furișează în mine, visând parcă, le ascult și le înregistrez”¹⁸.

În al treilea rând, în interpretare, Maria Tănase utilizează o frazare muzicală bazată pe respectarea logicii textului și a sensului cuvintelor. La exprimarea muzicală deosebit de expresivă și limpede a textului contribuie în cea mai mare măsură rostirea acestuia cu o dicție impecabilă, precum și accentuarea optimă a cuvintelor. Acest dar al Mariei Tănase a fost surprins plastic de scriitorul Tudor Arghezi astfel: „Ea știe să calce cuvântul și silaba, să arunce zbenghiul accentului unui vers în punctul unde cade și pasul ideii și dă, fără greș – întotdeauna – ghirlanda în relief a unui cântec de opincă”¹⁹. Este poate unica interpretă de scenă a cântecului românesc care reușește să illustreze plauzibil și convingător „graiurile” muzicale ale tuturor provinciilor țării, adaptându-și de cele mai multe ori și pronunția în mod expresiv, pentru a căpăta amprenta locului: „Maria Tănase a pătruns sensul adânc al cântecului, l-a redat așa cum este el cântat de sătenii noștri, nu cu savantlâc de interpretare, ci cu simțire adâncă, cu darul exteriorizării sentimentelor care-l determină pe om, în clipe de restriște sau de bucurie, să cânte.

Sensul cântecului poporan este redat curat, fără vicieria interpretării culte, de către artistă, care face prin munca ei o operă de mare însemnătate culturală

națională. Astăzi când cântecul poporan a fost înlocuit de cântecul popular cu ritm de tango sau de romanță leșinată, producția Mariei este înviorătoare. În accentele de un adânc patetism, pe care artista știe să le releve cu atâta talent, trăiește satul românesc în tot complexul lui, peisajul caracteristic al fiecărei regiuni în parte²⁰.

Iată și opinia Mariei Tănase despre autenticitate: „Autenticitatea înseamnă redarea întocmai a cântecului popular, fără înflorituri sau iuțeli de ritm standardizat, care nu fac altceva decât să-i altereze originalitatea, umbrindu-i desăvârșirea frumuseții melodice și, deseori, stâlcind și dând alt sens gândului și sentimentelor conținute în împerecherea ritmată a stihurilor. Fiecare frântură din melosul nostru popular are ritm, desen și culoare melodică proprie, exprimând înțelesuri deosebite de celelalte frânturi fără număr, care alcătuiesc tezaurul folcloric românesc²¹.

În calitate de profesoară de canto a avut ocazia să formuleze și să aplice câteva din ideile sale referitoare la actul învățării și interpretării cântecului popular. Astfel, în asimilarea acestuia trebuie urmărite „înțelegerea textului, cu inflexiunile melodice ale fiecărui cântec”. Ea subliniază și „importanța dicției, a păstrării autenticității, simplității și purității originale a cântecelor noastre”. Cu privire la conținutul cântecului, este de părere că acesta „trebuie privit ca un document care să-i poată servi interpretului în tălmăcirea textului, în înțelesul frazelor, în dezvăluirea sensului muzicii. Numai astfel rolul interpretării poate fi stăpânit²². Maria Tănase consideră că un profesor de canto popular trebuie „să descopere acele talente autentice și viguroase, care puteau sluji creația populară, să nu le impună un anume stil” și

că „interpreții de muzică populară trebuie să aibă instinct, pasiune, o sensibilitate înnăscută²³. Sunt idei valoroase care o recomandă ca o cunoscătoare a artei de a transmite celor tineri tainele interpretării cântecului popular. Printre discipolii pe care i-a format se numără Victoria Darvai și Dumitru Fărcaș.

Pe lângă aceste calități de ordin tehnic care caracterizează stilul interpretativ al Mariei Tănase și care demonstrează o profundă cunoaștere a artei cântului popular, trebuie subliniate și darurile native cu care aceasta a fost înzestrată, în primul rând vocea inconfundabilă. Referitor la calitățile vocale de excepție ale Mariei, Harry Brauner afirmă că specialiștii care i-au făcut înregistrările au constatat că vocea acesteia avea o capacitate dinamică unică, putând realiza o in-

finitate de nuanțe, depășind-o chiar pe cea a marilor soliști de operă²⁴. În afara înzestrării vocale, trebuie subliniată, mai ales, capacitatea unică a interpretei de a transmite emoția prin intermediul cântecului popular, de a-l recrea într-un mod cu totul original, precum și imensa dragoste și devotamentul cu care l-a slujit de-a lungul vieții. Talentul unic i-a fost recunoscut unanim și surprins plastic în aprecieri elogioase de genul: „Vocea Mariei este puternică, profund timbrată, ușor de recunoscut și greu de imitat. O trăsătură de bază a stilului ei de interpretare constă într-o dicțiune specială, care îmbină perfect declamarea muzicală cu recitativul. Stilul ei se caracterizează prin vervă, umor, vigoare și totală dăruire artistică”²⁵. Un alt exemplu de apreciere, concludent și memorabil, îi aparține scriitorului Mihail Sadoveanu: „Când o aud pe Maria cântând, glasul și cântecele ei le intuiesc venind din străfundul milenarei plămădă tractice. Mă regăsesc, cu tot ce-i mai bun în mine, în stihurile și melodiile interpretate de ea”²⁶.

Nu în ultimul rând, este demnă de reținut atitudinea deschisă a interpretei către nou, aspirația permanentă de autoperfecționare, pentru a fi mereu la un înalt nivel de exprimare artistică a cântecului popular, de care a fost atașată până în ultima clipă a vieții: „Ea nu s-a mulțumit să cânte doar de dragul cântecului. Ea s-a străduit să se cultive, să învețe, să tindă către un cât mai vast orizont. Asculta muzică cultă de cea mai bună calitate. Și-a luat profesori și a învățat limba franceză, germană și engleză. Și-a format o personalitate ce întrunea calitățile cele mai nobile ale poporului din care făcea parte și de care s-a simțit neclintit puternic legată. Demnă în orice împrejurare, combativă, neînfrică, a înțelese de-a lun-

gul vieții să înfrunte pe oricine se atinge de libertatea poporului”²⁷.

Încheiem, citându-l pe scriitorul Alexandru (Păstorel) Teodoreanu care, într-unul din articolele sale dedicate mării interprete, afirma că: „Ea [Maria Tănase, n.n.] nu a căutat cântecul, cântecul a căutat-o prin veac, cuibărindu-se în inima ei. Și dacă Maria Tănase și-a durat pedestalul nepieritor din cântecul românesc, acesta va rămâne de-a pururi tributar Mariei Tănase”²⁸. Urmând modelul Mariei Tănase, ascultându-i interpretările memorabile și cunoscându-i bogata activitate pe tărâm folcloric, tinerii interpreți ai zilelor noastre vor deprinde respectul, dragostea necurmată și devotamentul pentru cântecul popular românesc, pe care sunt datori moral să îl culeagă de la sursă și să îl recreeze în spiritul autenticității, spre păstrarea patrimoniului nostru național și universal.

DOINĂ *

Molto rubato *p* **accel.**

Hai Și-am zis ver de,

p și-am zis ver-de lemn us-cat

accel. **a tempo** *p*

Măi-cu-ța m-ă mă-ri - tat . Du-pă un bă - iat bo-gat,

rit. *pp* *f* **accel.** **a tempo** *p*

Ăl măi u - rit om din sat, mă Și-am zis ver-de mă-nă-ci-ne,

Dar cînd îl ve - deam că vi - ne, Se strîn-gea i - ni-mă-n mi-ne,

accel. **a tempo** *p*

M-a-pu-cau fri - gu - ri - le, Și toe-te tris - te - ti - le !

* Vechi cîntec cu caracter social

˘ = sunet puțin lungit

˘ = sunet puțin scurtat

Și-am zis verde lemn uscat,
Măicuța m-a măritat
După un băiat bogat,
Al mai urît om din sat.

Și-am zis verde mărăcine,
Dar cînd îl vedeam că vine,
Se strîngea inima-n mine,
M-apucau frigurile,
Și toate tristețile!

Cămașa cînd i-o spălam,
Pe garduri i-o atîrnam,
În picioare-o netezeam,
Și-ntr-un cîntec mi-l țineam:

„Bărbate, arză-te-ar focul,
Banii tăi mi-au luat norocul,
Tu mi-ai mîncat și viața,
Și mi-ai ofilit fața.

C-ai zis că, de ești bogat,
Nevastă ți-ai cumpărat;
Funie de-ți cumpărai,
Mai bine, zău, că făceai!

Și să te fi spînzurat,
De tine să fi scăpat;
Și să-mi fi luat eu bărbat
Unul frumos și sărac.

Și cînd îl vedeam că vine,
Să crească inima-n mine,
Să-i spăl cămașa cu rouă,
Să-mi fie dragostea nouă,

S-o usuc pe trandafiri
La umbră de rozmarini;
Cu sulfină s-o-nvelesc,
Printre gene s-o cîrpsc,
Pe obraz s-o netezesc“.

- ¹ <http://dexonline.ro/definitie/patrimoniu>.
- ² Cf. <http://legeaz.net/dictionar-juridic/patrimoniul-cultural-national-al-romaniei>.
- ³ *Ibidem*.
- ⁴ Petre Ghiță, Clery Sachelarie, *Maria Tănase și cântecul românesc*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor din Republica Socialistă România, București, 1965.
- ⁵ Maria Roșca, *Maria Tănase*, Editura Muzicală, București, 1988.
- ⁶ Maria Roșca, *Maria Tănase – privighetoarea din „Livada cu duzi”*, vol. I-II, Ginta Latină, București, 2000.
- ⁷ http://www.romlit.ro/biografie_i_apologie.
- ⁸ Maria Roșca, *Maria Tănase – privighetoarea...*, *op. cit.*, p. 10.
- ⁹ Gaby Michailescu, *Maria cea fără de moarte*, Eikon, Cluj Napoca, 2003.
- ¹⁰ Harry Brauner, *Să auzi iarba cum crește*, Editura Eminescu, București, 1979, p. 10-15.
- ¹¹ Maria Roșca, *Maria Tănase*, *op. cit.*, p. 52.
- ¹² *Ibidem*, p. 42.
- ¹³ Petre Ghiță, Clery Sachelarie, *op. cit.*, p. 94-103.
- ¹⁴ Eugen Atanasiu, *De vorbă cu Maria Tănase despre orchestre, soliști și repertorii*, interviu în „România liberă”, nr. 4895, București, 10 iulie 1960, apud Maria Roșca, *Maria Tănase*, *op. cit.*, p. 233.
- ¹⁵ Tudor Nedelcea, *op. cit.*, p. 29.
- ¹⁶ Iată titlurile câtorva melodii „recreate” de Maria Tănase: *Bade, din dragostea noastră, Butelcuța mea, Ca din tulinic, Ciuleandra, Doină din Dolj, Hăulita din Gor, În gară la Leordeni, Mă dusei să trec la Olt, Uhăi, bade, Văleleu, Iac’asa, Cântecul recrutului (Trenule, mașină mică), Mărioară viață amară* ș.a. Vezi în Anexa acestui articol partitura unei melodii reprezentative din repertoriul Mariei Tănase (*Doină*).
- ¹⁷ Vezi interviul acordat de Maria Tănase la radio: <https://www.youtube.com/watch?v=LSdZ0QB59dA>.
- ¹⁸ Tudor Nedelcea, *op. cit.*, p. 29.
- ¹⁹ „Gazeta literară”, 29 decembrie 1956, apud Petre Ghiță, *op. cit.*, p. 39-40.
- ²⁰ A. Calistrat, *Scrisoare de mulțumire*, în „Radio-Adevărul”, nr. 520, 4 septembrie 1938, apud Maria Roșca, *Maria Tănase*, *op. cit.*, p. 54-55.
- ²¹ Tudor Nedelcea, *op. cit.*, p. 39.
- ²² Maria Roșca, *Maria Tănase*, *op. cit.*, p. 174.
- ²³ Tudor Nedelcea, *op. cit.*, p. 39.
- ²⁴ Harry Brauner, *op. cit.*, p. 8.
- ²⁵ Fragment dintr-o prezentare a Mariei Tănase pe coperta unuia din discurile sale, apud Maria Roșca, *Maria Tănase*, *op. cit.*, p. 209.
- ²⁶ Petre Ghiță, Clery Sachelarie, *op. cit.*, p. 185.
- ²⁷ Harry Brauner, *op. cit.*, p. 18.
- ²⁸ Păstorel Teodoreanu, *Cântecul românesc și Maria Tănase*, în „Glasul Patriei” nr. 26 din 10 sept. 1958, apud Maria Roșca, *op. cit.*, p. 216.
- ²⁹ Partitura a fost preluată din volumul Maria Tănase, *Cântecele mele*, prefață de Nicolae Coman, Editura Muzicală, București, 1963, p. 12-13.

Elena CHIABURU

Clopotele Iașilor până la 1859

Motto: serica din Iași, Miron Barnovschi a comandat un clopot la Lwow, pe care a pus să se graveze o inscripție bilingvă, slavonă și latină („Bine credinciosul și de Hristos iubitor, Io Miron Barnovschi voievod, din mila lui Dumnezeu domn Țării Moldovei, făcut-a acest clopot în noua zidita sa mănăstire unde este hramul Adormirii Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, în târgul Iașilor, la anul 7136, Nașterea lui Hristos 1628”. Pe buza clopotului: „*Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam et clamor meus in conspectu eius intravit in aureus eius. Psalmul 17. Divino auxilio me fudit ms. Georgius Frank, Leopoli, Anno Domini 1628 G*”)³. Unele clopote păstrate în Iași au fost aduse din alte locuri într-o perioadă mai târzie decât cea menționată pe ele; este cazul unuia aflat la m-rea Sf. Sava (inscripție polonă: „acest clopot va fi pentru slujba și pentru lauda lui Dumnezeu. Anul Domnului 1570”)⁴.

Clopotele sunt obiecte prețioase pentru artă și izvoare documentare importante datorită inscripțiilor și decorațiunilor. Cel mai amplu studiu asupra clopotelor și meșterilor clopotari din Țările Române îi aparține lui Constantin A. Stoide, a fost publicat întâi în două părți în revista „Glasul Bisericii” din anul 1971, iar în 2015 a fost editat și completat cu o parte rămasă în manuscris, de Ioan Caproșu¹.

Vechile clopote sunt numite în inscripțiile slavone *campan*, *zvon* și *chimval*, cuvântul *clopot* apărând la 1614 pe un clopot de la m-rea Bârnova. În limba greacă erau denumite χαμπάνα (1669, m-rea Cetățuia) și χῳδων (de la biserica Trei Ierarhi și cel turnat de A. Bömches la București în 1804, pentru biserica Sf. Haralambie, ambele din Iași)².

Cel mai vechi clopot din Iași s-a păstrat la m-rea Galata, dat de domnul Petru Șchiopu („acest chimval l-a făcut Io Petru voievod și l-a dat mănăstirii unde e hramul Înălțării, în anul 7087 <1579>, luna lui mart 25”). La m-rea Bârnova s-a păstrat clopotul dat de Ștefan Tomșa bisericii Curții domnești din Iași („acest clopot l-a făcut bine cinstitorul domn Io Ștefan voievod Tomșa și l-a dat pre el la biserica din Curtea domnească în târgul Iașilor, unde este hramul Sfintei Troițe, la anul 7122 <1614> luna mai 5”). Pentru bi-

serica din Iași, Miron Barnovschi a comandat un clopot la Lwow, pe care a pus să se graveze o inscripție bilingvă, slavonă și latină („Bine credinciosul și de Hristos iubitor, Io Miron Barnovschi voievod, din mila lui Dumnezeu domn Țării Moldovei, făcut-a acest clopot în noua zidita sa mănăstire unde este hramul Adormirii Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, în târgul Iașilor, la anul 7136, Nașterea lui Hristos 1628”. Pe buza clopotului: „*Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam et clamor meus in conspectu eius intravit in aureus eius. Psalmul 17. Divino auxilio me fudit ms. Georgius Frank, Leopoli, Anno Domini 1628 G*”)³. Unele clopote păstrate în Iași au fost aduse din alte locuri într-o perioadă mai târzie decât cea menționată pe ele; este cazul unuia aflat la m-rea Sf. Sava (inscripție polonă: „acest clopot va fi pentru slujba și pentru lauda lui Dumnezeu. Anul Domnului 1570”)⁴.

De la domnul Gheorghe Duca avem două clopote turnate la Danzig pentru m-rea Cetățuia, cu inscripție greacă („acest clopot se dă la venerata și sfânta mănăstire a Sfinților Vestiților, pretutindeni lăudaților și în frunte mergătorilor Apostoli Petru și Pavel, de prea cucernicul și prea strălucitul domn a toată Moldova și ctitor, domnul domn Ioan Duca voievod, spre veșnica pomenire”), meșterul *Gerhard Benningk* semnând și el în latină („*anno Domini, 1669 omnīs spiritus laudet Dominum. Divino auxilio fudit me Gerhardus Benningk Gedani*”). Clopotul din s. Dumești, j. Iași, a

fost lucrat la firma de meșteri asociați Fillgrader și Hofbauer, „in Wien, anno 1796”, iar unul nedatat de la biserica Bărboi din Iași s-a turnat „la Moscova, la fabrica lui Dimitrie Samghin”⁵.

Clopoțele se dăruiau bisericilor în virtutea dreptului de ctitorie, de particulari sau de comunități, fapt pentru care aveau unele drepturi și privilegii, inclusiv scrierea numelui pe obiectul donat. Ele erau turnate dintr-un aliaj numit *madem* sau *acioaie*⁶, compus din cinci părți *Cu* (cupru) și o parte *Sn* (staniu sau *cositor*), dar meșterii își țineau secrete rețetele. Procentul de *Sn* varia în funcție de tonalitatea dorită și care condiționa dimensiunile clopotului: pentru un sunet mai grav, clopotul trebuia să fie mai mare, iar pentru unul mai clar și pătrunzător, mai mic. *Sn* determină și culoarea roșie-gălbuie spre galben a clopotului⁷.

Exista credința că pentru un sunet plăcut în aliaj

trebuie să se adauge argint, dar cercetările unor clopote faimoase prin sunet și dimensiuni au infirmat ipoteza, argintul fiind folosit doar ca element de aliere. Aliajele se încălzeau la 1050 – 1100° C, erau turnate în formă și răcite controlat, grăbirea răcirii afectând tonalitatea și predispunând clopotul la fisuri. Durata obținerii unui clopot mare era de 15 săptămâni, încât nu se lucra decât vara. Meșterii trebuiau să știe regulile de bază ale geometriei campanologice: diametrul clopotului în partea inferioară, la bordură, trebuia să fie dublul mărimii diametrului său superior; înălțimea, fără sistemul de prindere, trebuia să fie de 4/5 din diametrul inferior; limba clopotului trebuie să aibă 1/20 din greutatea lui și să fie făcută din oțel forjat⁸.

Meșteșugul era de regulă ambulant, clopotarul improvizând atelierul unde primea comanda. Inven-

Foto: Corneliu Grigoriu

Clopoțe expuse la biserica Mănăstirii Sfinții „Trei Ierarhi” Iași

tarul unei *clopotării* includea un cuptor de topit metalele, foale pentru controlul focului, matrițe, vase pentru amestecuri, ciocane, topoare, pari, clești, pile de diferite forme și dimensiuni, piroane, mari cantități de lemne de construcție și de foc, cărbuni sau mangal drept combustibil, funii de cânepă și „tipar” adică slove, litere și modele ornamentale ce se gravau pe clopot⁹.

Operațiunea a fost versificată de poetul Friedrich von Schiller, care a studiat o turnătorie de clopote, *Cântecul clopotului* publicat în anul 1800 oferind importante detalii tehnice. Referindu-se la „formă”, poetul german descria construcția creuzetului, ars mai întâi pentru a deveni refractar: „Stau zidiți din humă arsă/ Ai tiparului pereți”¹⁰. Tehnica fiind unitară pe plan european, cheltuielile m-rii ieșene Sf. Spiridon din 1796 – 1797 ce „s-au făcut cu clopotul” turnat includ bani dați pe „lemnii, lut, năsip, cărămidă”, la construcția cuptorului. Tot în acel an, meșterul Andreas Andreaschovschi a folosit pentru turnarea a trei clopote la Mitropolie: „8840 cărămizi pentru cuptoriu și calupuri, mangal, două cară var, 3 cară și o căruță de cărbuni”¹¹. Din *Condica de cheltuieli* a Mitropoliei pe anii 1816-1818 aflăm că partea de jos a cuptorului în care se aduna materialul topit era căptușită cu cărămizi îmbinate cu var, pentru a rezista temperaturilor mari. Pe lângă meșterul clopotar, mai lucrau teslarii care făceau părțile de lemn ale cuptorului, fierarii pe cele metalice, un cantaragiu care controla cantitățile de metale folosite și cântărea clopotul la sfârșit, salahori și ciocli angajați cu ziuă și plătiți în natură pentru muncile necalificate¹².

Materia primă era „adunată de pe te miri-unde: sfeșnice vechi, piulițe, căldări crăpate de pe la cele

velnițe”¹³, iar transportul (lemn, deșeuri metalice, cărbuni, cărămizi, var, seu, potasă, cânepă) se făcea cu care trase de boi și căruțe cu cai, documentele păstrate în Arhivele Iașilor oferind știri despre cantități, uneltele folosite și prețurile aferente¹⁴.

Cuptorul era o „acăstaie de turn cât turnul Vavilonului. Și de jur împrejurul cuptorului niște foiuri, ca acele! Și sub vatra cuptorului, stânjeni întregi de lodbe! Și la urmă o pălălaie de foc cât casa! Ard stânjenii și se mistuie cum s-ar mistui un vraf de surce-lușe. Și iaca așa, Mihai Fogoraș o noapte întregă tot scormonește cu cociorva într-o smoală de „Dumnezeu știe ce *herării sleite*”, păstrând cu strășnicie secretul de fabricație. Componenta enigmaticelor „*herării sleite*” o aflăm din *Condica de cheltuieli* a Mitropoliei: aramă și cositor în stare brută, obiecte vechi de bronz, monede de aramă, câte o toacă de metal etc. și, firește, clopotul vechi topit, în cazul unei re-turnări¹⁵.

Operațiunea de turnare se numea *vărsare* sau *sleire* și cerea multă pricepere din partea meșterului. Furnalul era umplut cu lemne sau cu cărbuni de pământ, cu foale manuale și guri de vânt se realiza temperatura de circa 1000° C, iar metalele topite curgeau ca o pastă groasă în partea de jos a cuptorului¹⁶. Iată descrierea poetului Schiller:

„Trunchiul de molift mi-l taie,/ Dar să fie bineuscăt,/ Să trosnească vâlvătaie-n/ Botul de cuptor, căscat!/ Fiarbă în cuptor/ Cupru, cositor,/ Topitura pentru clopot,/ Cum e dat, să curgă-n clocot./ Cu foc și brațe, laolaltă/ În groapa-adâncă vom zidi/ Ce în clopotnița înaltă/ De noi suna-va mărturii”¹⁷.

Amestecul de metale trebuia topit până când:

„Albi clăbuci se sparg în masă,/ Curge valul din

cupTOR”.

Se adăugau apoi ingrediente pentru eliminarea materialului steril, așa-numitul „scăzământ”, și a spori fluiditatea aliajului. Firește, cupTORul era supra-vegheat permanent:

„Mestecați-l cu potasă,/ Căci turnatu-i mai cu spor./ De îl vrei curat,/ Nu-l lăsa-nspumat,/ Ca din bronz curat să vină/ Zvon curat și voce plină”¹⁸.

Când credea că aliajul a devenit omogen, clopotarul lua o mostră și verifica dacă parametrii doriți erau atinși:

„Țevile sunt rumeioare./ Bățu-n clocot l-am muiat./ Dacă smălțuit apare/ Totu-i gata de turnat./ Hai, acum, fărtați!/ Masa o-ncercați!/ Partea aspră, partea lină/ Semne bune-s când se-mbină!/ Căci dârz cu blând când se adună,/ Blajin cu aspru se-mpreună,/ E cântul pur cum e cleștarul”¹⁹.

Când amestecul de metale avea densitatea potrivită, era lăsat să curgă în matriță, o manevră foarte periculoasă. Leca Morariu numea asta „turnarea smoalei în formă: toporul și un par rotund se apropie de cepul care închide scurgerea cupTORului. Câteva lovitură de topor. Cepul e mânat înăuntru și o șuviță de jeratic curgător țâșnește pe strâmtul lătocaș, scurgându-se în adâncul pământului”²⁰.

Schiller consemna în versuri că și meșterii germani făceau la fel:

„Hai! putem porni turnatul;/ Zimții crestăturii-s buni./ Dar precum ne este datul,/ Mai întâi vin rugăciuni!/ Dopu-i scos din loc?/ Fie cu noroc!/ Fume-gând, țâșnește-afară/ Bronzu-nvăluit în pară”²¹.

Turnarea putea genera accidente, cele mai grave fiind greșirea consistenței aliajului și desfacerea bruscă a matriței fragile și insuficient arse pentru a rezista temperaturii și presiunii aliajului fierbinte:

„Primitoare este huma/ Și tiparu-i împlinit./ Vom vedea noi oare-acum/ Lucrul nostru răsplătit?/ Oare ce-am turnat/ Nu s-a revărsat?/ Oare, tot trăgând nădejde,/ Nu ne paște vreo primejdie?”²².

O etapă decisivă era răcirea controlată a aliajului în formă. Leca Morariu scria că „*slirea* durează cam de la 6 ore seara până pe la miezul nopții”²³, iar Fr. Schiller consemna un obicei respectat pentru reușita clopotului:

„Clopotul, până-se răcește,/ Fiecare, după plac,/ Zburdă, cântă, ciripește,/ Ca o pasăre-n copac./ Când apare-o stea,/ Munca-n loc să stea./ De vecernie când bate,/ Meșterul doar se mai zbate”²⁴.

Era nevoie de multă experiență a meșterului spre a stabili dacă aliajul rezista spargerii matriței:

„Doar meșterul, cu mâini dibace,/ Va sparge forma la soroc;/ Dar, vai, când singur se desface/ Și curge bronzul-n val de foc!/ Cu tunet mâniaș răzbate/ Prin cioburile lutului/ Și, ca din hâu de iad, abate/ Tot ce-ntâlnește-n calea lui”.

Dar când, grație priceperii, turnarea clopotului reușea:

„Bucuria-n suflet crește:/ Ca un aurit pocal/ Din găoace se ivește/ Miezul luciu de metal./ În al său căuș,/ Soare jucăuș/ A ivit cununi de laur/ Pentru încercatul faur”.

În fine, clopotul era scos din matrița spartă cu ciocanele:

„Forma spargeți-o pe dată./ Scopul și l-a-ndeplinit./ C-un ciocan pieziș,/ Dați în înveliș!/ Clopotul când viață prinde,/ Forma-n țândări se desprinde”²⁵.

Nu întotdeauna *vărsarea* reușea, uneori fiind nevoie de două-trei încercări, motiv pentru care operațiunea era însoțită de credințe și obiceiuri ce trebuiau respectate pentru obținerea unui sunet bun.

Clopotarii începeau lucrul cu o rugăciune: „Ajută-ne, Doamne, să iasă bine clopotul nostru! Amin!”²⁶. În plus, la „turnarea smoalei în formă, de obicei toată lumea trebuie să iasă afară, ca nu cumva clopotul să fie deochiat. În mod excepțional, <copiii erau îngăduiți> și la această din urmă fază a turnării clopotului, nu însă fără de a ne fi luat mai întâi solemnă făgăduință că nu ne vom mira și nici ne-om speria”. Și mai important, „așa-i credința, că la sleirea clopotului trebuie răspândită o zdravănă minciună <...> care să se lățească atât de departe și să străbată atât de tare și departe străbătător trebuie să fie glasul clopotului. Și iar a doua tragere pe sfoară: de unde noi veniam să asistăm la scoaterea din pământ a clopotului, el stătea acum mai gata lustruit în curte, spre bucuria acelora cari cu ciocanul în tot încercau *glasul*, însemna că tot atât de plăcut surprinsă să rămână întreaga lume de răsunetul clopotului, cât de surprinși fusesem noi de înșelarea noastră”²⁷.

Scos cu bine din matriță, clopotul era finisat, pilit și lustruit, operațiune de care depindea în bună măsură sunetul lui: „dl. Fogaraș, cu pila în mână, netezește grunzurii clopotului, un flăcău lustruiește părțile piliate frecându-le cu nisip ud. Plosca cu pelin umblă din mână în mână și fiecare oaspe trebuie să beie întru limpezirea glasului de clopot și întru limpezirea inimilor celor ce vor să-l asculte”²⁸.

Uneori limba clopotului era turnată de meșteri fierari din alte părți și doar asamblată. În aceeași *Condică de cheltuieli* a Mitropoliei din 1816-1818 apare plata a trei limbi de clopot turnate în Țara Românească, la Baia de Fier. Când toate părțile erau gata, clopotul era asamblat de meșterii fierari (în *Condică*: „42 <lei s-au plătit> herarilor pentru legat clopotul

cel mare”²⁹), dar după finisare mai trebuia să stea o lună - două pentru ca metalul să se matureze, înainte de a fi urcat în clopotniță.

La sfârșit, era scos din atelier și livrat celui care îl comandase sau urcat în clopotniță, dacă fusese făcut la fața locului:

„Trageți clopotul afară,/ Ridicați-l din ungher!/ Trageți cu avânt!/ Se ridică-n vânt!/ Fie crainic de vești bune!/ Pace dangătu-i să sune!”³⁰.

În bisericile și mănăstirile noastre se mai păstrează puține clopote vechi. În afară de faptul că s-au stricat din îndelungată folosință, au fost o căutată pradă de război și folosite la turnarea de tunuri, dar și invers, uneori tunurile vechi din bronz erau prefăcute în clopote. La Mitropolia Iași se păstrează trei clopote turnate din tunuri turcești primite în septembrie 1830 din Cetatea Silistra. Două mai mici au fost turnate la mitropolie în anul 1831, de clopotarul Mihail Fogorași și unul mare la Brașov, în 1832. Pe cele două mici s-a gravat: „Din afierositele tunuri de cătră împărăteasca mărire Nicolai Pavlovici, cari l-au dobândit de la dușmani la slăvitul război la anilor (*sic!*) 1828 și 1829, care a dus atât de înșămnat și priincios protimisis pentru Moldav(ia) și care au întărit buna stare a acestui pământ ce s-o croit. Acest clopot s-au făcut în zilele preosfințitului mitropolit Moldaviei chirio chirio Veniamin Costachi și s-au vărsat în sf(ânta) Mitropolii. Anu 1831”. Pe cel mare s-a scris: „Mântuiește, Doamne, norodul tău și bla(go)slovește moștenirea Ta, biruință împăratului asupra varvarilor dăruiește și cu crucea Ta păzește pre norodul Tău. Întru slava unuia, adevăratului Dumnezeu ce este în Treime slăvit, a Tatălui și a Fiului și a Sf(ântului) Duh, în a nouasprezece sută, la 29 ani, 1829, a vechii de

la Hristos, acestuia credincios ortodoxul împărat al Rosiei Nicolae, al Moldovlahiei protector și al ei mântuitor, pe Ismail au învins, împărășind Mohamet al II-lea preste osmani și preste daco-romani. Deci, creștinește triumfând, înalță corn în Sion, pe creștini desubgiugând și drituri strămoșești pierdute de ani trecuți de 300, Moldovlahiei hărăzind; ocârmuind ca prezident Pavel de Chiselev, al țerilor plenipotent, și-n loc de tunetul său triumfal la-l păcii și al dragostei, și în urmare la-l vieței sfințit creștinesc altar. Acest clopot s-au vărsat cu toată cheltuiala sfântei Mitropolii, afară numai de materie tunurilor, la care easte hramul Sfântului Marelui Mucenic Gheorghie. Anul 1832 din Brașov³¹.

Uneori clopotele erau distruse de incendiile care au mistuit bisericile și mănăstirile noastre. Pe două clopote de la M-rea Golia este o inscripție grecească identică, din care aflăm că „acest clopot a ars în incendiul din anul 1821, în timpul de restriște, iar acum a doua oară s-a turnat prin cheltuiala preosfințitului mitropolit, a sfântului Ieronopoleos și Vatoped, chir chir Grigorie, care este și egumenul acestei sfinte mănăstiri Golia, și cu privigherea preacuviosului arhimandrit și plenipotent exarhul Vatopedului, în 1829³².

La început, meșteșugul clopotăriei a fost preponderent ambulant, fiind practicat de călugări autohtoni sau de meșteri străini. Prima mențiune a unui clopotar localnic este abia din a doua jumătate a secolului XVIII, până atunci inscripțiile conținând doar numele ctitorului care le-a comandat, nu și locul unde s-a turnat și nici numele meșterului. Asta sugerează că au fost turnate la fața locului, de meșteri români, monahi sau laici, a căror conduită era determinată de concepția ortodoxă a smereniei și

umilinței, încât nu considerau potrivit să-și treacă numele pe produsul muncii lor și că, de asemenea, uneori comanda venea din partea unei comunități, nu a unui ctitor individual. Prima inscripție cunoscută de noi ce conține numele meșterului se află pe un clopot al bisericii Sf. Teodori din Iași: „Când strig către Tine, Doamne, ia aminte glasul rugii mele. Vasile Rusăt hatman l-am afierosit la biserica Sfântului Marelui Mucenic Teodor, și s-au lucrat de Misail ierodiacon în Putna. V(ă)leat 1767³³.

Urmează Pavel de la episcopia Hușilor, care, datorită abilității sale de a turna metale, a lucrat și ca tipograf la Mitropolie (a imprimat două *Ceasloave*, în 1797 și 1801, o *Prăvilioară* și o *Psaltire* în 1802)³⁴. Cunoaștem patru clopote turnate de dânsul. Primul a fost clopotul mare al Episcopiei Hușilor, la sfârșitul anului 1782, care suna atât de muzical încât hușenii l-au numit „Pavel”, după numele meșterului. În 1783, a lucrat la Iași pentru biserica Sf. Atanasie și Chiril („acest clopot s-au făcut la biserica Sfinților Aftanasie și Chiril, în zilele preînălțatului și luminatului domn, mărie sa Alecsandru voievod Mavrocordat și în zilele preosfinției sale părintelui mitropolitului țării chir Gavriil. Care clopot s-au făcut din mila creștinilor <urmează pomelnicul>. Și s-au făcut prin ostentia la preoților de la sfânta biserică, anume: Vasilie proin protopop, Anastasie, Petre, Parfene, Ilinca. Let de la Hristos 1783. Pavel clopotar”). În 1784, a turnat în Huși un clopot pentru m-rea Râșca, după care a făcut o pauză până când a turnat clopotul mare de la Biserica Banu din Iași: „Doamne, auzi glasul meu când strig către Tine! Acest clopot s-au făcut cu osirdia și cu toată cheltuiala preosfinții sale părintelui chiriu chir Iacov Stamatie mitropolit Moldaviei, la biserica preosfinției sale ce se prăznuaște hramu Duminica

Tuturor Sfinților, aice în orașul Iași. Și s-au lucrat de Pavel clopotar, la anu de la Hristos 1801”³⁵.

În 1832, în Iași un meșter provenit dintr-o faimoasă familie de clopotari: Mihail Făgăraș (sau Fogoroș) din s. Pătrăuți, j. Suceava, a turnat împreună cu fiul său trei clopote mari: la biserica Talpalari („S-au făcut cu cheltuiala lui Dimitrie Cantacuzino și Pulheriia soția sa. S-au vărsat de Mihail Făgăraș cu fiul său Gheorghe, la anul 1832”); la biserica Sf. Haralambie („Gheorghie Leonardie, Manu, Catrina, Ana fiica noastră. Hramul Sfântului Haralambi. S-au vărsat de Mihai Fagaraș cu fiio-său Gheorghie, la anu 1832”) și la Trei Ierarhi („Binecinstitorul și de Hristos iubitorul domn Io Vasilie voievod, cu mila lui Dumnezeu domn Țării Moldovei, făcut-a acest clopot în a sa nou zidită mănăstire, unde iaste hramul Trei-Sfetiteli, Vasilie cel Mare, Grigorie Bogoslovul și Ioan Zlatoust, în stolița târgului Iașii, la anul 7148. Maistri Mihail Făgăraș cu fiuu-său Gheorghie din Bocovina. S-au vărsat la anu 1832 mai 13”. Clopotul mare al bisericii 40 de Sfinți a fost făcut de un meșter brașovean („Acest clopot s-au făcut spre pomenirea sufletului răposatului medelniceriu Constantin Sucevanu, cu ajutor și de la alte ipochiimene, și s-au dat la bisărica Sfinților Patruzăci de Mucenici, în vremea epitropiiei aceștii biserici dumnealui căminariului Dimitrachii Florea. În anul 1836. Carol Sărvenac clopotar. BV”. În 1838, clopotul mic de la m-rea Dancu, azi dispărută, a fost re-turnat de meșterul Toma („Cu cheltuiala dumisali jupânului Chirica Stamati s-au prefăcut clopotul acesta spre rămânire a dumnisali pomenire. S-au lucrat de Toma clopotariul”)³⁶.

Instrumente rituale în uzul Bisericii, clopotele sunt izvoare documentare importante, datorită in-

scripțiilor și decorațiilor. Ele au avut denumiri diferite, se dăruiau bisericilor de persoane particulare sau de comunități în virtutea dreptului de ctitorie, iar cele mai vechi clopote păstrate în Iași sunt din vremea domnului Petru Șchiopu.

Aliajul de clopot conținea *Cu, Sn* și cantități infime de argint. Meșteșugul era ambulant, cuptoarele se improvizau la fața locului și se lucra numai în sezonul cald. Operațiunea se numea *vărsare* sau *sleire*, faza cea mai lungă era confecționarea cuptorului și a matriței, iar manevra cea mai periculoasă era turnarea aliajului topit în forma clopotului. Urma răcirea controlată în matriță, scoaterea și finisarea clopotului. Turnarea era însoțită de credințe și obiceiuri ce se respectau pentru reușita operațiunii și obținerea unui sunet frumos.

Clerici sau mireni, clopotarii era meșteri cu multe cunoștințe tehnice, care își transmiteau secretele din tată în fiu. Din păcate, puține mai sunt astăzi bisericile și mănăstirile ce posedă clopotele originale, acestea fiind distruse de timp, de incendii și de rechizițiile din timpul războaielor, când erau prefăcute în tunuri.

---

¹ C.A. Stoide, *Despre clopote și clopotari în Țările Române (sec. XIV-XIX)*, în „Glasul Bisericii”, anul XXX (1971), nr. 7-8, p. 706-728; Idem, *Clopote aduse în Țara Românească și Moldova din a doua jumătate a secolului al XVII-lea până la începutul secolului al XIX-lea*, în *ibidem*, nr. 9-10, p. 888-912; Idem, *Despre clopote și clopotari în Țările Române (sec. XIV-XIX)*, Ed. îngrij. de Ioan Caproșu, Editura Demiurg, Iași, 2015. Precizăm faptul că vom folosi ediția dată de autor în 1971, sub forma: Stoide, *Clopote și clopotari*, I, II.

- ² Stoide, *op. cit.*, I, p. 709-710 și 716.
- ³ Gh. Ghibănescu, *Inscripții*, în „Teodor Codrescu”, anul I (1916), nr. 2, p. 24; (în continuare: Ghibănescu, *Inscripții*, TC).
- ⁴ N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, București, 1906, p. 16; Ghibănescu, *Inscripții*, TC, anul I (1916), nr. 2, p. 24, anul VI (1936), nr. 5, p. 73 și anul III (1933), nr. 5, p. 71.
- ⁵ N. Iorga, *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, vol. XV, partea I, p. 13 și 149; Stoide, *op. cit.*, I, p. 719; *Inscripțiile orașului București* (red. Al. Elian), București, 1968, p. 334-335; Ghibănescu, *Inscripții*, TC, anul IV (1934), nr. 2, p. 24.
- ⁶ I.-A. Candrea, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, „Cartea Românească”, București, 1931, p. 294, sub voce.
- ⁷ Gh. Florea, A. Chiriac, Gh. Croitoru, *Bronzuri folosite la turnarea clopotelor*, în vol. *Turnătoria, de la rigoarea tehnicii la artă*, Galați, 2004, p. 106 și 108-110; A. Vlăduț, Gh. Florea, *Turnarea clopotelor de mari dimensiuni*, în idem, p. 101.
- ⁸ *Ibidem*, p. 106-110; *Ibidem*, p. 100-101; I. Carcea, M. Ciocan, I. Hopulele, *Criterii de testare a materialelor pentru construcția clopotelor*, în idem, 2006, p. 24-25, 56, 58-59; M. Ciocan, I. Hopulele, *Clopotul, obiect de cult și subiect de cercetare științifică*, în idem, p. 23; Ciocan, Bordei, Balint, *Clopoțe*, p. 35-36.
- ⁹ Stoide, *Clopoțe și clopotari*, I, p. 721; Morariu, *Clopotăria din Pătrăuți*, p. 6.
- ¹⁰ Fr. Schiller, *Poezii*, București, 1958, p. 96.
- ¹¹ I. Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. X, Iași, 2007, p. 71.
- ¹² Stoide, *op. cit.*, I, p. 712 și II, p. 893; Morariu, *op. cit.*, p. 7-8, 12, 10, 14, 19-20.
- ¹³ Morariu, *op. cit.*, p. 16 și 19.
- ¹⁴ Stoide, *op. cit.*, II, p. 908-910.
- ¹⁵ *Ibidem*; Morariu, *op. cit.*, p. 7-8.
- ¹⁶ Șt. Olteanu, C. Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova*, București, 1968, p. 19.
- ¹⁷ Schiller, *Poezii*, p. 97.
- ¹⁸ *Ibidem*, p. 98.
- ¹⁹ *Ibidem*, p. 99-100.
- ²⁰ Morariu, *op. cit.*, p. 18.
- ²¹ Schiller, *Poezii*, p. 102.
- ²² *Ibidem*.
- ²³ Morariu, *op. cit.*, p. 19-20.
- ²⁴ Schiller, *Poezii*, p. 107.
- ²⁵ *Ibidem*, p. 110.
- ²⁶ T. Danalache, *Clopoțele în cultul creștin*, <http://www.crestinortodox.ro/religie/clopoțele-cultul-crestin-96090.html>, accesat la 19.03.2015.
- ²⁷ Morariu, *op. cit.*, p. 18-19.
- ²⁸ *Ibidem*, p. 19.
- ²⁹ Stoide, *op. cit.*, II, p. 895-896 și 909.
- ³⁰ Schiller, *Poezii*, p. 113.
- ³¹ C. Erbiceanu, *Istoria mitropoliei Moldaviei și Sucevei*, București, 1888, p. 285-286 și 462; N. Iorga, *Inscripții*, în „Revista Istorică”, anul IX (1923), p. 170; BAR, Arhivă 1580 (*Inscripțiile bisericilor din orașul Iași*, culese de C. Bobulescu), București, 1943, p. 768-769.
- ³² BAR, A 1580 (*Inscripții Iași*), p. 102 (text gr. și trad.).
- ³³ Ghibănescu, *Inscripții*, în „Ioan Neculce”, anul V (1926), p. 268.
- ³⁴ E. Chiaburu, *Carte și tipar în Țara Moldovei*, Iași, 2010, p. 610.
- ³⁵ Al. Ciurea, *Figuri de ierarhi moldoveni: Iacob Stamati*, Iași, 1946, p. 68; BAR A 1580 (*Inscripții Iași*), p. 420 și 497.
- ³⁶ BAR A 1580 (*Inscripții Iași*), p. 708 și 861; Gh. Ghibănescu, *Biserica Talpalari Iași*, 1934, p. 48; Idem, *Inscripții*, TC, anul V (1935), nr. 6, p. 86-87.

Ioana BUJOREANU

Iorgu Iordan – director al Teatrului Național din Iași (1945)

Trupa Naționalului ieșean era în turneu, prin Moldova, la începutul lunii martie 1944; ceea ce părea a fi o simplă deplasare de propagandă prin regiune se va transforma într-o fugă (îndelungată) din calea războiului. Vagoanele destinate trupei au fost atașate trenului de refugiați și astfel începe o nouă și zbuciumată pagină din istoria celui mai vechi Teatru Național din România. Călătoria se va prelungi și, din nefericire, puținul avut și colectivul Teatrului Național vor fi duși, în sud-vestul țării, spre Timișoara.

Dar acolo era deja stabilit Teatrul din Cluj, așa că ieșenii se văd nevoiți să se deplaseze în altă parte. Pornesc din nou la drum și, ajunsă în Jimbolia, trupa ieșeană își deschide stagiunea la 28 aprilie 1944. Au fost bine primiți, dar, cum linia frontului s-a mutat, se văd, din nou, forțați să se retragă.

În pribegie, actorii își continuă lupta și adresează Direcției Generale a Teatrelor o cerere pentru acceptarea artistului Mihail Gheorghiu în funcția de director. În acele momente grele era nevoie de un om puternic, întreprinzător, bun organizator, de cineva care să-i îndrume și să salveze (ce a mai rămas din) avutul teatrului, dar și viețile oamenilor. Cronicarul Tudor Nour amintește greutățile, problemele înfruntate, munca asiduă depusă de Naționalul ieșean în refugiu¹.

Victor Eftimiu, director al Direcției Generale a Teatrelor din cadrul Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor aduce la cunoștință actorilor aflați în

pribegie că ministrul este de acord ca dl. Mihail Gheorghiu să dețină, provizoriu, funcția de conducere. Tot prin acea decizie se stabilea ca Teatrul Național din Iași să se mute de la Drăgășani la Sibiu, unde își va susține reprezentațiile în sala Teatrului Comunal. Abia aici reușesc să prezinte o stagiune, încropită, ce-i drept, din reluări și doar câteva titluri noi. Activitatea Teatrului nu s-a oprit, oamenii și-au dus mai departe crezul, continuând să interpreteze în condiții mai puțin decât potrivite desfășurării unui act artistic.

Stagiunea se va deschide la 6 ianuarie 1945 cu spectacolul *Vlaicu-Vodă*, în regia lui Aurel Ghițescu și decorurile lui Th. Kiriacoff. Directorul avocat Ștefan G. Boțoiu, alături de prefectul Sibiului va ține, la față de cortină, un discurs emoționant având ca temă „*Prima așezare de teatru oficial românesc permanent în cetatea culturală a Sibiului*”².

Se știe că, până atunci, sala Teatrului Comunal fusese folosită în exclusivitate de trupa grupului etnic german și nu găzduise niciodată o stagiune a unei trupe profesionale de limba română. Reprezentațiile Naționalului ieșean se bucură, în continuare, de un succes deosebit din partea publicului sibian, fiind de notorietate vechea dorință a localnicilor de a avea o trupă în limba română, formată din actori profesioniști. Se reprezintă, în reluare, *Zile vesele după război*, adaptarea lui Mihail Sadoveanu; *Mama*, drama lui Karel Čapek, *Ginerele domnului prefect*; *Coana Chirița*

și *Barbu Lăutaru*; *S-a stins candela* de C. Manolache; *Domnișoara Nastasia* de G.M. Zamfirescu, *Femeia îndărătnică*, *Nora* de Ibsen și *Gelozia* de Arțibașev. Despre fiecare din spectacolele văzute în interpretarea ieșenilor, Radu Stanca tipărește cronici competente în „Revista Cercului Literar” de la Sibiu. Judecând după succesul de care se bucură reprezentațiile trupei de la Iași, plin de bune intenții, entuziastul director Ștefan G. Boțoiu (fost, în două rânduri, director al Teatrului Național din Craiova) insistă ca trupa ieșeană să se stabilească definitiv la Sibiu (!).

Spre sfârșitul lunii aprilie 1945, autoritățile ieșene cer Ministerului Artelor să dispună, prin ordin ministerial, întoarcerea acasă a trupei Naționalului.

De menționat că, între timp, principalele instituții ale capitalei Moldovei reveniseră din pribegia forțată. De exemplu, în aprilie 1945, Universitatea „Cuza-Vodă”, întoarsă din refugiul de la Alba-Iulia, inaugurase deja, la Iași, anul academic.

La cererile oficiale, venind din partea autorităților ieșene, se adaugă solicitările unor ziariști de a readuce în urbe venerabila trupă de teatru. De pildă, în cotidianul „Moldova Liberă” (an II, nr. 189), tânărul publicist N. Barbu acuza mașinațiunile ne-ieșenilor de a văduvi Iașul de prestigioasa instituție culturală: „O încăpățănare vinovată a câtorva iresponsabili a ținut pe loc întregul personal artistic, tehnic și administrativ. [...] Un director străin de tradiția moldove-

Iași – după bombardamentele din 1944

nească, continuator al lui Iov și Cuza, făcea jocul inconștienților și al indiferențelor față de situația acestui Teatru”³.

Cele mai insistente acuzații veneau din partea tânărilor ziarist Tudor Nour [Davidson] care, număr de număr, în „Lupta Moldovei” (organul comitetului județean al Partidului Comunist Român), învinuia actorii din trupa ieșeană de lipsă de patriotism și trădare (sic!): „Scena moldovenească se găsește printre ultimele instituții de cultură care revin acum dintr-un refugiu nenorocit. Deși problema s-a pus în ultimele luni de atâtea ori, deși s-au întreprins demersuri peste demersuri pentru a fi readus înapoi. [...] fosta conducere sabotoare a teatrului a contribuit prin intrigi de tot soiul și prin întreținerea unei campanii de zvonuri. [...] nu trebuie decât să se escludă din rândurile slujitorilor artei. [...] Neînțelegându-și menirea, dezertând de la datoria lor de artiști, ei s-au situat în tabăra dușmanilor noilor orânduiri. Încercările de a-și găsi loc pe o altă scenă... trebuie esc dejucate. Acești actorii, fie Aurel Munteanu, Tudor Călin, Șt. Ciubotărașu, fie acei profanatori ale celor mai elementare noțiuni de artă ca Miluță Gheorghiu, N. Meicu – numim numai câțiva din ei – trebuie să-și capete pedeapsa meritată pentru acțiunea încercată de a răpi Moldovei Teatrul ei. Întârzierea reînțoarcerii și tergiversările de tot felul li se datoresc lor cea mai mare parte”⁴. O învinuire atât de directă ar fi putut avea consecințe grave pentru actorii susnumiți dacă respectivul articol ar fi apărut cu câteva luni mai devreme, în vreme de război.

În cele din urmă, Mihai Ralea, Ministrul Artelor în guvernul prezidat de Petru Groza (guvern instalat la solicitarea ocupantului sovietic, la data 6 martie

1945) – dă curs cererilor, dispune demiterea din funcție a lui Ștefan Boțoiu, la 15 mai 1945, și numirea profesorului universitar Iorgu Iordan în postul de director al Teatrului Național din Iași. De astă dată, presa ieșeană salută, într-un glas, inițiativa ministerială, iar ziaristul de la „Lupta Moldovei” nu pregetă în a-i atribui energicului (nou) director Iorgu Iordan meritul de a fi „dejucat planul acelor elemente actoricești trădătoare!”. Nu e mai puțin adevărat că profesorului însuși îi plăcea, peste ani, să explice neînțoarcerea la Iași a unor actorii (de frunte) prin atașamentul lor față de cauza legionară. În al treilea volum de *Memorii*, Iorgu Iordan afirmă: „Câțiva dintre actorii, printre ei unii buni, n-au avut [...] curaj să se întoarcă imediat (sau chiar deloc) la vatra lor. Se temeau, pe bună dreptate, de represalii, care s-ar fi impus, dat fiind excesul lor de zel... patriotic, din timpul războiului. Cu vremea lucrurile s-au aranjat, cum se spune, și doi dintre ei au jucat la București, cu succes”⁵. Neîndoielnic este faptul că profesorul Iorgu Iordan subscrie necondiționat la campania ziarului comunist, îndreptată împotriva actorilor care făcuseră politică legionară.

Fostul Decan al Facultății de Litere și Filosofie din Iași (în perioada 1938- 1939) și director al Institutului de Filologie Română „Al. Philippide” din Iași sosește în capitala Moldovei în prima săptămână a lunii mai 1945, pentru a pune la punct detaliile privind întoarcerea trupei din Sibiu. Judecând după mărturisirile profesorului, acceptarea acestei funcții de conducere n-a fost dorită de cel în cauză: „[...] a trebuit să accept, pentru a doua oară, să conduc această instituție (Teatrul Național din Iași), de data aceasta cu și mai puțin entuziasm decât în 1928”⁶. Reacția

trupei ieșene a fost, în schimb, unanim pozitivă, dat fiind prestigiul profesorului Iorgu Iordan, câștigat ca director al Teatrului Național din Iași în perioada 1928-1930. Mulți dintre actorii întorși la Iași, în 1945, își aminteau cu admirație necondiționată de meritele acestui director fără egal. În cuvinte mai mult decât sugestive, la senectute, actrița Anny Braesky creiona personalitatea distinctă a celui care fusese, pentru actorii din generația ei, *Domnul Director Iordan*, motivând astfel speranțele că al doilea mandat directorial va fi la fel de benefic pentru trupă, ca și cel dintre războaie: „Profesorul Iorgu Iordan a fost primul universitar venit la conducerea Teatrului Național, și de aceea a fost primit cu rezerve. În scurtu-i directorat a știut însă să armonizeze disciplina profesională a catedrei, probitatea omului de știință cu atmosfera de boemă artistică, încât a creat un climat deosebit de propice muncii intense pe care o reclama ambiția lui Aurel Ion Maican de a se afirma”⁷.

Admirația foștilor săi colaboratori de la Național este dublată acum de teamă. Profesorul este sever, riguros, ca și altă dată, în ceea ce are de făcut, însă rigorismul său etic lasă loc temerilor. Anumite acțiuni ale omului politic Iordan de după încheierea armistițiului cu U.R.S.S. (la 12 septembrie 1944) se pot explica nu numai prin exigențe morale, ci (spun unii dintre contemporanii săi universitari) printr-o sete de revanșă pentru mici umilințe trăite la început de carieră academică. Se cuvine să menționăm aici că Iorgu Iordan făcuse parte, la începutul anului 1945 (înainte de numirea ca director la Național), din temuta Comisie de epurare de la Universitatea ieșeană (președintele comisiei fiind matematicianul Al. Myller, proaspăt rector; cel de-al treilea membru era

istoricul Andrei Oțetea), comisie care se remarcase, în plan național, prin exces de zel. Cum însuși Iorgu Iordan va recunoaște în *Memorii*, comisia *de epurație* de la Iași a reușit o performanță unică: „[...] în cel puțin cinci, șase săptămâni am izbutit să scăpăm universitatea ieșeană de circa treizeci de profesori. Trebuie să mai arăt că întreaga comisie a ținut seamă de aspectul științific al activității cadrelor didactice supuse verificării”⁸. Despre eficiența și perseverența în activitate a acestei comisii, profesorul Andrei Oțetea declara și el: „[...] a realizat cea mai serioasă operație dintre toate comisiunile de epurație de la toate instituțiile noastre de învățământ superior”⁹. În realitate, nu s-a ținut seama de calitatea pregătirii profesionale a *epuraților*, iar rezultatele au fost nefaste pentru istoria Universității din Iași. Au fost dați afară profesori de prestigiu științific, precum profesorul de pedagogie Ion Găvănescul, Corneliu Șumuleanu – profesor de chimie biologică și profesorul Claudatus, șeful catedrei de chimie medicală, profesorul Petre Dragomirescu de la Drept (pentru atitudini antisemite); filologul Dragoș Protopopescu, transferat la Universitatea din Cernăuți, numit director al Naționalului cernăuțean la 26 martie 1926; G. Drăgănescu, Florin Sion, Dumitru Gherasim, conferențiarul Emil Diaconescu și asistenții Grigore Scorpan (director al Teatrului din Iași între 5 octombrie 1940 și 30 ianuarie 1941), italianistul Liberale Netto – în ianuarie 1945. Într-o singură zi, la 30 ianuarie 1945, au fost propuși spre *epurare* șapte profesori ai Facultății de medicină. Însă numărul celor pedepsiți de această comisie, pe întreg orașul, este cu mult mai mare. Mulți dintre cei incriminați nu au avut șansa să se apere, fiind declarați, fără drept de apel, vinovați: ne referim la universitarii Radu Vulpe, Petre Caraman, Mihail

David, Petre Dragomirescu și I. Claudatus, Florin Sion, Dumitru Gherasim, Ioan Gheorghiu, Timotei Coșciug. Duritatea de tratament a comisiei ieșene a fost temperată chiar de Ministerul de resort, coordonator al acestor evenimente, revocând deciziile private la unii universitari ieșeni¹⁰. De fapt, solidari cu mișcarea legionară fuseseră doar câțiva profesori ai Universității din Iași, dintre cei dați afară din învățământ. Notoriu era cazul lingvistului Dumitru Găzdaru, cel căruia în vara lui 1940, în iulie, i se propusese postul de director la Teatrul Național din Iași; destituit din funcția de director al Școlii Române de la Roma (la 31 martie 1941, după tulburările de la București), se stabilește definitiv în Italia. Celălalt simpatizant al legionarilor, profesorul de limba franceză N. Șerban, ocupase postul de director al Naționalului ieșean în perioada aprilie - octombrie 1937.

Așadar, ca urmare a demersurilor Ministrului Mihai Ralea (profesorul fusese transferat la Universitatea din București în 1938), la sfârșitul lunii iunie trupa ieșeană revine în capitala Moldovei. Schimbarea are urmări pozitive imediate, în ciuda misiunii deosebit de dificile a noului director. Profesorul Iorgu Iordan a reușit să readucă în orașul de reședință ceea ce mai rămăsese din cele trei vagoane cuprinzând averea Teatrului la plecarea în refugiu. Al doilea demers important: el numește, cu ajutorul Ministerului, o comisie de specialiști, arhitecți și medici care evaluează starea clădirii – comisia decide că este nevoie de închiderea Teatrului, care ar fi avut nevoie de reparații urgente, devizul ridicându-se la suma de 43 milioane de lei. Tot directorul cere o parte din Fondul pentru ajutorarea Moldovei, având o destinație specială: „pentru personalul care a avut de suferit în re-

fugiu”¹¹. Iorgu Iordan ia totodată legătura cu trupa de artiști amatori, care activase în oraș, în absența „titularilor”, într-o secție artistică a Uniunii Patrioților, din ianuarie 1945 și până la revenirea trupei în Iași. De remarcat faptul că unii dintre acei tineri înzestrați pentru teatru au fost angajați, mai târziu, prin concurs, în trupa Naționalului¹². Trebuie menționat faptul că aproape fiecare inițiativă (benefică pentru destinul Teatrului), venită din partea noului director, este anunțată și comentată laudativ în ziarele locale.

Dar partea cea mai dificilă a misiunii de director, într-una din cele mai dificile perioade din existența Teatrului Național din Iași, era refacerea și echilibrarea colectivului actoricesc. Mulți actori au rămas în capitală, ispita de a lucra în teatrele bucureștene fiind prea mare; alții s-au risipit prin țară, temători fiind să nu aibă de suferit de pe urma simpatiilor lor politice; alții și-au cerut pensionarea. Trupa a rămas fără actori de prestigiu, cu un profil unic: Aurel Ghițescu, Constantin Ramadan, Ștefan Ciubotărașu, Tudor Călin, Aurel Munteanu, Nicolae Meicu, Dumitru Hagiac, Ionescu-Gion, Angela Luncescu, Petronela Popescu, Eliza Petrăchescu, Sandina Stan. Ieșenii au îmbogățit cu talentul lor alte colective teatrale din România. Pentru a opri exodul actorilor, directorul cere Ministerului Artelor să oprească transferurile, ceea ce se și întâmplă. Cei care au mai rămas în trupă și-au găsit orașul pustiit de bombardamente, un oraș în care nu mai aveau nimic al lor¹³. Actorii vor trebui să o ia de la capăt, să își reclădească viețile. Ca o binecuvântare, clădirea teatrului a fost ocolită de bombardamente.

Din punctul de vedere al directorului, „[...] mai dificilă a fost încercarea de a crea o atmosferă prielnică

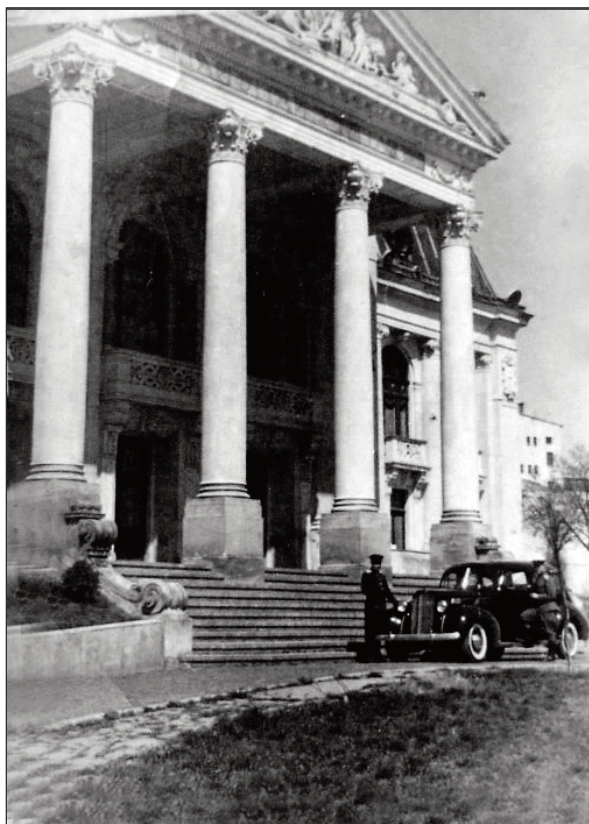
pentru munca artistică, pe care aveam s-o începem în vederea pregătirii stagiunii viitoare”¹⁴. Deocamdată, se dau spectacole cu *Nora* (în beneficiul Uniunii Femeilor Antifasciste din Moldova), apoi sala Teatrului se închide pentru reparații, așa că, în miezul verii, la 23 iulie 1945, trupa pleacă în turneu cu două piese de succes din vechiul repertoriu, *Azilul de noapte* și *Zile vesele după război*. Între timp, sălile de cinematograf sunt pline de spectatori dornici să vadă vedete bucureștene în spectacole comerciale. În fapt, inițiativele profesorului Iordan vor rămâne la stadiul de bune intenții, proiectele sale fiind îndeplinite de cel care îi urmează la conducerea Naționalului ieșean – profesorul universitar Andrei Oțetea, bun prieten și colaborator al profesorului Iordan.

Plecarea, atât de grăbită, a lui Iorgu Iordan din postul de director, are rațiuni politice. Petru Groza, Președintele Consiliului de Miniștri, îl desemnează, în august 1945, ca reprezentant de seamă al noii României în URSS, pe profesorul – director al Teatrului ieșean. Lui Iorgu Iordan i se motivează această alegere într-un mod obiectiv: era *imperios necesar* ca „șeful misiunii diplomatice românești” să fie un social-democrat. (Imediat după încheierea războiului, Iorgu Iordan se înscriesese în Partidul Social-Democrat).

Într-un interval de timp redus, doar câteva dintre problemele urgente și grave ale instituției teatrale și-au găsit soluționarea: profesorul Iordan a reușit să obțină fondurile necesare pentru începerea reparațiilor – refacerea clădirii va începe însă sub directoratul succesorului – Andrei Oțetea. Se încheie unul dintre directoratele cele mai scurte ca durată din cele pe care le-a cunoscut istoria Teatrului Național din Iași. Lucrurile au fost, din punct de vedere *manage-*

rial, extrem de bine pornite. Este lucrul cel mai important, care nu trebuie omis din discuție, chiar dacă unele dintre acțiunile omului politic Iorgu Iordan îi umbresc memoria.

Rămânem la convingerea că, indiferent de rațiunile după care s-au condus diriguitorii politici în 1945, numirea reputatului și temutului lingvist și romanist la conducerea Naționalului a fost o decizie mai mult decât oportună, cu urmări pozitive și constructive pentru instituția greu încercată de anii războiului.

Teatrul Național Iași

- ¹ În „Lupta Moldovei”, anul I, nr. 47, 22 iunie 1945, Tudor Nour, *Pe marginea reînțarcerii Teatrului Național*, „[...] luni de zile exploatați, siliți să activeze în cadrul unor turnee organizate în condițiuni mizerabile, prost remunerați, actorii, la fel cu personalul administrativ și cel tehnic, nu au găsit din partea nimănu înțelegerea cuvenită”.
- ² Vezi Sorina Bălănescu, *Surzător comediantul trecea: Miluță Gheorghiu*, Fundația Culturală „Camil Petrescu”, revista „Teatrul azi” (supliment), București, 2005, p. 112.
- ³ N. Barbu, *Semnul cumpenei. Patru decenii de istorie a Teatrului Național „Vasile Alecsandri” Iași. 1942-1984*. Prefață de Florin Faifer. Antologie, note și indice de nume de Sorina Bălănescu, Editura Artes, Iași, 2010, p. 33: N. Barbu îi are în vedere pe Dimitrie Iov, director al Teatrului Național din Iași între 1941-1944, mort, în 1959, la închisoarea din Aiud, pentru delictul de a fi scris poezii despre Basarabia, răpită de ruși în 1941, și pe istoricul Ghe. Cuza, autor al dramei istorice *Armașul lui Ștefan*.
- ⁴ Tudor Nour, *Se reînțoarce Teatrul Național*, în „Lupta Moldovei”, anul I, nr. 42, 15 iunie 1945.
- ⁵ Iorgu Iordan, *Memorii*, vol. 3, Editura Eminescu, București, 1978, p. 30-31.
- ⁶ Iorgu Iordan, *op. cit.*, vol. 3, p. 30.
- ⁷ Anny Braesky, *Cu grimonul pe oglindă*, Editura Junimea, Iași, 1978, p. 103-104.
- ⁸ Idem, vol. 2, 1977, p. 22.
- ⁹ Apud Lucian Boia, *Miturile comunismului românesc*, Editura Universității, București, 1995/1998 p. 325.
- ¹⁰ Vezi Maria Someșan, *Universitate și politică în deceniile 4-6 ale secolului XX. Episoade și documente*, Editura Universității, București, 2004, p. 250.
- ¹¹ Vezi I. Massoff, *Teatrul românesc*, vol. 8 (*Teatrul românesc în perioada 1940-1950*), Editura Minerva, București, 1981, p. 280-281.
- ¹² *Ibidem*, p. 279.
- ¹³ Vezi Tudor Nour, *Se întoarce Teatrul Național din Iași*, în „Lupta Moldovei”, anul I, nr. 18, 17 mai 1945: „Schimbarea survenită la conducerea Ministerului Artelor și implicit la diriguirea treburilor Teatrului Național din Iași a adus deslegarea, atât de așteptată, problemei reînțarcerii teatrului...”.
- ¹⁴ Iorgu Iordan, *op. cit.*, vol. 3, p. 31.

Irina CROITORU

Doctorul Drăcachi Dăpaste (1763)*

Revenim la mozaicul fascinant ce vizează reconstituirea vieții medicale moldovene pe baze documentare, în special ieșene, publicate în mai multe colecții de profesorul Ioan Caproșu de la Universitatea „Al.I. Cuza”. După ce am prezentat publicului, atât cât au lăsat să se întrevadă documentele din perioada 1657-1714, pe celebrul – la vremea lui – „doftor Moisă”, propunem să ne oprim asupra omologului său, la un secol distanță, doctorul Drăcachi Dăpaste. Fusesse, așa cum vom vedea, un doctor cunoscut la vremea lui în „dulcele târg”, om destoinic, practician apreciat în înalta societate moldoveană și la spitalul ce funcționa pe lângă mănăstirea Sf. Spiridon, dar nouă ne-au rămas, deocamdată, doar vagi referiri documentare.

Vom aborda subiectul din perspectiva unei singure surse documentare, și anume *Documente privitoare la istoria orașului Iași*¹. Din această sursă, referitor la doctorul Drăcachi Dăpaste, avem opt documente, emise la Iași, pe care le vom analiza detaliat în cele ce urmează:

Documentul nr. 536, din **1763**, septembrie 18².

Documentul nr. 673 din **1765**, octombrie 15, emis de domnitorul Grigore Alexandru Ghica, pe baza anchetei făcută de Divan, în frunte cu mitropolitul Gavril, asupra vânzării de mai sus³.

Documentul nr. 28 din **1772** ianuarie 1, reprezentând Cheltuielile mănăstirii Sf. Spiridon pe anul 1771⁴.

Documentul nr. 59 din **1773** ianuarie 1⁵, reprezentând Cheltuielile mănăstirii Sf. Spiridon pe anul 1772.

Documentul nr. 95 din **1774** ianuarie 1⁶, reprezentând Cheltuielile mănăstirii Sf. Spiridon pe anul 1773.

Documentul nr. 131 din **1775** ianuarie 1⁷, reprezentând Cheltuielile mănăstirii Sf. Spiridon pe anul 1774.

Documentul nr. 182 din **1776** ianuarie 1⁸, reprezentând Cheltuielile mănăstirii Sf. Spiridon pe anul 1775.

Documentul nr. 239 din **1777** ianuarie 1⁹, reprezentând Cheltuielile mănăstirii Sf. Spiridon pe anul 1776.

Nu este deloc exclus să existe mai multe documente publicate cu privire la tema propusă, dar pentru moment nu se poate face tratarea subiectului *in extenso*, ci doar folosind o anumită categorie de izvoare, precizată mai sus; de asemeni, nu excludem posibilitatea de a reveni, cu informații noi, asupra subiectului aflat astăzi în discuție, pe măsură ce alte documente ar putea aduce informații noi.

Asemeni doctorului Moise, doctorul Drăcachi Dăpaste este cunoscut din documentele privitoare la cumpărările de pământ, care, de regulă, erau confirmate de domnie, conform vechilor obiceiuri și a legislației în vigoare la vremea respectivă.

Doctorul Drăcachi Dăpaste – al cărui nume ne în-

dreptățește să credem că era ori grec, ori de origine greacă – apare menționat pentru prima dată în documentul din **1763**, când cumpără de la boierul Iordachie Bălăsachi (fost mare postelnic!) și de la soția acestuia, Carsu, casele lor de lângă Mănăstirea Dancu, cu suma – asupra căreia vom reveni – de 1500 lei. Nu se cunosc multe informații nici despre persoana doctorului, nici despre familia lui, însă vânzătorul este plin de recunoștință față de medicul care l-a îngrijit în repetate rânduri, și-și manifestă sentimentele dăruindu-i o parte din valoarea caselor, încheind cu urările convenite față de doctor și fiii (!!!) dumisale, nenumiți însă.

Pentru a înțelege mai bine evoluția evenimentelor, se cuvine să trecem în revistă procedura cumpărării de pământ în perioada emiterii acestor documente: după ce vânzătorul și cumpărătorul se înțeleg în privința detaliilor, inclusiv prețul și modul de plată, este chemat diacul și martorii pentru scrierea documentului, în care se menționează condițiile vânzării și ale plății, părțile implicate semnând, împreună cu cel puțin doi martori, direct sau prin „punere de deget”. Procedura nu se încheie însă, pentru că zapisul de vânzare trebuie înaintat la domnie, însoțit de vechile documente de dobândire ale bunului de către vânzător, care poruncește să se facă publică vânzarea, vreme de șase luni, prin strigare în obștea din care provine obiectul vânzării, prin târgurile și iarmaroacele din zonă, într-un cuvânt, în zona unde se adună localnicii. Publicitatea făcută în jurul vânzării, obligatorie prin lege, urmărea mai multe scopuri: localnicii aflau că s-a schimbat proprietarul și aveau posibilitatea de a anunța autoritățile cu privire la eventuale fraude ori înșelăciuni. În același timp,

legea obliga vânzătorul să anunțe vânzarea mai întâi în cadrul comunității, pentru a nu înstrăina bunul, și abia apoi celor din afara ei, cărora le vindea dacă nu se oferea cumpărător comunitar, la prețul cerut. Interesant este că legea nu cerea favorizarea localnicilor, prin micșorarea prețului, ci se susținea prețul solicitat de vânzător. (Descrierea procedurii este interesantă pentru că majoritatea documentelor folosite în identificarea persoanelor și a detaliilor despre viața medicală în evul mediu românesc sunt legate de vânzări de case sau de pământuri).

Revenind la doctorul Drăcachi Dăpaste, în actul de vânzare sunt menționați doi martori, boieri de viță, spătarul Iordache Cantacuzino și banul Toader Canta(cuzino), care și iscălesc documentul. Peste doi ani însă, în 15 octombrie 1765, martorii uită ce au semnat și cer domniei anularea vânzării pe motiv de înșelăciune și vor „carte de blăstăm”, dar, neaducând dovezi, cum ceruse domnitorul, vânzarea este în final confirmată. În această vânzare de case – întrucât vânzătorul menționează insistent pluralul: „casele noastre... din târgul Iașului”, în hotar cu mănăstirea Dancu și cu proprietatea stolnicului Ștefan Ros(e)t, „cu loc cu tot”, „case” cumpărate, „să-i fie... casele...”, reținem că era o proprietate consistentă, documentele din 1763 și 1765 sunt importante doar sub aspectul detaliilor absconse, care ne scot din umbră profilul doctorului ce-și desfășura activitatea în capitala Moldovei. Nu știm de câtă vreme venise el sau familia lui aici, dar ambele documente subliniază repetat faptul că era deja integrat social și era foarte apreciat de pacienții săi. Vechiul proprietar justifică vânzarea ca fiind în primul rând un *act de recunoștință*, manifestată verbal („dar fiindcă dumnealui doftor(ul)

Drăcachi ne-au făcut mult bine și agiutor, ostenindu-s(e) cu noi în câte rânduri ne-am bolnăvit, au sărit și ne-au căutat la toate boalele noastre și cunoscând și noi ajutor(ul) și folos(ul) ce ne-au făcut cu osteneala dumisale”), dar și material: vânzarea s-a făcut pentru 1500 lei, dar a șasea parte din valoare se constituia ca *danie*, tocmai pentru a răsplăti efortul repetat al doctorului față de familie („în câte rânduri ne-am bolnăvit”). Deci, serviciul medical fusese apreciat la 250 lei, sumă consistentă la acea vreme, medicul achitând *pe loc* 1250 lei („ceialți bani ni i-au dat dumnealui *deplin* în mâinile noastre”).

Al doilea document reprezintă raportul asupra anchetei făcută la ordinul Divanului, cu semnătura mitropolitului Gavriil și cu rezoluția lui Grigore Alexandru Ghica, ce întărește vânzarea. El relevă importante trăsături ale personajului nostru. Ancheta domniei subliniază că „250 lei i-au lăsat pentru datorii” doctorului Dăpaste. Postelnicul Bălăsachi mărturisea în fața Divanului că *dania* și vânzarea erau valabile, căci doctorul nu numai că plătiese cumpărătura, dar, vreme de trei luni, îngrijise pe postelniceasă cu pricepere, pe vremea când boierul fusese plecat la Țarigrad cu afaceri. În fața Divanului, și doctorul Drăcachi Dăpaste, și postelnicul Bălăsachi întăresc faptul că postelniceasa fusese îngrijită cu multă sânguință, deci vânzarea și *dania* respectivă fuseseră corecte („lăsând în mâna dum(nealui) doftorului *toată* purtare de grij(ă) și-l va mulțami și dum(nealui)...”). Înainte de a pleca la Țarigrad, postelnicul, care avea încredere deplină în reputația doctorului Drăcachi Dăpaste, l-a chemat și l-a rugat să vegheze asupra sănătății soției sale și abia la întoarcere s-a făcut vânzarea, fapt reconfirmat în Divan chiar de postelnicul Bălăsachi. În ceea ce privește forma de plată a servi-

ciilor medicale, este foarte greu de apreciat valoarea unui leu în perioada 1763-1765. Faptul că doctorul Dăpaste a primit pentru serviciile medicale 250 lei, reprezentând *a șasea parte* din valoarea unor case (pluralul fiind repetat în ambele documente, rămâne de stabilit dacă termenul *case* desemna o casă cu anexe sau mai multe case) susține o plată extraordinară, chiar dacă reprezenta contravaloarea unor îngrijiri repetate și îndelungate, eventual cu medicația inclusă. Cu toate acestea, doctorul Drăcachi Dăpaste declarase în fața Divanului că, pentru îngrijirea postelnicesei în cele trei luni, se așteptase la o plată de 500-600 de lei, or el primise doar o jumătate sau chiar mai puțin (dacă raportăm la a doua sumă!), dar nu arătase că este nemulțumit nici de plata serviciilor medicale (*dania* s-a dovedit a nu fi o *danie*, ci o plată tardivă!), nici de vânzare. Desigur, subiectul rămâne deschis, dar, dacă luăm în considerare faptul că o dugeană se vindea tot atunci cu 53 de lei (vezi documentul următor) și raportând cei 250 de lei la cea contemporană nouă, suma primită ca *răsplată* pentru actul medical rămâne exorbitantă, ceea ce susține supraevaluarea actului medical în societatea medievală românească.

În concluzie, vânzarea caselor este confirmată de domnie, dar nu și acuzația de înșelăciune, adusă unuia dintre marii doctori ieșeni ai vremii, deloc modest în aprecierea financiară a serviciilor oferite. Căci peste 7 ani îl regăsim menționat în condica de socoteli a mănăstirii Sf. Spiridon, unde era medic de cel puțin câțiva ani. Aici¹⁰ descoperim că doctorul *Drăcachi* (!) era trecut primul pe lista lefilor ce fuseseră achitate, după el urmând „spițăriul” și mai multe slugi. Drăcachi era, foarte probabil, la vremea aceea singurul medic generalist, chirurgul („gerahul”)

având alt statut profesional (asupra lui vom reveni cu un alt prilej).

În ianuarie 1772, doctorul nostru era de câțiva ani medic aici, căci primise 500 de lei „pentru *leafa anilor trecuți*, bez ce au mai luat rânduri” (subl. ns.), la care s-au adăugat 40 de lei „pe luna lui dechenvrii, bez 30 lei ci au luat mai înaint(e)”, 840 pe un an cât(e) 70 lei, din let 1771 ghen(arie) 1 și până la let 1772 ghen(arie) 1. Tot el este cel ce se bucură de suficientă încredere pentru a i se da pe mână suma de 25 lei și 112 bani pentru „peșcheșuri pentru înoitul hrisoavilor”¹¹. În concluzie, în jurul anilor 1771-1772, medicul Drăcachi, probabil singurul doctor de la mănăstirea Sf. Spiridon din Iași – și cel mai cunoscut medic din capitala Moldovei –, primea în total 1380 lei, din care **70** le lei pentru o lună, deci **840** de lei pe an, în condițiile unei munci mult mai dificilă decât cea depusă în cadrul unei consultații particulare și a unei îngrijiri la domiciliu, chiar dacă se extindea pe durata a trei luni. Comparația are menirea de a sublinia că așteptările doctorului de la postelnicul Bălăsachi erau cel puțin duble față de salariul normal, iar compensația primită s-a dovedit a fi cel puțin echilibrată, dacă nu de-a dreptul generoasă, ca dovadă a afecțiunii boierului față de soția ce fusese bolnavă.

Pe lista cheltuielilor aceiași mănăstiri din anul următor, la capitolul „lefi”, doctorul Dracachi este primul pe listă, cu aceeași sumă, fără a mai fi semnalat un alt medic, cu mențiunea specială „cât(e) 70 lei pe lun(ă)”¹². Se impune semnalarea că salariul medicului în 1772 era foarte mare, fie și numai dacă îl comparăm cu suma cheltuită, de numai 338 lei și 100 bani, folosiți la hramul mănăstirii, praznicul Sf. Spiridon, când se dădea cea mai mare pomană din an (ex. 500

de pâini) la săracii târgului¹³.

În anul următor, 1773, cheltuielile pentru praznic s-au dublat (650 lei 11 bani), dar nu și leafa doctorului nostru¹⁴. Atunci, doctorul primește salariu numai pentru perioada „ghen(arie)-oc(tomvrie)”, „câte 70 lei pe lună”¹⁵. În aceeași perioadă, dar cu întreruperi și o lună după el, își desfășoară activitatea un alt medic, doctorul Fotache¹⁶, la care ne vom referi cu un alt prilej. Dar doctorul Dracachi nu pleacă de la spital, cum am fi tentați să credem, căci el este trecut în condica de cheltuieli cu un salariu pentru 14 luni, în ianuarie 1776, cu același salariu, deci 980 lei¹⁷, fiind coleg cu doctorul Fotachi, ce primea numai 50 de lei lunar¹⁸.

Pe lista din anul 1777, îl regăsim pe doctorul Drăcachi (!), cu un salariu stabil, pe 13 luni, de 910 lei, alături de doctorul Fotachi și alți doi medici, doctorul Pandle și doctorul Luca. Întrucât erau plătiți numai pentru ultimele 6 luni, probabil au fost angajați la mijlocul anului 1776, dar cu 40 de lei fiecare, în vreme ce un chirurg (*gerah*) avea numai 20 de lei¹⁹. După această dată nu mai găsim mențiuni documentare cu privire la medicul Drăcachi. În sama cheltuielilor mănăstirii din 1781, pe anul ce trecuse, sunt menționați alți doctori la spitalul mănăstirii, ceea ce înseamnă că doctorul nostru nu mai lucra aici²⁰.

Documentele menționate mai sus ne relevă, suficient de pregnant, prezența doctorului Drăcachi Dăpaste în mediul medical ieșean în al treilea pătrar al secolului XVIII. Menționat în două documente legate de o cumpărătură de case, care-i dovedesc stabilă stare materială în capitala Moldovei, dar și prestigiul de bun practician, pe care contează înalta societate moldoveană (boierul Iordachie Bălăsachi dăruindu-i o șesime din valoarea caselor cumpărate în semn de

recunoștință pentru îngrijirea soției bolnave), doctorul Drăcachi Dăpaste nu este numai un medic al boierimii, ci își desfășoară activitatea și ca medic al spitalului de pe lângă mănăstirea Sf. Spiridon din Iași. Documentele atestă aici o activitate îndelungată, certă pentru perioada 1772-1777, dar și pentru câțiva ani dinainte, care nu pot fi precizați deocamdată. Important pentru noi este faptul că doctorul Dracachi Dăpaste a fost o perioadă singurul medic al Spitalului, cunoștințele sale medicale fiind foarte prețuite și de înalta societate ieșeană.

Documente acum necercetate ar putea aduce detalii noi cu privire la acest personaj și la viața medicală din ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea, înainte de venirea doctorului sas Andreas Wolf în capitala Moldovei, și, mai mult decât atât, ar putea aduce argumente pentru a susține sau elimina posibilitatea existenței a două personaje cu același nume, doctorul Dracachi Dăpaste și un mare boier, fost mare vornic, mare spătar, membru al Divanului, căsătorit cu Ecaterina Roset, ambii trăitori în același oraș, în aceeași perioadă²¹.

* Comunicare publicată în *Cultura și imaginea românilor în lume*. Simpozion Național cu participare internațională, 29 mai 2009, Iași, Ediția a IX-a, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009, p. 172-177.

¹ *Documente privitoare la istoria orașului Iași. Acte interne*, editate de Ioan Caproșu, vol. VI (1756-1770) și vol. VII (1771-1780), Editura Dosoftei, Iași, 2004/ 2005 (în continuare, *Documente... Iași*).

² *Documente... Iași*, vol. VI, p. 471.

³ *Ibidem*, vol. VI, p. 587-588.

⁴ *Ibidem*, vol. VII, p. 21-25.

⁵ *Ibidem*, p. 48-55.

⁶ *Ibidem*, p. 82-89.

⁷ *Ibidem*, p. 142-152.

⁸ *Ibidem*, p. 196-210.

⁹ *Ibidem*, p. 291-306.

¹⁰ *Ibidem*, p. 21.

¹¹ *Ibidem*, p. 24.

¹² *Ibidem*, p. 51.

¹³ *Ibidem*, p. 50.

¹⁴ *Ibidem*, p. 84.

¹⁵ *Ibidem*, p. 145.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 198.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 294.

²⁰ *Ibidem*, vol. VIII (1781-1790), 2006, Doc. 2, 1781 ianuarie <1>, p. 8, p. 15.

²¹ *Ibidem*, Doc. 309, p. 397-398.

In memoriam Leon Ghica

Anul acesta, pe 12 iulie, se împlinesc cinci ani de la plecarea dintre noi a prințului Leon Ghica, o personalitate remarcabilă a exilului românesc, pe care am avut onoarea să-l cunosc și să mă bucur de prietenia sa, prietenie și rudenie veche de trei veacuri între familiile noastre. Bun creștin și intelectual rafinat, evocările tribulațiilor sale nu conțineau niciun mesaj de ură sau răzbunare, preferându-i o armă mult mai redutabilă, ironia. Excelent observator, chiar dacă educația nu-i permitea a face comentarii, lui Leon Ghica nu-i scăpa absolut nimic și observațiile sale erau întotdeauna de o justețe remarcabilă. Fiica sa, Manuela Ghica-Oroveanu, a avut amabilitatea de a ridica stăvilile timpului, evocând figura tatălui dânzei. (Radu Negrescu-Suțu)

Manuela Ghica-Oroveanu: Tatăl meu, Leon Ghica, s-a născut în 1915, în Moldova, la Bârlad, unde se aflau atunci părinții săi, dar și-a petrecut copilăria la Budești, într-un superb conac de circa 900 metri pătrați cu două caturi, care avea peste 20 de încăperi, acareturi etc. Această frumoasă proprietate fusese oferită ca dar de nuntă mamei sale Manuela Bogdan, de tatăl acesteia, Leon, fiul Marelui Vornic Manolache Bogdan și al soției sale Ana Ghica-Trifești, căsătorit cu Lucia, fiica omului de stat Mihail Kogălniceanu. Manuela Bogdan, bunica mea, s-a căsătorit deci cu Leon Ghica, căruia i se spunea în familie Opi, un tânăr ofițer de cavalerie, fiul lui Alexandru Ghica, consul

general la Constantinopol, și al Mariei Mavrogheni, fiica renumitului om politic Petrache Mavrogheni.

Radu Negrescu-Suțu: Care descindea din Dimitrie, fratele voievodului, întrucât cei trei feciori ai înfricoșătorului domn, „harapul negru cu dinți de oțel” descris de pitarul Hristachi, Mavroghene marinarul venit de la Țarigrad, „iscusit și om de treabă, ce încă un dar mai are, că e om și viteaz mare”, nu au avut descendenți. Sigur că aprigul Mavrogheni, cel care a încercat să reconstruiască o armată națională, combativ cum era, a murit ca un erou pe câmpul de luptă, deși istoria noastră l-a uitat, ucis de turci precum Grigorie al III-lea Ghica.

M.G.-O.: Într-adevăr, o figură impresionantă, în contradicție cu duișia evocării mele, dar istoria noastră a cunoscut multe perioade sângeroase. Grigorie al III-lea Ghica, domn omorât de turci în 1777, întrucât a avut cutezanța de a apăra integritatea Moldovei, un martir al neamului românesc și al stirpei noastre, ale cărei lacrimi îndoliate se regăsesc pe scutul Ghiculeștilor, sau monseniorul Vladimir Ghica, acest umil ostaș al lui Hristos, ucis de comuniști în 1954 în temnițele închisorii din Jilava și beatificat anul trecut de Biserica Catolică, sunt doar cele mai emblematice exemple. Acesta din urmă, în 1939, deși fusese sfătuit să se reîntoarcă la Paris, refuză, din devotament creștin în slujba aproapelui său, și contribuie la ajutorarea celor care aveau nevoie de cuvântul Mântuitorului. Pot spune că pilda Domnului Iisus l-a

călăuzit către sacrificiul suprem pe care, cu siguranță, și l-a dorit.

Copilăria tatălui meu, deci, frumoasă și lipsită de griji, s-a petrecut, cum am mai spus, pe moșia familiei din Budești, unde a și studiat cursurile primare cu un preceptor particular și unde, începând cu vârsta de cinci ani, a declarat solemn părinților că el va fi mai târziu marinar.

R.N.-S.: Da, îmi aduc aminte că tatăl Dvs. îmi povestise cândva că la vârsta de cinci ani a ajuns la Eforie, unde a fost atât de tare impresionat de marea pe care o vedea pentru prima oară, de vapoare, de mirajul plecării cu ele în depărtări, încât odată întors acasă, la Budești, nu contenea să vorbească despre asta. Un camarad de armă al tatălui său i-a compus atunci un catren amuzant, pe care dânsului îi plăcea să-l recite și care spunea: „Le petit Léon, rêve dit-on, du matin au soir, du soir au matin, il se voit marin”.

Cariera sa militară s-a curmat brusc, precum în cazul tatălui meu, în 1947. Ei, ofițerii de elită, au fost prizonierii destinelor lor, pe care nu le-au putut schimba și din care nu s-au putut descătușa. Fiind patrioți adevărați față de Țară, Neam și Coroană, cariera lor militară, pentru care aveau și vocație, era de o importanță covârșitoare și nimic altceva nu a reușit vreodată să o înlocuiască. De altfel, sunt convins că părinții noștri, fideli jurământului militar depus, oricum nu ar fi acceptat să-și continue cariera sub steagul roșu al așa-zisei „armate populare”, așa că până la urmă comuniștii le-au făcut o favoare deblocându-i, scutindu-i astfel de o penibilă și dureroasă demisie ce se impunea în cazul lor.

M.G.-O.: Sigur că da, poate fi un punct de vedere mai puțin... dramatic, dar să revenim la copilăria tatălui meu. Aici, la Budești, se întâlnea vara cu rudele

părinților, venite în vizită cu copiii lor, verii tatălui meu, și câteodată se adunau peste 30 de copii în compania cărora își petreceau vacanțele estivale, împreună cu sora sa Lucia, căsătorită mai târziu cu ofițerul Dimitrie Graur, și cu fratele său mai mare, Dinu.

Budeștii făceau parte dintr-o salbă de moșii ale familiei Ghica, alături de Climești, de Bozieni, toate în județul Neamț, și Ghiculeștii se vizitau permanent între ei, venind ori călare, ori cu șareta sau cu faetonul. Domeniul Budești era foarte mare, de circa 200 ha, având vie, două păduri, livezi, pășune, teren arabil, hambare, stufăriș, iazuri cu pește care furnizau raci Casei Regale, un râu cu moară, o fermă, herghelie cu cai de călărie, două grajduri, poate și câini de vânătoare, deși eu nu-mi amintesc, avea parc, seră, cramă, ghețarie, fabrică de cărămizi, foisor, o biserică, în fine, era o frumoasă și întinsă proprietate. Conacul avea multe odăi de locuit încăpătoare, băi și cabinete, sufragerie, saloane, bibliotecă, sală de bal și de simfonii muzicale, sală de scrimă și de biliard, pivnițe,

Marsi și Leon, 1947

bucătării, astăzi totul într-o tristă și dureroasă ruină.

R.N.-S.: Este soarta unei lumi dispărute. Acest conac, care odinioară trăia, este astăzi lipsit de viață. Dar să revenim, cu îngăduința Dvs., la școlăritatea lui Leon Ghika, copilul care visa să devină marină.

M.G.-O.: Da, bineînțeles că după cursurile primare a fost trimis să studieze mai departe la Liceul internat din „dulcele târg al Ieșilor”, unde și-a luat bacalaureatul, după care a fost admis, în urma unui riguros examen, la Școala pregătitoare de ofițeri din Capitală, iar anul următor, în 1934, la Școala Navală „Mircea” din Constanța, pe care a absolvit-o în 1936.

Recompensa binemeritată a scipitorului elev consta în efectuarea ultimului an de studii pe navașcoală franceză Jeanne d'Arc, un bastiment prestigios al timpului, în cadrul acordurilor dintre cele două state, crucișator care a staționat un timp chiar în Marea Neagră. Dar, din cauza unui „incident diplomatic” cu un superior exigent, pe care tatăl meu, care nu avea decât 20 de ani, nu l-a tratat cu toată deferența cuvenită gradului, a fost exclus de la această frumoasă și instructivă promovare și, primind nota zero la purtare, nu a mai terminat școala ca șef de promoție, precum fusese până atunci, ci pe locul al doilea!

Integrat în Marina Militară Regală, în urma crizei create prin cedarea Basarabiei în 1940, pleacă voluntar pe front în anul următor și combate la Odesa și Sevastopol, la bordul crucișătorului Dacia și a torpilorului Zmeu, iar faptele sale de arme și bravură sunt răsplătite prin avansări în grad, locotenent apoi căpitan, dar și prin decorațiile și medaliile ce i-au fost decernate: Coroana României, Virtutea Militară, Steaua României, Crucea de fier a Germaniei, medalia

Vulturul German, Medalia Maritimă, Cruciada contra comunismului etc.

Însă, în 1947, noii căftăniți ai țării nu au dat dovadă, bineînțeles, de comprehensiune și tact, decizând să epureze armata de elementele cu „origine nesănătoasă”, și în consecință tatăl meu a fost avansat locotenent-comandor și deblocat la vârsta de 32 de ani, deși era caracterizat drept „ofițer dotat cu inteligență vie, foarte muncitor, foarte corect, dotat cu spirit de metodă și deosebit tact, cu o educație cu totul aleasă, bun camarad și foarte disciplinat”.

R.N.-S.: Suntem departe de „nota zero la purtare” din tinerețe, între timp tatăl Dvs. învățase bine ce este disciplina militară și cât de importantă și de utilă este.

M.G.-O.: Cu siguranță! În fine, deși ofițer deblocat, înainte de a fi fost militar, tatăl meu era și un om care și-a încheiat o familie și, în acei ani grei și nesiguri ai perioadei staliniste, a simțit nevoia de a avea copii, cu toate lipsurile materiale ale situației sale devenită destul de precară.

Deci, în iunie 1947, tata s-a căsătorit cu Marsi Pandelescu, fiica doctorului Constantin Pandelescu și a Luciei Cantemir, descendentă din domnia Cantemirești, și-au cumpărat o moșie cu conac lângă Budești, iar tata a mai lucrat un timp pentru Ajutorul Suedez. Cumpărarea acestei moșii în 1947 a fost eroare, dar oamenii încă sperau într-o revenire la normal, până chiar și Regele achiziționase în acel an o proprietate. Prelatul care i-a cununat a fost însuși monseniorul Vladimir Ghika, unchiul genitorului meu.

Însă, începând din 1948, tata a început să se ascundă pentru a nu fi arestat, fiind suspectat nu doar

de „delict de nume”, ci și de atitudine dușmănoasă antisovietică, întrucât combătuse pe frontul de Răsărit. Și s-a tot ascuns prin țară timp de trei ani pe la rude, răstimp care, pentru un tânăr cuplu, poate părea foarte lung. Mama s-a întors la București, la părinți, iar tot în 1948 moșia Budești a fost expropriată de comuniști, iar trenul cu toată averea încărcată în vagoane pentru a fi trimisă în Capitală, la părinții mamei, a fost bombardat pe parcurs de ruși și totul s-a pierdut definitiv.

R.N.-S.: Mai puțin frumoasa sabie pe care am admirat-o în salonul tatălui Dvs.

M.G.-O.: Această sabie, care aparținuse lui Ștefan Bathory, principe al Transilvaniei și rege al Poloniei, și care are înscris pe lamă cu aur numele principelui și anul 1580, se afla dintotdeauna în proprietatea familiei. Ea i-a fost oferită tatălui meu de un unchi de-al său, drept recompensă pentru studiile sale strălucite, însă, din păcate, eu nu cunosc povestea acestei săbii.

În 1948 deci, părinții se aflau ascunși la Bichiș, o localitate din Ardeal, între Târnave, la Ștefan de Fay și soția sa Voica Bogdan, când, de Sfânta Ana, mama m-a adus pe lume, după care a plecat cu mine și tata la Singureni, lângă Giurgiu, unde bunicii mei materni încă mai aveau o casă. În 1949 se naște în București sora mea mezină, Domnica, iar tata continuă să se ascundă până prin anii 1950-1951, când a început să lucreze pe diverse șantiere din țară ca muncitor necalificat. Să mă explic: nu este nicio rușine să fii muncitor necalificat. Așa se începe, apoi fiecare își alege sau este îndrumat către o calificare. Orice societate are nevoie de muncitori și artizani competenți. Rușine este să fii hoț, proxenet, mafiot, să nu fii onest, să nu-ți respecti cuvântul dat, să nu ai onoare. Însă

tatăl meu avea deja o calificare înaltă și onorabilă, era ofițer al Marinei Regale române, și în această calitate a adus mult mai multe servicii Patriei, prin competența sa, prin curajul său, decât ca muncitor necalificat pe un șantier din țară, întrucât fiind căutat de Securitate, devenise un proscris, un fugar, un paria.

R.N.-S.: Ce s-a întâmplat în continuare?

M.G.-O.: Prizonier al destinului său, cum bine ați spus, tata a rămas să lucreze pe șantierele din țară, apoi a urmat cursuri de calificare, la care el îi învăța pe profesorii „pe puncte” matematicile, pentru ca în final să ajungă șef de șantier, iar de prin 1966, spre sfârșitul carierei, să lucreze în birourile de construcții din Capitală, până la pensionare. După care, în 1971, eu am plecat din țară, am „fugit”, cum se spunea, întrucât profitând de o oportunitate pentru a călători în RFG, nu m-am mai întors.

R.N.-S.: Ați fost, cum se spune, o deschizătoare de drumuri, la nici 23 de ani.

M.G.-O.: Într-un fel, întrucât am reușit să-mi trec familia pe lista restrânsă de 20 de persoane a primului ministru de atunci, Jacques Chirac, cu care acesta a plecat în România. Părinții mei au preferat însă ca Domnica, sora mea, care între timp fusese dată afară din serviciu, să plece prima, de teamă ca aceasta să nu rămână ostatecă în țară, și ea a plecat în 1975. Apoi sora mea a reușit să intervină pe lângă tatăl președintelui Giscard d'Estaing, și astfel ei au putut pleca în anul următor, stabilindu-se la Paris, alături de mine și de sora mea. Dar, pentru a nu ne fi o povară și a putea fi independenți, au lucrat amândoi, fiindu-ne permanent un exemplu de cinste și de curaj. Să nu uităm că tata avea 61 de ani atunci când a ajuns în Franța, dar important era doar faptul că acum fa-

REMEMORĂRI

---

milia noastră era reîntregită.

R.N.-S.: Este cert că pilda sa morală este demnă de urmat. Privind în urmă, peste negura timpului potrivnic, care sunt simțămintele ce vă încearcă, ce resimțiți față de cei care au distrus viața și cariera tatălui Dvs.?

M.G.-O.: Bineînțeles că eu, o femeie a timpurilor moderne, actuale, nu trăiesc în nostalgia vremurilor apuse și nici nu nutresc vreun sentiment de ură contra persecutorilor familiei mele, fiind creștină, dar adevărurile trebuie spuse cu claritate. Creștinește, eu, urmașa nevrednică a voievozilor Ghiculești, i-am iertat pe toți, deși iertarea nu se acordă decât celor care, cuprinși de remușcări, o imploră, o solicită.

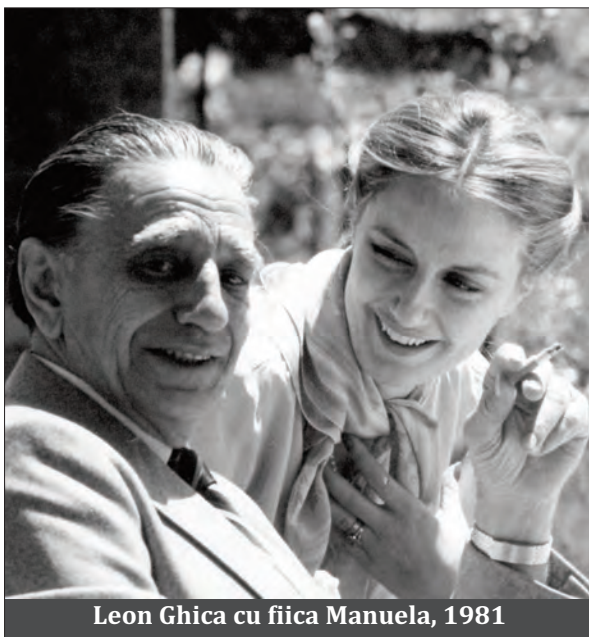
O spun, nu cu patimă, ci cu blândă durere iertătoare, eu, româncea cea fugită, eu credincioasa cea păcătoasă. Dar acesta este adevărul, adevărul neamului meu, adevărul poporului meu. Nu sunt o persoană publică, dar totuși exist și am o încărcătură afectivă, emoțională, pe care nu doresc să o transmit, însă simt nevoia să o împărtășesc, să o comunic, prin cuvinte, prin simțire, prin dinlăuntrul ființei mele oarecum amputate de rădăcinile care-mi aduc seva vitală necesară trăirii sufletești.

R.N.-S.: Un proverb plin de înțelepciune al poporului nostru spune în acest caz că „sângele apă nu se face”. Veți comemora în curând cinci ani de când tatăl Dvs. a străbătut, mergând spre Răsărit, cele 20 de vămi ale văzduhului, cu ușurință, sper, întrucât nu și-a irosit viața ce i-a fost dată și L-a slujit pe Dumnezeu după poruncile Sale. A părăsit, cu sentimentul datoriei împlinite, această lume pentru alta mai bună, „unde nu este nici durere, nici întristare, nici suspin, ci doar viață fără de sfârșit”, devenind din nou

cetățean al Raiului.

Vă mulțumesc pentru această emoționantă evocare, pe care nimeni n-ar fi înfăptuit-o cu mai multă sinceritate și sensibilitate. Dumnezeu să-l ierte și să-l hodinească la dreapta Sa pe robul Său Leon, un model de fiu, soț, tată și marinar. Tatăl nostru Carele ești în Ceruri...

(Paris, de Învierea Domnului, 2015)

Leon Ghica cu fiica Manuela, 1981

Edward HIRSCH

Mesajul din sticlă

L-am cunoscut pe Edward Hirsch la a doua ediție a Festivalului Internațional de Literatură și Traducere Iași (FILIT) din octombrie 2014. Atunci când întâlnești scriitori care vin la un festival de anvergura FILIT, așteptările sunt, fără exagerare, colosale. Într-un fel, publicul uită că sunt și ei oameni în carne și oase, cu eventuale metehne și neputințe, și îi plasează în Olimp. Așadar, m-am dus la întâlnirea cu Hirsch cu radarele pregătite. Hirsch, prietenul lui Norman Manea, lângă care a vorbit cu naturalețe, eleganță și căldură, atât în Sala „Ferdinand” a Universității „Alexandru Ioan Cuza” cât și în Seara FILIT de la Teatrul Național din Iași, mi-a dat toate radarele peste cap. Olimpianul Hirsch zâmbea cu bonomie, vorbea despre prietenie și despre vin, dar și despre ceea ce el transforma în cea mai înflăcărată pasiune din câte au existat vreodată: POEZIA. Hirsch nu doar o citise de mai multe ori, în cât mai multe manifestări ale ei în timp și spațiu, dar efectiv o respira. Omul incandescent Hirsch ne-a făcut să înțelegem că poetul este, în primul rând și mai presus de toate, un cititor împătimit. Am simțit cum mă cuprinde un val de emoție și de entuziasm rezonant când am auzit pledoaria din „Ferdinand” și am întrebat din public, de data asta fără așteptări spectaculoase, dacă am putea cuteza să traducem cartea lui best-seller, publicată în 1999, Cum să citești un poem și să te îndră-

gostești de poezie. Răspunsul prompt a fost afirmativ, dar cu rezerve: e o carte care practic cuprinde toată poezia scrisă până acum, pretutindeni în lume, iar poezia este genul cel mai rezistent la traducere. Cu alte cuvinte, olimpiantul era printre noi, dar Olimpul nu! Ei bine, asta da provocare!

Poate oare starea de extaz care animă incendiar o carte al cărei titlu este o declarație de dragoste să fie tradusă? Și dacă este posibil, cum? Cum să citești un poem și să te îndrăgostești de poezie este cartea unei lecturi fascinate de farmecul versurilor din toată lumea, de la sonetele lui Shakespeare și până la poemele de dragoste ale lui Pablo Neruda. Pornind de la metafora comorii ascunse, care străbate timpul și spațiul în căutarea unui cititor, Edward Hirsch ne poartă prin poeme din diverse vremuri, culturi și limbi, pentru a descoperi în fiecare poem însăși POEZIA. Fermecat, autorul transmite pasiunea pentru cel mai vibrant gen din literatura omenirii cititorilor cărții, îndemnându-i să îi facă loc în inimile și în viețile lor. Tocmai aici e cheia! Traducerea este membrana poroasă prin care poemul călătorește atât în timp cât și în spațiu, așa cum o face POEZIA însăși.

(Dana Bădulescu)

Inima ținutului

Citește aceste poeme când e noapte și liniște-n jur. Aprinde o singură veioză și citește-le cât timp ești singur într-o cameră de altfel întunecată sau în timp ce o altă persoană doarme alături de tine. Citește-le atunci când ești treaz de-a binelea dimineața de vreme, atunci când toate simțurile îți sunt ascuțite. Repetă-ți-le în gând într-un loc în care domnește liniștea și unde zarva culturii – bâzâitul constant care ne înconjoară – s-a oprit pentru o clipă. Aceste poeme au venit de la mare distanță pentru a te afla pe tine. Mă gândesc la maxima lui Malebranche, „atenția este rugăciunea naturală a sufletului”. Această maximă, îndrăgită de Simone Weil și Paul Celan, citată de Walter Benjamin în eseul său magistral despre Franz Kafka, poate fi crezul unui scriitor. În același timp, le este de folos cititorilor. Paul Celan a spus:

Un poem, ca manifestare a limbii și astfel în mod esențial o formă de dialog, poate fi un mesaj într-o sticlă, trimis în speranța – nu întotdeauna cu cele mai mari șanse de îndeplinire – că undeva, cândva, ar putea fi adusă la țărnișă, poate chiar în inima ținutului. În același sens, poemele străbat un drum: au o destinație.

Imaginează-ți că ai coborât la țărnișă, iar acolo, printre aluviuni – alge și lemne putrezite, gamele strivite și pești morți – găsești o sticlă ciudată din trecut. O aduci acasă și înăuntru ei descoperi un mesaj. Această scrisoare, atât de stranie și tulburătoare, pare să fi străbătut drumul către cineva de multă vreme, iar acum acel cineva te dovedești a fi tu. Marele poet rus Osip Mandelstam, distrus într-un lagăr

stalinist, a identificat această experiență. „De ce nu s-ar adresa poetul prietenilor, celor care-i sunt în mod natural apropiați?” s-a întrebat el în eseul „Despre destinatar”. Dar bineînțeles că acei prieteni nu sunt neapărat cei care îl înconjoară în viața de zi cu zi. Ei pot fi prietenii despre care poetul doar speră că există, sau vor exista, cei pe care cuvintele lui îi caută. Mandelstam a scris:

Într-un moment critic, un navigator aruncă în valurile oceanului o sticlă sigilată, care conține numele său și un mesaj cu amănuntele sorții sale. Hoinărind printre dune mulți ani după aceea, dau de ea în nisip. Citesc mesajul, iau cunoștință de dată, de ultima dorință și de testamentul cuiva care l-a transmis mai departe. Am dreptul să fac acest lucru. Nu am deschis corespondența altcuiva. Mesajul din sticlă a fost adresat celui care l-a găsit. Eu l-am găsit. Acest lucru înseamnă că am devenit destinatarul lui secret.

Astfel stau lucrurile pentru noi toți cei care citim poeme, care devenim destinatarii secreți ai textelor literare. Sunt la mine acasă, este miezul nopții și deodată mă trezesc chemat, pe nume parcă. Mă duc și iau cartea de pe raft – mesajul din sticlă – fiindcă în noaptea asta sunt recipientul lui, posteritatea lui, inima ținutului lui.

Cititorului care pornește la drum

Cititorul de poezie este un fel de pelerin care pornește la drum, care se află la începutul unei călătorii. Cititorul este ceea ce Wallace Stevens numește „cărțurarul cu o singură lumânare”. Lectura poeziei este o aventură a reînnoirii, un act creativ, un început per-

petuu, o renaștere a miracolului. „Începutul nu este doar un fel de acțiune”, scrie Edward Said în *Începuturi*, „este și un cadru mental, un fel de lucru, o atitudine, o conștiință”. Ador cadrul mental, lucrul jucăuș și jocul lucrativ, forma conștiinței – atenția visătoare – care însoțesc lectura poeziei.

Lectura este un punct de pornire, o deschidere, o inițiere. Deschide ultima ediție a *Firelor de iarbă* (1891-1892) și vei întâlni imediat o serie de „Inscripții”, douăzeci și șase de poeme pe care Whitman le-a scris de-a lungul unei perioade de treizeci de ani, pentru a înscrie un început, pentru a-și prezenta și a-și inaugura lucrarea esențială, cartea la care a scris toată viața. Începându-mi propria mea carte despre riscurile și robiile, încântările speciale ale lecturii poeziei, mă tot gândesc la poemul de șase versuri al lui Whitman „Începându-mi studiile”.

*Începându-mi studiile, primul pas m-a încântat
atât de mult,*

Doar conștiința lucrului în sine, aceste forme, energia mișcării,

*Cea mai neînsemnată insectă sau animal, simțurile,
privirea, dragostea,*

*Primul pas, zic, m-a uluit și m-a încântat atât de
mult,*

*Încât aproape că n-am mai făcut nici un pas și nici
n-am mai vrut să merg înainte,*

*Ci doar să mă opresc și să zăbovesc mereu să cânt
începutul în cânturi extatice.*

Îmi place grozav cum Whitman zăbovește în acest poem de o frază asupra primului pas al studiului, simplul fapt – miracolul – conștiinței însăși, bucuria întâlnirii „acestor forme”, senzația energizantă de aș-

teptare și reînnoire, întreaga lume care înflorește în curând, starea mentală trezită, care ne poartă prin simțurile noastre de la cea mai neînsemnată insectă până la cea mai înaltă putere a dragostei. Aproape că nu putem întoarce pagina, atât de multă plăcere simțim zăbovind asupra începutului extatic. Whitman ne

Foto: Corneliu Grigoriu

Edward Hirsch la FILIT 2014

instruiește în privința bucuriei începutului și anume că sentimentul cel mai profund al poeziei este vene-rația înfiorată.

Poezia este o modalitate de a înscrie acel senti-ment al admirației uimite. Nu cred că ar trebui să sub-estimăm capacitatea de gingășie pe care o deschide poezia în noi. O altă „Inscripție” este un poem de două rânduri pe care Whitman l-a scris în 1860. Inti-tulat simplu „Pentru tine”, poemul constă în întregi-rea lui în două întrebări retorice:

*Străinule, dacă mă întâlnești în drumul tău și do-
rești să-mi vorbești,
de ce să nu-mi vorbești?
Iar eu de ce să nu-ți vorbesc?*

Pare absolut de la sine înțeles pentru Whitman că doi străini care trec unul pe lângă altul pe drum ar trebui să poată să stea de vorbă, să stabilească punți. Străinii care comunică pot deveni foarte bine prie-teni. Whitman refuză să fie constrâns, să fie circum- scris prin orice fel de distincții ierarhice sau de clasă. Se remarcă naturalețea cu care poetul adresează Poe- mul nu oamenilor din jurul lui, pe care îi cunoaște deja, ci „străinului”, viitorului cititor, ție și mie, fiecă- ruia dintre noi care vrem să zăbovim cu el în aer liber. Haide să lăsăm să existe un schimb liber – o tranzac- ție plină de afecțiune – între noi.

Iată și o ultimă „Inscripție”, chiar următorul poem din *Fire de iarbă*. Se numește „Tu Cititorule” și a fost scrisă douăzeci și unu de ani după „Pentru tine”.

*Tu, cititorule, palpiți de viață și mândrie și iubire
ca și mine
Deci pentru tine e cântarea ce urmează.*

Sunt complet absorbit de modul în care Whitman i se adresează cititorului ca unui egal, ca unuia înzes- trat cu aceeași pulsație vitală, aceleași emoții fremă- tând. E aici o dorință disperată, tipic americană, de a atinge vibrația unei prietenii în modul în care Poe- tul își dedică în mod repetat poemele prietenilor, ci- titorilor și poezilor ce-i vor urma, celor de la marginile societății de oriunde. Oricine ai fi, ești îm- brățișat. Iubesc afecțiunea profundă și chiar nevoia cu care Whitman dedică și își trimite poemele fiecă- rui cititor. Ne lasă tuturor un dar. *Pentru tine*, spune el, e cântarea ce urmează.

La început este relația

Mesajul din sticlă este un poem liric și prin aceasta un altfel de anunț. Se adresează din spațiul unei solitudini altei solitudini; începe și se termină în tăcere. De fapt nu conversăm la marginea drumu- lui. Mai degrabă ar trebui spus că s-a scris ceva; ceva se citește. Limba a devenit stranie în acest mod de a se adresa în timp, într-un fel ciudat de elaborat. Poe- mul a călătorit (în tăcere) – câteodată timp de secole – iar acum mă indică pe mine ca destinatar tocmai pentru că sunt dispus să cer ceva de la el și să îl as- cult. Lectura poeziei este un act de reciprocitate și una dintre marile sarcini ale lirismului este să stabi- lească legăturile între noi așa cum trebuie. Relația dintre scriitor și cititor este prin definiție transferată și mediată printr-un text, un corp de cuvinte. Este un schimb anume între doi oameni care nu se află unul în prezența fizică a celuilalt. Poemul liric este o formă deosebit de concentrată și pasionată de comunicare între străini – o formă imediată, intensă și tulbură- toare de discurs literar. Lectura poeziei este un mod

de a te conecta – prin intermediul limbii – cu tine însuși, într-un fel mai profund, chiar în timp ce te conectezi mai profund cu altcineva. Poemul ne influențează viața spirituală tocmai pentru că ne oferă în același timp darul intimității și al interiorității, al singurătății și al participării.

Poezia este o intonație, o evocare, iar poemul liric există undeva în regiunea – registrul – dintre vorbire și cântec. Cuvintele așteaptă să fie vocalizate. Cei mai mari poeți au recunoscut întotdeauna dimensiunile orale ale mediului lor. Pentru cea mai mare parte a istoriei omenirii, poezia a fost o artă orală. Ea reține mereu vestigiile ale acelei oralități. Scrisul nu este vorbire, ci inscripție grafică, emblemă vizuală, un lanț de semne pe o pagină. Cu toate acestea: „Am deslușit-o dintr-o gură de aer”, se lauda W.B. Yeats într-un poem timpuriu. Așa cum, într-adevăr, a și făcut. Așa cum face fiecare poet. La fel și cititorul face sau reface poemul, dintr-o gură de aer, o suflare. Atunci când recită poemul, îl locuiesc din nou, iau cuvintele de pe pagină și le pun în propria mea gură, în propriul meu trup. Eu devin cel care îl spune și îi las muzica verbală să treacă prin mine, ca și când poemul ar fi un portativ, iar eu instrumentalistul, interpretul ei. Îi las bătaia inimii să pulseze prin mine ca experiență întrupată, ca experiență încrustată în senzualitatea sunetelor. Poemul implică participarea amândurora la actul limbii, iar pentru mine, cea mistică a participării se află în inima schimbului liric.

Mulți poeți au îmbrățișat ideea Noului Testament că „La început a fost Cuvântul”, însă eu prefer noțiunea lui Martin Buber din *Eu și tu* că „La început e relația”. Relația precedă Cuvântul, fiindcă are un autor uman. Poemul liric poate căuta divinul, însă o face prin mediul unui fel anume de interacțiune

umană. Ceea ce este secular poate fi transformat în sacru prin trupul poemului. Eu înțeleg relația dintre poet, poem și cititor nu ca pe o entitate statică, ci ca pe o desfășurare dinamică. Un eveniment sacru, ce se naște. O relație dintre un Eu și un Tu. Un proces de relaționare.

Magie acumulată

De ce fel de schimb ne ocupăm de fapt? Poemul liric încearcă să farmece timpul, traversând granițe și păcălind trecerea lui. Poemul încearcă sfidarea morții și vine spre tine pentru a te tulbura și consola. („Aceste Cântări nu sunt menite să fie înțelese, înțeleși,” scria John Berryman într-una din ultimele lui **Cântări de Vis**: „Ele sunt menite doar să înspăimânte și să consoleze”). Poetul este incitat să creeze o operă care poate lăsa în urmă distanțe și care le poate depăși, care poate crea punți peste prăpăstiile dintre persoane care de altfel nu se cunosc. Poemul poate supraviețui schimbărilor limbii și din interiorul ei, schimbărilor normelor și cutumelor sociale, devastărilor istoriei. Iată ce spune Robert Graves în *Zeita albă*:

Adevăratul exercițiu poetic implică o minte acor-dată și iluminată atât de miraculos încât poate forma cuvinte, printr-un lanț de evenimente care sunt mai mult decât coincidente, creând o entitate vie – un poem care are propria viață (timp de secole după moartea autorului, poate), mișcându-și cititorii cu magia sa acumulată.

Cred că o astfel de magie acumulată poate iniția în cititor o capacitate echivalentă de minunare crea-

tivă, de răspuns creator la o entitate vie. (Graves intenționează să spună acest lucru în sensul propriu). Cititorul completează poemul, contribuind cu propriile experiențe ale trecutului său în acest proces. Citești poezie – vreau să spun că o citești cu adevărat – când te simți întâmpinat și schimbat de un poem, când îi simți vibrațiile seismice, rezonanța propriilor tale adâncuri. „Nu există loc care să nu te privească,” scrie Rainer Maria Rilke în finalul zguduitor al poemului „Trunchiul Străvechi al lui Apollo”: „Trebuie să-ți schimbi viața”.

Imensa intimitate, intima imensitate

Intimitatea profundă a poeziei lirice o face periculoasă fiindcă ea ne pătrunde atât de adânc sub și în piele. „Fiindcă poemele nu sunt, așa cum se crede, doar emoții (emoțiile apar destul de timpuriu) – ele sunt experiențe,” scria Rilke într-un pasaj faimos din *Caietele lui Malte Laurids Brigge*. Sunt sigur că genul de experiență – genul de cunoaștere – la care se ajunge prin poezie nu-și poate afla nicăieri perechea. Viața spirituală are nevoie de articulare – are nevoie de întrupare în limbă. Viața fizică are nevoie de spirit. Știu lucrul acesta fiindcă-l aud în cuvinte, fiindcă atunci când eliberez mesajul din sticlă o presiune fizică – spirituală – pulsează în textul întocmit. E ca și când spiritul îmi crește în mâini. Sau cuvintele cresc în aer. „Rădăcini și aripi”, scrie poetul Juan Ramón Jiménez, „Dar lasă aripile să prindă rădăcini și rădăcinile să zboare”.

Sunt oameni care se apără de „transportul” poeziei, privându-se astfel de un aspect esențial al experienței. Totuși există alții care primesc cu bucurie să fie transportați de poezie. Se bucură de acest trans-

port în repetate rânduri. Și-l doresc atât de mult încât încep să jinduiască după el în fiecare zi, în fiecare noapte, o dorință aproape abjectă, care-i face să îl caute precum cei înfometați caută hrana. Pentru ei înseamnă susținere spirituală. Pâine și vin. O modalitate de gândire transformatoare. O metodă de transfigurare. Ei sunt cei care respectă realitatea rădăcinilor și aripile din cuvinte, dar vor și ca aripile să prindă rădăcini, să crească în pământ, iar rădăcinile să-și ia zborul, să urce. Ei au nevoie de astfel de coborâșuri și urcușuri, de astfel de gândire metaforică. Ei sunt atât de transpuși de experiența extatică – intensitatea copleșitoare – a lecturii poemelor încât trebuie să răspundă la fel. Iar acești oameni devin poeți.

Emily Dickinson este unul dintre modelele mele de poet care a răspuns total la ceea ce a citit. Iată textul irezistibil al poeziei după cum l-a conceput ea:

*Dacă citesc o carte [și] întregul trup mi se răcește
atât de tare încât nici un foc nu mă poate încălzi, știu
că aceea este poezie. Dacă simt ca și când capul mi-ar
fi retezat, știu că aceea este poezie. Numai astfel pot
ști. Se mai poate și altfel?*

Dickinson recunoaște poezia adevărată prin forța – prin intensitatea reacției fizice concrete – a răspunsului ei la ea. Este frapant că ea nu spune că recunoaște poezia prin cine știe ce calități intrinseci ale poeziei însăși. Mai degrabă o recunoaște prin contact; o cunoaște prin efectul pe care poezia îl are asupra ei și are încredere în propriul răspuns. Desigur, numai poezia de cea mai mare forță ar putea avea ca rezultat o asemenea reacție. Estetica ei este clară: ea vrea să fie mereu surprinsă, să fie uimită prin ceea ce unul

dintre poemele ei numește „Zăgazuri de Melodie”.

Dickinson avea un apetit vorace pentru lectura poeziei. Ea citea poezia cu o extraordinară foame și sete – poezia era hrana ei. S-a vorbit mult despre reclusiunea ei, dar, după cum sugerează biograful ei Richard Sewall, „Ea s-a văzut pe sine ca poet în compania Poeților – și, fiind așa cum era, mai mult singură, i-a citit (printre altele) pentru ca ei să-i țină tovărășie”. El ne mai atrage atenția și asupra diverselor metafore ale lui Dickinson pentru poeții pe care îi citea. Ea îi numea „cei mai îndrăgiți ai timpului, cei mai de nădejde prieteni de suflet”, „Rudele ei de Raft”, „prieteni ei care o fermecau, nemuritorii”. Ea vorbea despre „Mâna venerabilă” a poetului ce o încălzea pe a sa. Dickinson a fost un model de receptivitate poetică fiindcă atunci când citea, o făcea cu întreaga sa ființă.

Una dintre cărțile pe care Emily Dickinson a apreciat-o mai mult decât merită, *Reveries of a Bachelor* (1850) de Ik Marvel, recomandă lectura de dragul „culturii pentru suflet”. Îmi place expresia aceea din secolul al XIX-lea fiindcă indică profunzimea pe care o poate împărtăși comunitatea de singuratici care citesc poezie. Și eu citesc de dragul culturii pentru suflet – cultura sufletului. De aceea intensitatea angajării mele cu anumite poeme, anumiți poeți, este atât de extremă. Lectura poeziei este pentru mine un act de o absolut imensă intimitate. Sunt șocat de ceea ce văd în poem, dar și de ceea ce poemul află în mine. Poemul îmi activează lumea secretă, îmi dirijează viața interioară. Nu pot accesa acea viață interioară în niciun alt fel decât prin puterea cuvintelor înseși. Cuvintele mă obligă la un răspuns, iar ritmul poemului mă poartă într-un alt plan temporal, în afara timpului.

Ritmul poate hipnotiza, iar aliterația poate avea un efect aproape hipnotic. Câteva rânduri din poemul lui Tennyson *The Princess* încă îmi pot induce un fel de transă:

*Suspiniul hulubilor printre ulmii cei străvechi
Și murmurul albinelor fără de număr.*

Și încă mă mai pot rătăci în traseul ce leagă mișcarea unei bărci de mesajul către ființa iubită în partea a doua a poemului „Voyages” al lui Hart Crane:

*Mai departe-n larg, așa cum clopotele de dincolo
de San Salvador*

*Întâmpină lucirea roșiatică a stelelor,
Pe pajiștile colorate udate de șuvoaie, –
Ritmuri domoale de insule, O Bogăție,
Pune capăt mărturisirii întunecate pe care-o fac
estuarele sale.*

În poezie, cuvintele o iau înaintea gândului. Imaginația iubește reveria, capacitatea minții de a visa cu ochii deschiși, pusă în mișcare de cuvinte, de imagini.

Ca cititor, puterea pe care o are poemul asupra mea poate fi aproape jenantă, fiindcă este atât de puerilă, fiindcă îmi este atât de necesară pentru a mă deschide către tărâmurile dinlăuntru meu. Mă cufundă în adâncuri (iar poezia este literatura adâncurilor) și oferă un sentiment extraordinar al unei alte lumi care crește înlăuntru meu. („Există o altă lume, iar aceea este în interiorul lumii acesteia”, scria Paul Éluard). Am nevoie ca poemul să mă încante, să mă scuture și să mă trezească, să-mi comute conștiința trează și să-mi deschidă lumea, să mă deschidă către lume – către cuvânt – în alt fel. Sunt forțat să mă deschid. Do-

rința spirituală pentru poezie poate fi copleșitoare, atât de mult îmi doresc să-mi numesc propriile adâncuri și întinderi periculoase și să am parte de ele, de propria mea stare de bine. Și totuși opera de artă se situează deasupra jenei existențiale. Este fără glas și melancolică în adresarea pe care o face, în nevoia de înnoire. Are nevoie ca cititorul să pună stăpânire pe ea, iar ea să pună stăpânire pe cel care o citește. În-săși viața ei depinde de asta.

Doar aer, cuvintele acestea, dar atât de plăcute auzului

Îmi aduc aminte cum mă plimbam cândva printr-un muzeu din Atena și am dat de o cupă cu picior din Grecia antică pe care apar cuvintele lui Sappho spunând: „Doar aer, cuvintele acestea, dar atât de plăcute auzului”. Expresia inscripționată pe cupă, tradusă pe o etichetă de muzeu, m-a ținut locului. M-am oprit și mi-a trebuit mai mult timp pentru a bea adevărul ciudat din cupă, acela că sublimul poeziei se reduce până la urmă doar la aer și nimic mai mult, la sunetul acestor cuvinte și nu al altora, care sunt cu toate acestea atât de plăcute și încântătoare auzului. Versurile lui Sappho (sau atribuite ei) au și ele o calitate lapidară. Expresia are o eleganță potrivită scrisului, inscripționării pe o cupă sau în piatră. Scrisul fixează evanescența sunetului, este o armă împotriva morții.

Sunetul cuvintelor este prima plăcere primitivă a poeziei. „În poezie”, spunea Wallace Stevens, „trebuie să iubești cuvintele, ideile și imaginile și ritmurile cu toată capacitatea pe care o ai de a iubi ceva” („Adagia”). Stevens se referă la dragostea pentru cuvinte ca primă condiție a capacității de a iubi orice altceva în poezie, cuvintele fiind acelea care fac să se întâmple lucrurile. Există momente când citesc un poem și simt cum în gura mea vin silabele, literele din silabe,

silabele formând cuvinte, cuvintele expresii, expresia găsim ritmul în vers, în versuri, în forma cuvintelor care parcurg versurile pentru a forma o frază, mai multe fraze. Simt cuvintele creând un ritm, o muzică, o vrajă, o dispoziție, o formă. Aud cuvintele cum se desprind de pe pagină și-mi intră în gură – tranzitul, acțiunea lor. Generez – re-creez – cuvintele incantațiilor, cuvintele eliberate și auto-reflexive. Cuvinte care se ridică din trup, părăsindu-l. Un act de limbă atent la sine însuși. Un act al minții. „Doar aer, cuvintele acestea, dar atât de plăcute auzului”. În poezie cuvintele pun în acțiune, fac să devină manifest – ceea ce descriu. Gerard Manley Hopkins a numit acest lucru „rostogolirea, înălțarea, slăvirea, creația”. Într-adevăr, se aud în chiar această expresie a lui Hopkins tremolo-urile sau consoanele rostogolite ale literei *r* reverberând în toate cele patru cuvinte, vocalele sonore, *r-e-a* din „rostogolirea” care-și află ecoul în ultima silabă din „slăvirea”, aliterația care construiește o cadență, lovind-o, chiar în timp ce cuvintele creează un efect de rostogolire, de înălțare, demolit de cuvintele plurisilabice, creația de slăvire. Plăcerea pe care o dau gurii toate acestea este intensă. „Lumea este plină de măreția lui Dumnezeu”. Citesc poemele lui Hopkins și simt bucuria intensă a sunetelor care se auto-creează („Ce-i oare toată această sevă și-această bucurie?”), încordarea aproape împovărătoare a unui spirit atât de însetat, „realizarea, desăvârșirea creației!”.

Poemul este un act dincolo de parafrază fiindcă ceea ce se spune este întotdeauna inseparabil de modul în care se spune. Osip Mandelstam a sugerat că, dacă un poem poate fi parafrazat, atunci înseamnă că așternuturile nu au fost boțite, iar poezia nu și-a petrecut noaptea acolo. Cuvintele sunt o încercare (erotică), un mijloc ce are un scop, dar și un scop în și prin ele însele. Poetul este mai întâi de toate un lu-

crător al limbii. Un zămisitor. Un modelator al limbii. Când îl citești pe Heinrich Heine, afirma lingvistul Edward Sapir în cartea sa *Limba*, „trăiești cu iluzia că întreg universul vorbește limba germană”. Când îl citești pe Shakespeare, ai impresia că vorbește engleza. Acesta este miezul chemării orfice a poetului: să dea impresia că însuși universul vorbește și se dezvăluie prin limba sa maternă.

În engleza simplă pe care o pot citi și pisicile și câinii!

Poemul liric se află la granița dintre vorbire și cântec (la fel cum este și la granița dintre convențiile poeziei și convențiile gramaticii). Poezia nu este chiar vorbire – arta verbală este intenționat diferită față de modul în care oamenii vorbesc de fapt – și totuși este mereu în relație cu vorbirea, cu rostirea. „Trebuie să fie vie, să învețe vorba locului”, după cum se exprimă Wallace Stevens în poemul „Despre poezia modernă”. W. B. Yeats a numit poemul „o elaborare a ritmurilor vorbirii obișnuite și o asociere a lor cu sentimentul profund” („Poezia modernă”). W. H. Auden a spus: „În versul englezesc, chiar și în cele mai înălțătoare pasaje retorice, urechea este mereu conștientă de relația acestuia cu vorbirea de zi cu zi” („Scriere”). Toate acestea îmi amintesc despre mulțimea poemelor în varianta orală a englezei americane – de la Walt Whitman și până la William Carlos Williams („Spectacolul cailor”), Frank O’Hara („Bând o Coca-Cola împreună”) și Gwendolyn Brooks („Chiar suntem faini”) – care dau senzația cuiva care vorbește o variantă adaptată la text a englezei americane, creând impresia unor litere scrise, după cum se exprimă ghiduş Marianne Moore, „nu în spaniolă, nu în greacă, nu în latină, nu în stenogramă,/ ci în engleza americană simplă pe care o pot citi chiar și pisicile și câinii!”. O

vitalitate lingvistică demotică – ceea ce Williams numește „vorbirea mamelor poloneze” – este una dintre plăcerile proiectului american în poezie.

Iată începutul poemului lui Randall Jarrell „A doua zi”:

Trecând de la Veselie la Bucurie, de la Bucurie la Celelalte,

Iau o cutie

Și-o torn peste friptura de găină cu orez sălbatic.

*Stolurile împuținute, domolite, puse-n coș, identice
Adunate-n alimente*

Sunt ceea ce suntem noi, dar eu trec peste asta. Înțelepciunea, a spus William James,

*E când înveți peste ce să treci. Iar eu sunt înțelept
Dacă asta-i înțelepciune.*

Se aude în acest poem vocea tânguioasă, inteligentă a unei neveste de prin suburbii care știe că a devenit invizibilă, care vrea doar să fie văzută și auzită. Ceea ce îi conferă poemului marca de construct verbal este tratarea atentă a cuvintelor înseși, modul în care se comportă cuvintele în versuri ritmice și strofe bine conturate. E acolo un joc de cuvinte încântător pornind de la numele de detergenți casnici, sensurile din „hens” și „flocks”, modul acut în care femeia își trece-n revistă suratele de la supermarket, modul în care-și centrează ideile în cuvintele „trec peste” și în care citează cu tristețe noțiunea pragmatică de „înțelepciune” a lui William James. Întotdeauna m-a mișcat felul în care Jarrell animează vocea femeii în poemul acesta, felul în care își înscrie propria lui voce în vocea ei și surprinde realitatea cuiva care are o condiție excepțională, obișnuită, solitară.

(Traducere de Dana Bădulescu)

De profesie... *executive dreamer*

Anca Fronescu a crescut la București într-un mediu trilingv, cu engleza, germana și româna ca limbi „materne”. Vorbește fluent cinci limbi străine, înțelege șapte și citește în toate acestea. Plecată din România de aproape 20 de ani, a rămas conectată la lumea culturală românească (în special literatură, film și teatru). A studiat în Olanda și Statele Unite, a absolvit Studii Europene și Americane cu specializări în istorii comparative culturale și sociale. Când nu e pe drum, locuiește la Amsterdam. Ca manager cultural, a pregătit în toamna anului 2013 turneul de lansare al primului volum din Orbitor – Aripa stângă în traducerea lui Sean Cotter la editura Archipelago Books din New York și s-a ocupat de prezența lui Mircea Cărtărescu în Statele Unite. Se definește uneori ca un „executive dreamer”. (Monica Salvan)

Monica Salvan: *De ce ai ales să te ocupi de promovarea culturii românești în străinătate?*

Anca Fronescu: Mi-am dorit mereu să fac management cultural, jurnalism cultural. La un moment dat mi-am dat seama că nu mă regăsesc în multe din evenimentele legate de cultura românească în spațiul în care mă aflam eu, nu mă regăseam în discursul lor, nu vedeam nimic din ce părea să se întâmple acasă. Parcă ceea ce ajungea în Occident, în spațiul unde mă aflam eu, era rămas cumva în urmă. Poate cu filmele a fost altfel. Dar ce se întâmpla pe filiera instituțională părea un pic prăfuit. Iar în Olanda și în spațiul

BENELUX sunt prea puține structurile care să lucreze pe conexiunea Est-Vest, să deschidă niște mici ferestre. Tot auzeam de seri cu ii și încondeiat ouă, poate câte o lectură pe ici pe acolo, dar nu păreau să fie cu oarecare răsunet. Cărți nu apăreau, din cele scrise de cei tineri. Mă refer la Amsterdam și împrejurimi. Am vrut să fiu un pion în domeniul ăsta, să pun și eu umărul. În 2010, trăiam deja în Olanda de vreo 15 ani, a fost un moment în viața mea în care mi-am dat seama ca am nevoie de întoarcere spre acasă, ca să leg cele două identități ale mele, olandeză sau occidentală, și română. Am aflat de programul de traduceri literare pe care îl coordona Florin Bican printr-o colegă care locuia la Viena. M-am înscris, cu emoții. Am fost acceptată ca bursier ICR și am stat 3 luni în România, după 15 ani în care mai veneam doar de Crăciun și de Paști.

În toți anii ăștia am continuat să citesc foarte mult, să fiu legată de film și literatură. Dorința mea era să fac o platformă în care să creez punți între Est și Vest. Trăisem și în America, unde am studiat la Boston și la New York, cunoșteam și Londra destul de bine, lucrasem acolo printr-un job pe care-l avusesem în Amsterdam, aveam ceva contacte. Amsterdam e la o aruncătură de băț de Londra, poți să ajungi acolo la prețuri foarte mici. Mă gândeam deja la o acțiune în sfera anglo-saxonă, mi se părea mai accesibilă decât o ieșire pe piața culturală olandeză. Cele trei luni petrecute în România au fost intense, am cu-

noscute autori, edituri, s-au format niște legături.

Inițial voiam să particip la crearea unei fundații culturale, fusese cumva ideea lui Jean Harris, scriitoare și traducătoare originară din New York care a locuit la București și a coordonat timp de un an un proiect de traducere literară în limba engleză la *Ob-*

servator cultural. Ea m-a contactat, îmi urmărise activitățile un pic. Îi plăcea cum abordam tematica, mă întâlneau de câteva ori pe la niște lecturi prin București, îi plăcea transparența mea, eram sinceră. Păream să vorbim aceeași limbă. Am început să lucrăm intens împreună. Eu mersesem la diverse cursuri

de pregătire, la întâlniri ale editorilor, am făcut tot ce se putea. De câțiva ani mă chinuiam deja să fac niște lucruri la New York, să vorbesc despre niște autori, să propun extrase traduse, să explic o conjunctură culturală. Participam la lecturi, la evenimente, dădeam din timpul meu. E un *network*, o lume interconectată din care trebuie să faci parte, nu doar să ceri, ci să și dai.

Am fost cu Jean Harris la o conferință a traducătorilor lângă New York, în Rochester. Am înțeles care le este filosofia, cum funcționează cererile lor de sprijin în artă și cultură. Faptul că eram cu Jean și abordam cultura americană și românească în mod complementar era benefic. Apoi Jean s-a retras, a renunțat la ideea cu fundația. S-a simțit atât de lovită de ce s-a întâmplat în România în 2012-2013, de răutățile care au circulat, încât s-a retras. Considera că e mai în vârstă și nu mai avea energia și nervii necesari să continue. Am înțeles-o. Nu am vrut să renunț, m-a încurajat să n-o fac. Și, cum se prefigura publicarea romanului *Orbitor* al lui Mircea Cărtărescu, m-am gândit să încerc să fac ceva. Scandalul la ICR avusese deja loc la momentul respectiv. M-a întristat profund ce s-a întâmplat atunci. Au urmat și tot felul de acuzații și supoziții cum că noi, cei din „echipa lui Florin Bican”, am fi agenți, spioni. Nu îmi venea să cred. Mi-am zis că eu îmi știu realitatea mea. Mai voiam să încerc, să îmi demonstrez măcar mie că fac ceva cu cap din suflet. Cred că merită măcar efortul ăsta. Știu că aș putea face lucruri un pic mai cu efect dacă aș avea și un sistem viabil cu care să pot colabora, spre și din spre care să pot funcționa.

Mă implic cu mult entuziasm când cred că merită... În vara lui 2012 am lucrat la un proiect de co-

producție româno-olandez, lucram ca asistentă de regie cu o regizoare olandeză. Un proiect foarte interesant, ca legătură Olanda-România. Eram la București și m-a sunat Florin Bican, ca să îl ajut. Avea în vizită niște editori americani, dar Institutul cultural stătea să pice. M-a rugat să mă ocup de acești editori, să preiau programul conceput pentru ei, fără să fiu plătită. Erau oameni tineri, trimiși de editurile lor: Rohan Kamicheril de la Words Without Borders, Michael Barron de la New Directions, Jenna Johnson de la Houghton Mifflin. Împreună cu Jean Harris, ne-am ocupat de ei. Ne-am pus pe făcut cumpărături, gătit, am dus vin la hotelul unde erau ei cazați... Le-am lăsat pachetele în cameră cu o scrisoare de bun venit. I-am luat de la aeroport cu cineva de la ICR și 5 zile am respectat programul de întâlniri cu edituri și am adăugat alte aspecte. Le-am făcut și o petrecere pe stilul newyorkez, fusesem și eu la tot felul de *soirée*-uri în America. I-am plimbat prin București, am mâncat fursecuri în Grădina Ioanid, pe unul din ei, anchilozat fiind, l-am dus la fizioterapeuta mea. După ce și-au cumpărat prea multe borcane cu bunătăți la un târg de produse tradiționale, le-am dat un geamantan vechi de-al meu. Am avut un feed-back bun, și asta nu pentru geamantan și fursecuri. Ne-au zis că au înțeles ceva din București, că au simțit că s-au apropiat de niște nuclee culturale, că au auzit niște voci literare. Țin minte că într-una din seri i-am lăsat singuri ca să particip la protestul ICR cu papion la gât. M-au întrebat despre ce e vorba. La sfârșitul celor 5 zile mi-au cerut cartea de vizită. Eu aveam doar o carte de vizită pe care scria „Executive dreamer”. Iar ei, care credeau că lucrez la ICR, au fost foarte uimiți.

M.S.: *Povestește-ne cum ai ajuns să te implicii în turneul de promovare al cărții lui Mircea Cărtărescu.*

A.F.: Când ajung în New York merg la toate librăriile, la centrele culturale, să văd ce lecturi sunt, ce-mi surâde, să înțeleg cum se fac lucrurile astea... Ce fel de autori sunt, ce prinde în New York, ce fel de public vine... Să văd dinamicele culturale. Am fost la un Colloge, la un seminar pe teme de traducere literară. Acolo am cunoscut-o pe editoarea Jill Schoolman de la editura Archipelago Books, care îl avea în lista de traduceri pe Nichita Stănescu. Știam cine e Jill, știam că mica ei editură a crescut frumos în 10 ani, și că e o editură apreciată, de impact. M-am prezentat. Este o femeie modestă, caldă, foarte retrasă, de o rigurozitate extraordinară. M-am bâlbâit spunându-i ce încerc să fac. Ea a apreciat. Mi-a spus și că a obținut drepturile să îl publice pe Mircea Cărtărescu. Lucrul ăsta mi-a rămas în minte. La sfârșit mi-a dat cartea ei de vizită, mi-a spus că merge la Frankfurt și mi-a propus să ne întâlnim acolo.

Am mers deci la Frankfurt, e simplu să călătorești în Europa. E o treabă olandeză să știi să te descurci cu bilete ieftine. În avion am scris un mic plan: ce aș face eu dacă ar apărea cartea lui Cărtărescu. La Frankfurt mergeam la tot felul de lecturi, colocvii, discuții din care am învățat mult. Am căutat-o pe Jill Schoolman, care venise prin Asociația Independentă a Editorilor Americani. O doamnă de la asociație mi-a spus că Jill nu sosise încă și m-a invitat să-i las un mesaj. Eu aveam hârtiuța pe care scrisesem de mână în avion (scrisesem și un document word dar nu găsisem imprimantă)... I-am lăsat-o, cu o scrisoare și cu numărul meu de telefon. Doamna de la asociație m-a invitat să revin la un cocktail oferit în seara respectivă de editorii americani independenți. Seara, Jill

m-a strâns în brațe și mi-a spus că i-a plăcut scrisoarea mea de mână! Iar planul antreprenorial i s-a părut interesant, chiar redactat așa, pe o fițuică. Era personal și gândit. Zâmbetul ei mi-a dat curaj.

Jill Schoolman mi-a spus că nu are fonduri să facă o mare lansare, și că își dorește pe cineva lângă ea care să umble pentru cartea asta, să o promoveze prin New York. Ideea era să găsim niște locuri, librării, centre cu genul de public care să corespundă autorului invitat: scriitor, poet, jurnalist, om de academie. Să încerci să le legi pe toate. Într-un context în care cu cărțile traduse te adresezi unui public foarte mic la New York, e o nișă.

I-am scris lui Jill business-planul – în America e normal să faci niște lucruri la un nivel mic, proiecte în care te descurci, ca să dovedești de ce ești în stare. Cum nu locuiesc în New York, efortul personal ca să organizez ceva acolo e mare. Și dacă nu există o structură care să te susțină material e greu să o duci la capăt. Legăturile mele din Boston și New York m-au ajutat. Am stat la prietenii mei, foști colegi de cameră când eram studentă la Boston.

În 2013, anul în care urma să fie proiectul acesta la New York iar eu mă pregăteam pentru el, speram să-l ascult pe Mircea Cărtărescu la Salonul de Carte din Paris, în martie. Tevatura cu ICR-ul era în toi, se întâmplau treburi cam urâte atunci. Cărtărescu fusese invitat la Paris dar a anunțat că nu mai vine. Am înțeles perfect decizia lui. Cam în același moment, festivalul de literatură de la Bruxelles „Passa Porta” a anunțat că l-a invitat și că a acceptat să meargă acolo. Pe Mircea Cărtărescu îl mai întâlnisem în România, îl contactasem de fapt să-i spun despre turneul de la New York. Mi-a dat întâlnire, foarte prietenos. Părea însă sceptic, și l-am înțeles. După

toată tevatura din România, îmi puteam imagina de ce e așa... Nu m-am lăsat intimidată. Iar la Paris, când am aflat că va fi la Bruxelles, mi-am dorit să merg să văd cum interacționează cu publicul străin. Îl văzusem doar în România, la lecturi la Humanitas și la o întâlnire cu bursierii de la ICR, la Mogoșoaia. Mi-am luat bilet de tren cu 20 de euro spre Bruxelles. Am plecat într-o duminică din Paris, am luat trenul la 5 dimineața. S-a anunțat că ninge la Bruxelles. Cei din gara de la Paris mă avertizau că risc să rămân pe acolo. La *Passa Porta* intrarea era cu bilet. Avea două lecturi, una cu un autor belgian, și o lectură de poezie cu trei poeți, într-un teatru din Bruxelles. A fost ceva fantastic.

Tema era „Paradisul”, moderatoarea era un critic olandez, blocată în propriile ei idei, dar la un moment dat și ea și interlocutorul au tăcut amândoi și l-au lăsat să vorbească numai pe Cărtărescu... Am simțit chimia, emoția, o sală reverberând, rezonând; pentru mine a contat enorm prezența acolo. După care mi-am luat cartea, tradusă impecabil de Jan Willem Bos. M-am așezat la coadă, erau și români, și belgieni, și olandezi... Am așteptat să-mi semneze cartea, cu o inimă bufnindu-mi în mine... Aveam niște emoții îngrozitoare. M-am prezentat din nou, mi-a dat o dedicație simplă și i-am reamintit că vom lucra la vară cu Jill. A fost prietenos spunând că dacă ne poate fi de vreun folos, o face desigur. M-am bucurat că mă suisem în trenul acela spre Bruxelles. Apoi a avut o lectură de poezie într-un teatru. Am stat în public. Fantastic. Asta mi-a dat un imbold și mai mare. Am scris în *Dilema* un mic eseu legat de plecarea la Bruxelles, am scris că m-am simțit liberă. Salonul de carte de la Paris m-a deziluzionat destul de mult, agi-

tația, conjunctura de atunci... Am dat un mic interviu în *Observator Cultural* legat de târgul de la Paris. Țin minte că l-am scris noaptea. Și mai târziu m-am lovit de oameni care îmi reproșau direct sau indirect cele spuse. Dar au fost și destui care m-au încurajat să merg mai departe. Un lucru e sigur: m-am bucurat de Bruxelles.

Privind în urmă, am impresia că învăț foarte multe făcând eforturile pe care le fac. Stimulentul principal e uman. Sigur, trebuie să ți se mai dea și șansa să intri într-un sistem, să figurezi, să funcționezi. Bruxelles mi-a dat curaj.

M.S.: *Ai avut nevoie de recomandări pentru a găsi locurile pentru întâlniri?*

A.F.: Cum spuneam, la New York m-am dus într-adevăr la multe evenimente, la multe întâlniri literare, în primul rând din interes personal, îmi place să văd cum se întâmplă lucrurile astea. Îmi place literatura, îmi place să ascult un autor vorbind, citind. Am văzut felurile lor de abordare. În SUA sunt antreprenori, le place când vii cu o idee, dacă pot să o conecteze cu ceea ce fac ei. E vorba și de un pic de noroc! Cred într-o abordare civilizată, de bun gust, în care să ai ce spune.

Faptul că vii cu un autor de pe lista Nobel nu e neapărat deschizător de uși. Poate să fie timpul, locul greșit... Nu mai vorbesc de agendele tuturor! La New York e foarte greu, se întâmplă tot timpul câte ceva. Câte ceva care aduce și bani, e important în orașul ăla. Nu trebuie să cauți buricul centrului artistic newyorkez, nu există așa ceva. Sunt atâtea locuri, atâtea oameni, important e să știi cum să-i atragi. Sigur, trebuie să știi unde vine publicul, să-ți faci temele astea. A contat enorm nivelul interuman, și sigur, să spun

numele editoarei, Jill... Se știe ce fel de cărți scoate. A contat că mai fusesem prezentă la niște evenimente în New York, unii știau de mine.

Dar în primul rând a contat că e o carte genială, un autor de clasă, un traducător absolut extraordinar și o editoare care mi-a dat mână liberă.

În SUA oamenii sunt foarte deschiși, lumea e transparentă într-un fel. Sigur, este competiție. Oamenii par mai convinși de ideea că dacă împarți, împărtășești, ești onest, atunci lucrurile se coagulează, energiile bune se adună. Asta e o mentalitate mai împământenită în occident. Nu e teama că se va interpreta greșit ce spui sau că o să fugă altul cu ideea ta. E loc pentru toată lumea! Când e vorba de un act artistic, e important ca actul și omul să fie vizibili, să-i ajuți să iasă în față. Sigur că există competiție acerbă, însă există și niște energii și contexte pe care dacă ai norocul să le unești ies niște lucruri bune. Iar oamenii mi se par oricum deschiși, încurajatori, te ascultă și dacă nu pot să te ajute ți-o spun de obicei. Nu te duc cu vorba. Transparența asta pe mine mă ajută. E de bon ton să lămurești o situație.

Cred că trăim într-o epocă în care oamenii se adună pentru că au un crez comun, și e mult mai rentabil decât inițiativele care vin de la stat și de la instituții. Cred mult în deschiderea de porți între lumea corporatistă și artă. Trebuie să găsești un limbaj potrivit. E necesar bineînțeles și sprijinul unei ambassade, al unei instituții pentru artist. Instituțiile astea sunt instrumente importante. Ele sunt acolo cu un scop clar: sprijinul și promovarea unei anumite culturi. Ceea ce îngreunează lucrurile e paleta politică și orgoliile umane.

M.S.: *Ce rol a jucat editoarea Jill Schoolman în turneul de promovare?*

A.F.: Jill Schoolman este o persoană foarte modestă. Nu a ținut să ia parte la dialog, nu apărea pe scenă. Nu e vorba despre ea, ci despre crezul ei în literatură, ce crede ea că merită scos la iveală, într-o luptă acerbă cu editurile mari. Dă uneori interviuri, e percepută ca un „role model”. Lucrează cu mare sârg și seriozitate și e foarte respectată. Ea este omul din culise. Sigur, există momente în care optează diferit.

Jill l-a găzduit în apartamentul ei pe Mircea, și în timpul acesta ea a stat altundeva. Eu făcusem multe ture prin New York să găsesc sponsorizarea unui hotel-boutique, am încercat, dar m-am ales cu multe creioane, gume de șters și cutii de chibrituri... Două săptămâni numai asta am făcut. Mi s-a răspuns prietenos, dar toți mă întrebau: de ce să sprijinim literatura?

Unul din membrii boardului editurii Arhipelago (o editură privată, susținută printr-un board) a organizat o serată în casa proprie, în Brooklyn. Au venit editori, jurnaliști, clienți ai editurii, a venit și David Damrosch, un vestit critic american, a fost și o traducătoare a lui Orhan Pamuk în engleză, Maureen Freely. O cunoscusem la Amsterdam și ne revăzusem la Londra la tot felul de întruniri din lumea traducerilor literare. Ne cunoșteam un pic, eram uimite să ne întâlnim acolo. Se umpluse ochi apartamentul respectiv. Soirée-urile astea sunt modul american de a facilita o întâlnire mai caldă cu un autor. E un fel de bonus pentru cei care sprijină artiștii, autori pe liste Nobel... În America e cultura sponsorizării, a susținerii unor proiecte. Ceea ce vine la schimb e apropierea umană. Am fost la multe serate de genul acesta, invi-

tată de organizatori sau de invitați. Am privit, urmărit și cred că am învățat multe. Vedeam bucuria celui care sprijină proiectele culturale, oameni care citesc și merg la lecturi. Sigur că pentru astea e nevoie de disponibilitatea tuturor pionilor.

M.S.: *Cum ați conceput programul, care au fost partenerii cu care ați colaborat?*

A.F.: În general editura e cea care decide programul, ea știe ce funcționează și ce nu. Turneul de promovare avea loc după tărășenia cu ICR-ul din România în 2012. I-am explicat cumva editoarei contextul, ca să știe și de ce nu putem lucra cu ICR-ul, de ce nu ne răspund la mail-uri ambasada, consulatul (lucrurile nu sunt neapărat legate între ele, nu vreau să sugerez asta)... Jill nu înțelegea ce s-a întâmplat la ICR, de ce totul e o chestie de politică, de ce nu se poate adresa celor care ar fi în mod normal responsabili de o facilitare a interacțiunilor culturale între țări. Toate aspectele astea sunt foarte frustrante. Mie mi-era sincer jenă să explic detaliile astea. E foarte neplăcut.

Sigur, nu e neapărat să faci evenimentul la institutul cultural, mai ales că te adresezi publicului american în primul rând, cartea era lansată în limba engleză. Într-un context normal, e firesc ca un institut să plătească biletele de avion, să faciliteze o cazare... Dar nu au existat fonduri. La Ambasada română se schimbaseră numerele, codurile de acces în departamente... Am reușit să dau de ei. Și Jill vorbise cu ei. Doream să se afișeze pe site-ul ambasadei evenimentele, să se mobilizeze publicul fidelizat. Nu știu dacă s-a întâmplat lucrul acesta, n-am verificat, țin minte că nu m-a mai contactat nimeni așa cum se promisese. Asa că nu am mai insistat nici noi. După ce a în-

ceput turneul am comunicat mai mult cu jurnaliștii americani. Pentru asta și eram acolo: să asigur un turneu în Statele Unite cât mai reușit.

Editoarea a avut de suferit în ce privește cheltuielile. Ca editură trebuie să te angajezi la niște costuri, fără să-l bați la cap cu aspectele astea pe autorul invitat. Din fericire, Boston University a fost foarte implicată, ei au un program de deschidere spre dialogul cultural și au considerat că venirea lui Mircea Cărtărescu este o onoare pentru ei. La Harvard, David Damrosch promovează literaturile în traducere în spațiul american. Fiind profesor de renume, având în echipă și oameni din estul Europei, a dorit să îl invite pe Cărtărescu. Țin minte emoția lui Damrosch când l-a prezentat și când a mărturisit că este o bucurie să ai lângă tine un om care scrie de neegalat, și care scrie de mână în continuare. Era o colegă venită cu *Nostalgia*, care a fost tradusă mai demult, avea și *Blinding*, subliniate cu creionul, marcată cu post-it-uri, și a fost foarte plăcut și emoționant. Cred că pentru Cărtărescu a fost bucuria de a interacționa, de a putea să povestești cum scrii, cum predai în România, cum se citește în România. O discuție degajată dar de nivel înalt.

Cum spuneam, Mircea Cărtărescu a fost invitat la Boston de către Boston University, prin departamentul de Literatură Comparată de acolo. A fost foarte valorizant pentru turneu să vină solicitarea de acolo. A avut o întâlnire alături de o doctorandă de la Harvard care e româncă, Delia Ungureanu, a fost și la Chicago cu ea. Prima seară la Boston a fost un dialog între ei doi. Au fost mulți studenți în seara respectivă, pentru o întâlnire cu precădere academică.

Cristian Lupșa de la *Decât o Revistă* din București

era student la Nieman Foundation for Journalism, cel mai mare laborator de jurnalism din lume, la Universitatea Harvard, unde sunt acceptați anual cam 15 jurnaliști de top din lume – un soi de pepinieră, jurnaliștii vin să își gândească proiectele, fac cercetare post doctorală. L-am întrebat deci pe Cristian Lupșa dacă poate fi găsită o formulă prin care Cărtărescu să poată fi prezent la Harvard pentru un dialog. El mi-a răspuns cu entuziasm, acolo se încearcă să aibă mereu invitați din diferite domenii. A propus deci întâlnirea aceasta la Harvard, la Nieman Foundation.

Trebuie să vorbesc și despre întâlnirea de la Massachusetts Institute of Technology din Boston, cel mai mare centru academic de oameni de știință... Știam că sunt mulți studenți români la MIT și în Boston în general, știam că lui Cărtărescu îi place să predea, îi place interacțiunea cu tinerii; am reușit să dau peste o organizație de români de la MIT. Le-am scris prin Facebook, le-am făcut propunerea și au fost de acord să-l invite. A fost emoționant. Un amfiteatru plin ochi cu studenți români care îl întrebau: de ce literatura? De ce să citesc? Am văzut sclipirea în ochii lui Mircea... Mi-a mărturisit că pentru el a fost cea mai bună seară. El e un om foarte modest. Vorbește impecabil engleză, dar faptul că a putut să vorbească în română i-a plăcut (erau prezenți câțiva străini, pentru care au tradus români). Erau în sală tineri până în 30 de ani, am niște fotografii cu privirea lor intensă. A fost o discuție minunată despre literatură, despre povești, cu oameni de știință. Mă bucur că am putut găsi publicul ăsta în lumea on-line. Mona Nicoară (regizoare de documentare la New York) mi-a povestit despre ei. E important, când aduci o minte luminată în alt spațiu, să fie percepută la adevărata ei valoare, și în același timp să vezi diaspora – câte prejudecăți există și des-

pre ea! – să vezi generațiile astea tinere, studenții care studiază la MIT, mințile astea brici... Poate se vor întoarce acasă, poate vor rămâne acolo... Mircea Cărtărescu mi-a spus „mulțumesc” la final. M-am bucurat foarte tare să îl văd așa încântat, simțindu-se complet în lumea lui acolo la MIT, înconjurat de studenți curioși și sincer interesați.

În ultima seară cu Mircea Cărtărescu la New York, Michael Barron de la editura New Directions m-a întrebat total surprins: de ce nu găsește nimeni o pun-guță cu doi bani să te plătească? Știi cum și despre ce să ne vorbești, înțelegi ce căutăm, știi cum merg lucrurile aici, faci o muncă prețioasă... Scriitorul și editorul John Freeman mi-a dat o dedicație pe o carte a sa (cartea va apărea în iunie prin intermedierea mea în traducere românească). Mi-a scris: „Munca ta e nobilă în lumea asta a traducerilor și o faci cu atâta grație”. Nu-i vorbisem vreodată despre ce făceam, m-a observat, a dat de mine în Londra, New York, în librării și pe la *talks* – și recent m-a invitat la o serată literară la el acasă la New York și m-a prezentat: fata asta știe cum să convingă un editor, un redactor, să apară o carte, un text, înțelege dinamica culturală. Vreți să fiți publicați urgent în România? Ea este interlocutorul ideal.

Asta am învățat în Occident: vrei ceva, pune mâna și încearcă. Lovește-te, dă-o în bară, ia-o de la capăt. Viața nu se măsoară în lauri ci în eșecuri, în cărările mici și multe spre câteva minime izbânzi. E o experiență pe care nu aș da-o înapoi.

(Interviu realizat de Monica Salvan)

Liliana ROMANIUC

ADORE un studiu comparativ al bunelor practici în domeniul lecturii

Proiectul internațional ADORE a demarat în anul 2006 și a avut ca participante unsprezece țări europene, printre care și România. El a fost propus de o echipă de cercetători din Germania (Luneburg University), ca urmare a rezultatelor slabe obținute de adolescenții din multe țări din Europa în domeniul abilităților de lectură. Un studiu realizat în America, în anii '70, arată că angajații folosesc la locul de muncă texte care, în proporție de 70%, corespund nivelului de dificultate al cunoștințelor din clasele superioare de liceu. Abordând situația invers, putem spune astfel: persoanelor care nu pot înțelege ce citesc, le lipsesc competențele fundamentale care să le permită dezvoltarea și împlinirea în viață și în societate.

Acesta este mesajul pe care testările PISA îl transmit continuu către sistemele de educație, către factorii decizionali din politică și către societatea civilă. Capacitatea de a citi și de a înțelege textele în mod adecvat este una dintre competențele de bază pentru a participa la viața socială, la viața școlii, pentru a avea abilități profesionale și pentru a învăța pe toată durata vieții. În Uniunea Europeană, procentul cititorilor slab performanți a crescut de la 21,3% în 2000 la 24,1% în 2006 și a ajuns la peste 20% în 2009 ceea ce înseamnă că o cincime dintre cei care părăsesc școala nu corespund cerințelor societății contemporane. Instruirea în domeniul cititului este

privită astăzi ca un element cheie, ce nu mai ține doar de domeniul însușirii limbii materne.

Cititul este baza învățării pentru toate materiile, un element esențial în orice serviciu, în toate domeniile învățării de lungă durată. În consecință, experții educaționali accentuează faptul că, la sfârșitul învățământului obligatoriu, elevii trebuie să fie capabili să recunoască ideea principală dintr-un text, să selecteze informații relevante și să realizeze conexiunile de bază între acestea.

În cadrul proiectului ADORE, 35 de specialiști din universități și centre de formare a adulților din unsprezece țări europene au încercat să definească **criteriile care guvernează într-o școală modelele de bună practică, în domeniul cititului**. Astfel, între 2007-2008, echipe transnaționale din cadrul proiectului au vizitat școli care au putut oferi asemenea exemple de succes. În timpul acestor vizite, au fost analizate lecții și proiecte în contextul unor programe școlare și al unor politici educaționale specifice, din perspectiva celor patru obiective mari ale proiectului:

- Inițierea unui *dialog multi-disciplinar* între cercetători, profesori și alți profesioniști europeni din domeniul lecturii și instruirii în lectură.

- *O mai bună înțelegere a nevoilor speciale ale adolescenților cu dificultăți* în lectură, în raport cu mediul lor național, social, cultural și lingvistic.

- Elaborarea unui *ghid de bună practică*: publicarea unui manual internațional de bună practică în activitatea de predare, bazat pe munca de teren desfășurată în cele 11 țări europene, incluzând și prezentarea unui cadru teoretic adecvat.

- *Crearea unei rețele* informative unde să poată fi accesate ultimele cercetări în domeniul lecturii, aparținând profesorilor și altor profesioniști din domeniul alfabetizării funcționale a adolescenților.

Proiectul a identificat obstacolele pe care le întâmpină cititorul slab performant în lecturarea și înțelegerea unui text. Printre acestea amintim: decodarea, cititul fluent și adaptat situației de comunicare, citirea critică, interpretarea și evaluarea conținutului, a limbajului și a elementelor textuale, alfabetizarea digitală și abilitățile de căutare *on-line* a informațiilor. Abilitățile metacognitive de învățare, citirea critică și reflecția, precum și lipsa motivației sau a implicării în actul de lectură sunt alte obstacole în calea înțelegerii textului citit.

România nu a reprezentat un interes deosebit pentru culegerea cazurilor de bună practică în domeniul ameliorării situației cititorilor slab performanți. Concluzia specialiștilor care au vizitat țara noastră a fost că învățământul nostru este rigid, profesorii noștri nu au cunoștințe de literație, nu beneficiază de cursuri de formare în domeniul abilităților de lectură și, în consecință, sunt foarte puține cazurile în care cadrele didactice de la alte discipline, în afara profesorilor de limbă maternă, se străduiesc să urmărească progresul cititorilor slab performanți. Această categorie de elevi nu se simte valorizată pentru că profesorii români au tendința să lucreze mereu cu „vârfurile”. În plus, sistemul nostru educațional valorizează dascălii pe baza numărului de olimpici. Inte-

resul pentru progresul elevilor care sunt deficițari în domeniul lecturii lipsește aproape în întregime din evaluarea anuală a profesorilor. Nu există programe implementate la nivel național care să corecteze acest fenomen și, deși majoritatea țărilor europene au luat măsuri de ameliorare a fenomenului (ca și tema acestui proiect ADORE), în România, în ciuda rezultatelor dezastruoase la capitolul abilități de lectură, nu există o preocupare continuă și coerentă în acest domeniu. Întrebarea pe care au pus-o insistent specialiștii care au vizitat țara și care au asistat la ore în diferite școli, observând cum se raportează profesorii noștri la elevi și la orele de curs, a fost: „De ce alocați atât de multă energie și atâtea resurse pentru performanțele elevilor cu un potențial intelectual ridicat, când aceștia reprezintă un procent atât de mic din populația țării (mai puțin de 1%!)?

Nu constituie ceilalți elevi majoritatea care va asigura serviciile, economia, industria și agricultura acestei țări? Nu aveți nevoie ca și ei să se simtă valorizați, să fie, în anumite contexte, în centrul preocupărilor sistemului vostru educațional? Calitatea înțelegerii sarcinilor de lucru (respectiv capacitatea de comprehensiune a unui text) de la locul de muncă, nu este cea care asigură și calitatea actului prestat?”.

La toate aceste întrebări trebuie să se găsească răspunsuri potrivite pentru ca societatea românească să poată progresa cu ajutorul unor cetățeni care știu că statul îi respectă și investește în ei, printr-o educație de calitate, adaptată nevoilor lor, chiar dacă nu sunt înzestrați cu un potențial intelectual de excepție.

Cécile FOLSCHWEILLER

Mici națiuni, mari întrebări

Filosofie și națiune.

*Români între chestiunea națională
și gândirea occidentală
la sfârșitul secolului al XIX-lea*

Acest studiu¹ este motivat de o curiozitate filosofică față de un spațiu cultural deopotrivă apropiat și îndepărtat, România, a cărui producție intelectuală este în egală măsură fascinantă și derutantă, pare provocatoare și banală; cititorul francez se simte uneori acasă, alteori caută o porțiță de acces. Dincolo de numeroasele referințe comune, dincolo de o terminologie adesea copiată după gândirea franceză, tot atâtea elemente care formează un teren oarecum cunoscut care ne ajută să ne orientăm, peisajul filosofic pe care îl descoperim este foarte diferit, cu un relief derutant. De exemplu, locul ocupat de „filosofia culturii” în tradiția românească – la fel ca în tradiția germană, în timp ce această categorie nu figurează în filosofia franceză – e un element de alteritate pentru cititorul francez². În acest peisaj, printre problematicele clasice și comune se ivesc alte teme, alte întrebări care se impun ca tot atâtea obsesii intelectuale. Acest lucru este vizibil și pentru o privire românească, precum în cazul lui Costică Brădățan, a cărui *Introducere la istoria filosofiei românești în secolul XX*, neacademică, însă foarte stimulantă, este suscitată de această constatare:

„Fără îndoială că filosofia românească a atins, în

secolul al XX-lea, mai toată problematica filosofică europeană clasică (Dumnezeu și modalitățile cunoașterii Lui, sufletul și nemurirea individuală, Creația și constituția lumii, cunoașterea, adevărul, binele, frumosul etc. etc.), problematică ce fusese deja îndelung frecventată de o întreagă tradiție de filosofi occidentali respectabili, numai că, tocmai pe fondul acestei „mari dezbateri” începute la noi din secolul trecut, o serie de probleme aveau din capul locului un statut privilegiat, ca unele a căror rezolvare era extrem de urgentă pentru metabolismul vieții intelectuale și sufletești locale, și care se tot iveau pe parcursul unui efort sincer de *autodumirire*: identitatea colectivă/națională (și insecuritățile ei), resorturile intime ale identității de sine, fatalitatea (și „boicotul”) istoriei, marginalitatea și eterna „căutare a centrului”, creația culturală și originalitatea ca jaloane ontologice, limba drept *das Haus des Seins* etc”³.

Dar centrul de greutate al acestui peisaj intelectual nu se situează în același loc în aceste spații din Europa orientală, unde filosofia întreține cu istoria identitară și națională un raport intim care determină pentru multă vreme forma pe care o ia aceasta. C. Brădățan caracterizează atât de bine situația încât se poate susține că adevărata „mare dezbateră” filosofică este cea din perioada interbelică, descrisă în acești termeni de istoricul K. Hitchins⁴, o dezbateră care, chestionând modul de dezvoltare a României Mari, adâncește prăpastia între europeniști și tradi-

ționaliști, între „autohtonști” și partizani ai „sincronizării” europene. Prin caracterul său de extremă urgență, dezbateră se impune în fața tuturor celorlalte, stârnind întrebările și reflecțiile filosofilor. Lucian Blaga și Constantin Noica au elaborat astfel vaste sisteme de gândire originale care, fiind expresia filosofică a unei probleme românești, riscă să nu depășească stadiul de metafizici ale culturii române, greu de înțeles și de discutat în cadrul unei dezbateri filosofice europene. Mircea Eliade rezumă și confirmă rezultatul acestui proces la mentorul său din epocă, Nae Ionescu, carismatic profesor de filosofie la Universitatea din București și ideolog al Gărzii de Fier: „Problema sufletului românesc este o problemă ontologică înainte de a fi una istorică”⁵.

Transferul istoriei în metafizică, prin care metafizica își pierde caracterul detașat și abstract pentru a deveni o miză existențială individuală și colectivă, este rezultatul unei scurte dar dense istorii a ideilor în țările românești, pe care Eugen Ionescu o califică de „lunga noastră vorbire despre noi înșine”, pe care o consideră pe cât de ridicolă, pe atât de sterilă. „De o sută de ani, ne definim! [...] De o sută de ani de când, aproximativ, încercăm să existăm ca literatură cultă, ne punem întrebările de început: viciul nostru mortal”⁶, se înfurie el în 1934 în *Nu*, volum de eseuri publicat în România. Acest discurs obsesional este simptomul unei istorii problematice legate de conștiința de sine colectivă și națională, un mod istoric de a fi plasat sub semnul „precarității” și al „fragilității”⁷. Formele exacerbate ale acestui discurs național dau măsura urgenței existențiale exprimate în mod constant de gânditorii și scriitorii români. Dacă filosofia românească este traversată mereu, în mod obsesional, de problematicile culturii și ale națiunii, care tind

uneori să orienteze inclusiv abordarea altor întrebări, lucrul acesta se întâmplă pentru că în paralel, formularea problemelor istorice și naționale a fost legată de o punere sub semnul întrebării radicală, existențială, a rațiunii de a fi a unei națiuni a cărei realitate nu convingea. Cum poți fi român?, întreabă Cioran, în timp ce „a fi francez e o evidență”⁸. Modul în care a formulat complexul acestei non-existențe este cunoscut. „Țara mea! Voiam cu orice preț să mă agăț de ea și nu aveam de ce. Nu-i găseam nici o realitate, nici în prezent, nici în trecut. [...] Altfel spus, ura mea îndrăgostită și delirantă nu avea obiect; pentru că țara se fărâmița sub ochii mei. Faptul că țara noastră nu *exista* era pentru noi o certitudine”⁹. Și Cioran se referă totuși la epoca României Mari din perioada interbelică, la apogeul extinderii ei teritoriale!

Înainte de a deveni o „certitudine”, îndoiala s-a instalat în chiar momentul afirmării statului-națiune român, în anii 1860. În ciuda revoluției avortate din 1848, unirea din 1859 sub domnia prințului Cuza este validată de puterile europene, Constituția Principatelor Unite datează din 1866, Independența este recunoscută în 1878, Carol de Hohenzollern este încoronat în 1881, România devine o monarhie constituțională cu drepturi depline, iar mai târziu tratatele din 1919 încheie acest proces cu alipirea Transilvaniei, a Bucovinei și a Basarabiei. După 1848, organizarea interioară s-a făcut rapid: în câțiva ani românii realizează o reformă agrară, se dotează cu un Parlament și cu o administrație de Stat, organizează armata, creează primele universități la Iași și București. Nașterea Principatelor Unite, care începeau să fie numite uneori și România, confirma astfel primele succese notabile ale naționalismului român, dacă naționalismul este, conform definiției lui Hobsbawm

inspirată de Gellner, „un principiu care necesită coincidența între unitatea politică și unitatea națională”¹⁰. Dar definiția este parțial tautologică și exprimă insatisfacția care începe să apară în România: în ce constă această unitate națională incarnată de unitatea politică?

Rapiditatea procesului pare să fi creat ea însăși un sentiment de contingență istorică. Chiar în momentul în care națiunea dă impresia că și-a găsit baza politică, aceasta îi scapă. O limbă și o cultură influențate de mode franțuzești importate de „bonjuriști”, în ciuda opoziției Academiei, o istorie ignorată sau falsificată de propriii săi intelectuali, instituții precare, decalate față de realitatea socială, copiate brutal după modelul occidental, independența din 1878 trăită ca o impostură, toate acestea îi subliniază fragilitatea. Apar aici simptomele unei crize identitare care atinge cheștiunea temelilor. Întrebarea nu mai este, ca în prima jumătate a secolului al XIX-lea, „cine suntem?” (daci, latini, supuși ai cutărui imperiu?), nici „unde suntem?” (în Orient, în Occident? în Imperiu, într-o comunitate spirituală românească?), ci este „ce suntem?”, întrebare fundamentală față de care realizarea unității românești printr-un Stat politic autonom, cu toate atributele și simbolurile (un nume, un drapel, o capitală, o constituție), pare decalată.

Această chestionare radicală, care subliniază, la douăzeci de ani după evenimentele din 1848, lipsa de legitimitate și de motivație a formelor moderne ale națiunii române, vine de la tinerii intelectuali¹¹ de la *Junimea* grupați în jurul lui Titu Maiorescu, cel care în 1868 formulează clar această critică vorbind despre „formele fără fond”¹². El vizează în acest fel siste-

mul politic și cultural modern și liberal, interpretat ca un import al modelului occidental, în special francez, într-un spațiu în care acesta e în total decalaj, placat pe o realitate care nu îi corespunde.

Formula se răspândește și critica e durabilă. „Românii, care n-au creat aproape nimic, au împrumutat aproape tot”, proclamă din nou în mod provocator criticul literar G. Ibrăileanu în 1909¹³. Atenția acordată procesului de constituire a individualității naționale duce la descoperirea umilitoare că aceasta s-a alimentat în mare parte din afara ei, că toată cultura ei modernă este exogenă. Într-o astfel de situație, și în momentul în care națiunile se afirmă peste tot, ideea că rațiunea de a fi a tinerei României se află în ea însăși nu mai este atât de evidentă. Ca și cum aceasta ar fi suferit de o deficiență congenitală, de o insuficiență originară a realității ontologice. Cheștiunea identității devine o problemă existențială.

Iar problema existențială suscită răspunsuri filosofice. Referirile numeroase la câmpul filosofic, la concepte, teze, autori, la demersul însuși al filosofiei sunt o caracteristică a discursului junimist, simptomatică pentru schimbarea nivelului de chestionare, când de fapt majoritatea membrilor cenaclului nu sunt filosofi, iar acest termen trimite la o practică încă marginală, lipsită de un cadru instituțional în România acelor vremi. Însă cei care dau tonul sunt chiar cei cărora li se atribuie această etichetă, adesea într-un mod ironic sau chiar disprețuitor. Unii dintre ei se vor distinge printr-o operă intelectuală durabilă: pe lângă Titu Maiorescu, Vasile Conta, autor al primului sistem filosofic românesc cu a sa „teorie a ondulației universale”, Mihai Eminescu, „poetul național”, ale cărui articole de fond în cotidienele ro-

mânești sunt pline de reflecții filosofice, Alexandru Xenopol, cunoscut în primul rând ca istoric, însă autor al unei „Teorii a istoriei” care este o filosofie a istoriei, sau, în următoarea generație, Constantin Rădulescu-Motru, elev al lui Maiorescu și autor al unei filosofii a „personalismului energetic” care se dorește a fi o „filosofie românească”. Toți au studiat filosofia în universitățile occidentale, la Viena, Berlin, Leipzig, Paris sau Bruxelles. Toți s-au implicat în viața publică și au introdus filosofia în discursurile lor, iar influența filosofică a operei lor o depășește pe cea a scrierilor lor din domeniu. Recursul la filosofie în mica societate intelectuală românească din epocă este mult mai difuz, irigă acțiunea culturală și politică, stilul de a preda, articolele de presă, fără a fi îngrădit într-un singur gen de scriere.

În acest lung „efort de autodumirire” (C. Brădățan), momentul junimist apare ca o răscruce și ca un moment fondator, pentru că Maiorescu se află atât la originea „marii dezbateri” din anii 1920-1930, cât și la începuturile școlii românești de filosofie. Cel care a participat la organizarea universității și a format prin cursurile sale de filosofie mai multe generații de studenți se află la originea acestei noi forme de interogație identitară și a tentativelor de răspunsuri filosofice care vor avea drept rezultat gândirea interbelică. Dacă generația junimistă a analizat în mod critic formele modernității românești, tot ea a și-a propus implicit să caute, să regăsească sau să reconstruiască acest „fond” greu de identificat, aceste baze care lipseau pentru constituirea națiunii române.

Unul dintre obiectivele studierii acestei perioade este lămurirea anumitor filiații ideologice complicate și uneori paradoxale care structurează istoria inte-

lectuală a României moderne, în care sfârșitul secolului al XIX-lea reprezintă o răscruce esențială. Or, la prima vedere, coerența pistelor urmate și a împrumuturilor efectuate e greu de găsit. Cum să dorești, precum Maiorescu, să pleci de la zero și în același timp să dezvolti o gândire evoluționistă a dezvoltării progresive? De ce găsim la acești autori atât de puțină filosofie politică, având în vedere că, inițial, critica a plecat de la o reacție la ideologia revoluției din 1848 și s-a finalizat printr-un angajament politic? Ce legătură filosofică poate să existe între gândiri atât de diferite precum cea a materialistului Vasile Conta și cea a idealistului Mihai Eminescu, care să poată explica naționalismul lor comun, cu inflexiuni xenofobe, pe care l-au asociat cu opțiunile lor filosofice? De ce românii, dornici de legitimare națională prin istorie, acordă atâtă importanță unui autor precum Schopenhauer, care neagă atât realitatea popoarelor cât și realitatea istoriei? Cum se explică receptarea total negativă a lui Rousseau, acest prim critic al Iluminismului abstract, gânditor sensibil la problemele micilor națiuni? Ce rol joacă lectura aprofundată dar selectivă a lui Kant la gânditorii acestei generații și cum duce ea la o întoarcere în forță a metafizicii? *Last but not least*, de ce aceste referințe constante la tradiția gândirii occidentale pentru a readuce pe o cale proprie și autentică o Românie orbită, conform acestor gânditori, de modelul occidental respectiv?

În raport cu întrebările formulate anterior, comentariile românești pe marginea acestor autori clasici, deși voluminoase, nu sunt satisfăcătoare. Fie pentru că anumite întrebări nu au fost puse, în beneficiul altor abordări¹⁴, fie pentru că un anumit context ideologic ducea la desconsiderarea acestei mișcări intelectuale conservatoare din punct de vedere poli-

tic. Rezultatul: „Este uimitor cât de rău a putut fi citit Maiorescu. [...] Teza culturală cea mai discutată la noi e și cea mai prost înțeleasă”, constată Nicolae Manolescu în *Istoria critică a literaturii române*¹⁵. În ce privește preocupările istoriei intelectuale românești de după 1990, acestea s-au îndreptat prioritar spre ambivalenta și tulburea perioadă interbelică, văzută depoptrivă ca momentul funest al unui derapaj naționalist și ca marea epocă a unei Români devenite în sfârșit ea însăși, împlinită teritorial, politic, cultural, intelectual, cea care a format strălucita generație a lui Cioran, Eliade, Ionescu și Noica și în care mulți români sunt tentați să-și regăsească bazele. Junimiștii și intelectualii epocii par astăzi demodați, însă e greu să ignori caracterul actual al preocupărilor lor, dacă ne gândim că atitudinea lor critică era motivată de evoluția unei societăți în „tranziție”¹⁶, dezorientată de importul formelor modernității occidentale. Este cu atât mai supărător faptul că schema de interpretare simplificatoare moștenită din perioada comunistă se perpetuează în ciuda studiilor de calitate care au fost publicate după 1990¹⁷. Conform acestui vechi clișeu, Junimea ar fi impulsionat, ca reacție față de influența franceză liberală revoluționară și republicană asupra generației de pașoptiști, un viraj total spre gândirea germană romantică, idealistă, metafizică, naționalistă și conservatoare. Această interpretare poate fi susținută cu argumente serioase, iar textelor pe care ea se sprijină li se poate adăuga o anumită coincidență între situația românească și cea germană din punct de vedere al procesului de constituire a națiunii. Dar lucrurile sunt mult mai complexe. Pașoptiștii români sunt ei înșiși foarte influențați de gândirea germană, inclusiv de varian-

tele conservatoare ale acesteia, iar junimiștii vor citi și vor căuta argumente într-o gamă europeană intelectuală și ideologică mult mai largă și mai deschisă decât acest segment de gândire germană.

Din punct de vedere al „transferurilor culturale”, istoria intelectuală românească este deci un *cas d'école*, complex și pasionant. Departe de a fi exclusive, influențele franceză și germană sunt și concomitente în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea românesc, făcându-se uneori cunoscute una prin intermediul celeilalte. Ca să nu mai spunem că intermedierea românească le-a permis francezilor să citească un autor german ca Schopenhauer¹⁸. Clarificarea elementelor acestui context complex ar trebui să explice problemele de fond evocate, cu condiția de a determina modalitățile acestei receptări inevitabil selective. Conceptele, argumentele și tezele filosofiei occidentale care servesc drept premise ale discursului politic și cultural despre națiunea română se sprijină ele însele la receptare pe premise românești, pe reprezentări prealabile, pe o limbă care le modelează și pe debateri deja constituite. [...]

Diagnosticul „formelor fără fond”. Criza românească și criza filosofiei

La doar o generație după 1848, ambițiile naționale ale românilor, ca și primele lor realizări în acest sens – incontestabile și numeroase, se află deci reduce la starea de „iluzii pierdute”, de „forme fără fond” și alte „cuvinte goale” de către un grup de tineri „filosofi” abia întorși din Occident. Analiza tezei „formelor fără fond” și a fundalului său intelectual confirmă, așa cum am arătat, că există o coerență în

influențele filosofice preluate de români, la o primă vedere heteroclită sau chiar contradictorii. Evoluționismul pozitivist englez al lui Buckle completează și relativizează în același timp evoluționismul german prin dimensiunea sa empiristă. Empirismul nominalist al grecilor antici (sofiști, cinici, stoici), iar apoi al modernilor, (Locke) citiți de junimiști este un incontestabil fir conducător spre sensibilitatea, dacă nu chiar alergia la „cuvintele goale”, la fel cum „gândurile fără conținut” („*Gedanken ohne Inhalt*”) (adică fără intuiție) respinse de Kant, cel care a instaurat critica rațiunii, apar ca un prototip al „formelor fără fond”. Rousseau, asemenea lui Schopenhauer însă dintr-o perspectivă diferită, este chiar înaintea acestuia un filosof care descifrează aparențele și demistifică ideologiile. Acest Rousseau, criticat de Ilumiști - ale căror slăbiciuni le semnalase foarte repede, este filosoful care i-a inspirat pe români, însă într-un mod discret, în timp ce autorul *Contractului social* a servit dimpotrivă ca *repoussoir* gânditorilor conservatori care sunt junimiștii. *Lumea ca voință și reprezentare* a lui Schopenhauer este pentru Maiorescu și Eminescu grila de lectură a unei lumi românești care este doar o reprezentare, o formă, acoperind cu dificultate un fundal de pasiuni umane universale. Sensibilitatea acestor autori la întrebările legate de societate se completează cu analize ale contemporanilor lui Marx, a cărui privire critică detectează baza economică a vieții sociale sub structurile politice ale statului. Oamenii de știință și filozofii de la sfârșitul secolului pe care Maiorescu începe să-i citească și pe care Rădulescu-Motru îi citează din abundență (Wundt, Nietzsche de exemplu), lucrează și ei în spiritul de demistificare propriu secolului al XIX-lea care identifică partea ascunsă a lucrurilor în spatele aparen-

țelor și inaugurează astfel „epoca bănuielii” („*l'ère du soupçon*”). Acest nou tip de spirit critic, venind după cel al Luminilor, n-a făcut decât să ascute bănuielele junimiștilor față de legitimitatea națiunii române moderne.

Viziunea deziluzionată asupra națiunii care se cristalizează în expresia lui Maiorescu apare ca o în-tâlnire a spiritului filosofic din acest sfârșit de secol occidental cu experiența românească. Eminescu o spune răspicat într-unul din ultimele sale articole, unul din cele șase texte scrise în scurta și ultima remisiune de la sfârșitul anului 1888, după cinci ani de tăcere și cu câteva luni înainte de moarte. Urmând după un text pe care îl intitulase chiar „Formă și fond”, acest articol face un soi de bilanț dezamăgit și lucid al vieții materiale și intelectuale a popoarelor europene:

„Lupta între guverne și popoare, mânia partidelor politice una în contra alteia, frământarea diferitelor clase sociale e fără îndoială forma unei boale generale a epocii. Ea se află în toate țările, deși în fiecare are un alt nume. Dar o formă și mai gravă a acestei boale e cea sufletească, e nemulțumirea adâncă și melancolia, independente de legături naționale sau de altele, neprivind granițele politice și situațiunea socială, și cari umplu cu toate astea sufletul oricărui om care e la nivelul civilizației contemporane. [...] Cât despre filosofie, pesimismul e la modă: Schopenhauer e Dumnezeu, Hartmann profetul său. Pozitivismul lui Auguste Comte nu face nici un progres; filozofii francezi nu mai studiază decât psihofiziologie, filozofia engleză nu mai merită numele de metafizică și se ocupă de chestii practice de ordine secundară, nu de soluțiunea unor probleme universale. Numai Germania are o metafizică vie, dar și

aceea e întunecoasă și disperată. Nu noi vom contesta meritele extraordinare ale marelui filozof german. În adevăr, el a risipit prin criticele lui energice dominațiunea acelu filozofem compus din o goală și stearpă frazeologie pe care Hegel o introdusese și care a stăpânit spiritele în curs de un sfert de secol. [...] Era necesar să se purifice atmosfera științifică de miasmele unei frazeologii în care cuvinte abstracte lipsite de cuprins și neînsemnând aproape nimic pretindeau a rezolva problemele universului. Însă tocmai această critică meritoasă a frazeologiei deșerte a descoperit și contradicțiunea constantă între ideile noastre și formele civilizației, ne-au descoperit necesitatea de a trăi în mijlocul unor instituțiuni ce ni se par mincinoase și ne-a făcut pesimiști”¹⁹.

O evocare frumoasă, deși copiată parțial dintr-o carte a lui Max Nordau recent publicată²⁰, a fenomenului descris de Léo Freuler drept „criza filosofiei în secolul al XIX-lea”²¹. „Formele fără fond” ar fi deci numele românesc al acestei boli europene. Înțelegem mai bine, în acest context, alegerea lui Maiorescu de a traduce chiar din 1870 în *Convorbiri literare* opusculul lui Schopenhauer „Împotriva filosofiei universitare” într-o țară pe atunci lipsită de orice tradiție filosofică universitară. Xenopol își exprimase de altfel mirarea²². Însă Schopenhauer, denunțând formele fără fond ale filosofiei idealiste germane a lui Fichte, Schelling și Hegel la universitate, trebuia să deschidă ochii publicului român asupra asemănării între toate discursurile pretențioase dar goale, fie ele filosofice, politice sau culturale.

Sigur, simptomele românești ale bolii iau mai întâi forma unei maladii a sentimentului național. Originile bolii sunt însă independente de situația națio-

nală a poporului, spune Eminescu, însă posibilitatea de a da un diagnostic pare legată de experiența crizei trăite. Boala spiritului european își are rădăcinile într-o „dezvrăjire a lumii”, curățată de toate explicațiile mistificatoare, religioase și metafizice, iar simptomele ei românești se manifestă exact sub această formă. Națiunea pe care pașoptiștii au vrut să o construiască este de negăsit în 1880, se dezumflă ca un balon de îndată ce-i încercăm consistența. „Expresie geografică” (Eminescu) într-un tratat, cuvânt gol într-o Constituție inspirată de discursuri mărețe despre drepturile universale deduse ale naturii umane, națiunea română este o simplă *entitate*, în sensul filosofic al termenului: realitate devaluată, esență abstractă, obiect considerat o ființă dotată cu o unitate reală când de fapt existența sa obiectivă este fondată doar pe niște raporturi. Denunțul unor astfel de entități este exact de domeniul științei și al empirismului în opoziția lor față de metafizica speculativă, iar filosofia secolului al XIX-lea, constrânsă să reflecteze asupra ei însăși ca urmare a eșecului marilor sisteme, a fragilizat sau chiar a eliminat unele dintre ele (sufletul, materia).

Dacă realitatea problematică a națiunii nu este cauza, ci mai degrabă efectul contestării unor valori, principii și idei, în spațiile în care cele două coincid este mai greu de făcut distincția între cauză și efect. Problematika națională concretă, trăită istoric, i-a făcut probabil pe intelectualii români să fie mai sensibili la acest tip de întrebări filosofice și a favorizat apropierea atât de rapidă în România a filosofiei contemporane, iar în paralel, maturizarea spiritului filosofic demistificator pregătea punerea în chestiune a Statului-Națiune român. Critica Junimii ar fi trecut

poate neobservată dacă nu ar fi făcut joncțiunea între starea de criză din Principatele române și cea din viața intelectuală și filosofică europeană. Aceste două crize, fiecare la nivelul ei, sunt deja niște simptome ale întrebărilor pe care modernitatea și le pune despre ea însăși. „Paradoxul român”²³ constă în faptul că în aceste țări modernitatea se naște în același timp cu reacția anti-modernă.

(Traducere din limba franceză de Monica Salvan)

---

¹ Studiul este extras dintr-o teză de doctorat coordonată de Catherine Durandin la INALCO, Paris, susținută în 2009 și intitulată „Premisele filosofice ale discursului intelectualilor români în epoca construirii națiunii” (1866-1919). Teza este în curs de publicare la editura Champion sub titlul *Philosophie et nation. Les Roumains entre question nationale et pensée occidentale au XIXe siècle*.

² Decupajul domeniilor filosofiei în diferitele tradiții naționale este semnificativ, iar Tudor Vianu face în mod explicit legătura, în cazul românesc, așa cum s-ar putea face pentru tradiția germană, între interesul pentru filosofia culturii și caracterul problematic al culturii naționale (*Filosofia culturii și teoria valorilor* [1945], Nemira, București, 1998, p. 349).

³ Costică Brădățan, *Introducere la istoria filosofiei românești în secolul XX*, Editura Fundației culturale române, București, 2000, p. 12.

⁴ K. Hitchins, *România (1866-1947)*, Humanitas, București, 2003 (titlul capitolului 8, p. 333-373).

⁵ Mircea Eliade, Postfață la Nae Ionescu, *Roza vânturilor*, Editura „Roza vânturilor”, București, 1990, p. 432.

⁶ Eugen Ionescu, *Nu*, Humanitas, București, 2011, p. 192-194.

⁷ Împrumutăm expresiile pertinente ale lui C. Brădățan din introducerea sa (intitulată „Philosophy, Geography, Fragility”) la volumul pe care l-a coordonat: *Philosophy, Society and the Cunning of History in Eastern Europe*, Routledge, London, New-York, 2012.

⁸ E.M. Cioran, *La tentation d'exister*, Gallimard, Paris, 1956, p. 57.

⁹ „Mon pays”, în E.M. Cioran, *Transfiguration de la Roumanie*, Paris, L'Herne, 2009, p. 67. Sublinierea îi aparține lui Cioran. Acesta mărturisește, în 1989, în numărul din *Nouvel Observateur* din 21-27 decembrie, când insurecția românească era în toi, că reflecta la un articol intitulat „Le néant valaque” („Neantul valah”).

¹⁰ E. Hobsbawm, *Nations et nationalismes depuis 1780. Programme, mythe, réalité*, Paris, Gallimard, 1992, p. 26.

¹¹ Ne vom permite să folosim acest termen cu toate că apariția lui este asociată cu afacerea Dreyfus în 1898. Chiar dacă acest cuvânt ar fi fost anacronic în Principatele române la 1870, activitatea acestor tineri cultivați și mai ales concepția lor (legitimarea prin cunoaștere a intervențiilor în dezbateră publică sau chiar în cea politică) îi justifică întrebuițarea.

¹² „În contra direcției de astăzi în cultura română”, în Titu Maiorescu, *Critice*, Minerva, București, 1984, p. 127-135.

¹³ *Spiritul critic în cultura românească* [1909], Minerva, București, 1984, p.12.

¹⁴ Acești autori au fost analizați prioritar de istorici sau de oameni de litere, considerându-se adesea că nu erau filosofi adevărați. Mai mult decât atât, cum remarcă Marta Petreu, filosofia românească în general este desconsiderată de majoritatea filosofilor români (*Filosofii paralele*, Polirom, Iași, 2013, p. 11).

- ¹⁵ Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Paralela 45, Pitești, 2008, p. 364, 368.
- ¹⁶ Cuvântul apare la Maiorescu, care interpretează anii 1860-70 ca fiind o „epocă de tranziție” (*Critice, op. cit.*, p. 181).
- ¹⁷ Semnalăm, între altele, cele semnate de Marta Petreu, Mona Mamulea, Dan Mănuacă, Ciprian Șiulea...
- ¹⁸ J.-A. Cantacuzino, membru al *Junimii*, traduce și publică pentru prima dată în franceză textele esențiale ale lui Schopenhauer între 1880 și 1889: *Aphorismes sur la sagesse dans la vie*, J.-A. Cantacuzène, Paris, Germer Baillière, 1880, *De la quadruple racine du principe de la raison suffisante. Dissertation philosophique suivie d'une histoire de la doctrine de l'idéal et du réel*, traduit en français pour la première fois par J.-A. Cantacuzène, Germer Baillière, Paris, 1882. *Le Monde comme volonté et comme représentation*, traduit en français pour la première fois par J.-A. Cantacuzène, Leipzig, F.A. Brockhaus, Paris, Librairie académique Perrin, Sotscheck, Bucarest, 1886 (2 vol.); *Critique de la philosophie kantienne*, Sotchek; Paris, Perrin, Bucarest, 1889. Traducerea *Aforismelor* a fost reeditată în mod constant la Alcan, iar apoi la PUF, până în prezent. R. Roos, care a revizuit traducerea, justifică preluarea ei prin faptul că „a devenit clasică” și constituie un document major din „tradiția schopenhauerismului în Franța” (PUF, 1985, Avertissement, p. V).
- ¹⁹ Mihai Eminescu, *Opere III. Publicistică. Corespondență, Fragmentarium*, Academia română, Univers enciclopedic, București, 1999, p. 666-668.
- ²⁰ Partea centrală a paragrafului, cea care caracterizează situația filosofiei europene, este copiată din *Die conventionellen Lügen der Kulturmenscheit* de Max Nordau (Leipzig, 1883), așa cum arată D. Vatamaniuc (*Manu-*
- scrissele, jurnal al formării intelectuale și al lărgirii orizontului științific. Laborator de creație. Instrument de lucru*, Minerva, București, 1988, p. 299).
- ²¹ Léo Freuler, *La crise de la philosophie au XIXe siècle*, Vrin, Paris, 1999.
- ²² Xenopol comentează din Berlin într-o scrisoare adresată lui Negruzzi (18 ianuarie 1871) publicarea articolului în *Convorbiri*: textul [„scrierea lui Schopenhauer”] „e se'nțelege minunată; numai nu știi, dacă pentru noi are o valoare deosebită. [...] Este prea locală, prea îndreptată în contra stărei lucrurilor din Germania, încât să se potrivească *eo ipso* cu starea noastră” (*Studii și documente literare*, ed. I. E. Torouțiu, Institutul de arte grafice „Bucovina”, București, 1931-1940, II, p. 98).
- ²³ Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, Editura Univers, București, 1998 și *Privind înapoi, modernitatea*, Editura Univers, București, 1999.

Atenție la... *boxeri* !

1. *boxer*¹: „sportiv” și *boxer*²: „câine” – relație de omonimie?

În limba română, cuvântul *boxer* poate să desemneze „un sportiv care practică boxul; pugilist” sau „un câine de pază înrudit cu dogul și cu bulldogul, cu pielea de pe cap cutată” (DEX). Vorbim, deci, de două omonime, ambele noțiuni având forma de masculin, plural *boxeri* (cf. DOOM, s.v. *boxer*¹ și *boxer*²). Dar sunt, într-adevăr, *boxer*¹ și *boxer*² omonime?

În ramura lexicologiei, „sunt numite *omonime* [s.a.] cuvintele care îndeplinesc, concomitent, două condiții: 1) au forme identice și sensuri nu numai diferite, ci și nerelaționate genetic, adică termeni care nu au în comun nicio trăsătură semantică (sem); 2) au etimoane diferite” (Zugun, 248). Așadar, două cuvinte diferite ca înțeles și ca origine, care, „în urma acțiunii legilor fonetice, au ajuns să aibă un înveliș sonor identic” (Băcilă, 20), sunt omonime. Pe scurt, după definiția de clasa a V-a, omonimele sunt cuvinte diferite, însă cu aceeași formă și cu același înveliș sonor, dar cu înțelesuri diferite (și cu origini diferite, așa adăuga eu acum, după ani). Omonimele trebuie să fie, în același timp, și *omografe* (cuvinte diferite care se scriu la fel, deși au o pronunție diferită), dar și *omofone* (cuvinte cu o pronunție identică, dar cu o grafie diferită).

„De altfel, identitatea formală perfectă (*omofonia*

și *omografia* [s.a.]) este cea care caracterizează omonimia ca sursă de ambiguitate, cu consecințe în practica limbii” (Băcilă, 24).

În DOOM2, *boxer*² are notat, înaintea sa, semnul „*”, ceea ce indică faptul că acest cuvânt este recent introdus în dicționar, adică la prima ediție a DOOM acesta nu apărea înregistrat. Deci *boxer*² „un câine de pază înrudit cu dogul și cu bulldogul, cu pielea de pe cap cutată” are, în limba română, după cum e și firesc să credem, o existență posterioară cuvântului cu formă similară, *boxer*¹ „un sportiv care practică boxul; pugilist”. De altfel, originile diferite ale cuvintelor o confirmă: *boxer*¹ provine din fr. *boxeur*, pe când *boxer*² provine din engl. *boxer*.

Mai mult decât atât, deși se aseamănă foarte mult ca formă, în sensul că se scriu la fel (sunt *omografe*), *boxer*¹ și *boxer*² au o pronunție diferită (nu sunt, așadar, și *omofone*). Cuvântul *boxer*¹ are accentul pe ultima silabă (*boxér*), pe când *boxer*² e accentuat pe prima silabă: *bóxer*.

Conform primei definiții enunțate mai sus, *boxer*¹ și *boxer*² îndeplinesc, aparent, ambele criterii pentru stabilirea omonimiei (au forme identice și sensuri diferite, nerelaționate genetic, și au etimoane diferite). Și totuși, depinde ce înțelegem prin *forme identice* – nu e oare desemnat, prin această sintagmă, și *învelișul sonor comun*? Căci, dacă analizăm din acest

punct de vedere, cele două cuvinte (*boxer*¹ și *boxer*²) au, într-adevăr, un înveliș sonor apropiat, însă nu identic. Așadar, cele două cuvinte, neavând o pronunție identică (deci corp sonor identic), nu (mai) pot fi considerate omonime. Sunt, din acest punct de vedere, cel mult **omografe**, nu și **omofone**.

2. Există totuși un omonim pentru *boxer*²?

În ultima vreme, în limba română, foarte des, sub forma *bóxer*², mai circulă un cuvânt – împrumut tot din engleză, având sensul de „piesă de lenjerie intimă, similară chilotului” (cf. DCR3, s.v. *boxer*, p. 105).

„La aniversarea de un an al brandului, Ronaldo a primit un tort inedit, în formă de **boxeri**, iar pe contul personal de instagram, fotbalistul lui Real Madrid apare când gustă din acest tort” (PS).

„Alotti Shop este singurul magazin de cadouri personalizate din Baia Mare care vă oferă posibilitatea de personaliza **boxeri**, direct din stoc [...]” (Al.).

„Lenjerie pentru fetele și femeile sportive? **Boxerii** sunt răspunsul. Sunt distractivi și confortabili în mod deosebit” (As.).

Reprezintă acest lexem, într-adevăr, perechea omonimică a cuvântului *boxer*² „un câine de pază înrudit cu dogul și cu buldogul, cu pielea de pe cap cutată”? Se pare că da. Atât *bóxer*: „câine”, cât și *bóxer*: „chilot”, au grafie și pronunție identică (sunt **omografe + omofone = omonime**), au sensuri complet diferite și, se pare, și etimoane diferite: *bóxer*: „câine” < engl. *boxer* și *bóxer*: „chilot” < engl. *boxer shorts*. Aparțin aceleiași categorii gramaticale (substantiv

masculin), cu mențiunea că *bóxer*: „chiloți” se folosește, în limba română, numai la forma de plural: *boxeri*, chiar dacă în DCR3 apare înregistrat, drept cuvânt-titlu, cu forma de singular. Astfel, *bóxer*: „câine” și *bóxer*: „chilot” sunt omonime perfecte. Vorbim, așadar, în limba română actuală, de un al treilea omograf cu forma *boxer*, omonim total doar cu *boxer*² (*boxer*³ „chilot”).

3. Câteva probleme de cultivarea limbii cu privire la cuvântul *boxer* în limba română

E interesant că *boxer*³ „chilot”, deși aparține aceleiași clase semantice ca *boxer*¹ „sportiv”, provenind din engl. *boxer shorts* „piesă de lenjerie intimă pentru bărbați, asemănătoare șortului purtat de sportivii care practică boxul”, nu prezintă o pronunție similară cuvântului *boxer*¹, cu accent pe ultima silabă (*boxér*). Acest lucru se poate explica totuși prin faptul că, în limba română, *boxer*¹ a pătruns pe filieră franceză (la rândul său, franceza împrumutând, cel mai probabil, cuvântul din engleză – engl. *boxer*), având astfel o pronunție mai apropiată de pronunția franțuzească. De aici, și tendința vorbitorilor de a pronunța, în mod greșit, cuvântul *boxér*¹ mult mai apropiat de pronunția etimonului franțuzesc: [bokseúr]; [boksær].

Ortoepia lui *boxér*¹ românesc este simplă, urmând principiul fonetic obișnuit al limbii române: [boksér], cu accent pe ultima silabă, motiv pentru care nici nu este considerat omonim cu *bóxer*² și *bóxer*³. Dacă ar fi avut drept etimon cuvântul engl. *boxer*, lucrurile ar fi stat cu totul altfel și toate cele

trei cuvinte discutate mai sus ar fi fost astăzi omonime.

Întrucât și în România tot mai multe persoane de sex feminin au început să practice boxul (sport, prin definiție, destinat bărbaților), au apărut și forme lexicale care să desemneze femeile care practică acest sport: *boxerită* (sub forma unui derivat diminutival – cf. DCR3, s.v. *boxerită*, p. 105) și chiar *boxeră*¹ (derivat cu sufix moșional – cf. DCR3, s.v. *boxeră*, p. 105), evitându-se astfel desemnarea prin sintagma *femeie boxer*. În dicționarele normative (DOOM2, DIN), aceste forme nu sunt însă înregistrate.

„Steluța Duță, la al 3-lea ei titlu continental, a dominat lupta cu Asenova, o **boxerită** cu alonjă net superioară, care a încercat s-o țină la distanță pe româncă și să punteze cu croșee largi” (RL).

„**Boxera** Steluța Duță a dus numele țării noastre pe cele mai înalte culmi, chiar dacă în sufletul ei a ascuns o dramă sfâșietoare” (A).

Sigle:

DCR3 – Florica Dimitrescu, Alexandru Ciolan, Coman Lupu (coordonatori), *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a III-a, Editura Logos, [București], 2013.

DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2009.

DIN – Ioana Vintilă-Rădulescu, *Dicționar normativ al limbii române ortografic, ortoepic, morfologic și practic*, Editura Corint, București, 2009.

DOOM2 – *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

Bibliografie:

Băcilă, Florina-Maria, *Omonimia în limba română – privire monografică*, Editura Excelsior Art, [Timișoara], 2007.

Zugun, Petru, *Lexicologia limbii române. Prelegeri*, Editura Tehnopress, Iași, 2000.

Surse:

A = www.antidotul.ro

Al. = alotti.com

As. = www.astratex.ro

PS = www.prosport.ro

RL = www.romanialibera.ro

Mircea-Cristian GHENGHEA

Chiar așa, domnule ambasador?

Pe la jumătatea lunii martie (mai exact, în data de 12 martie 2015), *site*-ul HotNews.ro a găzduit o discuție *online* în cadrul căreia invitat a fost ambasadorul Ucrainei în România, Teofil Bauer¹. Conform celor de la *site*-ul amintit, domnia sa a discutat „cu cititorii HotNews.ro despre șansele de reușită ale acordului de la Minsk, cât de mult are Ucraina nevoie de livrarea de armament letal din partea Occidentului, dar și despre efectele războiului în plan economic”². Discuția se anunța a fi una de interes pentru publicul românesc nu doar din pricina conflictului în derulare în care era și este implicat statul ucrainean, ci și fiindcă românii trăitori acolo sunt afectați, în diferite moduri, de situația existentă.

După cum era de așteptat, domnului ambasador i-au fost adresate numeroase întrebări (40 la număr³) referitoare nu doar la temele enunțate de redacția HotNews.ro, ci și la relațiile dintre România și Ucraina și la situația comunităților românești. Deși au existat unele comentarii de susținere și chiar de elogiare a eforturilor ucrainene de a face față conflictului cu separatiștii, trebuie remarcat faptul că nota generală a întrebărilor adresate a fost una mai degrabă critică, fiind abordate, direct sau indirect, diverse chestiuni spinoase. Nu au lipsit aspecte legate de teritoriile românești aflate azi în cadrul statului vecin, de pactul Ribbentrop-Molotov⁴, de situația mobilizării preferențiale a etnicilor români etc.

Din toate cele 40 de întrebări, ne-au atras atenția câteva care, se pare, l-au pus în oarecare dificultate

pe domnul Teofil Bauer, fapt ce a putut fi observat din răspunsurile formulate. În aceste rânduri ne vom referi, însă, doar la două din întrebările respective, adresate de un utilizator intitulat „Andrei Cravciuk” (foarte probabil un pseudonim, ca și alte nume de acolo). Mai întâi, acest Cravciuk a adresat următoarea întrebare (destul de lungă...): „Domnule ambasador, până în vara anului trecut, chiar și în condițiile conflictului deschis cu separatiștii, în diferite zone din Ucraina (vezi regiunea Odesa, de exemplu) a existat un evident curent antiromânesc, întreținut prin diverse mijloace mass-media (radio, TV, presă scrisă). Cei din România care știu cât de cât situația din zonă sunt la curent cu acțiunile desfășurate de Anatol Fetescu, lider al Asociației național-culturale a moldovenilor din Ucraina (cel care a declarat fără jenă: «Noi suntem în stare să ne apărăm de invazia românească!»), cu protestele antiromânești nu doar din regiunea Odesa, ci și din Cernăuți, unde chiar în toamna anului 2013, de exemplu, după apariția problemelor legate de Crimeea, tot România era văzută ca dușman al stătalității ucrainene. Ba mai mult, în data de 8 noiembrie 2013, vestita mișcare ultranaționalistă Svoboda a pichetat Consulatul României din Cernăuți, protestând împotriva deciziei Senatului României de a declara ziua de 28 noiembrie drept «Ziua Bucovinei» și scandând lozinci jignitoare la adresa românilor, văzuți ca străini la ei acasă. În contextul de la începutul acestui an, când statul ucrainean pe care-l reprezentați dă semne că dorește să

se apropie de vecinul numit România, considerat până nu demult drept «imperialist» și «expansionist», cum comentați (daca doriți și daca puteți să comentați...) persistența acestor atitudini antiromânești, chiar și în condițiile în care ați pierdut, deja, *de facto*, o parte din teritoriu din vina vecinului de la răsărit? Cu ce îi ajută noile relații cordiale dintre România și Ucraina pe românii trăitori azi în statul ucrainean? S-a remediat situația învățământului în limba română? Sau, poate, inclusiv în opinia dumneavoastră, românii trăitori în regiunile românești aflate azi în Ucraina nu au nici un fel de probleme, iar drepturile le sunt respectate și apărate cu sfințenie de statul ucrainean?”

Recunoaștem, o întrebare care ne-a plăcut și pe care o considerăm bine formulată, cel care a adresat-o cunoscând unele aspecte mai puțin relevate în România ale situației dificile pe care o trăiesc românii de dincolo. Care a fost, însă, răspunsul domnului ambasador? Unul... corespunzător cerințelor actuale, ca să nu spunem altfel. Iată: „Aș începe cu aceea că ar trebui să conștientizăm că Ucraina se află în război și este obiectul unui război hibrid în cadrul căruia se folosesc și cele mai murdare tehnologii.

Cele menționate în întrebare sunt tot elemente ale unui astfel de război hibrid.

Referitor la întrebarea dacă au românii din Ucraina probleme, răspunsul este da dar credeți-mă că problemele etnicilor români nu diferă cu nimic de problemele populației majoritare din Ucraina”.

Chiar așa, domnule ambasador? Foarte interesant! Carevasăzică, situația dificilă, din punct de vedere etnocultural, educațional, lingvistic, religios a comunităților românești din Ucraina a fost și este provocată de un „război hibrid”, iar problemele românilor nu diferă cu nimic de problemele majorita-

rilor din Ucraina. Să înțelegem, de aici, că și ucrainenii au probleme dacă doresc să se exprime în limba maternă? Și ucrainenii au probleme, în statul ucrainean actual, dacă doresc să învețe în limba ucraineană? Sau dacă vor să asculte slujba la biserică în limba ucraineană? Poate, cine știe...

Fără nici o reticență aparentă, domnul Teofil Bauer consideră că toate activitățile și acțiunile vădit antiromânești din zonele Odesa și Cernăuți sunt opera acestui „război hibrid”. Sigur aici e mâna Rusiei, nici nu începe vorbă! Rușii-s de vină! Numai ei au încercat să desființeze, din anii '90 încoace, școlile românești din Ucraina și, nu-i așa, tot ei au orchestrat, în ultimii ani, manifestațiile din fața consulatelor României de la Odesa și de la Cernăuți. Pai, dacă tot e război cu separatiștii rusofoni, nu pot fi decât rușii de vină și pentru toate necazurile românilor din Ucraina! Clar ca lumina zilei!

Ei, iată că acel Andrei Cravciuk nu prea a fost mulțumit de răspunsul domnului ambasador și a revenit cu o altă întrebare (mai scurtă, de această dată...), subliniind inclusiv unele din aspectele menționate de noi: „Domnule ambasador, vă mulțumesc pentru răspunsul oferit la întrebarea adresată anterior, însă mă văd nevoit să revin și să vă adresez încă o întrebare,

și aceasta din cauza răspunsului dumneavoastră. Să înțeleg că românii din Ucraina au probleme încă de la începutul anilor '90 din cauza unui conflict dintre Ucraina și Rusia declanșat la sfârșitul anului 2013? Sursa tuturor relelor pentru românii din Ucraina este acest conflict cu Rusia? Și pentru perioada de până în 2013 tot Rusia este responsabilă pentru situația dificilă a școlilor românești și pentru procesul de ucrainizare forțată?”.

Probabil că foarte antipatic i-a fost acest interlocutor ambasadorului ucrainean (ca și alții, de altfel)! Lucrul ca atare a putut fi sesizat inclusiv din răspunsul oferit: „Și până în 2013 românii nu au avut problemele care sunt atât de activ speculate. În aceeași măsură aceasta se referă și la tătarii din Crimeea, și la etnicii ruși, bulgari, polonezi etc. Din contra, ca stat multinațional, Ucraina a încercat să fie deschisă pentru toate sensibilitățile comunităților etnice care o populează ca să nu dea apă la moară celor care au sau au avut alte intenții. Politica Ucrainei nu s-a modificat în aceasta privință”.

Ce s-ar mai putea spune? Conform ambasadorului Ucrainei în România, domnul Teofil Bauer, minoritatea românească din Ucraina se bucură de toate drepturile firești, are școli în limba română, nu există alte dificultăți în afara celor pe care le cunoaște ansamblul populației statului vecin. Toate bune și frumoase, deci! Ce să mai crezi, însă, atunci când diverși lideri ai comunităților românești din Ucraina afirmă că situația nu este deloc așa? Ce să mai crezi atunci când Președintelui României, Klaus Werner Johannis, îi sunt adresate scrisori deschise, în care îi sunt prezentate condițiile dificile pe care le îndură românii din Ucraina, supuși unui continuu proces de pierdere a identității naționale⁵? Să fie și acestea tot provocări rusești? Să fie vorba de o conspirație generală or-

chestrată împotriva Kievului în care au fost atrași și românii trăitori în Ucraina? Atunci, una din două: ori mulți din românii de acolo mint, ori domnul ambasador minte!

Să fim de acord, totuși, cu domnul Teofil Bauer, să considerăm că ai noștri conaționali greșesc sau nu înțeleg bine situația. Iată, însă, că, în urmă cu destul de puțină vreme (8 mai 2015), un alt incident a intervenit în relații româno-ucrainene („resetate”, după cum le tot place unora să afirme): interdicția de intrare pe teritoriul statului vecin pentru Mircea Druc, personalitate cunoscută și recunoscută în întreg spațiul românesc pentru convingerile sale unioniste, fost candidat la președinția României, care se deplasa la Cernăuți spre a participa la deschiderea Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”. Cum a comentat domnul ambasador situația și ce explicație a oferit? Iată: „Aș vrea să precizez că de astfel de interdicții nu se ocupă nici Ambasada, nici Ministerul de Externe, sunt alte organe, structuri ale statului. Poate că dânsulele chiar au avut niște temeieri, nu vi le pot spune, că pur și simplu nu avem o astfel de informare. Dacă o să o avem, pe canalele diplomatice, o să o transmitem la Ministerul de Externe Român și, dacă va fi cazul, chiar și pentru publicul român”⁶.

Cu alte cuvinte, nu ne mai bateți la cap, răspuns oricum nu o să primiți și noi facem tot cum vrem, nu cum ar trebui să fie normal! Edificator pentru modul în care partea ucraineană înțelege vestita „resetare”...

Nu trebuie, totuși, să-l acuzăm ori să-l blamăm în nici un fel pe domnul Teofil Bauer. Din câte se vede, uneori e foarte dificil să fii ambasador. Din mai multe puncte de vedere. Trebuie să (re)prezinți un punct de vedere oficial, cel al statului care te-a trimis unde te-a trimis. Trebuie să disimulezi, chiar dacă nu-ți convine sau ești conștient că și alții știu acest lucru.

Trebuie să răspunzi senin la toate provocările apărute, încercând să menții un anumit echilibru între interesele statului tău și cele ale statului unde te afli. Unii spun că asta ar face parte din arta diplomației, alții consideră că e doar prefăcătorie. Probabil depinde de partea din care privești lucrurile. Domnul Teofil Bauer a susținut și va susține în continuare interesele statului vecin, atât. Și este normal ca domnia sa să procedeze astfel.

Nu este cazul și nici locul să reluăm aici chestiuni abordate cu alte ocazii referitor la modul în care înțelege Ucraina să relaționeze cu unii din vecinii săi care i-au fost alături. Totodată, constatăm că amintita „resetare” a relațiilor bilaterale nu pare, în aceste condiții, decât o mare gogoasă mediatică, bună pentru ochii și urechile publicului necunoscător al situației reale din regiunile românești din Ucraina locuite (încă) de români. Și mai trist este, însă, faptul că o mare parte din vină pentru situația actuală din relațiile cu acest stat vecin o poartă factorii decizionali de la București care, din anii '90 încoace, au demonstrat o superbă miopie și o incommensurabilă incompetență în ceea ce privește interesele absolut firești ale românilor din jurul României. Cum se poate schimba această situație? Cum se poate realiza ceva într-adevăr util și important pentru românii de lângă noi? Câtă vreme va mai trebui să treacă până când se va înțelege că, în condițiile permanentei lipse de onestitate din partea Kievului, România și Ucraina nu pot fi decât aliați de conjunctură, dar nu prieteni sinceri? Dificil de spus; în vremurile actuale, acestea nu sunt decât întrebări fără răspuns...

News.ro despre situația din estul Ucrainei, nevoie de armament modern în fața rebeliunii pro-ruse și efectele războiului în plan economic, articol accesibil online la adresa <http://www.hotnews.ro/stiri-esential-19618448-teofil-bauer-ambasadorul-kievului-bucuresti-discuta-online-cititorii-hotnews-vineri-ora-11-de-spre-situatia-din-estul-ucrainei-nevoia-armament-modern-fata-rebeliunii-pro-ruse-efectele-razboiului-plan-e.htm>, accesată în mai 2015.

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ Foarte interesant răspunsul domnului ambasador la o întrebare referitoare la Pactul Ribbentrop-Molotov. Utilizatorul „oxxxxxxyyyyyy” a întrebat: „Stimate Domn, în ideea democratizării Ucrainei, veți avea demnitatea umană, ca pt. anularea reală a acordului Ribentrop-Molotov, prin care Ucraina a primit teritorii românești, să procedați la restituirea acestora, pe cale amiabilă, României??” (*sic*). Răspunsul domnului Teofil Bauer: „Demnitate am avut, avem și sper să o avem și în continuare. Aș aduce aminte că nici Ribentrop și nici Molotov nu erau ucraineni și nu reprezentau Ucraina. Alte comentarii nu am” (*sic*).

⁵ Una din cele mai recente scrisori deschise este cea semnată de Anatol Popescu, președintele Asociației „Basarabia” din regiunea Odesa. Textul acesteia poate fi citit și în „Sud-Vest”. Almanah istorico-cultural pentru cititorii de limbă română din sudul Basarabiei, anul IV, nr. 4(33), aprilie 2015, p. 1-2.

⁶ Vezi Adi Mondiru, *Federalizarea Ucrainei este exclusă, a declarat ambasadorul ucrainean la București, Teofil Bauer*, articol accesibil online la adresa <http://www.rador.ro/2015/05/13/federalizarea-ucrainei-este-exclusa-a-declara-ambasadorul-ucrainean-la-bucuresti-teofil-bauer/>, accesată în 15 mai 2015.

---

¹ A se vedea Robert Mihăilescu, *Teofil Bauer, ambasadorul Kievului la București, a discutat online cu cititorii Hot-*

Patrimoniul MLR Iași la Paris

Pe 20 martie 2015 a avut loc vernisajul expoziției „Artiști români pe scenele europene, artiști străini pe scenele românești în secolul al XIX-lea”, realizată de Muzeul Literaturii Române Iași, la Maison d’Europe et d’Orient, la Paris. 120 de piese alcătuind o poveste într-un act despre o lume în care entuziasmul, bucuria jocului, dragostea față de artă au creat ecouri perceptibile și astăzi. Amfitrionii casei – joviali,

entuziaști, bonomi – ne-au făcut onoarea să deschidem Festivalul „Europa teatrelor”. Într-un spațiu boem, aproape „oriental”, ne-am simțit acasă. Librărie, bibliotecă, spațiu administrativ, spațiu de expunere, scenă, într-o înlănțuire care aducea aminte de cabinetele enciclopedice ale altor secole. Lume multă, interes, curiozitate, avalanșă de întrebări legate de muzeele literare ieșene, de colecții, de români, de România...

(L.T., A.B.)

RAFTUL CU ECOURI

„Dacia literară” la Colegiul Național Iași

În luna mai, redacția revistei „Dacia literară” s-a „mutat” la Colegiul Național Iași, acolo unde, în compania a zeci de liceeni, a fost lansat numărul de primăvară al revistei și au fost inițiate dezbateri pe tema jurnalismului cultural. Cum se face o revistă de cultură, cum supraviețuiește financiar o astfel de

publicație, cine ne mai sunt cititorii, care ar trebui să fie nivelul de accesibilitate al revistelor de cultură – toate acestea au constituit prilejuri pentru un dialog cât se poate de interesant și util, deopotrivă pentru elevi și pentru redacție. Evenimentul a fost coordonat de profesorul Adriana Radu.

(C.C.)

Foto: Corneliu Grigoriu

Turul muzeelor literare ieșene cu bicicleta, de Noaptea Muzeelor

Muzeul Literaturii Române Iași și ProBikeAddiction au organizat cu ocazia Noptii Europene a Muzeelor (16 mai 2015) un tur cu bicicleta al muzeelor literare ieșene. Traseul a cuprins 5 muzee literare ieșene (din cele 11 deschise): Muzeul „Sf. Ierarh Dosoftei” (Casa Dosoftei), Muzeul „Otilia Cazimir”, Muzeul „Mihai Codreanu” (Vila Sonet), Muzeul „G. Topîrceanu” și Muzeul „Mihail Sadoveanu”. Au participat 50 de bicicliști, de diferite vârste. Turul a fost condus de către reprezentanții ProBikeAddiction, specialiști în trasee ghidate de cicloturism, care au la

activ numeroase proiecte de promovare a mersului sigur pe bicicletă, ca o componentă importantă a mobilității urbane.

Inițiativa MLR Iași și a ProBikeAddiction a avut drept scop încurajarea mersului pe bicicletă ca activitate sănătoasă de petrecere a timpului, ce poate facilita accesul mai rapid la evenimentele culturale. Totodată, dorința MLR Iași a fost aceea de a-și promova muzeele aflate în componența sa în circuitul bicicliștilor ieșeni. În acest sens, o serie de alte activități recreaționale care promovează ciclismul cultural vor fi organizate la muzeele literare ieșene.

(A.G.)

Muzeul Literaturii Române Iași

TURUL MUZEELOR LITERARE

PUNCT DE ÎNTĂLNIRE: PIAȚA PALAT, SĂMBĂTĂ, 16 MAI 2015, ORA 17:00

MUZEUL „SF. IERARH DOSOFTEI”
MUZEUL „OTILIA CAZIMIR”
MUZEUL „MIHAI CODREANU”
MUZEUL „GEORGE TOPÎRCEANU”
MUZEUL „MIHAIL SADOVEANU”

PROBIKE ADDICTION

Grădina socială Sadoveanu

Asociația „Mai bine” din Iași a inaugurat pe data de 15 mai 2015, la Muzeul „Mihail Sadoveanu”, un spațiu pentru comunitate, plin de energie pozitivă, cu drag pentru natură. Timp de aproape un an, membrii asociației și voluntari din Iași au lucrat spațiul verde de la muzeu, transformând locul într-un mod surprinzător. „Grădina socială Sadoveanu” a fost amenajată și gândită ca un loc în care să se poată desfășura activități culturale, educative, dar și de simplă petrecere a timpului liber, într-un cadru informal, apropiat

de natură. Astfel, a fost amenajată o scenă, au fost construite băncuțe din lemn, au fost recondiționate proiecte arhitecturale și au fost plantate flori și plante aromatice, oferind culoare spațiului.

Munca de întreținere a „Grădinii sociale Sadoveanu” va fi continuată de Asociația „Mai bine”, iar progresul proiectului, precum și activitățile care se vor desfășura acolo pot fi urmărite pe site-ul www.maibine.eu sau www.muzeulliteraturiiiasi.ro

(A.G.)

RAFTUL CU ECOURI

Un Șotron de trei zile la MLR Iași

Muzeul Literaturii Române Iași, în parteneriat cu Asociația „Patrimoniu pentru Comunitate”, a organizat în perioada 29-31 mai 2015 cea de a II-a ediție a evenimentului *Șotron. Târg de cărți, jocuri și distracții*.

Evenimentul s-a desfășurat în grădina Casei Pogor și pe strada Vasile Pogor (închisă circulației), în intervalul orar 12:00-22:00, având drept public țintă copiii și adolescenții, dar și părinții interesați de activități cultural-educative interactive. Programul a fost compus din zeci de evenimente și activități: târg de carte, ateliere creative și practice, piese de teatru, concerte, expoziții, campionate de șotroane cu pre-

mii, workshop-uri de interviuri și fotografii de portret, board games, cluburi de conversație în diverse limbi străine, concurs de kendama, ateliere de slackline, activități sportive (ping-pong, baschet, volei, trambuline, tenis, cursuri de învățat mersul pe bicicletă), vizionări de basme etc. Participarea a fost gratuită.

Totodată, în cadrul evenimentului a fost inaugurată o pictură 3D interactivă cu tema ȘOTRON, proiect sprijinit de National Paints România și realizat de o echipă formată din zece studenți ai Facultății de Arte Vizuale și Design din cadrul Universității „George Enescu” din Iași, coordonați de Silviu Teodor-Stanciu, doctorand în cadrul aceleiași instituții.

(A.G.)

Foto: Corneliu Grigoriu

DESPRE AUTORI

Petruș ANDREI, poet, prozator

Ion ARHIP, scriitor, fost director al Complexului Național Muzeal Moldova

Dana BĂDULESCU, traducător, doctor în filologie al Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Ioana BOT, critic și istoric literar, prof. univ. al Universității „Babeș-Bolyai” Cluj

Ioana BUJOREANU, doctorand al Universității de Arte „George Enescu”, domeniul Teatru

Elena CHIABURU, doctor în Istorie Medievală și Științe Auxiliare, bibliotecar la Biblioteca Facultății de Economie și Administrare a Afacerilor a Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Iulian Marcel CIUBOTARU, muzeograf în cadrul secțiunii academice a Muzeului Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, cercetător

Mircea COLOȘENCO, critic literar, editor, bibliograf

Irina CROITORU, doctor al Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, domeniul Filologie

Irina Zamfira DĂNILĂ, bizantinolog, lector univ. dr. al Universității de Arte „George Enescu” Iași

Cécile FOLSCHWEILLER, conferențiar dr. la secția de limbă, literatură și civilizație românească de la INALCO, Paris, absolventă de filosofie a prestigioasei Ecole Normale Supérieure

Mircea-Cristian GHENGHEA, cercetător dr. Departamentul de Cercetare al Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Corneliu GRIGORIU, fotograf al Muzeului Literaturii Române Iași

Florin IRIMIA, scriitor, critic literar, lector univ. dr. al Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Ciprian MĂCEȘARU, poet, publicist

Cosmin PÂRGHIE, doctorand al Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, domeniul Filologie

Radu PĂRPĂUȚĂ, scriitor, publicist, traducător

C. POPA, poet, jurnalist

Raluca POPESCU, doctorand al Facultății de Litere a Universității București, inițiator al proiectului LiterParc.ro

Simona PREDA, doctor în istorie al Universității București

Adriana RADU, profesor dr. la Colegiul Național Iași

Bogdan ROMANICĂ, sociolog, doctorand al Universității Laval, Quebec, Canada

Liliana ROMANIUC, profesor dr., director al Seven Hills International School, președinte al Asociației Române pentru Literație

Adrian G. ROMILA, scriitor, publicist

Adrian TUDURACHI, cercetător al Institutului de Lingvistică și Istorie literară „Sextil Pușcariu” Cluj-Napoca, redactor șef al publicației „Dacoromania litteraria”

• EDITORIAL

- 3 Călin CIOBOTARI

• DOSAR DACIA LITERARĂ

- 4 Iașul liceenilor
35 Dan LUNGU, Bogdan ROMANICĂ – Liceenii și muzeele. O anchetă sociologică (I)

• CARTEA COPILĂRIILOR

- 48 Petruș ANDREI – Spovedanie
50 Radu PĂRPĂUȚĂ – La stropit via
54 Simona PREDA – August
56 Ioana BOT – Tovarășa bătea
61 Ciprian MĂCEȘARU – Amintiri din școala generală
64 Florin IRIMIA – Misterul mașinuțelor chinezești
68 Adrian G. ROMILA – Jocuri, poturi și focuri

• INEDIT

- 71 C. POPA – Inedit, Tudor Arghezi

• OBIECTELE ANOTIMPULUI

- 72 Ion ARHIP – Ceasul și inelul lui Eminescu. Povestea unei achiziții

• PROIECTUL ANOTIMPULUI

- 76 Ioana GÎRMACEA – Cititori de vocație

• S.O.S. PATRIMONIU

- 78 Adriana RADU – Spitalul Sfântul Spiridon sau despre „bolnavul” patrimoniu

• RECONSTITUIRI CULTURALE

- 81 Iulian Marcel CIUBOTARU – Documente din perioada revizoratului școlar eminescian
103 Adrian TUDURACHI – Înainte de invenția „poporului”: reprezentarea corpului social
ca „multitudine” la Heliade-Rădulescu
110 Mircea COLOȘENCO – Primele sonete românești tipărite în presă
113 Cosmin PÂRGHIE – Ilarie Voronca despre Lucian Blaga
118 Simona PREDA – „Ți-l amintești pe Vanea, pe rusu-acela mare?...”

124 • ILEANA versus MĂLĂNCIOIU (Corneliu Grigoriu)

• PATRIMONIUL ALTFEL

126 Irina Zamfira DĂNILĂ – Maria Tănase, un artist cât un patrimoniu

136 Elena CHIABURU – Clopotele Iașilor până la 1859

• MANAGEMENT DE PE VREMEA BUNICULUI

144 Ioana BUJOREANU – Iorgu Iordan, director al Teatrului Național din Iași (1945)

• MESERII, MESERIAȘI

151 Irina CROITORU – Doctorul Drăcachi Dăpaste (1763)

• REMEMORĂRI

156 In memoriam Leon Ghica

• D' ALE TRADUCĂTORILOR

161 Edward HIRSCH – Mesajul din sticlă (traducere de Dana Bădulescu)

• DIALOGURI PROFESIONALE

170 De profesie... *executive dreamer* (Monica Salvan în dialog cu Anca Fronesco)

• RESTART EDUCAȚIONAL

178 Liliana ROMANIUC – ADORE, un studiu comparativ
al bunelor practici în domeniul lecturii

• ESEUL ANOTIMPULUI

180 Cécile FOLSCHWEILLER – Mici națiuni, mari întrebări (traducere de Monica Salvan)

• INVESTIGAȚII LINGVISTICE

189 Raluca POPESCU – Atenție la... *boxeri* !

• ISTORII PE CONTRASENS

192 Mircea-Cristian GHENGHEA – Chiar așa, domnule ambasador?

196 • RAFTUL CU ECOURI

201 • DESPRE AUTORI

DACIA LITERARĂ

Fondată la Iași în 1840 de MIHAIL KOGĂLNICEANU

Date de apariție:

primăvară – 15 martie

vară – 15 iunie

toamnă – 15 septembrie

iarnă – 15 decembrie

- EDITORIAL
- DOSAR DACIA LITERARĂ
- CARTEA COPILĂRIILPOR
- INEDIT
- OBIECTELE ANOTIMPULUI
- PROIECTUL ANOTIMPULUI
- S.O.S. PATRIMONIU
- RECONSTITUIRI CULTURALE
- ILEANA versus MĂLĂNCIOIU
- PATRIMONIUL ALTFEL
- MANAGEMENT DE PE VREMEA BUNICULUI
- MESERII, MESERIAȘI
- REMEMORĂRI
- D'ALE TRADUCĂTORILOR
- DIALOGURI PROFESIONALE
- RESTART EDUCAȚIONAL
- ESEUL ANOTIMPULUI
- INVESTIGAȚII LINGVISTICE
- ISTORII PE CONTRASENS
- RAFTUL CU ECOURI

EDITURA MUZEELOR LITERARE

